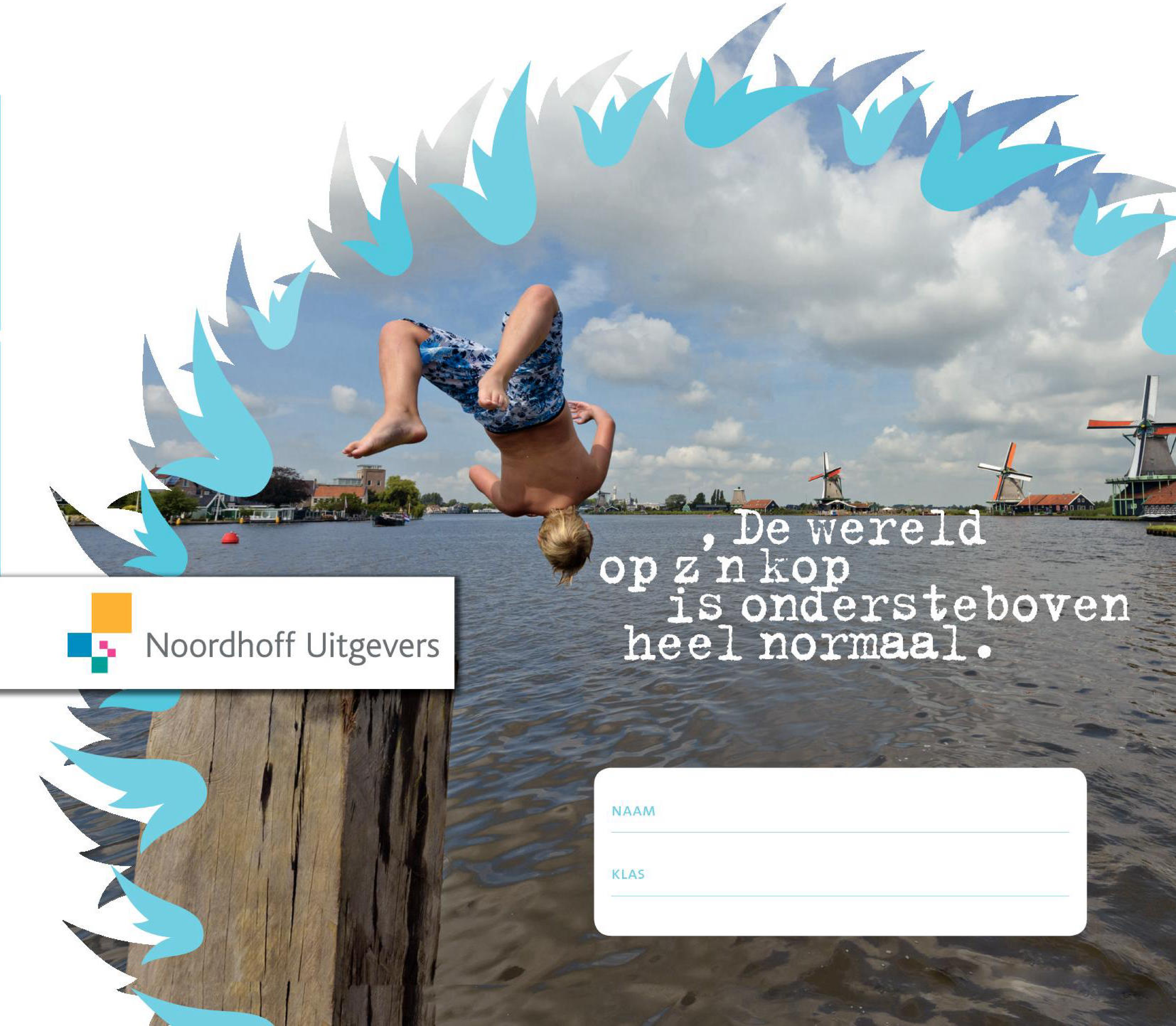
NEDERLANDS | 6E EDITIE | 2 VMBO-KGT

Nieuw Nederlands

Noordhoff Uitgevers

NAAM

KLAS

Nieuw Nederlands

Vormgeving binnenwerk: Grafisch ontwerp Duko Hamminga
Conceptontwerp omslag: nu:amsterdam/nu:rotterdam
Vertaling vormgeving omslag: Grafisch ontwerp Duko Hamminga
Omslagfoto: Hollandse Hoogte
Illustraties: Flos Vingerhoets, Haarlem

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan: Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Voortgezet onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB Groningen of via het contactformulier op www.mijnnoordhoff.nl.

1 / 19

ISBN 978-90-01-88982-1

Nieuw Nederlands

2 vmbo-kgt

Eindredactie:
Harald Veldman
Marlies Schouwstra

Auteurs:
Annie van der Beek
Jan Bult
Fenny Karman
Didy Pijpker
Nicole Riksen
Marlies Schouwstra
Harald Veldman
Raoul Wiekeraad
Maartje de Wit

Noordhoff Uitgevers Groningen

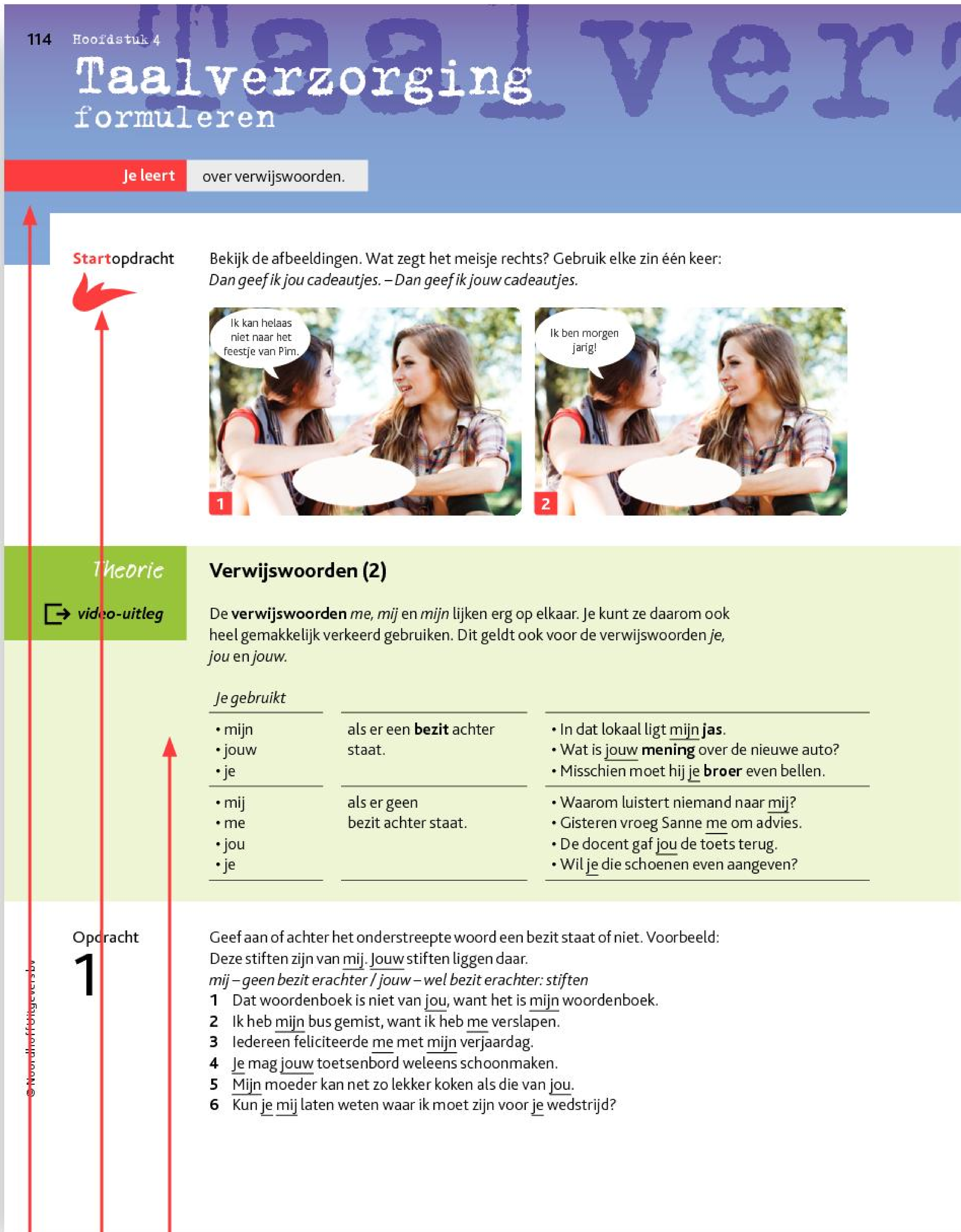
Hoe werk je met Nieuw Nederlands?

De quiz en De brug
Je kunt Nieuw Nederlands beginnen met *De quiz*. Als je *De quiz* maakt, zie je hoe goed je het vak Nederlands al kunt. Als het nodig is, kun je na de quiz oefenen met de opdrachten uit *De brug*. Die vind je vanaf bladzijde 222 van dit boek. *De brug* helpt je alvast op weg met de gewone hoofdstukken in dit boek.

Hoofdstukken
Dit boek bestaat uit zes hoofdstukken. Ieder hoofdstuk heeft dezelfde indeling:
- Lezen
- Schrijven
- Kijken en luisteren
- Spreken en gesprekken
- Woordenschat
- Taalverzorging
- Praktijkopdracht

Poëzie en fictie
Achter in dit boek vind je het onderdeel *Poëzie en fictie*. Je gaat stukjes lezen uit spannende boeken en grappige gedichten. Je kunt ook laten zien dat je zelf een schrijver bent!

Nieuw Nederlands Online
Op Nieuw Nederlands Online kun je alle opdrachten uit het boek maken. Je vindt er alles wat bij de opdrachten hoort, zoals filmpjes en feedbackformulieren. Als je de opdrachten online maakt, kun je een eigen route volgen met herhaalopdrachten of steropdrachten. Je kunt online ook oefenen voor de toets en video-uitleg van de theorie bekijken.

114 Hoofdstuk 4

Taalverzorging
formuleren

Je leert over verwijswoorden.

Startopdracht Bekijk de afbeeldingen. Wat zegt het meisje rechts? Gebruik elke zin één keer:
Dan geef ik jou cadeautjes. – Dan geef ik jouw cadeautjes.

Theorie video-uitleg

Verwijswoorden (2)

De **verwijswoorden** *me*, *mij* en *mijn* lijken erg op elkaar. Je kunt ze daarom ook heel gemakkelijk verkeerd gebruiken. Dit geldt ook voor de verwijswoorden *je*, *jou* en *jouw*.

Je gebruikt		
• mijn • jouw • je	als er een **bezit** achter staat.	• In dat lokaal ligt mijn **jas**. • Wat is jouw **mening** over de nieuwe auto? • Misschien moet hij je **broer** even bellen.
• mij • me • jou • je	als er geen bezit achter staat.	• Waarom luistert niemand naar mij? • Gisteren vroeg Sanne me om advies. • De docent gaf jou de toets terug. • Wil je die schoenen even aangeven?

Opdracht 1

Geef aan of achter het onderstreepte woord een bezit staat of niet. Voorbeeld:
Deze stiften zijn van mij. Jouw stiften liggen daar.
mij – geen bezit erachter / jouw – wel bezit erachter: stiften

1 Dat woordenboek is niet van jou, want het is mijn woordenboek.
2 Ik heb mijn bus gemist, want ik heb me verslapen.
3 Iedereen feliciteerde me met mijn verjaardag.
4 Je mag jouw toetsenbord weleens schoonmaken.
5 Mijn moeder kan net zo lekker koken als die van jou.
6 Kun je mij laten weten waar ik moet zijn voor je wedstrijd?

In de theorie wordt de nieuwe lesstof uitgelegd. Je gaat ermee aan de slag in de opdrachten. Je kunt online videouitleg van de theorie bekijken.

Je begint altijd met de startopdracht waarin je kennismaakt met de nieuwe lesstof.

Bij ‘Je leert’ staat wat je gaat leren. Dat is het doel van de les.

Opdracht 2

Vul het juiste woord in. Kies uit *jou* of *jouw*.

1 Dat konijn van … is het liefste dat ik ooit heb gezien.
2 Gelukkig kan ik altijd op … rekenen!
3 Wil je … kleren even opruimen?
4 Vind jij het niet onhygiënisch als je … oordopjes uitleent?
5 Is dit doosje met make-up van …?
6 Walter en Jouke komen zeker op … verjaardagsfeest zaterdag.

Opdracht 3

Onderstreep het juiste woord.

1 De laptop die daar staat, is van **mij / mijn**.
2 Heeft Casper de mail van **mij / mijn** al beantwoord?
3 Huib heeft al **me / mijn** T-shirts uit de kast gehaald.
4 Waarom zit je steeds op **mij / mijn** mobiel spelletjes te spelen?
5 Ik ben **me / mijn** sportschoenen vergeten mee te nemen.
6 Kunt u **me / mijn** vertellen wanneer de film begint?

Opdracht 4

Bekijk de afbeelding. Maak de zinnen af: een keer met *mij/mijn* en een keer met *jou/jouw*.

Opdracht 5

Maak een zin met de woorden.

1 mijn – wedstrijd – coach – spreken
2 jou – tas – Jenny – winkel
3 mij – mijn – broer – bioscoop
4 jouw – halen – auto – jou

Opdracht 6 ✱

1 Noteer de juiste vorm van de pv in de tt.
a Waarom (zingen) je zusje niet mee in het schoolkoor?
b (Voetballen) je dit weekend met het eerste team mee?
c Wanneer (bestellen) je de tickets voor het concert?
d Bij welke kapper (hebben) je vriendin die leuke vlechtjes laten zetten?
e (Rijden) je broer ook mee vanavond?
f (Vinden) je dit ook een goed plan?

2 In welke zinnen van vraag 1 staat achter het onderstreepte woord een bezit?
3 Noteer de letters van de zinnen waar je de hij-vorm van de pv hebt gebruikt.

Ik kan/weet • verwijswoorden op de goede manier gebruiken. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Opdrachten op een hoger niveau herken je aan de ster. Je docent vertelt of je deze opdracht maakt of niet.

'Ik kan/weet' geeft aan wat je hebt geleerd. Ook staat er bij welk niveau daarbij hoort.

Je kunt online extra opdrachten maken. Je kunt ook je eigen route volgen door alle opdrachten uit het boek online te maken.

Opdrachten waarbij je online een filmpje of een geluidsfragment kunt vinden en opdrachten waarbij je online moet werken, herken je aan het symbool voor online.

Inhoud

De

vrag gaat
ik bedoel, welke leerling
iet de hoofdprijs vandoe
at niet de essentie v
Nee hé? Ging het
ng zelf te late
in staat is

quiz

De brug van klas 1 naar klas 2

Dit is het tweede schooljaar dat je het vak Nederlands krijgt. Misschien is Nederlands makkelijk of juist moeilijk voor je. Als je Nederlands in klas 1 lastig vond, is het een goed idee om alvast te oefenen met de opdrachten uit *De brug*.

Doe de quiz!

Door de quiz te maken, weet je of het een goed idee is om te oefenen met *De brug*. Tijdens de quiz krijg je vragen over Lezen, Woordenschat en Taalverzorging. Je kunt de quiz in je eentje online maken of met de hele klas tegelijk. Als je de quiz samen met je klas maakt, is je docent de quizleider.

Je kunt de quiz ook zelf online maken.

Zo gebruik je De brug

Voordat je aan leerjaar 2 begint, kun je met *De brug* alvast een begin maken. *De brug* herhaalt alle leerstof uit klas 1 over Lezen, Woordenschat en Taalverzorging. In *De brug* vind je korte, heldere uitleg van de theorie plus een aantal opdrachten. Je vindt *De brug* vanaf bladzijde 222.

Je kunt alle opdrachten uit De brug ook online maken.

Hoofdstuk 1

Samen

Spreken met je handen

Taal kun je schrijven of spreken. Maar wat als je taal niet kunt horen, omdat je doof of slechthorend bent? Dan kun je **gebarentaal** gebruiken.
Welke gebaren gebruik jij weleens? Bijvoorbeeld om te zeggen 'Kom hier' of 'Mmm, lekker'? Bedenk samen met een klasgenoot nog drie woorden of uitdrukkingen waarvoor je ook een gebaar kunt gebruiken en beeld ze voor elkaar uit.

Nederlandse Gebarentaal

Voor veel woorden zijn in Nederlandse Gebarentaal (NGT) speciale gebaren afgesproken. Veel officiële gebaren herken je meteen. Zie je hiernaast bijvoorbeeld het gebaar voor 'warm' of voor 'mooi'? Welke gebaren herken je nog meer? Ontdek het in de gebarenquiz!

Doe de gebarenquiz.

Namen in gebaren

Voor namen van mensen zijn geen gebaren afgesproken. Maar hoe 'zeg' je dan een naam in gebaren? Daarvoor gebruik je het handalfabet.
Noteer de voornaam van een klasgenoot (let op dat niemand de naam kan lezen!). Zoek in het handalfabet de letters van de naam op en oefen de spelling.
Kan een klasgenoot de naam 'lezen'?

Download het Nederlandse handalfabet.

Lezen

Je leert over het onderwerp en deelonderwerpen van een tekst.

Startopdracht

Bekijk de foto's. De foto's komen uit het middenstuk van een tekst over DierenPark Amersfoort. Elke foto hoort bij een alinea.

1 Bedenk bij elke afbeelding een passend tussenkopje.

2 Wat denk je dat er in de inleiding van de tekst staat?

A ☐ algemene informatie
B ☐ informatie over de dieren
C ☐ informatie over de openingstijden

3 Noteer een titel die bij de hele tekst past.

1

2

3

Theorie

video-uitleg

Onderwerp en deelonderwerpen

Elke tekst gaat ergens over. Dat noem je het **onderwerp** van een tekst.
Je kunt het onderwerp in een of een paar woorden zeggen, bijvoorbeeld: *familie, sporten in een team* of *op reis met je vrienden*.

Veel teksten bestaan uit drie delen: inleiding, middenstuk en slot.

- In de inleiding maak je kennis met het onderwerp van de tekst.
- In het middenstuk lees je over verschillende delen van het onderwerp. Dit zijn de **deelonderwerpen**. Bij het onderwerp 'sporten in een team' kunnen de deelonderwerpen zijn: *voorbeelden van teamsporten, voordelen* en *nadelen*. Soms helpen tussenkopjes je de deelonderwerpen te vinden.
- In het slot wordt het belangrijkste uit de tekst vaak kort herhaald.

Opdracht 1

Bekijk tekst 1.

1 Wat is het onderwerp van deze tekst?

A ☐ achttienjarige verjaardag unieke zevenling
B ☐ wereldnieuws in 1997
C ☐ zevenling gezond ter wereld
D ☐ zevenling haalt middelbareschooldiploma

Lees tekst 1.

2 Welke alinea's vormen het middenstuk?

3 Wat is het deelonderwerp van alinea 2?

A ☐ altijd wegwerpluiers
B ☐ groot huis
C ☐ wereldberoemd

4 Noteer een passend tussenkopje voor alinea 3.
5 In welke alinea lees je wat de zevenling gaat doen, nadat ze hun diploma gehaald hebben?
6 Noteer drie cadeaus die de ouders kregen na de geboorte van de zevenling.
7 Zijn de zinnen over het slot van de tekst *waar* of *niet waar*?
   a De schrijver herhaalt het belangrijkste uit de tekst.
   b De schrijver vertelt nog iets extra's over de plannen van de zevenling.

Tekst 1

Zeven diploma's voor unieke zevenling

[1] Het was wereldnieuws in 1997. Er was een zevenling geboren. Nu, achttien jaar later, vieren ze alle zeven tegelijkertijd feest. Ze hebben allemaal hun middelbareschooldiploma gehaald.

[2] Kenny, Alexis, Natalie, Kelsey, Nathan, Brandon en Joel werden in één klap wereldberoemd, want een gezonde zevenling was nog nooit geboren. In kranten over de hele wereld stond hun foto. De ouders kregen van alle kanten cadeaus. Een groep zakenmannen bood aan een groot huis te bouwen. Een bank opende een rekening voor een ondersteuningsfonds en een fabrikant van babyproducten voorzag de familie voor altijd van wegwerpluiers.

[3] De zevenling heeft alles samen meegemaakt. Van met z'n allen naar school gaan tot samen op bezoek gaan bij de president. En natuurlijk elk jaar samen jarig zijn. Alle zeven hebben het nooit erg gevonden om alles samen te doen. 'Het is juist fijn dat je nooit alleen hoeft te zijn', vertelde Kenny in een interview.

[4] Nu ze hun diploma hebben gehaald, scheiden de wegen van de vier broers en drie zussen. Ze wonen straks op verschillende plekken, want ze gaan allemaal ergens anders studeren. Kelsey gaat muziek studeren, Natalie wil lerares worden en Joel programmeur.

[5] Het was spannend toen ze geboren werden en het wordt ook spannend nu ze hun middelbareschooldiploma hebben gehaald en zelfstandig gaan wonen. Het zal voor iedereen wennen zijn als ze elkaar niet meer elke dag zien. Ze zullen elkaar gaan missen. Daarom zijn ze ook van plan om elke schoolvakantie allemaal weer thuis te komen. Als ze alle zeven weer thuis zijn, is er altijd iemand om mee te praten. Dat vinden ze allemaal heel leuk.

Naar: www.sevendays.nl, op 26 mei 2016

Opdracht 2

Bekijk tekst 2.
1 Wat voor een soort tekst is tekst 2?
   A ☐ een advertentie
   B ☐ een artikel
   C ☐ een reactie op een website
   D ☐ een reclametekst
2 Wat is het onderwerp van tekst 2? Noteer één woord.

Lees tekst 2.
3 Noteer de alineanummers 2, 3, 4 en 5 onder elkaar. Zet het juiste deelonderwerp erachter. Kies uit: *flirten in het voorjaar – nesten en broeden – uitvliegen – voeden*.

4 Wat betekenen deze woorden of uitdrukkingen uit de tekst? Kies uit 1 tot en met 7.

a onvindbaar (al. 1)	1 zich bevinden
b uithangen (al. 1)	2 gebruikt worden
c stek (al. 3)	3 vertrekken
d van pas komen (al. 3)	4 raadselachtige
e volbracht (al. 5)	5 plek
f verkassen (al. 5)	6 klaar
g mysterieuze (al. 5)	7 spoorloos

5 Wat doen de papegaaiduikers als ze na de winter aangekomen zijn op de Britse rotsen?
6 Wat gebruiken papegaaiduikers om een nest te bouwen?
7 De deelonderwerpen van alinea 1 tot en met 5 staan in een logische volgorde. Waarom is die volgorde logisch?

Tekst 2

Kleurrijke gasten

[1] Elk voorjaar als de papegaaiduikers landen op de grote rotsen van de Britse kust, is het alsof ze nooit zijn weg geweest. Toch zijn ze maandenlang onvindbaar. Niemand weet precies waar ze in de winter uithangen. Eenmaal aan land is het een drukke bedoening. Probeer met honderden tegelijk maar een mooi plekje te vinden om te broeden en een jong groot en sterk te laten worden.

[2] Papegaaiduikers leven in een grote groep, maar alleen in de lente en de zomer. In de lente flirten ze erop los. Daarvoor moeten ze er natuurlijk wel op hun mooist uitzien. Veel van zijn veren heeft de vogel verloren in de winter. Maar als het broedseizoen begint, verruilt hij een deel van zijn zwarte veren voor prachtige witte. Ook wordt zijn snavel dikker en feller en krijgt hij een feloranje kleur rond zijn ogen.

[3] Het liefst hebben papegaaiduikers dezelfde partner als het jaar ervoor, want ze zijn erg trouw. Samen zoeken ze een goede plek om hun nest te maken. Als ze de perfecte stek hebben gevonden, richten het vrouwtje en het mannetje hun nest in met twijgjes, blaadjes, veren en zeewier. Maar ook een stukje touw dat ze onderweg vinden, kan goed van pas komen. Daarna is het wachten geblazen. In mei legt het vrouwtje een ei, dat ze goed verstopt in hun nest. Om de beurt houden het mannetje en het vrouwtje het ei onder hun vleugels om het warm te houden.

[4] Na veertig dagen broeden komt het ei uit. De eerste zes weken blijft het jong veilig in het nest zitten. Het enige wat het doet, is eten, eten en nog eens eten.

Dat krijgt het van zijn ouders. Zij voeden het jong met visjes. Mama papegaaiduiker gaat het meest op pad. Ze jaagt soms wel acht keer per dag om het kuiken te kunnen voeren. Het jong wordt volgestopt met lekkere vette vis. Gelukkig woont de papegaaiduiker aan zee. Daar is genoeg te halen. Ziet de vogel een school visjes, dan duikt hij diep in het water om ze te pakken. Soms met wel twintig tegelijk. Hij propt zijn snavel vol en vliegt snel terug naar zijn jong. Dat wordt er groot en sterk van.

[5] In augustus is de taak van de ouders volbracht. Zij hebben een jong papegaaiduikertje op de wereld gezet. Het jong is groot en sterk genoeg om de rotsen af te vliegen en het water in te gaan. Daarna is het de hoogste tijd om te verkassen. Het wordt koud en de vogels vertrekken ieder voor zich naar hun mysterieuze winterverblijf. En de Britse rotsen? Die liggen er verlaten bij totdat het nieuwe voorjaar begint.

Naar: National Geographic Junior, oktober 2015

Opdracht
3

Lees tekst 3.

1 Wat betekent *solitair leven* (al. 1)?
2 Zitten er meer nadelen dan voordelen aan leven in groepsverband? Leg je antwoord uit.
3 Roofdieren vormen een bedreiging. Hoe moet een dier leven als het zo min mogelijk wil opvallen? ***solitair / in groepsverband***
4 Leven papegaaiduikers (tekst 2) solitair of in groepsverband? Leg je antwoord uit.

Tekst 3

Alleen of met z'n allen?

[1] Sommige dieren leven het grootste deel van hun leven solitair. Ze komen alleen in contact met soortgenoten om te paren. Andere diersoorten leven het grootste deel van hun leven in kleine of in grote groepen. Ganzen leven bijvoorbeeld in kleine groepen. Wolven leven in middelgrote groepen: groepen van meer dan tien en minder dan honderd dieren. Mieren, bijen en sprinkhanen, maar bijvoorbeeld ook zebra's, leven in grote groepen. Vaak van vele honderden tot duizenden dieren.

[2] In groepsverband leven heeft een aantal voordelen ten opzichte van solitair leven. In groepsverband kunnen de jongen goed worden beschermd, worden roofdieren eerder opgemerkt en kan er worden samengewerkt om voedsel te krijgen. Het nadeel van het groepsleven is dat het gevonden voedsel gedeeld moet worden, de kans op ontdekking door roofdieren is groter en er is meer kans op overdracht van besmettelijke ziektes.

[3] Solitaire dieren zijn dus dieren die alleen samenkomen om te paren. Ook zijn er dieren die altijd in een groep leven. Alle dieren in zo'n groep leveren elke dag weer een bijdrage aan het gezond en sterk houden van de groep.

Naar: cursus-dierenwelzijn.dierenwelzijnsweb.nl, op 14 april 2017

Opdracht 4

Bekijk tekst 4.

1 Wat zie je op de foto?
2 Wanneer heb jij voor het laatst gelachen?
3 Heb je toen in je eentje gelachen of samen met iemand?
4 Wat voor soort lach had je? Een binnenpretje, of moest je grinniken, glimlachen, zachtjes lachen, schaterlachen of had je zelfs de slappe lach?
5 Staat het onderwerp van tekst 4 in de titel? ***ja / nee***

Lees tekst 4.

6 Wat betekenen deze woorden uit de tekst? Kies uit 1 tot en met 7.

a	verslappen (al. 2)	1	duidelijk maken
b	blaas (al. 2)	2	gedwongen
c	ervaren (al. 3)	3	het maken
d	waarschijnlijk (al. 3)	4	meegemaakt
e	verklaren (al. 4)	5	niet meer gespannen staan
f	de productie (al. 4)	6	vermoedelijk
g	geforceerd (al. 5)	7	zakje in het lichaam waar je urine ('plas') in zit

7 Wat is het deelonderwerp van alinea 2?
8 Bij de tekst staat een stukje tekst in een gekleurd blokje (tekstkader). Noteer een passend tussenkopje voor dat stukje tekst.
9 Bij welke alinea past het tekstkader het best?
10 Bij welke alinea('s) past het tussenkopje *Samen lachen*?
A ☐ alleen bij alinea 3
B ☐ bij alinea 3 en 4
C ☐ bij alinea 3, 4 en 5
11 Wat zijn *hormonen*?
12 Waarom hebben pubers vaker de slappe lach dan volwassenen?
13 Wat is het belangrijkste doel van tekst 4?
A ☐ De schrijver wil informatie geven.
B ☐ De schrijver wil je iets laten doen.
C ☐ De schrijver wil je zijn mening geven.
D ☐ De schrijver wil je amuseren.
14 *Waar* of *niet waar*?
a Zien lachen, doet lachen.
b Voor mensen met een te hoge bloeddruk is lachen gezond.
c Lachen is gezond voor iedereen.

Tekst 4

Lachen is gezond

[1] Ken je dat? Je zit naast je beste vriend of vriendin. Een van jullie maakt een grapje en je begint samen wat te grinniken en te giechelen. Voor je het weet, kun je niet meer stoppen met lachen en heb je de slappe lach.

[2] Lachen wordt geregeld in onze hersenen. Wanneer je lacht, worden er in je hersenen bepaalde stofjes aangemaakt. Dit zijn hormonen. Deze stofjes zorgen onder andere voor gevoelens van blijdschap en genot. Pijn verdwijnt en je voelt je gelukkig. Hoe harder je moet lachen, hoe meer van deze stofjes er in je hersenen gemaakt worden. Als je de slappe lach krijgt, kun je niet meer stoppen met lachen. De hormonen in je hersenen zorgen voor een gelukzalig gevoel, maar ze zorgen er ook voor dat sommige spieren verslappen. Daardoor sla je dubbel van de lach, moet je je aan iets of iemand vasthouden om te blijven staan en in het ergste geval verlies je zelfs de controle over je blaas.

Als je de slappe lach hebt, kom je er niet zomaar vanaf. Elke keer als je elkaar aankijkt, moet je weer verschrikkelijk lachen. Het beste is om even uit elkaar te gaan zitten en elkaar niet aan te kijken. Je buikspieren ontspannen zich en de slappe lach zal verdwijnen.

[3] De slappe lach heb je niet vaak in je eentje. Dat lachen aanstekelijk is, heeft iedereen weleens ervaren. Bekijk op YouTube maar eens een filmpje van mensen die heel erg moeten lachen. Waarschijnlijk zit je zelf al snel hardop mee te schateren. De oorzaak hiervoor is te vinden in onze spiegelneuronen. Dit zijn hersencellen die ervoor zorgen dat we het gedrag van anderen nadoen (spiegelen). Hierdoor voelen we de pijn, het verdriet, maar ook de blijdschap van anderen.

[4] Bij pubers is de reactie op gezichtsuitdrukkingen veel sterker dan bij volwassenen. Dit zou verklaren waardoor pubers veel vaker de slappe lach hebben dan volwassenen. Meelachen met een ander zorgt echter bij jong en oud voor de productie van gelukshormonen. Een lekker potje samen schaterlachen zorgt zo voor sterkere banden tussen mensen en voor meer saamhorigheid.

[5] Lachen is ook heel goed voor je eigen lichaam en geest. Onderzoek wijst uit dat het je bloeddruk verlaagt, dat je minder stresshormonen in je bloed hebt en dat het pijnstillend werkt. En wanneer je een pestbui hebt, zorgt een geforceerd lachje voor een flinke verbetering van je humeur. Als je lacht, blijkt dat je ook nog eens 25% meer calorieën verbrandt dan in rust. Lachen als lichaamsbeweging, gelukkigmaker en medicijn, kan het mooier?

Naar: scientias.nl, september 2013

Opdracht 5 ✱

De tekst *Lachen is gezond* is een herschreven tekst. Dit betekent dat de originele tekst anders was.
De onderstaande zinnen komen uit de originele tekst. In welke alinea's horen de zinnen? Noteer de nummers van de alinea's.

a Lachen wordt geregeld in het limbisch systeem van de hersenen. Dit systeem werkt bij het hebben van emoties.
b Het verhoogt het zuurstofgehalte in het bloed, stimuleert de bloedsomloop en ontspant de spieren.
c Onze spiegelneuronen worden onder andere geactiveerd door geluiden en de uitdrukking op het gezicht van een medemens.
d Méér lachen is goed voor iedereen en vooral voor diegenen die kampen met stress, depressie, bezorgdheid en slapeloosheid.
e Deze hormonen heten 'dopamine' en 'endorfine'.

Ik kan/weet

- het onderwerp van een korte tekst vinden. 1F
- deelonderwerpen in een korte tekst vinden.
- de inleiding, het middenstuk en het slot van een tekst herkennen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Schrijven

Je leert stap voor stap schrijven.

Startopdracht

Speel met drie klasgenoten het spelletje *Woordenstroom*.

1. Spreek af wie van jullie de woorden opschrijft.
2. Bedenk in drie minuten zo veel mogelijk woorden bij het onderwerp dat jullie zo meteen van je docent horen.
3. Als de bedenktijd voorbij is, leest de schrijver van groep 1 de woorden voor. Groepen die hetzelfde woord hebben opgeschreven, steken hun hand op.
   - Heeft niemand het woord, dan krijgen jullie 2 punten.
   - Heeft een andere groep ook het woord opgeschreven, dan krijgen jullie 1 punt.
4. Als alle groepen hun woorden hebben voorgelezen, tellen jullie de punten op. Welke groep heeft de meeste punten?

Theorie

video-uitleg

Stap voor stap schrijven

Je schrijft gemakkelijk een goede tekst als je het stap voor stap doet. Kies een onderwerp en zet vervolgens deze stappen:

1 Woordveld maken
Noteer je onderwerp en schrijf zo veel mogelijk woorden op die met je onderwerp te maken hebben.

2 Deelonderwerpen ordenen
- Maak groepjes van de woorden uit je woordveld die met elkaar te maken hebben. Elk groepje woorden wordt een deelonderwerp in je tekst.
- Zet je deelonderwerpen in een logische volgorde.

3 Tekst schrijven
Schrijf je tekst. Gebruik voor de inleiding en voor het slot elk een alinea. Gebruik in het middenstuk voor elk deelonderwerp ten minste één alinea. Zet boven je tekst een passende titel.

4 Controleren en verbeteren
Controleer je tekst. Kijk of alles duidelijk in je tekst staat en verbeter taal- en spelfouten.

Opdracht **1**

Maxim en Bas maken een werkstuk over de *EHBO*.

1. Zet de deelonderwerpen *a* tot en met *e* in een logische volgorde.
   a aanwezigheid bij activiteiten
   b betekenis afkorting *EHBO*
   c EHBO-diploma
   d handelingen van een EHBO'er
   e geschiedenis van de EHBO

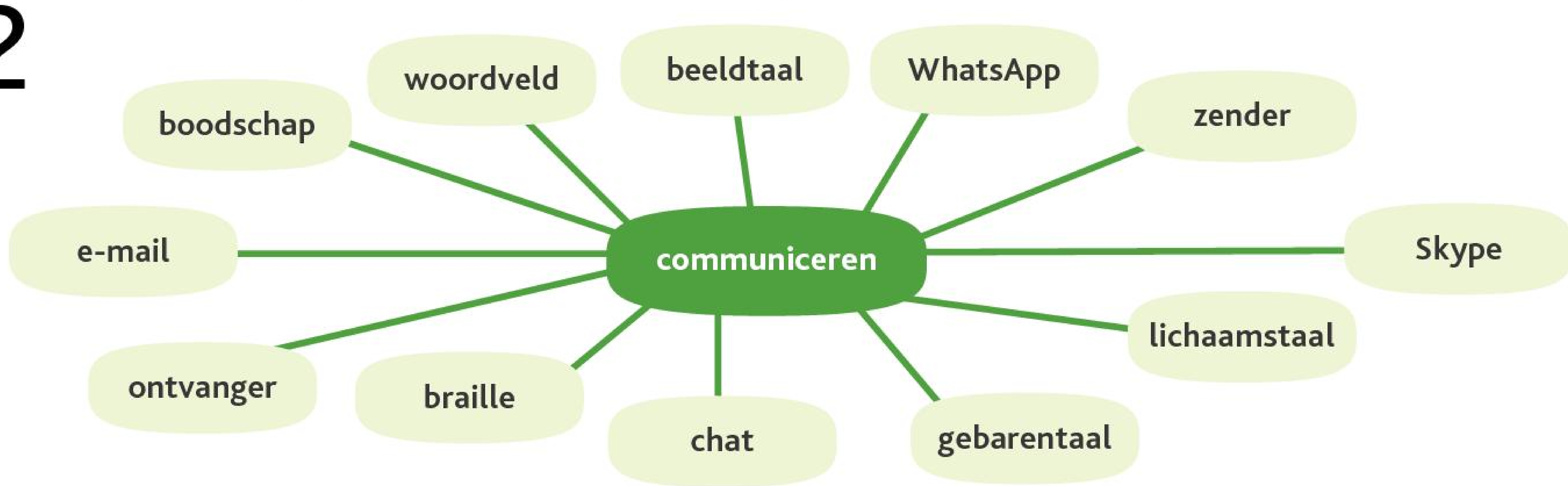
2 Een inleiding moet ervoor zorgen dat de lezer nieuwsgierig wordt naar de rest van de tekst. Welke inleiding vind jij het best?

A ☐ Afgelopen vrijdag gebeurde het: Marin stootte tegen Bo's neus. Met als gevolg een enorme bloedneus. Gelukkig had Floris een EHBO-diploma en wist hij wat er moest gebeuren. Maar wat doet een EHBO'er nog meer?

B ☐ Deze tekst gaat over de EHBO. Ik schrijf iets over de betekenis van de afkorting, de geschiedenis, welke dingen een EHBO'er allemaal mag doen en hoe je een EHBO-diploma kunt krijgen.

Opdracht 2

Bekijk het woordveld over het onderwerp *communicatie*.

1 De woorden uit het woordveld kun je verdelen over drie deelonderwerpen. Neem het schema over en maak het af.

deelonderwerpen	**steekwoorden uit het woordveld**
hoe werkt het?	*boodschap* + … + …
online communiceren	*e-mail* + … + … + …
bijzondere 'talen'	*beeldtaal* + … + … + …

2 Kies een deelonderwerp en werk dat uit. Je alinea moet minstens acht zinnen hebben.

3 Ruil je tekst met die van een klasgenoot. Controleer de tekst met deze vragen:
- Gaat de alinea over één deelonderwerp? ***ja / nee***
- Is de tekst begrijpelijk? ***ja / nee***
- Heeft de tekst goede zinnen? ***ja / nee***

4 Ruil jullie teksten weer en verbeter je tekst als dat nodig is.

Opdracht 3

Je gaat een tekst schrijven over gezelschapsspelletjes, culturen in Nederland of teamsporten.

1 Kies een onderwerp en maak een woordveld.
2 Zet de woorden die met elkaar te maken hebben onder elkaar. Maak ten minste drie groepjes woorden.
3 Noteer achter elk groepje woorden wat het deelonderwerp is.
4 Zet de drie deelonderwerpen in een logische volgorde.
5 Schrijf een tekst van vijf alinea's. De tekst bestaat uit ongeveer 200 woorden.
6 Zet een passende titel boven je tekst.
7 Ruil jullie teksten en vul voor elkaar het feedbackformulier in. Verbeter je tekst als dat nodig is.

Ik kan/weet
- (in vier stappen) een korte tekst schrijven. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Kijken en luisteren

Je leert over lichaamstaal en stemgebruik.

Startopdracht

Bekijk de afbeeldingen.

1. Hoe proberen de mensen iets te vertellen?
2. Bedenk bij elke afbeelding wat de mensen zeggen.
3. Hoe voelt de jongen zich die links op afbeelding *B* staat?
4. Hoe praat jij als er gevaar dreigt?

A

B

C

Theorie

video-uitleg

Lichaamstaal en stemgebruik

Als je kijkt of luistert naar een programma of filmpje, krijg je informatie. Je krijgt niet alleen informatie door *wat* de personen zeggen, maar ook door *hoe* ze het zeggen. Ook uit hun lichaamshouding, gebaren en gezichtsuitdrukking kun je veel informatie halen.

Let bij het kijken en luisteren daarom goed op de volgende punten:

- **Intonatie** (stemgebruik) – Op welke manier spreekt iemand? Welke woorden geeft hij extra nadruk en vindt hij dus belangrijk? Mompelt hij, praat hij op één toon of klinkt hij enthousiast?
- **Houding** – Hoe zit of staat iemand? Is hij zenuwachtig of heel ontspannen? Kijkt hij de ander(en) aan of kijkt hij om zich heen?
- **Gebaren** – Gebruikt hij zijn handen om wat hij zegt duidelijker te maken of om te laten zien dat hij iets leuk of interessant vindt?
- **Gezichtsuitdrukking** – Kun je aan het gezicht zien hoe iemand zich voelt? Fronst hij zijn wenkbrauwen, kijkt hij verbaasd of moet hij lachen?

Opdracht
1

Lees eerst vraag 1, 2 en 3. Bekijk dan het fragment uit het programma *Floortje naar het einde van de wereld* zonder geluid en beantwoord vraag 1, 2 en 3.

1. Hoe voelt Floortje zich? ***boos / moe / verdrietig***
2. Waaraan kun je merken hoe Floortje zich voelt?
3. Aan het einde van het fragment roept Floortje. Aan welk gebaar herken je dat?

Lees eerst de volgende vragen. Bekijk daarna het fragment mét geluid.

4. Vind je dat Floortje duidelijk of onduidelijk praat in het fragment? Leg je antwoord uit.
5. Waaraan zie en hoor je dat Floortje opgelucht is?

6 Floortje maakt in het fragment verschillende gebaren. Waarom maakt ze de meeste gebaren?
A ☐ om duidelijker te maken wat ze zegt
B ☐ om te laten merken dat ze het leuk vindt
C ☐ om te laten zien dat ze het interessant vindt

Opdracht 2

Lees eerst de vragen. Bekijk daarna het fragment waarin Loes een telefoongesprek voert met een vriendin.

1 Loes laat met haar gezichtsuitdrukkingen verschillende emoties (gevoelens) zien. Kies vier emoties en noteer ze in de volgorde waarin je ze ziet. Kies uit: *bang – enthousiast – geïnteresseerd – geschrokken – serieus – verbaasd – verdrietig – vermoeid – verontwaardigd.*

2 Op een gegeven moment wordt Loes een beetje boos. Dat kun je zien en/of horen aan haar:
A ☐ intonatie
B ☐ houding
C ☐ gebaren
D ☐ gezichtsuitdrukking

3 Waar is Loes boos over?

4 Past in het hele telefoongesprek Loes' intonatie bij haar gezichtsuitdrukking?
Ja. / Nee*, want ...*

5 Dit fragment is niet serieus bedoeld. Waaraan kun je dat merken?

Opdracht 3

Lees eerst de vragen. Bekijk daarna het fragment uit *Rauwkost*.

1 Zijn de zinnen over het fragment *waar* of *niet waar*?
a De presentator spreekt enthousiast.
b De presentator heeft een ongeïnteresseerde houding.
c De presentator gebruikt zijn handen om duidelijker te maken wat hij zegt.
d Ajouad El Miloudi gebruikt zijn handen om wat hij zegt duidelijker te maken.

2 Waarom laat Ajouad zich op straat interviewen?

3 Is Ajouad enthousiast over zijn nieuwe programma *Kaaskop of mocro*? Leg uit waaraan je dat kunt zien en horen.

4 Waarmee hebben volgens Ajouad veel, Turkse, Surinaamse of Marokkaanse kinderen te maken in Nederland?

5 Zou iemand uit een traditioneel Indonesisch gezin ook iets aan het programma van Ajouad hebben?
A ☐ Ja, want het programma gaat over jongeren uit een traditioneel buitenlands gezin die in Nederland wonen.
B ☐ Ja, want het programma gaat over traditionele buitenlandse gezinnen.
C ☐ Nee, want het programma gaat over jongeren met een Turkse, Surinaamse of Marokkaanse achtergrond.
D ☐ Nee, want het programma gaat over Ajouad en zijn persoonlijke problemen in Nederland.

Ik kan/weet
- informatie halen uit de lichaamstaal en het stemgebruik van een spreker.

Maak de extra opdrachten online.

Spreken en gesprekken

Je leert lichaamstaal gebruiken.

Startopdracht

Je gaat samen met een klasgenoot *jebberen*. Dat is praten in een onzintaal waarbij het niet gaat om *wat* je zegt, maar *hoe* je het zegt.

1 Noteer waarover je iets gaat vertellen: een spannende, verdrietige, grappige, vervelende of bijvoorbeeld angstige gebeurtenis.
2 Bedenk hoe je straks laat merken hoe je je voelt.
3 Werk samen met een klasgenoot. De jongste begint. De ander zegt na afloop welk gevoel hij ontdekte.
- Heeft je klasgenoot het gevoel geraden?
- Waaraan herkende je klasgenoot het gevoel?

4 Wissel van rol.

Theorie

video-uitleg

Lichaamstaal gebruiken

In gesprekken is **lichaamstaal** belangrijk. Met lichaamstaal laat je zien wat je vindt of wat je voelt. Dat kun je doen met je gezichtsuitdrukking, je lichaamshouding of door je handen te gebruiken (gebaren).

Zo gebruik je lichaamstaal in een gesprek
- Let op je eigen lichaamstaal. In gesprekken zit of sta je bijvoorbeeld rechtop als je geïnteresseerd bent. Je kijkt serieus als je het echt meent of als het over iets belangrijks gaat. Je knikt als je wilt laten merken dat je de ander begrijpt. Gebruik je handen om te laten zien dat je iets niet begrijpt of om te laten zien dat je enthousiast bent.
- Houd oogcontact met de ander. Kijk de ander niet te veel, maar ook niet te weinig aan.
- Let op de lichaamstaal van de ander. Welke extra informatie krijg je door zijn lichaamstaal? Is de ander bijvoorbeeld geïnteresseerd, enthousiast, verbaasd, boos, blij of vermoeid?

Opdracht
1

Bekijk de foto. Tijdens het mentoruur heeft mevrouw Van Ooyen een gesprek met een aantal leerlingen. Noteer voor leerling *A*, *B*, *C* en *D* welke informatie je krijgt door de lichaamstaal. Zet er in steekwoorden achter waarom je dat denkt.

Opdracht 2

Vorm een viertal. Lees de situaties.
Situatie A – Anne (14 jaar) rijdt op haar e-bike in het voetgangersgebied van Alkmaar. Dat mag natuurlijk niet, maar omrijden is ook zoiets. Dan wordt Anne aangehouden door een agent die haar vraagt naar de verkeersregels.
Situatie B – Je vriend(in) Luca is gisteren naar de Efteling geweest en vertelt tijdens de pauze uitgebreid hierover. Jij wilt best luisteren, maar eigenlijk interesseert het je niet. Bovendien wil je even kletsen met Jules.

Twee klasgenoten spelen situatie A en twee klasgenoten spelen situatie B. Spreek af welk tweetal situatie A en welk tweetal situatie B voorbereidt. Verdeel de rollen. Bereid je voor op jouw rol.

1 Noteer in steekwoorden wat je wilt zeggen.
2 Bedenk welke lichaamstaal je wilt gebruiken om te laten zien wat je vindt.
3 Voer de twee gesprekken. Begin met situatie A. Het tweetal dat geen gesprek voert, beantwoordt na afloop de volgende vragen:
a Maken de sprekers oogcontact? ***ja / nee***
b Welke informatie krijg je door de lichaamstaal? ***ja / nee***
c Past de lichaamstaal bij datgene wat gezegd wordt? ***ja / nee***
4 Was er verschil tussen beide gesprekken als je let op lichaamstaal? Zo ja, welk(e) verschil(len)?

Opdracht 3

Vorm een viertal. Je gaat in tweetallen een gesprek voeren en feedback geven.
Situatie – Voor LOB zoek je een ervaringsplek, zodat je aan het eind van het schooljaar makkelijker de goede sector kiest. Op de website van kinderboerderij *De Pijp* lees je dat er plek is voor één jeugdvrijwilliger. Dat lijkt je geweldig! Nadat je een mailtje hebt gestuurd, word je door een medewerker van de kinderboerderij uitgenodigd voor een gesprekje.

Spreek af wie de leerling is en wie de medewerker. Bereid je voor op jouw rol.

leerling	medewerker kinderboerderij *De Pijp*
1 Je wilt heel graag worden uitgekozen. Noteer in steekwoorden wat je gaat zeggen. **2** Denk na over je lichaamstaal. Je wilt een enthousiaste en geïnteresseerde indruk achterlaten. **3** Noteer twee dingen die de medewerker van jou zou willen weten.	**1** Bedenk drie vragen om erachter te komen of de leerling geschikt is voor het werk op de kinderboerderij. Noteer die in steekwoorden. **2** Denk na over de lichaamstaal die je bij de leerling wilt zien. **3** Noteer een zin waarmee je het gesprek wilt beginnen.

4 Spreek af welk tweetal als eerste het gesprek gaat voeren.
5 Voer het gesprek. Het tweetal dat niet spreekt, vult na afloop het feedbackformulier in.
6 Wissel van rol. Nu vult het andere tweetal het feedbackformulier in.

Ik kan/weet
- lichaamstaal gebruiken die past bij wat ik vertel. 1F

Maak de extra opdrachten online.

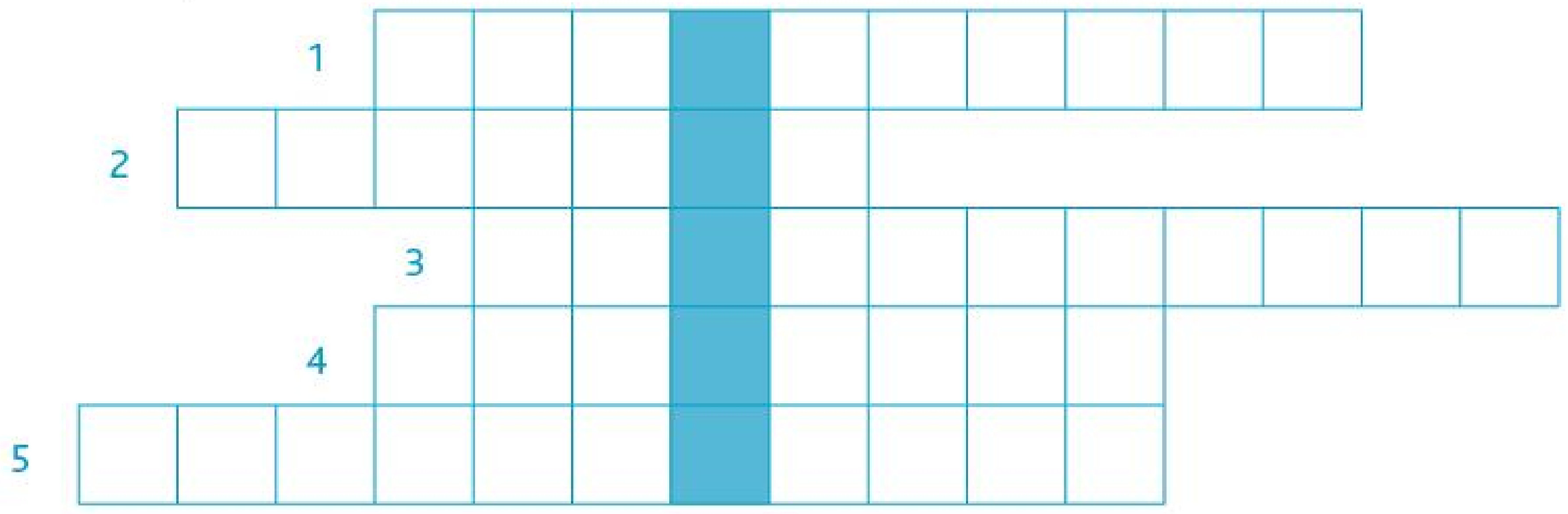
Woordenschat

Je leert woordbetekenissen vinden.

Startopdracht

Maak de puzzel. Welk woord lees je in de blauwe vakjes van boven naar beneden?

1. *basketbal*, *handbal* en *volleybal* zijn voorbeelden van …
2. een synoniem voor *duo*
3. tegenstelling van *alleen werken*
4. gebruik een achtervoegsel: *met sfeer* = …
5. hierin zoek je de betekenis van een woord of uitdrukking op

Theorie

video-uitleg

Woordbetekenissen vinden (1)

Als je in een tekst een onbekend woord tegenkomt, kijk dan eerst of je de betekenis uit de tekst kunt halen. Je hebt hiervoor de volgende manieren geleerd:

- Zoek in de tekst naar een **synoniem**: een woord dat ongeveer hetzelfde betekent.
- Zoek in de tekst naar de **betekenis** van het onbekende woord.
- Zoek in de tekst naar een **voorbeeld**. Let op woorden als: *bijvoorbeeld, zoals*.
- Zoek in de tekst naar een **tegenstelling**. Bijvoorbeeld: *We hebben gezamenlijk gekookt, maar het toetje heb ik alleen gemaakt.*
- Zoek in het woord dat je niet kent een **bekend woorddeel**. Bijvoorbeeld: *on-* (niet), *her-* (opnieuw), *-loos* (zonder).

Als je de betekenis niet uit de tekst kunt halen, zoek het woord dan op in een woordenboek. Kies de betekenis die in de tekst past.

Opdracht 1

Lees tekst 1.
Schrijf de vijf onderstreepte woorden uit tekst 1 onder elkaar. Zet de betekenis erachter.

Tekst 1

Zomerkamp

Het zomerkamp op Schiermonnikoog was erg leuk. We hebben daar samen in het donker over een bijna onbegaanbaar pad door de duinen gewandeld. Tijdens het jutten na de storm zochten we allerlei overblijfselen op het strand, zoals resten van boten, scheepstouwen en visnetten. ’s Nachts was het ijskoud, maar overdag was het stikheet. Schiermonnikoog heeft een rijke flora en fauna, maar we hadden geen zin om naar die planten en dieren te kijken.

Opdracht
2

Lees tekst 2.

1 Wat betekent *de sprong van je leven* in de titel?
A ☐ je allereerste sprong
B ☐ je allerlaatste sprong
C ☐ je allermooiste sprong

2 Wat betekent *de stap in de goede richting zetten* in alinea 1? Gebruik een woordenboek.

3 Wat is volgens alinea 3 een *jumpmaster*?

4 Wat is een *vrije val* (al. 3)?

5 Welk synoniem voor *dropzone* staat in alinea 4?

6 Hoeveel voorbeelden van *bekenden* staan er in alinea 4?

7 In alinea 4 wordt *met beide benen op de grond staan* letterlijk gebruikt. Wat is de figuurlijke betekenis van *met beide benen op de grond staan*?

8 Het voorvoegsel *inter-* betekent *tussen*. Het woorddeel *nationaal* betekent *landelijk*. Wat is een *internationale luchthaven* (al. 5)?

9 Welke tegenstelling voor *tandemsprong* staat in de laatste alinea?

10 Omschrijf wat een tandemsprong is.

11 Schrijf de veertien onderstreepte woorden uit tekst 2 onder elkaar. Noteer bij elk woord het synoniem of de juiste betekenis. Kies uit:

- advies, aanbeveling
- als je dat wilt
- iemand die (voor zijn beroep) uitleg geeft
- moeten
- mogelijkheid
- stevig vastgehaakt
- hoogste
- uitleg
- uitvoerige
- uitzicht naar alle kanten
- verslag waaruit blijkt dat je gezond bent
- vind je het zo leuk dat je er bijna niet mee kunt ophouden
- zeker weten
- zo goed of fijn als je maar kunt wensen

Tekst 2

Maak de sprong van je leven!

[1] Veel mensen dromen er al jaren van, maar durven de stap in de goede richting niet te zetten: parachutespringen! De tandemsprong is de ideale gelegenheid om te ervaren hoe het is om met 200 km per uur naar beneden te vallen en van een geweldig panorama te genieten. Je hoeft er bijna niets voor te doen. Je moet wel durven.

[2] Voordat het vliegtuig opstijgt, zorgt de instructeur voor een uitgebreide instructie. De ervaren instructeur heeft al duizenden sprongen gemaakt en weet dus precies wat hij moet doen in de lucht. Je stijgt samen met hem in een vliegtuig op vanaf Rotterdam Airport.

[3] Na ongeveer een kwartier vliegen, spring je gekoppeld aan een jumpmaster vanaf ongeveer vier kilometer hoogte het vliegtuig uit. Na een vrije val van zo'n 40 seconden opent de ervaren instructeur de parachute op twee kilometer boven de grond.

[4] Tijdens de sprong geniet je van het uitzicht naar alle kanten. Op de dropzone in Rhoon staan bekenden, zoals familie, vrienden, buren of klasgenoten, je toe te juichen als je weer met beide benen op de grond komt

te staan. Vanaf deze landingsplek rijdt een busje je terug naar de luchthaven.
[5] Omdat je vertrekt vanaf een internationale luchthaven, moet je een paspoort of identiteitskaart meenemen. Voor de tandemsprong is geen medische verklaring nodig. Het maximale gewicht voor de tandempassagiers is 95 kilo. Aan een tandemsprong zit geen leeftijdsgrens. Je ouders of voogd dienen schriftelijk toestemming te geven.
[6] Skydive Rotterdam verzorgt indien gewenst foto- en dvd-opnamen van je sprong, vanaf de voorbereiding tot aan de landing. Dat is absoluut een aanrader als je jezelf later nog eens terug wilt zien!
[7] Krijg je de smaak te pakken en wil je alleen met een parachute springen? Je mag vanaf je zestiende een solosprong maken.

Naar: www.skydiverotterdam.com, op 10 maart 2017

Opdracht 3

Wat past in de zin?
Kies uit: *absoluut – bekenden – gekoppeld – gelegenheid – ideale – indien gewenst – instructie – medische verklaring – panorama*.

1 Heb jij de veiligheidshaak al … aan de veiligheidspin?
2 'Het is … niet nodig om zo laat thuis te komen', zei mijn pa.
3 … kun je bij die opdracht in een groepje samenwerken.
4 Wat zijn … weersomstandigheden als je wilt kitesurfen?
5 Voordat je een les diepzeeduiken mag volgen, moet je een … inleveren.
6 Ik hoop dat ik de … krijg om voor het einde van de les mijn vraag te stellen.

Opdracht 4

Noteer de juiste vorm van het woord.

1	ideale	Voor Yvonne is Italië een … vakantieland.
2	maximale	Ik ga … drie keer in de week zwemmen.
3	instructie	De trainer wilde zijn pupillen geduldig ….
4	dienen	'Je … altijd je identiteitsbewijs bij je te hebben', zei de agent.
5	panorama	Als je boven op de Domtoren staat, heb je een … uitzicht.
6	aanrader	Tessa heeft mij … om deze puzzelapp te downloaden.

Opdracht 5

Welke twee woorden betekenen ongeveer hetzelfde? Maak twee rijtjes.
Kies uit: *aanrader – absoluut – advies – dienen – gelegenheid – instructie – moeten – mogelijkheid – uitgebreide – uitleg – uitvoerige – zeker weten.*

aanrader	*advies*
…	…

Opdracht 6

Noteer een situatie die past bij de volgende uitdrukkingen.

1 de smaak te pakken krijgen
2 de sprong van je leven
3 een stap in de goede richting zetten
4 met beide benen op de grond staan

Opdracht 7

De onderstreepte woorden staan in de verkeerde zin. Noteer het nummer van de zin. Schrijf erachter welk woord wel in de zin past. De woorden heb je vorig jaar geleerd.

1 De politieagenten doen hun best om de orde in de onrustige wijk te imiteren.
2 'Je huiswerk maken is periode, daarna mag je gamen', zei mijn moeder.
3 Waarom zit jij mij steeds te handhaven?
4 Voltooien is beter dan genezen.

5 De <u>prioriteit</u> van de zomervakantie tot de herfstvakantie duurt meestal acht weken.
6 Het schilderij is nog niet af, de kunstenaar wil het vandaag nog <u>voorkomen</u>.

Opdracht 8

Sommige dieren leven samen in groepen. Vul de groepsnaam in. Je mag een woordenboek gebruiken. Kies uit: *kolonie – kudde – roedel – school – troep – zwerm.*

1 een … apen
2 een … bijen
3 een … meeuwen
4 een … schapen
5 een … vissen
6 een … wolven

Opdracht 9

Maak de zin af en streep het woord door in de woordzoeker. Sommige woorden staan diagonaal of andersom in de woordzoeker. De woorden heb je geleerd in dit hoofdstuk.

1 Een woord dat ongeveer hetzelfde betekent als een ander woord noem je een ….
2 Een tegenstelling van *gezamenlijk* is ….
3 Als je de betekenis niet uit de tekst kunt halen, gebruik je een ….
4 Een uitzicht waarbij je alle kanten kunt zien, noem je een ….
5 Na de woorden *zoals* en *bijvoorbeeld* in een tekst volgt meestal een ….
6 Iemand die (voor zijn beroep) uitleg geeft, noem je ook wel een ….
7 Een verslag waaruit blijkt dat je gezond bent, noem je een … verklaring.
8 Het woorddeel *her-* in *herlezen* betekent … lezen.

Welk woord dat je geleerd hebt, hoort erbij? Streep het woord door in de woordzoeker.

9 advies, aanbeveling
10 flora
11 mogelijkheid
12 nationaal
13 stevig vastgehaakt
14 ten hoogste
15 uitvoerige
16 zeker weten

De overgebleven letters vormen een uitdrukking. Welke?

M	U	S	A	A	N	R	A	D	E	R	A
E	I	M	A	B	S	O	L	U	U	T	E
I	T	L	A	N	D	E	L	I	J	K	N
N	G	U	I	T	P	L	A	N	T	E	N
O	E	S	A	P	A	N	O	R	A	M	A
N	B	V	O	O	R	B	E	E	L	D	M
Y	R	K	E	N	O	P	N	I	E	U	W
S	E	H	C	S	I	D	E	M	T	H	U
G	I	N	S	T	R	U	C	T	E	U	R
I	D	I	E	H	N	E	G	E	L	E	G
K	E	O	B	N	E	D	R	O	O	W	S
N	E	E	L	L	A	A	M	I	X	A	M

Ik kan/weet
- de betekenis van een onbekend woord in de tekst vinden. 1F
- de betekenis van een onbekend woord opzoeken in een woordenboek. 1F
- de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit deze paragraaf.

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

Taalverzorging
grammatica

Je leert over de persoonsvorm, het onderwerp en het gezegde.

Startopdracht

1 Knip uit een vel A4 zeven kaartjes van ongeveer 10 cm bij 7 cm.
2 Neem de volgende zinsdelen over. Zet elk zinsdeel op een apart kaartje.
een tandemparachutesprong – in de vakantie – Marilou – maken – mocht – op Texel – samen met een instructeur
3 Maak zo veel mogelijk verschillende zinnen waarin je alle kaartjes gebruikt.
4 Welk woord ligt steeds op de eerste of de tweede plaats?

Theorie

video-uitleg

Persoonsvorm, onderwerp en gezegde

Zinnen zijn gemaakt van zinsdelen. Een zinsdeel is één woord of een groepje woorden dat bij elkaar hoort. Vóór de persoonsvorm staat nooit meer dan één zinsdeel.
Gebruik voor het benoemen van zinsdelen altijd dezelfde volgorde. Bijvoorbeeld:
Ik wil samen met Luuk een nieuwe broek kopen.

1	Noteer de **persoonsvorm** (pv). Gebruik de *vraagproef* of de *tijdproef*.	Vraagproef: *Wil ik samen met Luuk een nieuwe broek kopen?* Tijdproef: *Ik wilde samen met Luuk een nieuwe broek kopen.* pv = wil
2	Zoek het **onderwerp** (ow). Vraag: *wie of wat + pv?*	wie wil? Antwoord: *ik* ow = ik
3	Zoek het **gezegde** (gez.). Noteer alle werkwoorden in de zin.	gez. = wil kopen

Opdracht 1

Noteer voor elke zin de vraagproef en de tijdproef. Onderstreep de pv.
1 Roos kocht een schitterende armband in Spanje.
2 Als gevolg van de hittegolf vervallen de lessen na één uur.
3 Daans skateboard staat altijd bij de conciërge in de berging.
4 Onze hond is vanaf de steiger in het water gesprongen.
5 Het spel *Mindcraft* werd door Barez afgebroken.
6 Vorige week zijn er vijf nieuwe spelers in ons team gekomen.

Opdracht 2

Noteer eerst de pv. Benoem daarna het ow.
1 In de zomervakantie brak ik mijn arm.
pv = …
ow = …
2 Annelinde heeft een nieuw spijkerjasje gekocht in de stad.
3 Wordt in de bioscoop ook cola light verkocht?

4 Yentle en Celicia hebben allebei dezelfde zonnebril.
5 Morgen krijgt mijn tachtigjarige opa een tablet op zijn verjaardag.
6 Tijdens de toets moet iedereen stil zijn.

Opdracht
3

Lees de tekst. Noteer van elke zin eerst de pv. Benoem daarna de zinsdelen ow en gez.

Tweelingbroers krijgen op zelfde dag een dochter

1 Twee tweelingbroers zijn op dezelfde dag vader geworden van een dochtertje.
2 De baby's werden vijf uur na elkaar geboren.
3 Ofir en Jariv Miller wonen met hun gezinnen in het zuiden van Israël.
4 De tweeling heeft veel contact met elkaar.
5 Als eerste bracht afgelopen weekend Ofirs vrouw haar baby ter wereld.
6 Kort daarna beviel de vrouw van Jariv van haar derde kind.
7 De vrouw ziet de meisjes als tweelingzusjes.
8 De tweelingbroers hebben op de kraamafdeling nog voor enige verwarring gezorgd.
9 De zusters zagen steeds dezelfde vader op twee verschillende kamers bij het bed staan.
10 Pas later begrepen ze de situatie.

Naar: www.NU.nl/opmerkelijk, op 23 augustus 2016

Opdracht
4

Noteer het gezegde. Onderstreep de persoonsvorm.
1 Welke film zou jij vanavond willen zien?
2 Harrie heeft de bestanden nog niet kunnen uploaden in de cloud.
3 Na een korte pauze konden we verdergaan met skaten.
4 Heeft Ciska haar mobiel bij jou laten liggen?
5 Ik zal vanmiddag met mijn moeder het huiswerk gaan maken.
6 Door het lawaai kan Joris de instructie nooit hebben gehoord.

Opdracht
5 ✱

Bij een vraagzin werkt de vraagproef niet. Gebruik daarom de tijdproef. Noteer het gez. en onderstreep de pv.
1 Waar ben jij vanavond geweest?
2 Waarom heeft Jannick die boeken in de kast gelegd?
3 Wie gooit die plastic bekers nou in de papierbak?
4 Waardoor was je te laat gekomen?
5 Hoeveel had Mirjam betaald voor dit jasje?
6 Welke instructie hebben we moeten overnemen?

Ik kan/weet
- de persoonsvorm, het onderwerp en het gezegde in een korte zin vinden. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging
grammatica

Je leert over samengestelde zinnen.

Startopdracht

Maak samen met drie klasgenoten in twee minuten een zo lang mogelijke, logische zin. De eerste leerling maakt een zin en de volgende plakt er een zin aan vast. Gebruik *en, of, maar, want*.
Welk groepje maakt de langste zin?

Theorie

video-uitleg

Samengestelde zinnen

In teksten kunnen losse en **samengestelde zinnen** staan. Samengestelde zinnen bestaan uit twee losse zinnen die aan elkaar geplakt zijn. Een samengestelde zin heeft twee persoonsvormen:

losse zinnen	*samengestelde zinnen*
Marloes neemt drinken mee. Levi zorgt voor de broodjes.	Marloes neemt drinken mee en Levi zorgt voor de broodjes.
Ik maak mijn huiswerk. Ik luister naar Spotify.	Ik maak mijn huiswerk, terwijl ik naar Spotify luister.
Mijn fietsband is lek. Ik loop naar huis.	Omdat mijn fietsband lek is, loop ik naar huis.

In een samengestelde zin staat ook een **voegwoord**: een woord waarmee je de zinnen aan elkaar plakt. Voegwoorden zijn bijvoorbeeld: *en, terwijl, omdat, zodat, nadat, als, toen, want, maar, of, dus*.
Vaak staat het voegwoord tussen de twee zinnen, maar het kan ook vooraan staan. Kijk maar in de voorbeeldzinnen hierboven.

Opdracht
1

Noteer van elke samengestelde zin de twee persoonsvormen en het voegwoord. Gebruik de tijdproef om de persoonsvormen te vinden.

> *Voorbeeld:*
> In de dierentuin was geen dier te zien, omdat ze allemaal sliepen.
> (In de dierentuin *is* geen dier te zien, omdat ze allemaal *slapen*.)
> *pv = was, sliepen + omdat*

1 In de stortregen zoeken de scholieren een bushokje, zodat ze kunnen schuilen.
2 John kan niet meer pinnen, want hij is zijn pincode vergeten.
3 Zullen we samen naar de film gaan, of wil je liever paintballen?
4 Met Pokémon GO moet je veel lopen, als je Pokémons wilt vangen.
5 Als je gaat klimmen in de bergen, word je altijd aan iemand anders gekoppeld.
6 De instructeur vertelde over de techniek van het roeien en daarna gingen wij in tweetallen in de boot zelf oefenen.

Opdracht
2

Welke zinnen zijn samengestelde zinnen? Gebruik de tijdproef om de persoonsvorm(en) te vinden.

1 ☐ Onze hele familie gaat elk jaar naar de kermis.
2 ☐ Als je samen deze doos even oppakt, kun je hem makkelijker verplaatsen.
3 ☐ Heb jij weleens een rolletje Mentos in een fles cola gedaan?
4 ☐ Marnix heeft twee glazen water gedronken, maar hij heeft nog steeds dorst.
5 ☐ Sophie fietst altijd samen met haar vriendin naar school, want dan kunnen ze even bijkletsen.
6 ☐ Zie je wel dat ik kan skateboarden?

Opdracht
3

Lees de tekst. Er staan losse en samengestelde zinnen in de tekst. Noteer van elke zin de persoonsvorm(en) en het voegwoord (als dat er is).

Bloedstollende thriller van Mirjam Mous

1 Klas 2C gaat met een touringcar voor een werkweek naar de Ardennen. **2** De busreis is net begonnen als alle leerlingen een bericht via de telefoon ontvangen. **3** In de bus ligt een dvd en die moet worden afgespeeld. **4** De chauffeur laat het filmpje zien. **5** Niemand mag de bus in of uit, want er is een bom aan boord van de bus! **6** Zolang de leerlingen luisteren naar de instructies, loopt niemand gevaar. **7** Wie heeft die boodschap gemaakt en waarom wil iemand een stel leerlingen heel erg bang maken? **8** Wat wil hij precies? **9** Ligt er eigenlijk wel echt een bom in de bus of is het misschien een grap?

Naar: www.bol.com, op 14 september 2016

Opdracht
4 ✱

Noteer de persoonsvormen en de onderwerpen van de zinnen. Let op: niet alle zinnen zijn samengestelde zinnen.

1 Via internet worden veel films gedownload, maar je kunt er een hoge boete voor krijgen.
2 Mijn mobiel is al een keer gevallen, dus heeft mijn moeder een hoesje gekocht.
3 De boeren dreven alle ontsnapte schapen in een hoek van het weiland.
4 Terwijl Joost de folders in de wijk bezorgde, werd zijn fiets gestolen.
5 Margriet koopt elke pauze een broodje gezond in de kantine.
6 We moeten het picknicken maar even uitstellen, als ik zo naar Buienradar kijk.

Ik kan/weet
- samengestelde zinnen herkennen.
- voegwoorden herkennen.
- de persoonsvormen en onderwerpen in samengestelde zinnen vinden. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging
spelling

Je leert de persoonsvorm spellen.

Startopdracht

Lees de volgende fantasiezin:
De zwooi diekt zwacht op de puig van de daal.

1 Onderstreep de persoonsvorm.
2 In welke tijd staat de persoonsvorm? ***tegenwoordige tijd / verleden tijd***
3 Zet de persoonsvorm in een andere tijd.
4 Maak zelf een fantasiezin. Kan je buurman of -vrouw de persoonsvorm in jouw zin vinden? ***ja / nee***

Theorie

video-uitleg

Persoonsvorm tt en vt

Als je een persoonsvorm goed wilt schrijven, moet je weten wat de ik-vorm van het werkwoord is. De ik-vorm is het woord dat in de tegenwoordige tijd achter 'ik' komt te staan. Bijvoorbeeld: hele werkwoord: *slapen* → ik *slaap* → de ik-vorm van *slapen* is slaap.

Tegenwoordige tijd (tt)
- *ik* erbij of *jij/je* erachter: de ik-vorm *ik vind, vind jij/je*
- ander enkelvoud: ik-vorm +t *jij vindt, hij/zij vindt*
- meervoud: het hele werkwoord *wij/jullie/zij vinden*

Tip: gebruik *lopen* om te horen of er een -t achter de ik-vorm moet.

Verleden tijd (vt) van zwakke werkwoorden
- enkelvoud: ik-vorm + -de/-te *ik/jij/hij pakte, gooide, lustte, landde*
- meervoud: ik-vorm + -den/-ten *wij/jullie/zij pakten, gooiden, lustten, landden*

Verleden tijd (vt) van sterke werkwoorden
Sterke werkwoorden veranderen in de verleden tijd van klank. Je schrijft ze zo kort mogelijk:
- enkelvoud: *ik/jij/hij gaf, wist, vond*
- meervoud: *wij/jullie/zij gaven, wisten, vonden*

Het schema werkwoordspelling vind je op bladzijde 243.

Opdracht **1**

1 Neem het schema over. Maak het af met de volgende woorden:
bellen – haten – lezen – schenken – vangen – vegen – vissen.
2 Omcirkel in de eerste kolom de sterke werkwoorden.

werkwoord	ik-vorm	tt hij/zij	vt hij/zij
lopen	*loop*	*loopt*	*liep*
...	...	...	...

Opdracht
2

Noteer de persoonsvorm in de tegenwoordige tijd (tt).
1 Jelmer (struikelen) over de vele snoeren van zijn computer.
2 Iedereen in onze klas (doneren) een euro voor het goede doel.
3 *SpongeBob* (vinden) ik nog steeds een fantastische serie.
4 Het haardvuur (branden) de hele avond.
5 Voor het cadeau van Ben (lappen) iedereen een tientje.
6 (Bieden) jij de gasten iets te drinken aan?

Opdracht
3

Noteer de persoonsvorm in de verleden tijd (vt).
1 Birgit (weigeren) de baan als vakkenvuller vanwege het lage loon.
2 Ik (verliezen) mijn horloge in de vakantie.
3 Afgelopen week (rijden) Karim met zijn fiets tegen een paaltje.
4 Tijdens de lancering (ontploffen) de NASA-raket.
5 De conciërge (leiden) ons naar de tafels die we moesten schoonmaken.
6 In het watergevecht (richten) de jongens hun supersoakers op de meisjes.

Opdracht
4

Maak met elk werkwoord twee zinnen. Gebruik in de eerste zin het werkwoord als pv in de tt. Gebruik in de tweede zin het werkwoord als pv in de vt.
1 landen 2 denken 3 starten

Opdracht
5 ✱

Noteer de pv. Aan de zin kun je zien of je de tt of de vt moet gebruiken.
1 Vorig jaar (krijgen) Jeffrey in de skivakantie de smaak te pakken.
2 (Melden) jij zo even wanneer jullie klaar zijn om weg te gaan?
3 Gisteren (zweten) ik verschrikkelijk na het hardlopen.
4 Er (komen) binnenkort een gelegenheid om advies te krijgen over je vervolgopleiding.
5 Het gemiddelde cijfer (ronden) mijn docent straks af naar boven.
6 Op de radio (horen) we zojuist dat er een extra concert komt van de Toppers.

Opdracht
6

Moeilijke woorden – herhaling jaar 1
Neem het schema over en zet de woorden in de juiste rij. De rijen worden even lang.

apo…eek	*informat…*	*sch…der*
bladz…de	*li…aam*	*s…zoen*
bl…w	*n…wkeurig*	*spie…el*
blo…ade	*o…tober*	*telev…sie*
…auffeur	*pa…iënt*	*…emperatuur*
etala…e	*p…jama*	*…eorie*
februar…	*tennisra…et*	*tw…fel*
hoeveelh…d	*re…lame*	*vr…welijk*

au/ou	ei/ij	i/ie/y	g/ch	t/th	c/ck/k/kk
…	…	…	…	…	…
…	…	…	…	…	…

Ik kan/weet
- persoonsvormen in de tegenwoordige tijd goed spellen. 2F
- de verleden tijd van sterke en zwakke werkwoorden goed spellen. 2F
- de moeilijke woorden uit deze paragraaf goed spellen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Knipoog!

Lol, cool, lachen, verbaasd, boos, oh nee! Bij de meeste smileys zie je alleen het gezicht, maar welke gebaren horen daarbij, wat doet de rest van het lichaam en op welke manier zegt zo'n smiley eigenlijk iets?

Samen met een klasgenoot maak je het 'smileyspel' voor een ander tweetal. Jullie kiezen negen smileys en bedenken welke lichaamstaal en welk stemgebruik bij de smileys passen. Hiervan maken jullie een filmpje. Kunnen de anderen raden welke smileys jullie uitbeelden?

Bij deze opdracht breng je de volgende theorie in de praktijk:
- *Kijken en luisteren*: Lichaamstaal en stemgebruik
- *Spreken en gesprekken*: Lichaamstaal gebruiken

Het stappenplan voor de opdracht krijg je van je docent of vind je online.

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan het onderwerp van een korte tekst vinden. 1F • Ik kan deelonderwerpen in een korte tekst vinden. • Ik kan de inleiding, het middenstuk en het slot van een tekst herkennen. 2F
Schrijven	• Ik kan (in vier stappen) een korte tekst schrijven 1F
Kijken en luisteren	• Ik kan informatie halen uit de lichaamstaal en het stemgebruik van een spreker.
Spreken en gesprekken	• Ik kan lichaamstaal gebruiken die past bij wat ik vertel. 1F
Woordenschat	• Ik kan de betekenis van een onbekend woord in de tekst vinden. 1F • Ik kan de betekenis van een onbekend woord opzoeken in een woordenboek. 1F • Ik weet de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit deze paragraaf.
Taalverzorging grammatica	• Ik kan de persoonsvorm, het onderwerp en het gezegde in een korte zin vinden. 1F
Taalverzorging spelling	• Ik kan samengestelde zinnen herkennen. • Ik kan voegwoorden herkennen. • Ik kan de persoonsvormen en onderwerpen in samengestelde zinnen vinden. 1F
Taalverzorging spelling	• Ik kan persoonsvormen in de tegenwoordige tijd goed spellen. 2F • Ik kan de verleden tijd van sterke en zwakke werkwoorden goed spellen. 2F • Ik kan de moeilijke woorden uit deze paragraaf goed spellen. 2F

Zo bereid je de toets goed voor

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten gingen nog niet goed?
  Maakte je fouten omdat je iets niet begreep, waren het slordigheden of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de uitlegvideo's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

Aantekeningen

Hoofdstuk 2

Buiten

Uitdrukkingen

Als je een **uitdrukking** gebruikt, bedoel je niet letterlijk wat je zegt of schrijft. Je bedoelt het figuurlijk. Zeg je: *Wendy en Lynn zijn dikke vriendinnen*, dan bedoel je niet dat Wendy en Lynn dik zijn, maar dat ze heel goede vriendinnen zijn.
Spreekwoorden zijn vaste uitdrukkingen. Je kunt ze zo op een tegeltje zetten, bijvoorbeeld: 'Oost west, thuis best' en 'Ook tussen de mooie bloemen groeien brandnetels.' Weet jij wat deze 'tegeltjeswijsheden' betekenen?

Koetjes en kalfjes

Als iemand heel sterk is, kun je zeggen: 'Hij is zo sterk als een beer.' Die beer is best vreemd, want dieren in Nederlandse uitdrukkingen zijn meestal boerderij- of huisdieren.
Noteer onder elkaar zo veel mogelijk 'gewone' huisdieren en dieren die je kunt tegenkomen op een (kinder)boerderij.
Noteer daarachter zo veel mogelijk uitdrukkingen waarin dat dier voorkomt.

Moderne spreuken

De meeste uitdrukkingen en spreekwoorden bestaan al heel lang. Daarom lijken ze soms wat ouderwets. Tijd dus om deze figuurlijke taal wat op te frissen. Welke uitdrukking of welk spreekwoord herken jij in deze moderne spreuken?
door de zure app heen bijten – een cookie van eigen deeg – je kunt geen Apples met Androids vergelijken – wat de boer niet kent, dat appt hij niet – wie i zegt, moet ook Phone zeggen
Kun jij ook een moderne spreuk bedenken?

Lezen

Je leert over hoofdzaken en bijzaken.

Startopdracht

Bekijk de afbeelding van de mindmap.

1 Wat is het onderwerp van de mindmap?

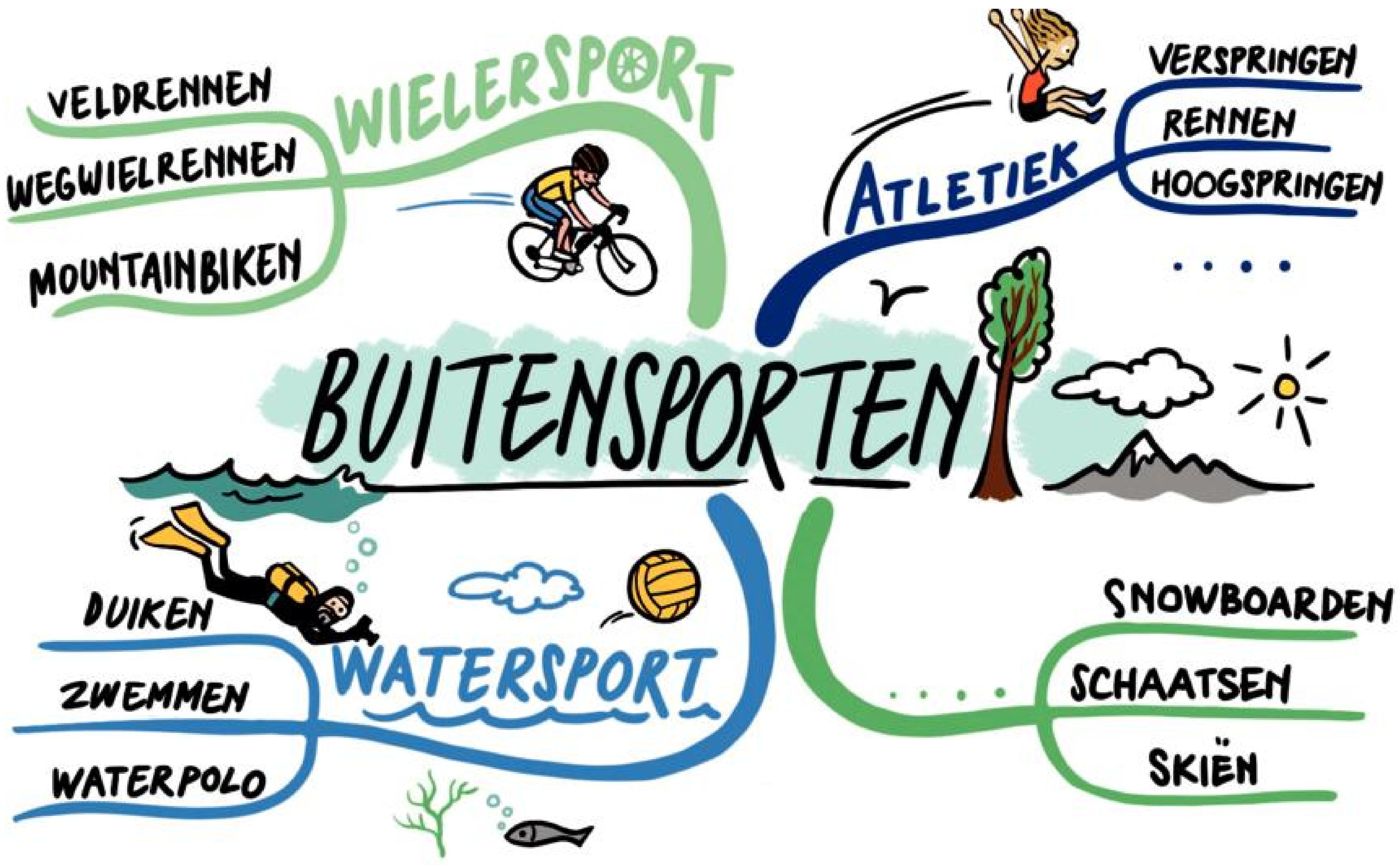
2 Onderstreep de juiste woorden.
  a In het midden staat wat **belangrijk / minder belangrijk** is.
  b Hoe verder je naar links of rechts gaat, hoe **belangrijker / minder belangrijk** het wordt.

3 Wat staat er op de drie hoofdlijnen in de mindmap?

4 Welke verzamelnaam voor de buitensporten *snowboarden*, *schaatsen* en *skiën* ontbreekt in de mindmap?

5 Welke sport kun je bij *atletiek* op de puntjes invullen?

6 Bedenk nog een hoofdlijn die past in deze mindmap.

Theorie

video-uitleg

Hoofdzaken en bijzaken

De belangrijkste informatie in een tekst noem je de **hoofdzaken**. Wat niet zo belangrijk is, zijn de **bijzaken**.

Als je de hoofdzaken van een tekst wilt vinden, lees je de inleiding en het slot. Lees ook de eerste en laatste zin van elke alinea, want hierin staat meestal de belangrijkste informatie. In de rest van de alinea vind je vaak een uitleg of een voorbeeld.
De lay-out (= opmaak) van een tekst helpt je vaak ook de hoofdzaken te vinden. In studieboeken staan bijvoorbeeld de hoofdzaken vetgedrukt of staat de uitleg in een andere kleur.

Opdracht 1

Lees tekst 1.

1 Wat is het onderwerp van tekst 1?
2 Noteer of de onderstreepte zinnen **a** tot en met **d** hoofdzaken of bijzaken zijn. Doe het zo: *Zin **a** is een …*
3 In alinea 3 staat de Latijnse naam van de bacterie. Dat is een **hoofdzaak / bijzaak**.
4 Staan in de eerste twee zinnen van alinea 4 hoofdzaken of had de schrijver deze zinnen ook wel weg kunnen laten? Leg je antwoord uit.
5 Waarom lopen mensen die voor hun werk veel in het groen zijn risico op tekenbeten?
6 De laatste zin van de tekst is een waarschuwing. In welke alinea staat waarom je een teek zo snel mogelijk moet weghalen?

Tekst 1

De teek

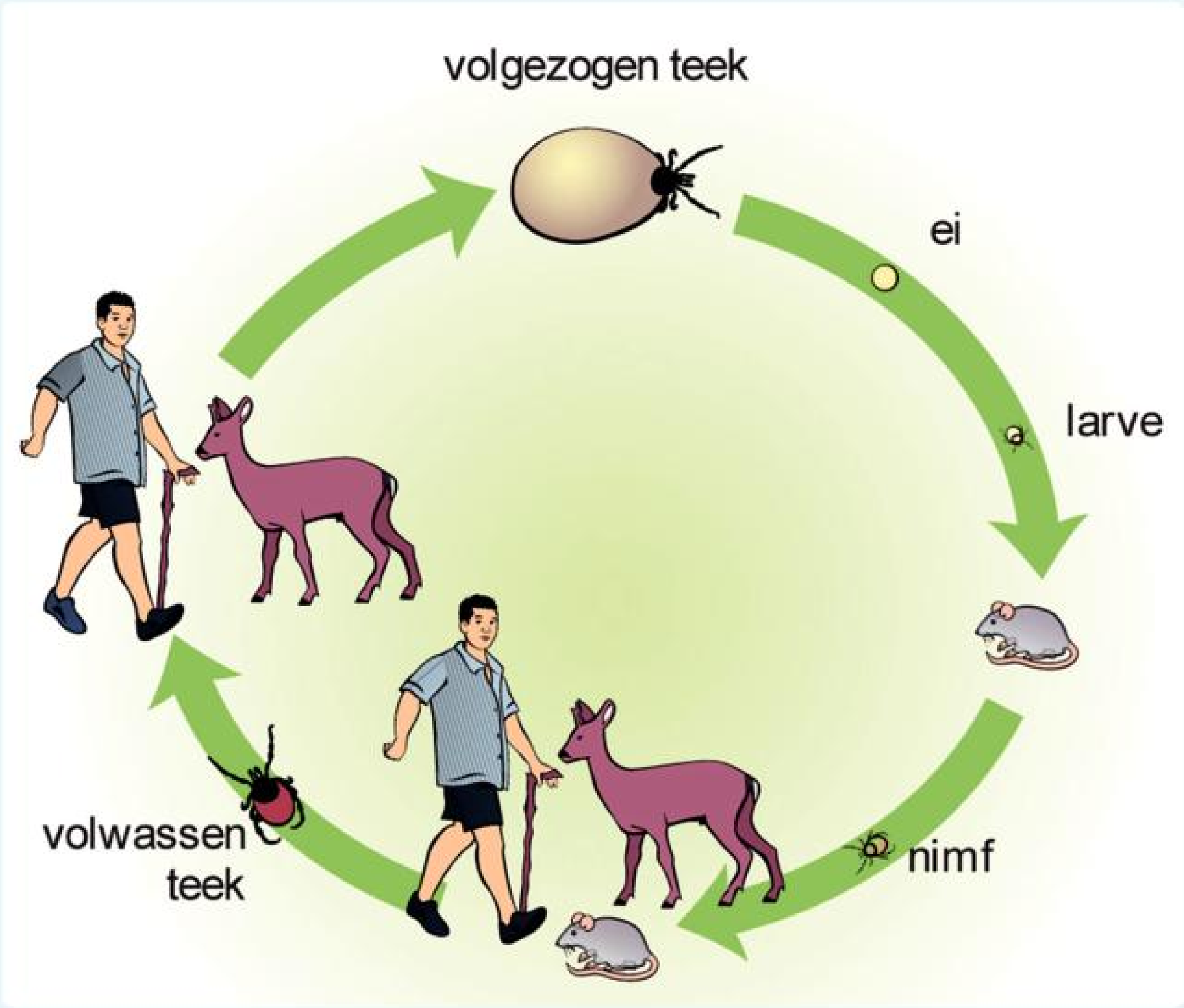
[1] Een teek lijkt op een plat spinnetje. Teken komen in het hele land voor en ze zitten vooral in hoog gras, op struiken, varens of tussen dode bladeren. Van daaruit stappen ze over op langslopende dieren, maar ook op mensen. **(a)** Teken vallen niet uit bomen.

Het leven van een teek

[2] **(b)** Een teek heeft vier levensfases: ei, larve, nimf, volwassen teek. In de laatste drie fases hebben teken bloed nodig. Ze gaan hiervoor op zoek naar een dier, vooral kleine knaagdieren, herten en vogels, of een mens. Dat noemen we de 'gastheren'. De volwassen vrouwtjesteek legt eieren, nadat ze is volgezogen met bloed. Daarna gaat de teek dood.

Een tekenbeet

[3] Meestal zijn tekenbeten onschuldig. Toch is het belangrijk een teek zo snel mogelijk te verwijderen. De teek kan namelijk besmet zijn met de bacterie die de ziekte van Lyme kan veroorzaken. De Latijnse naam van die bacterie is *Borrelia burgdorferi*. Vooral nimfen en volwassen vrouwtjesteken kunnen deze bacterie overdragen. **(c)** Ongeveer een op de vijf teken is besmet.

[4] Mensen die voor hun werk veel buiten in het groen zijn, lopen risico op tekenbeten. Ook kinderen die buiten spelen en mensen die bijvoorbeeld picknicken of wandelen in het bos, kunnen tekenbeten krijgen. **(d)** Het is dus belangrijk om altijd je lichaam en kleding te controleren, nadat je in het groen bent geweest. Vind je een teek? Haal die dan zo snel mogelijk weg!

Naar: www.rivm.nl, op 23 maart 2017

Opdracht 2

1 Noem vijf beroepen waarbij je veel buiten bent.

Lees de inleiding en het slot van tekst 2.

2 Wat is het onderwerp van de tekst?
A ☐ beroepen waarbij je altijd buiten werkt
B ☐ boswachter
C ☐ werkzaamheden van de boswachter

Bekijk de lay-out van tekst 2.

3 Hoeveel hoofdzaken herken je?

Lees tekst 2.

4 Wat is de belangrijkste informatie uit alinea 2?

5 Wat betekenen deze woorden of uitdrukkingen uit de tekst? Kies uit 1 tot en met 6.

a bespieden (al. 1)	1 begluren, stiekem bekijken
b handhaven (al. 2)	2 geeft duidelijk aan
c over het algemeen (al. 2)	3 gevolg
d in kaart brengen (al. 4)	4 op een rijtje zetten
e effect (al. 4)	5 in stand houden
f markeert (al. 5)	6 meestal

6 Is de laatste zin van alinea 3 een hoofdzaak, uitleg of voorbeeld?

7 Alinea 4 begint met het belangrijkste. Daarna vind je …

A ☐ een uitleg.
B ☐ voorbeelden.
C ☐ een uitleg en voorbeelden.

8 Noteer twee bijzaken uit alinea 5.

9 Wat is de functie van wildroosters en hekken in een bos?

10 Zijn de uitspraken over alinea 6 *waar* of *niet waar*?

a Alinea 6 is het slot van de tekst.
b Alinea 6 geeft het antwoord op de belangrijkste vraag uit de inleiding.
c Alinea 6 herhaalt de hoofdzaken uit het middenstuk.

Tekst 2

Boswachter

[1] **Wist je dat er veel jongeren zijn die boswachter willen worden? Zij zien zichzelf de hele dag heerlijk buiten rondlopen in het bos, eekhoorntjes bespieden en af toe een rotte boom omhakken. Klopt dit wel? Wat doet een boswachter nou eigenlijk?**

[2] Een belangrijke taak van de boswachter is **toezicht houden en regels handhaven** in een natuurgebied. Een boswachter maakt regelmatig een ronde door het bos en let erop dat niemand de regels overtreedt. Je moet als wandelaar op de paden blijven en in sommige gedeelten moet de hond aangelijnd zijn. Over het algemeen zal de boswachter eerst uitleggen waarom iets niet mag. Als iemand de regels overtreedt, dan mag de boswachter een bekeuring geven.

[3] Een ander belangrijk onderdeel van het werk van een boswachter is het **geven van voorlichting**. Dit kan hij doen door op bezoek te gaan bij scholen en het geven van gastlessen. Ook organiseert de boswachter wandelingen. Zo loop je in de herfst langs bomen met kleurige bladeren, bijzondere paddenstoelen en vertelt hij graag over de wintervoorraden van de eekhoorns en muizen.

[4] Daarnaast **monitoren** boswachters hun gebied. Dit betekent dat zij de natuur in kaart brengen en bekijken wat de ontwikkelingen zijn op gebied

van flora en fauna (planten en dieren). Zijn er nieuwe planten opgedoken of is er een diersoort verdwenen? Wat is het effect van de aanleg van een paddenpoel? Hoeveel invloed heeft de klimaatverandering op de natuur?

[5] **Bosbeheer** is ook een taak van de boswachter. De boswachter kijkt welke bomen rijp zijn voor de kap. Hij markeert de bomen die gekapt moeten worden met een oranje stip, zodat de bosarbeider weet welke bomen er omgezaagd moeten worden. De boswachter snoeit zelf kleine bomen en struiken. Soms repareert hij ook dingen in het bos, zoals banken, wildroosters en hekken.

[6] De belangrijkste werkzaamheden van een boswachter zijn dus toezicht houden, handhaven, voorlichting geven, het gebied monitoren en het bos beheren. Boswachters doen inderdaad meer dan eekhoorntjes bespieden en bomen omhakken.

Naar: www.fantv.nl, op 4 april 2017

Opdracht 3

Lees tekst 3.

1. Wat is het onderwerp van de tekst?
2. Wat is het belangrijkste doel van de tekst?
   A ☐ De schrijver wil je iets laten doen.
   B ☐ De schrijver wil je iets leren of uitleggen.
   C ☐ De schrijver wil je informatie geven.
3. Wat is het doel van de Natuurwerkdag in Nederland?
4. Tijdens de Natuurwerkdag kun je jonge dennen verwijderen. Bij welke taak van de boswachter uit tekst 2 help je hem dan?
5. Leg uit wat *de prachtige glooiing* is in de laatste zin.

Tekst 3

Help de boswachter tijdens de Natuurwerkdag

Kom jij 7 november de boswachter helpen in natuurgebied de Reeënberg, op de oostelijke Veluwe?

Natuurmonumenten doet mee met de Natuurwerkdag. In heel Nederland werkt jong en oud op deze dag aan het behoud en herstel van natuur en landschap dicht bij huis. Ook op de Reeënberg bij Loenen wordt die dag in de natuur gewerkt. Kom jij de boswachter een handje helpen?

Doe mee
Tijdens de Natuurwerkdag in de Reeënberg gaan we onder andere jonge dennen verwijderen op de heide. Wil jij een frisse neus halen en buiten werken op een van de mooiste plekken in Nederland, doe dan mee. We verzamelen 7 november om 10.00 uur op de parkeerplaats aan de Beekbergerweg.

Klein Zwitserland
De Reeënberg is een natuurgebied met bos en heide in de omgeving van het dorp Loenen, ten zuiden van Apeldoorn. Vanwege de prachtige glooiing wordt het ook wel 'Klein Zwitserland' genoemd.

Naar: www.natuurmonumenten.nl, op 22 oktober 2015

Opdracht 4

Bekijk tekst 4.
1 Noteer het onderwerp van de tekst.
2 Hoe heb je het onderwerp gevonden?

Lees tekst 4.
3 Wat betekenen deze woorden uit de tekst? Kies uit 1 tot en met 6.

a skatecultuur (al. 1)	1 bezighouden met
b professioneel (al. 2)	2 door beroepsmensen gebruikt
c competities (al. 2)	3 levensstijl, manier van leven
d lifestyle (al. 3)	4 manier waarop skaters leven
e te storten op (al. 3)	5 plekken
f locaties (al. 4)	6 series wedstrijden om kampioenschap

4 Noteer de hoofdzaak van alinea 2.
5 Noteer een bijzaak uit alinea 2.
6 Alinea 3 begint met het belangrijkste. Daarna vind je …
A ☐ een uitleg.
B ☐ voorbeelden.
C ☐ een uitleg en voorbeelden.
7 Noteer een passend tussenkopje voor alinea 4.
8 Voor welke skateplek heeft Pepijn voorkeur? Leg uit waarom.
9 Noteer de hoofdzaken van alinea 5 en 6.
10 Waarom gaat Pepijn op *zondag* weleens in de Ripperda-garage skaten?
11 Naast de skatecultuur bestaan er andere jongerenculturen. Noem er twee.

Tekst 4

Skater

Door RICK – STAD-HAARLEM.NL

[1] Als medewerker voor Stichting STAD ben ik vandaag de stad in geweest om te kijken wat er leeft onder de jongeren in Haarlem. Dit keer heb ik mij verdiept in de skatecultuur, want ik wilde meer weten over skaters. Hiervoor ging ik kijken bij skateparken Het Landje en Zaanenpark. In het Zaanenpark was het gezellig druk en ik kwam in gesprek met Pepijn (15) die mij enthousiast meer over skaten wilde vertellen.

[2] Pepijn is een goede skater. Op zijn elfde heeft Pepijn een skateboard gekregen van zijn vader. Zijn vader beloofde hem een echt professioneel skateboard als hij liet zien ergens op te kunnen springen met zijn board. Dat is gelukt. Inmiddels skatet hij vijf dagen per week op een professioneel board. Hij doet mee met competities en wint zo nu en dan.

[3] Pepijn geeft aan dat skaten echt een lifestyle is. In de skaterswereld is iedereen lekker zichzelf. Skaters zijn anders dan niet-skaters, dat zie je vooral aan de kleding, zoals wijde broeken. Stoer doen hoeft niet. Als het weer het toelaat, rolt hij gewoon lekker door de stad. Pepijn is gestopt met voetbal om zich volledig te storten op het skaten.

[4] Pepijn skatet op verschillende locaties. Het liefst skatet hij in het Zaanenpak, daar is het gezellig. Bij skatepark Het Landje komt hij liever niet. Daar is het asfalt slecht en er ligt veel rommel. Helaas is het vaak nat in Nederland. Als

Pepijn dan toch wil skaten, gaat hij met vrienden naar de overdekte skatebaan in Utrecht. In Haarlem gaat hij met nat weer op zondag weleens skaten in de Ripperda-garage. Eigenlijk mag het daar niet en loopt hij het risico op een boete. Tot nu toe heeft hij geluk gehad.

[5] Skateboarden is geen goedkope hobby: Pepijn geeft aan al gauw 600 euro per jaar kwijt te zijn. Schoenen slijten snel met skaten en voor een board betaal je tussen de 50 en 80 euro, afhankelijk van de kwaliteit. Per jaar verbruikt hij al snel meer dan vier boards, bovendien moet hij ook vaak zijn wieltjes vervangen.
[6] Skaten is ook geen ongevaarlijke sport. Er zijn regelmatig valpartijen. Pepijn heeft dit gemerkt, hij heeft zijn voet bijvoorbeeld al eens gebroken.
[7] Pepijn is een enthousiaste skater. Hij skatet vooral voor zijn plezier, maar hij wil later graag een eigen skatewinkel beginnen in Haarlem. Hij is van plan nog heel lang te blijven skateboarden. Dankzij mijn gesprek met Pepijn weet ik nu meer over de skatecultuur in Haarlem.

Naar: www.stad-haarlem.nl, december 2016

Opdracht

5 ✱

Lees tekst 5.

1 Wat voor tekstsoort is dit?
2 Waarom is Thomas een stap dichter bij het indoor skatepark?
3 Is het citaat in alinea 2 een hoofdzaak of een bijzaak?
4 Wat betekent *zelf te runnen* in alinea 3?
5 Zou Pepijn (tekst 4) ook graag een indoor skatebaan in Haarlem hebben? Leg je antwoord uit.
6 Wie heeft de meeste boetes gehad voor skaten in een garage: Pepijn of Thomas? Leg je antwoord uit.

Tekst 5

Indoor skatepark

[1] **HAARLEM – Onder bezielende leiding van de 16-jarige Thomas lijken de Haarlemse skateboarders een stap dichter bij een grote wens: een indoor skatepark.**

Door onze verslaggever

[2] Thomas is al een paar keer bestraft voor skaten in de parkeergarage Cronjé. Hij neemt zijn sport serieus en wil niet alleen maar kunnen skaten bij droog weer. ‘Alle metalen delen roesten nogal snel, dus ja, bij regen rol je dan niet meer zo lekker.’

Handtekeningen

[3] Hij hoopt dat de gemeente zijn wens serieus neemt, zeker nu hij 1500 handtekeningen heeft verzameld. Samen met zijn skatemaatjes rolde hij gisteravond het stadhuis in, om zijn plannen uit te leggen. De hal moet volgens de skaters minimaal 1000 vierkante meter groot zijn. Er staan al 100 vrijwilligers te trappelen om het indoorpark dan zelf te runnen.

[4] De gemeenteraadsleden reageerden positief, maar de grote vraag is nu waar zo’n indoor skatepark in Haarlem kan komen. De wethouder heeft beloofd het uit te zoeken.

Naar: www.nhnieuws.nl, op 3 juni 2016

Ik kan/weet
• onderscheid maken tussen hoofd- en bijzaken in een korte tekst. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Schrijven

Je leert een tekst schrijven voor een werkstuk.

Startopdracht

Lees tekst 1 en de teksten van Damian, Luca en Esmée. Zij hebben de informatie uit tekst 1 herschreven.

1 Wie heeft de woordvolgorde veranderd?
2 Wie heeft de moeilijke woorden vervangen?
3 Wie heeft de informatie zo veel mogelijk in eigen woorden weergegeven?
4 Wat doe jij als je een werkstuk maakt en je snapt de gevonden informatie niet?

Tekst 1

www.bijenlint.nl/informatie/bijen-informatie/item/50-wat-zijn-bijen

De honingbij

Wereldwijd bestaan er zo'n 20.000 bijensoorten. Die kunnen verschillen in uiterlijk of verspreidingsgebied. De honingbij is de bekendste. Dat komt door haar algemene voorkomen en de grote aantallen waarin zij te vinden is.

Damian

Er bestaan wereldwijd zo'n 20.000 bijensoorten. Die bijen verschillen in uiterlijk of verspreidingsgebied. De honingbij is de bekendste. Dat komt door de grote aantallen waarin zij te vinden is en door haar algemene voorkomen.

Luca

Er zijn ongeveer 20.000 bijensoorten op de wereld. Die verschillende soorten bijen zien er anders uit of leven ergens anders. Iedereen kent de honingbij, omdat daar heel veel van zijn en deze bij er bekend uitziet.

Esmée

Verspreid over de hele wereld bestaan er zo'n 20.000 bijensoorten. Die kunnen verschillen aan de buitenkant of in leefgebied. De honingbij is de bekendste. Dat komt door de manier waarop zij eruitziet en de grote aantallen.

Theorie

video-uitleg

Teksten schrijven voor een werkstuk

Op school maak je af en toe een **werkstuk**. In elk hoofdstuk geef je informatie over een deelonderwerp. Die informatie vind je in bronnen, bijvoorbeeld in boeken, in kranten of op internet. Je mag informatie niet overschrijven. Je moet de gevonden informatie zo veel mogelijk in je eigen woorden weergeven.

Zo schrijf je een tekst voor een werkstuk

1 Markeer belangrijke of interessante informatie. Let daarbij op de hoofdzaken.
2 Schrijf de informatie in je eigen woorden op:
- Zoek de betekenis op van moeilijke of onbekende woorden.
- Vervang woorden die jij nooit gebruikt door makkelijkere woorden.
- Maak goede, niet te lange zinnen.

Opdracht 1

Lees tekst 2. Esmée schrijft voor haar werkstuk een hoofdstuk over de bijenkoningin. Volgens haar heeft ze alle hoofdzaken gemarkeerd.

1. Welke woorden zou jij nog meer markeren?
2. Zoek in de tekst vier moeilijke of onbekende woorden. Noteer ze onder elkaar. Zoek de betekenis op en zet die erachter.
3. In de tekst zijn twee zinnen onderstreept. Herschrijf deze zinnen. Gebruik zo veel mogelijk je eigen woorden.

Tekst 2

ImkerPedia | Pagina | Overleg | Lezen

Koningin

Het bijenvolk kent verschillende verschijningsvormen, de koningin is het zeldzaamst. Een cel waaruit een nieuwe bijenkoningin zal kruipen, is goed te herkennen aan de bijzondere vorm: de cel lijkt wat op een pinda. Het duurt 16 dagen voordat een koningin is volgroeid. Gedurende die dagen krijgt de larve speciaal voedsel: koninginnengelei.

De koningin is degene die het nest in stand houdt door grote hoeveelheden eitjes te leggen. De verzorging van de larfjes en het op temperatuur houden van het broednest laat ze aan de werkbijen over. De levensduur van een koningin is vijf jaar. Normaal gesproken is er in een volk maar één koningin. Als er meerdere koninginnen zijn, dan zullen ze elkaar bevechten, totdat er maar één overblijft.

Opdracht 2

Schrijf een hoofdstuk van het werkstuk over bijen. Kies uit de volgende deelonderwerpen:

- wilde bijen
- bijenhotels
- de bijenkast
- de werkbij
- de imker
- bijensterfte

1. Noteer je deelonderwerp.
2. Zoek informatie over je deelonderwerp in ten minste twee verschillende bronnen. Sla de informatie op of print de teksten.
3. Markeer de belangrijke of interessante informatie.
4. Zoek de betekenis op van moeilijke of onbekende woorden.
5. Maak een hoofdstuk van het werkstuk. Doe dat zo:
   - Schrijf een tekst van ongeveer 250 woorden.
   - Zet een titel boven je tekst.
   - Gebruik twee tussenkopjes in je tekst.
   - Voeg twee passende afbeeldingen toe.
6. Ruil je tekst met die van een klasgenoot en vul voor elkaar het feedbackformulier in.
7. Ruil jullie teksten weer en verbeter je tekst als dat nodig is.

Ik kan/weet

- informatie uit bronnen in mijn eigen woorden opschrijven. 1F
- mijn tekst in alinea's verdelen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

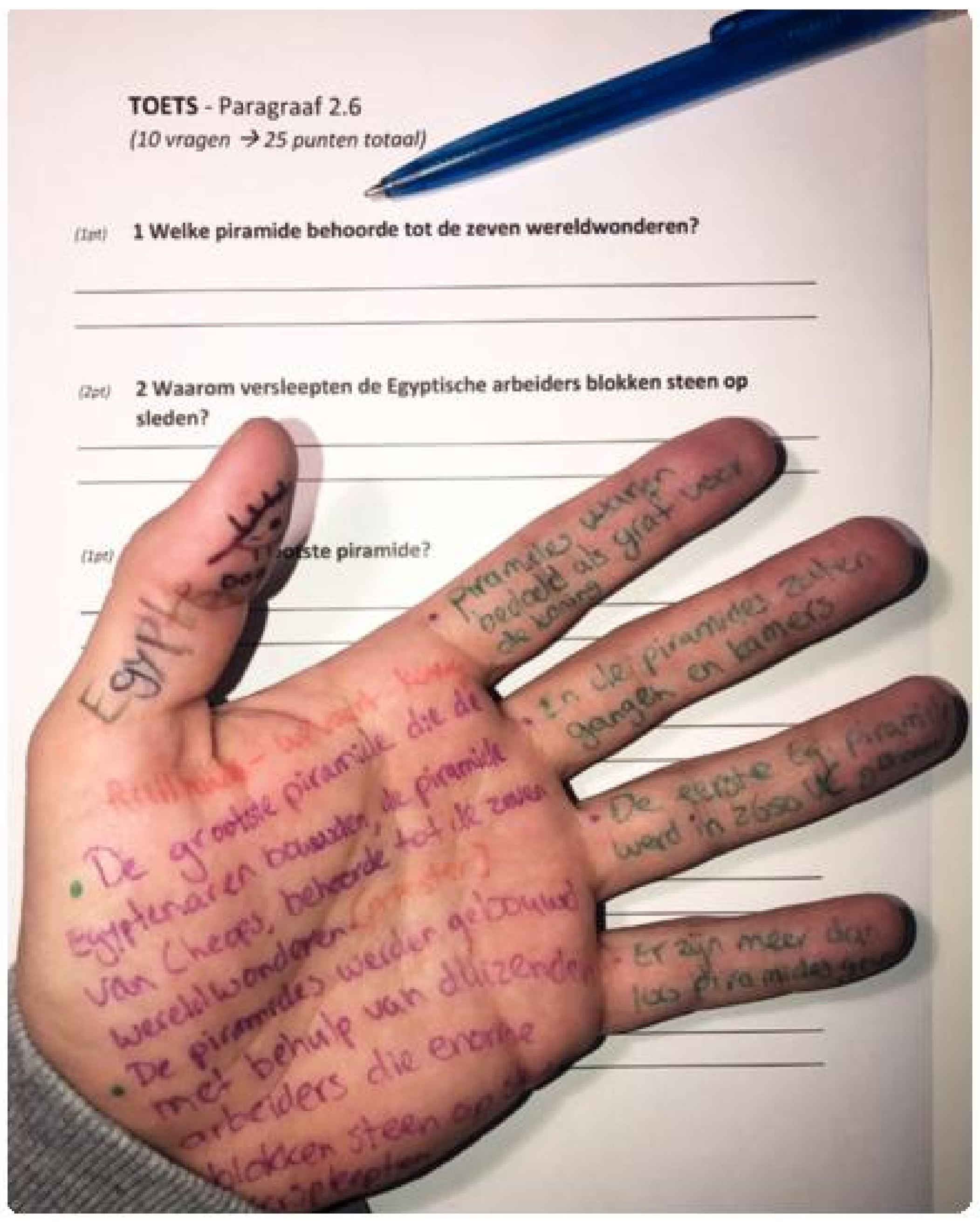
Kijken en luisteren

Je leert aantekeningen maken.

Startopdracht

Bekijk de afbeelding.

1. Bij welk vak hoort de tekst op de hand?
2. Waarom staat de tekst aan de binnenkant van de hand?
3. Is dit een handige plek voor deze tekst? Leg uit.
4. Waarom denk je dat er ook op de vingers is geschreven?
5. Waarop kun je dit soort teksten het best schrijven?

Theorie

video-uitleg

Aantekeningen

Als je informatie moet onthouden, is het verstandig om aantekeningen te maken. Je schrijft dan de belangrijkste informatie op.

Een spreker helpt je vaak om te horen wat belangrijk is. Bijvoorbeeld:

- De spreker vertelt hoe zijn verhaal is opgebouwd met zinnen als: *Eerst vertel ik … Daarna leg ik uit … en op het eind bespreek ik …*
- De spreker benadrukt de hoofdzaken met woorden als: *Let op* of *Luister goed*.
- De spreker stelt een vraag waarop hijzelf antwoord geeft. Bijvoorbeeld: *Wat gebeurt er als je een brandwond niet behandelt? Dan …*
- Op het eind geeft de spreker een samenvatting van de hoofdzaken.

Zo maak je aantekeningen

- Schrijf het onderwerp op. Dat wordt vaak in het begin genoemd.
- Noteer de hoofdzaken. Dat zijn de belangrijkste dingen die over het onderwerp gezegd worden.
- Noteer de hoofdzaken in steekwoorden. Je kunt ook pijlen, streepjes en nummers gebruiken.

Opdracht 1

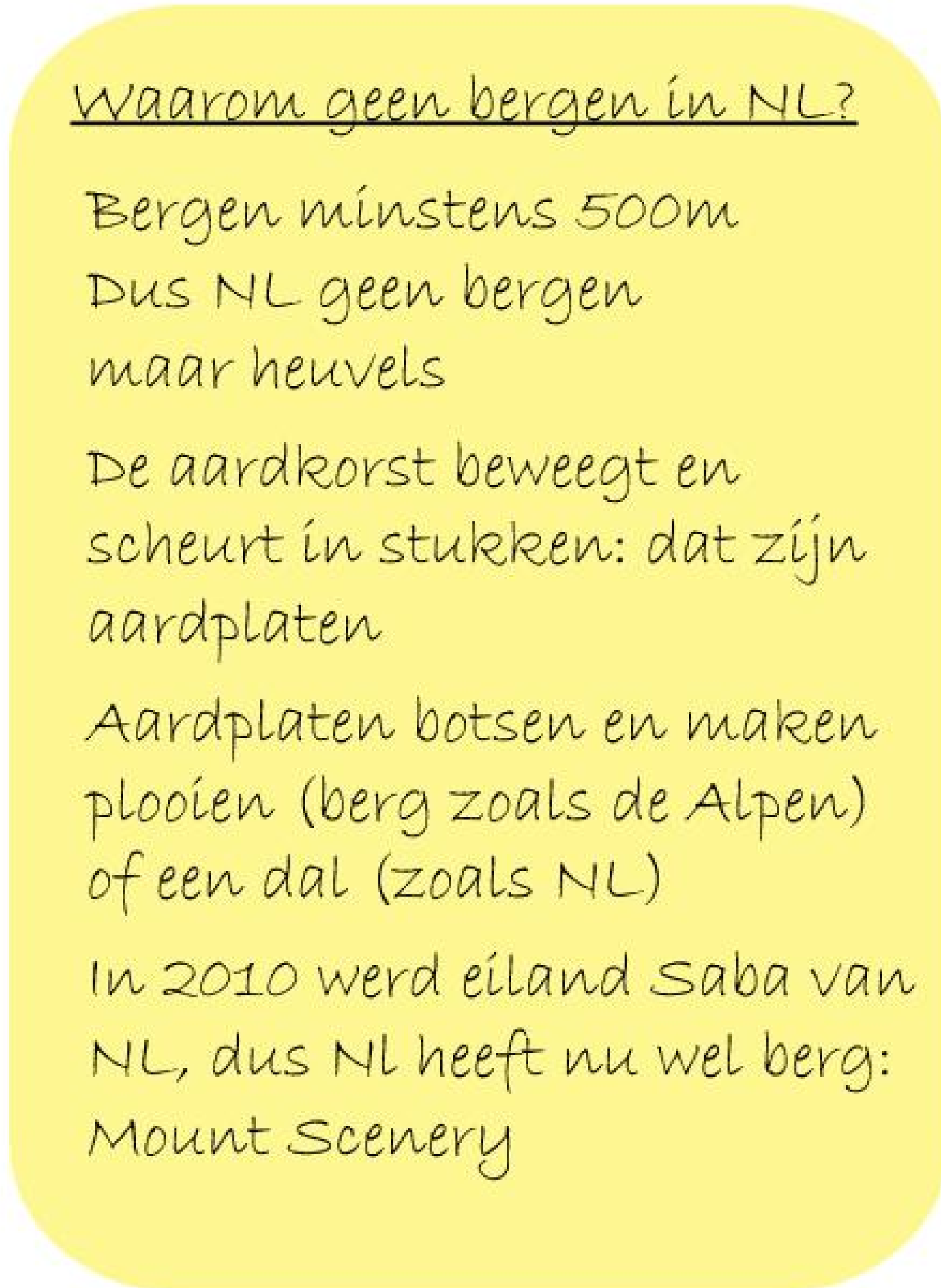
Lot en Tesh hebben aantekeningen bij een filmpje gemaakt. Bekijk het filmpje en lees de aantekeningen. Beantwoord daarna de vragen.

1. Passen de uitspraken over de aantekeningen bij Lot, bij Tesh of bij allebei?
   - *a* heeft het onderwerp opgeschreven **Lot / Tesh / allebei**
   - *b* heeft de hoofdzaken in steekwoorden genoteerd **Lot / Tesh / allebei**
   - *c* heeft pijlen, streepjes of nummers gebruikt **Lot / Tesh / allebei**
   - *d* heeft alle informatie juist opgeschreven **Lot / Tesh / allebei**

2 Welke aantekeningen vind jij beter: die van Lot of die van Tesh? Leg uit.
3 Wat hebben de Grebbeberg, de Sint-Pietersberg en de Vaalserberg met elkaar gemeen?
4 Wat is er bijzonder aan Mount Scenery op Saba?
5 Stel, de Raderheuvel is 620 meter hoog. Klopt de naam *Raderheuvel* dan?

aantekeningen Lot

aantekeningen Tesh

Opdracht 2

Je gaat kijken naar een fragment waarin Christiaan uitleg geeft over skaten. Lees eerst vraag 1. Bekijk het fragment en beantwoord vraag 1.

1 Welke uitspraken zijn waar?
A ☐ Christiaan vertelt hoe zijn verhaal is opgebouwd.
B ☐ Tijdens het spreken benadrukt Christiaan hoofdzaken met gebaren.
C ☐ Christiaan stelt vragen waarop hijzelf antwoord geeft.
D ☐ Aan het einde geeft Christiaan een samenvatting van de hoofdzaken.
E ☐ Christiaan gebruikt zijn intonatie om te laten horen wat belangrijk is.

Bekijk het fragment nog een keer. Maak aantekeningen. Beantwoord daarna de vragen met behulp van je aantekeningen.

2 Christiaan vertelt aan het begin waarover hij het gaat hebben. Welke drie onderwerpen noemt hij?
3 Welke vier beschermers heb je volgens Christiaan nodig?
4 Noteer de hoofdzaak uit dit fragment in één zin.

Opdracht 3

Bekijk de aflevering van *Waarom? Daarom!* en maak aantekeningen. Na afloop krijg je van je docent een werkblad met vragen over het filmpje.

1 Gebruik je aantekeningen om de vragen van je docent te beantwoorden.
2 Welke vragen kon je beantwoorden met behulp van je aantekeningen?
3 Welke vragen kon je niet beantwoorden met behulp van je aantekeningen? Leg uit hoe dat komt.

Ik kan/weet
- aantekeningen maken bij een kort fragment. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Spreken en gesprekken

Je leert hoofdzaken navertellen.

Startopdracht

Je gaat met de klas een zin doorfluisteren.
1. Een van jullie krijgt van de docent een zin op papier. Hij of zij fluistert de zin in het oor van een klasgenoot.
2. Die klasgenoot fluistert de zin door aan zijn buurman/buurvrouw. De zin wordt doorgefluisterd tot iedereen geweest is.
3. De laatste leerling zegt hardop wat hij/zij heeft gehoord. Wat valt je op?

Theorie

video-uitleg

Hoofdzaken navertellen

Soms moet je aan een ander navertellen wat je hebt gehoord of gezien.
Je kunt bijvoorbeeld navertellen wat je hebt besproken met de tandarts of vertellen hoe een ongeluk gebeurd is. Vertel alleen wat belangrijk is, laat onbelangrijke dingen weg.

Zo vertel je na
- Vertel over welk onderwerp het gaat.
- Noem alleen de hoofdzaken.
- Vertel in een logische volgorde.
- Spreek rustig en goed verstaanbaar.

Opdracht 1

Stel, een klasgenoot heeft de vorige les Nederlands gemist en de toetsweek is volgende week. Jij vertelt wat er in die les gebeurd is.
1. Wat zijn de twee belangrijkste zaken om na te vertellen in verband met de toets?
   A ☐ behandelde lesstof
   B ☐ gemaakte oefeningen
   C ☐ huiswerk voor de volgende les
   D ☐ nagekeken oefeningen
   E ☐ telaatkomers en absenten
   F ☐ toetsdatum
   G ☐ ruzie tussen klasgenoten
2. Noteer in steekwoorden het belangrijkste van jouw vorige les Nederlands.
3. Werk samen met een klasgenoot. Vertel om de beurt wat er gebeurde in de vorige les Nederlands. Beantwoord na afloop de volgende vragen:
   a Laat je klasgenoot onbelangrijke zaken weg? ***ja / nee***
   b Vertelt je klasgenoot de hoofdzaken in een logische volgorde? ***ja / nee***
   c Spreekt je klasgenoot rustig en goed verstaanbaar? ***ja / nee***
   d Snap je het verhaal als je zelf niet bij de les bent geweest? ***ja / nee***

Opdracht 2

Lees eerst de vragen. Luister dan naar het fragment waarin Maud aan een politieagent vertelt wat ze gezien heeft. Beantwoord daarna de vragen.
1. Over welk onderwerp vertelt Maud iets aan de agent?
2. Maud noemt ook onbelangrijke zaken. Noteer er drie.
3. Denk je dat de agent nu precies weet hoe het ongeluk gebeurd is?
   Leg je antwoord uit.

4 Wat vind jij van de volgorde waarin Maud vertelt wat ze gezien heeft? Leg je antwoord uit.
5 Noteer drie woorden waarmee je aangeeft hoe Maud spreekt.

Opdracht 3

Stel, iemand heeft gebeld en je zus heeft de afspraak opgeschreven. Speel met deze afspraak in twee teams van vier leerlingen het *Navertelspel*.

Spelregels *Navertelspel*
- Drie leerlingen gaan naar de gang. Zij gaan straks proberen de hoofdzaken na te vertellen.
- Eén leerling blijft in het lokaal en krijgt een papier met afspraakgegevens. Die gegevens gaat hij/zij zo meteen aan de eerste leerling voorlezen.
- Leerling 1 komt binnen en luistert naar wat hem/haar wordt voorgelezen.
- Daarna komt leerling 2 binnen. Leerling 1 herhaalt zo goed mogelijk de gegevens die hem/haar verteld zijn.
- Dan komt leerling 3 binnen en hij/zij luistert naar wat leerling 2 hem/haar vertelt.
- Ten slotte vertelt leerling 3 wat hij/zij nog weet van het verhaal.
- Een jurylid telt hoeveel hoofdzaken leerling 3 noemt.

1 De docent kiest twee teams en een jurylid.
2 Als beide teams geweest zijn, bespreken jullie het volgende:
   - Welk team heeft de meeste hoofdzaken naverteld?
   - Waarschijnlijk wordt het verhaal niet hetzelfde naverteld. Hoe komt dat?

Opdracht 4

Vertel het nieuws van de dag aan je klasgenoten.
1 Kies samen met een klasgenoot een nieuwsitem. Doe dat zo:
   - Ga naar een website van een journaal en kies een uitzending.
   - Bekijk de uitzending en kies een nieuwsbericht dat jullie willen navertellen.

Stap 2, 3 en 4 bereid je zelfstandig voor.
2 Bekijk het item nog een keer. Noteer de hoofdzaken in steekwoorden.
3 Controleer of de hoofdzaken in een logische volgorde staan.
4 Oefen het navertellen van het nieuwsitem met behulp van je steekwoorden.

Vorm een viertal met twee andere leerlingen die ook een nieuwsitem hebben voorbereid.
5 Vertel om de beurt het nieuws van de dag. De twee leerlingen met hetzelfde item gaan direct na elkaar. Het andere tweetal vult het feedbackformulier in.
6 Hebben de twee leerlingen met hetzelfde item ook dezelfde hoofdzaken verteld?

Ik kan/weet
- de hoofdzaken van een korte tekst navertellen. 1F
- onderscheid maken tussen hoofd- en bijzaken. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Woordenschat

Je leert over figuurlijk taalgebruik.

Startopdracht

1 Maak van een van deze uitdrukkingen een tekening.
De vuile was buiten hangen.
De bloemetjes buiten zetten.
2 Wissel je tekening met die van een klasgenoot. Welke uitdrukking heeft je klasgenoot getekend?
3 Welke betekenis hoort bij de tekening van je klasgenoot?
A ☐ aan mensen laten zien waarin je goed bent
B ☐ aan mensen vertellen wat er mis is bij jou thuis
C ☐ flink feestvieren
D ☐ niet thuis eten

Theorie

video-uitleg

Figuurlijk taalgebruik

In teksten kom je vaak woorden of uitdrukkingen met een **figuurlijke** betekenis tegen. Er wordt dan iets anders bedoeld dan er eigenlijk staat. Bijvoorbeeld:

er staat:	*bedoeld wordt:*
Hij woont in het hart van de stad.	Hij woont in het centrum/het midden van de stad.
We sliepen onder de blote hemel.	We sliepen buiten.
De radijsjes schoten de grond uit.	De radijsjes groeiden heel snel.

Als je dit soort woorden of uitdrukkingen niet begrijpt, zoek ze dan op in een woordenboek. Zoek bij het eerste zelfstandige naamwoord uit de uitdrukking. Vind je zo de betekenis niet, zoek dan op een ander belangrijk woord. Bijvoorbeeld: *voorkomen is beter dan genezen*. De betekenis van deze uitdrukking vind je bij *voorkomen*.

Opdracht 1

Noteer bij welk woord in het woordenboek je de figuurlijke betekenis van de onderstreepte woorden zoekt. Schrijf de betekenis erachter.

1 Daarmee is de kous af, ik heb genoeg van jullie gezeur.
2 Dat ik niet voor het feest werd uitgenodigd, was een klap in mijn gezicht.
3 Ivan wordt tijdens het spel vaak buitengesloten.
4 'Heb jij vlinders in je buik?', vroeg mijn moeder toen ik ineens vrolijk was.
5 Zorg ervoor dat jullie goed beslagen ten ijs komen.
6 Onze tenten stonden aan de voet van de berg.

Opdracht
2

Lees tekst 1.

1 Deze woorden uit de tekst heb je eerder geleerd. Zoek de betekenis bij de woorden. Noteer het woord en zet de betekenis erachter. Kies uit 1 tot en met 5.

a uitdagende (al. 1)	1 ondertussen
b exacte (al. 2)	2 ongeveer
c circa (al. 2)	3 precieze
d uitgebreid (al. 3)	4 uitnodigende
e inmiddels (al. 4)	5 uitvoerig

2 Wat wordt bedoeld met *al wandelend* in alinea 1?
A ☐ na het wandelen
B ☐ tijdens het wandelen
C ☐ voor het wandelen

3 Noteer de betekenis van *overgewaaide* (al. 1).

4 In welke alinea wordt uitgelegd wat een *gps-ontvanger* is?

5 Welk synoniem voor *locatie* vind je in alinea 2?

6 Bij welk woord in het woordenboek zoek je de betekenis van *sta je er met je neus bovenop* (al. 3)?

7 Noteer de betekenis van: *sta je er met je neus bovenop* (al. 3).

8 Bij welk woord in het woordenboek zoek je de betekenis van *schieten als paddenstoelen uit de grond* (al. 4)?

9 Wat betekent: *schieten als paddenstoelen uit de grond* (al. 4)?

10 Wat is volgens het woordenboek *vrije natuur* (al. 5)?

11 Wordt *op jacht gaan* (al. 6) letterlijk of figuurlijk gebruikt? Leg je antwoord uit.

12 Schrijf de dertien onderstreepte woorden uit de tekst onder elkaar. Zet de betekenis erachter. Kies uit:

- bedoeling
- bezig
- bezigheden
- door, door toedoen
- bij veel mensen bekend, geliefd
- op de hele wereld
- plaats waar iemand of iets zich bevindt
- rondkijken om te ontdekken hoe het is
- samen(gevoegd) met
- streek
- tegenwoordige
- sturen
- nauwkeurig aangeven

Tekst 1

Het avontuur van geocaching

[1] Al wandelend op zoek naar een schat! Hoe leuk klinkt dat? Met geocaching is dit mogelijk. Het uit Amerika overgewaaide geocachen is een uitdagende hobby waarbij je actief bent in je eentje, met vrienden of met het hele gezin.

[2] Geocaching is een populair spel, waarbij je met een gps-ontvanger (global positioning system) op zoek gaat naar een schat. Een gps-ontvanger is een elektronisch apparaat waarmee je een exacte positie kunt bepalen op onze planeet. Je kunt het apparaat gebruiken om te navigeren van je huidige plek naar een andere locatie. Het apparaat brengt je op circa vijf tot nul meter naar de schat.

[3] De opzet is dat je daarna op zoek gaat naar de verborgen schat, die *geocache* wordt genoemd. Een geocache is een bakje met daarin een logboekje en wat spulletjes die je mag ruilen. Soms vind je de geocache gemakkelijk, maar soms sta je er met je neus bovenop en zie je het niet. Als je na uitgebreid zoeken de schat hebt gevonden, schrijf je jouw naam in het logboekje. Daarna verstop je de cache weer voor de volgende schatzoeker.

→

Ook bij jou in de buurt

[4] Inmiddels wordt *geocaching* wereldwijd gespeeld. Geocaches schieten als paddenstoelen uit de grond: er zijn meer dan twee miljoen geocaches verstopt in ruim 200 landen en bijna elke dag komen er meer bij. Ze worden verstopt door mensen die het spel ook spelen. In Nederland zijn er ondertussen meer dan 15.000 schatten verstopt. Dat betekent dat er vast ook een bij jou in de regio te vinden is.

[5] Het spel helpt je om mooie plekken dichtbij en ver weg te verkennen. Geocachen is leuk in combinatie met activiteiten als kamperen, wandelen, fietsen of varen. Het is een leuke manier om bezig te zijn in de vrije natuur. Dankzij de gratis app van www.geocaching.com zijn er miljoenen spelers.

[6] Wil je weten waar de geocaches zijn verstopt? Download dan de app, loop naar buiten en ga op jacht. Veel plezier!

Naar: www.anwb.nl, februari 2015

Opdracht 3

Wat past in de zin? Noteer de juiste vorm.
Kies uit: *activiteiten – bepalen – combinatie – dankzij – navigeren – opzet – populair – regio.*

1. De … zanger heeft een schokkende foto van zichzelf op Instagram gezet.
2. Mijn pa heeft een tomtom, daarmee … hij alleen als wij in het buitenland zijn.
3. Vanwege het slechte weer heeft Imad een binnen… georganiseerd voor zijn voetbalteam.
4. In dit recept worden de smaken zoet en zuur ….
5. In onze … krant stond dat er veel wordt ingebroken in onze buurt.
6. Jij … altijd alles zonder eerst met ons te overleggen.

Opdracht 4

Wat past in de zin? Onderstreep het juiste antwoord.

1. Weet jij op welke **positie / regio** Max Verstappen is geëindigd?
2. Voordat we onze tent opzetten, moeten we de omgeving **navigeren / verkennen**.
3. Als je goed navigeert, kom je **circa / exact** op de juiste plek uit.
4. Heb je jouw **huidige / wereldwijde** verzameling kikkers op Marktplaats gezet?
5. Het is gemakkelijk te **bepalen / combineren** waar je bent als je een gps-ontvanger hebt.
6. Er komen elke dag nieuwe webwinkels. **Je staat er met je neus bovenop. / Ze schieten als paddenstoelen uit de grond.**

Opdracht 5

Welk woord past niet in het rijtje als je let op de betekenis? Onderstreep dat woord.

1. bezigheid – gelegenheid – mogelijkheid
2. combineren – koppelen – verkennen
3. aanrader – actief – advies
4. absoluut – opzet – zeker weten
5. geliefde – ideale – populaire
6. bron – regio – streek

Opdracht 6

Geef een voorbeeld van ...
1 twee activiteiten die je komend weekend wilt doen.
2 iets wat je dankzij een docent begrepen hebt.
3 iets wat je koopt in combinatie met iets anders.
4 iets wat je nooit met opzet zou doen.
5 een regio in Nederland die je graag zou willen verkennen.
6 iets wat wereldwijd bekend is.

Opdracht 7

Welke uitdrukking past op de open plek? Kies uit *a* tot en met *f*.
1 Het antieke schilderijtje dat ik kreeg, kan de prullenbak in, want het ....
2 Je vertelt mij nooit wat er aan de hand is. Waarom ...?
3 Dani is heel erg kwaad. Hij ..., omdat hij zijn zin niet krijgt.
4 Ik zou hem geen geheim vertellen. Voordat je het weet, ...
5 Voordat ik iets duurs aanschaf, ...
6 Ivan heeft hier niets mee te maken, hij ....

a houd je mij overal buiten
b is buiten zichzelf van woede
c is geen rooie cent waard
d praat hij zijn mond voorbij
e slaap ik er een nachtje over
f staat hier buiten

Opdracht 8

Wie vindt het snelst de betekenis van de uitdrukking?
Speel dit spel samen met drie klasgenoten. Iedereen heeft een eigen woordenboek of telefoon nodig.

Spelregels
1 Zoek in het woordenboek of op internet per persoon twee uitdrukkingen waarin groente of fruit voorkomt. Noteer de uitdrukking en de betekenis. Zorg dat een ander ze niet ziet.
2 Eén leerling noemt een uitdrukking. De anderen zoeken zo snel mogelijk de betekenis op.
3 Wie de betekenis vindt, legt het woordenboek of de telefoon op de kop.
4 De eerste vinder noemt de betekenis. Als hij het goed heeft, krijgt hij een punt.
5 Herhaal vanaf **1** totdat alle acht uitdrukkingen zijn opgezocht.
6 Wie heeft de meeste punten?

Ik kan/weet
- figuurlijk taalgebruik herkennen en begrijpen. 2F
- de betekenis van onbekende uitdrukkingen opzoeken in het woordenboek. 1F
- de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit deze paragraaf.

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

Taalverzorging
grammatica

Je leert over woordsoorten.

Startopdracht

Schrijf de zinnen *a* tot en met *d* over.

a Wij zagen zagen hangen in de winkel.
b Ik gebruik zeven zeven tijdens het bakken.
c Ik ben Ben.
d Als vliegen achter vliegen vliegen, vliegen vliegen vliegensvlug.

1 Onderstreep de werkwoorden.
2 Omcirkel de woorden waarvan je een verkleinwoord kunt maken.

Theorie

video-uitleg

Woordsoorten

De woorden van een taal kun je indelen in **woordsoorten**. Deze woordsoorten heb je al geleerd:

werkwoord (ww):	zegt wat iets of iemand doet of wat er gebeurt. In een zin staat ten minste één werkwoord. Een werkwoord heeft verschillende vormen. Bijvoorbeeld 'gaan': *ga, gaat, gaan; ging, gingen; gegaan*.
lidwoord (lw):	*de, het, een*
zelfstandig naamwoord (zn):	is een woord voor een mens, dier, plant of ding: *buurman, kat, boterbloem, bioscoopkaartje, oktober*. Een naam is ook een zelfstandig naamwoord: *Jan, Utrecht*.
bijvoeglijk naamwoord (bn):	vertelt iets over een zelfstandig naamwoord: *klein, mooie*. Een **stoffelijk bijvoeglijk naamwoord** zegt waarvan iets gemaakt is: *zilveren, houten*.
voorzetsel (vz):	is een kort woord dat vaak een tijd of plaats aangeeft, zoals *op, na, tijdens, door*.

Opdracht **1**

Benoem de onderstreepte woorden. Kies uit: *ww – lw – zn*.

1 Karin, heb jij rozen gegeven aan je vriendje?
2 In september gaan we altijd paardrijden op de Veluwe.
3 Tygo heeft kaas en ham op de broodjes gedaan.
4 Vorige maand heeft Mamhed zijn abonnement bij Vodafone opgezegd.
5 Tijdens het hardloopwedstrijdje struikelde Jorn bijna over een kat.
6 Voor mijn broertje heb ik online een fotoboek gemaakt.

Opdracht **2**

Neem het schema over en zet de woorden op de juiste plek.
Kies uit: *achter – betonnen – Breda – brede – combineren – de – een – gemaakt – groene – het – in – juli – kochten – koperen – naar – populair – speedboot – verzinnen – voor – Willemijn.*

ww	lw	zn	bn	vz
...	...	...	...	...

Opdracht
3

Noteer de bijvoeglijke naamwoorden. Zet een sterretje erbij als het een stoffelijk bijvoeglijk naamwoord is.

1 Bianca kocht een leren jasje in het kleine winkeltje op de hoek.
2 Peter heeft vandaag gevist en hij heeft vijf grote snoekbaarzen gevangen.
3 Het houten bankje in onze tuin hebben we in stukken gezaagd.
4 Mijn gouden oorbellen zijn nieuw.

Opdracht
4

Benoem de onderstreepte woorden. Kies uit: *ww – zn – bn – vz*.

1 Zalinka wil graag wat suiker over haar aardbeien.
2 Na het avondeten kijk ik altijd naar GTST.
3 Volgens mijn oma is zelfgemaakte appelstroop gezond broodbeleg.
4 Mijn telefoon maakt verbinding met mijn draadloze geluidsboxen via bluetooth.
5 In het rooster staat dat we Nederlands hebben in het tekenlokaal.
6 Jeroen zit op basketbal en omdat hij lang is, kan hij makkelijk bij de basket.

Opdracht
5

Lees de tekst. Benoem de onderstreepte woorden uit de tekst.

Buitenactiviteiten zijn goed voor je cijfers

1 Wist je dat als je aan veel buitenactiviteiten meedoet, dat een positief effect heeft op je leerprestaties op school? **2** Als je veel buiten bent, heb je een betere hersenontwikkeling en een beter leervermogen dan kinderen die vooral binnen zitten. **3** Door allerlei activiteiten buiten te doen, ontwikkel je bovendien je fantasie. **4** Bij het bouwen van een houten hut moet je bijvoorbeeld creatief zijn en inzicht hebben. **5** Daarnaast maak je zelf spelregels, werk je samen of concurreer je met elkaar. **6** Hierdoor leer je omgaan met winnen en verliezen.

Naar: jantjebeton.nl, op 28 september 2016

Opdracht
6 ✱

Sommige woorden passen bij meerdere woordsoorten. Maak met elk woord twee zinnen waarin het woord een andere woordsoort is. Gebruik in elke zin minstens vijf woorden. Bijvoorbeeld:
zeilen: ***zn****: We hijsen direct de zeilen.* ***ww****: We zeilen op het Sneekermeer.*

1 brand (ww + zn)
2 boeken (ww + zn)
3 leren (ww + bn)
4 glazen (bn + zn)

Ik kan/weet
- werkwoorden, zelfstandige naamwoorden en bijvoeglijke naamwoorden benoemen. 1F
- lidwoorden en voorzetsels benoemen.

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging
formuleren

Je leert samengestelde zinnen maken.

Startopdracht

1. Bekijk de plaatjes. Kies twee plaatjes en maak daarmee één zin waarin je vertelt wat er is gebeurd.

2. Kies nu drie plaatjes en vertel in één zin wat er is gebeurd.
3. Met welke woorden heb je de gebeurtenissen aan elkaar geplakt?

Theorie

video-uitleg

Samengestelde zinnen maken

Een tekst bestaat uit zinnen. Je kunt allemaal korte zinnen schrijven, maar je kunt ook **samengestelde zinnen** gebruiken. Je plakt ze dan aan elkaar vast met een voegwoord. Veelgebruikte voegwoorden zijn: *en, omdat, terwijl, zodat, nadat, als, toen, want, maar, of, dus*.

Zo maak je samengestelde zinnen
- Gebruik een voegwoord om van twee zinnen één zin te maken.
- Controleer of de woordvolgorde in de zin goed is. Bijvoorbeeld:

fout	*goed*
Omdat de zon schijnt, hij gaat zwemmen.	*Omdat* de zon schijnt, gaat hij zwemmen.
Hij gaat zwemmen, *omdat* schijnt de zon.	Hij gaat zwemmen, *omdat* de zon schijnt.
Hij gaat zwemmen, *want* schijnt de zon.	Hij gaat zwemmen, *want* de zon schijnt.

Opdracht
1

Kies de woorden die in de juiste volgorde staan. Noteer de hele zin.
1. Mariëlle liep naar huis en **ze at / at ze** een dropje.
2. Het scherm van mijn mobiel is stuk, maar **hij doet / doet hij** het gelukkig nog.
3. Joey trakteert op een drankje, want **hij heeft / heeft hij** twintig euro gewonnen.
4. Nadat er een update was geweest, **Nienkes foto's waren** / **waren Nienkes foto's** verdwenen.

Opdracht 2

Maak van de twee zinnen een samengestelde zin. Gebruik het voegwoord dat tussen haakjes staat. Je mag de volgorde van de woorden veranderen. De persoonsvormen mag je in een andere tijd zetten.

1 We hebben vandaag gezeild. We hebben op het meer gekanood. (en)
2 We hebben vandaag gezeild. We hebben op het meer gekanood. (nadat)
3 Fedde kreeg dertig euro. Hij ging boodschappen doen. (als)
4 Fedde kreeg dertig euro. Hij ging boodschappen doen. (toen)
5 Ik moet met de bus naar huis. Ik ben mijn fietssleutel verloren. (want)
6 Ik moet met de bus naar huis. Ik ben mijn fietssleutel verloren. (omdat)

Opdracht 3

Maak goede samengestelde zinnen. Gebruik een voegwoord. Kies uit: *als* – *maar* – *nadat* – *of* – *want* – *zodat*. Gebruik elk voegwoord één keer.

1 Iris luistert naar muziek op haar mobiel. Ze zit in de metro.
2 Jeremy wilde tickets kopen voor het concert. Hij was te laat.
3 Victor brengt zijn nieuwe schoenen terug naar de winkel. Zijn schoenen zijn kapot.
4 Guus heeft een abonnement op Spotify. Hij hoort dan niet steeds de reclame.
5 Maak de badkamer even schoon. Je hebt gedoucht.
6 ’s Ochtends maak ik een croissantje klaar. Ik bak een eitje.

Opdracht 4

Schrijf de zin over en zet de persoonsvorm op de juiste plek.

Voorbeeld:
werd Rob kwam gisteravond laat thuis en vanochtend hij wakker om tien uur.
Rob kwam gisteravond laat thuis en vanochtend werd hij wakker om tien uur.

1	bleef	Anouk wil Karel uitlaten, maar de hond lekker in zijn mand liggen.
2	staken	Toen we ’s avonds buiten zaten, we kaarsjes aan.
3	meedoen	Het is niet zeker of de topsporters met de sponsorloop.
4	voert	Piter Jelles melkt de koeien, terwijl zijn vader de kalveren.
5	doen	In de harde wind maken de surfers hoge sprongen en ze spectaculaire tricks.
6	zag	Toen Gert vogels aan het spotten was op Texel, hij een zeldzame lammergier.

Opdracht 5 ✱

Maak met de twee persoonsvormen één zin.

1 fietst, whatsappt
2 viel, bloedde
3 roept, uitlaat
4 luister, download

Ik kan/weet
• voegwoorden op de goede manier gebruiken om samengestelde zinnen te maken. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging
spelling

Je leert over hoofdletters en leestekens.

Startopdracht

Bekijk de foto.
1. Is deze reclame van een slagerij of van een bakkerij?
2. Hoe kun je dit soort onduidelijkheden voorkomen?
3. Bedenk zelf ook een voorbeeld zoals op de foto.

Theorie

video-uitleg

Hoofdletters en leestekens

Elke zin begint met een hoofdletter en eindigt met een **punt**, een **vraagteken** (als het een vraag is) of een **uitroepteken** (als het een zin met veel nadruk is).

Zo gebruik je hoofdletters
- Aan het begin van een zin: *De uitzending begint om acht uur.*
- Als de zin met 's begint, verschuift de hoofdletter: *'s Morgens ben ik vrolijk.*
- Bij namen: *Jan Wouters, Coolsingel, Breda, PSV, Audi, Pasen, Nutella.*
- Bij woorden die van namen zijn gemaakt: *Noord-Brabantse, Marokkaanse.*

Let op: namen van dagen (*donderdag*), maanden (*oktober*), seizoenen (*herfst*) en windstreken (*westen*) krijgen geen hoofdletter.

Naast punten, vraagtekens en uitroeptekens zijn er nog meer leestekens. **Komma's** laten bijvoorbeeld zien hoe een zin in elkaar zit.

Zo gebruik je komma's
- In een zin met twee persoonsvormen naast elkaar.
  – *Als jij de hond uitlaat, zet ik thee.*
- Voor voegwoorden zoals: *omdat, maar, terwijl, zodat, nadat, toen, want, voordat*.
  Let op: bij het voegwoord *en* gebruik je geen komma.
  – *Ik wil graag naar Noorwegen op vakantie, omdat daar fjorden zijn.*
  – *De hond rent blij naar buiten en springt in de sloot.*
- Tussen de delen van een opsomming (behalve voor het woord *en*):
  – *Ik kocht nieuwe schoenen, een pet, een trui en drie paar sokken.*

Opdracht 1

Welke woorden schrijf je met een hoofdletter? Noteer die woorden op de juiste manier.
appelstroop – computer – duitse – februari – feyenoord – goofy – inge – kerkstraat – limburg – oosten – opa – pasen – potlood – radio 538 – samsung – renault – theo – zaterdag – zomer – zout – zwolle

Opdracht
2

Schrijf de zinnen over. Gebruik hoofdletters op de juiste manier.
1 hedwig en tessa gaan op zondag met de trein naar maastricht.
2 op het noordplein staat altijd een knalgele porsche.
3 ’s ochtends brengt henk altijd heel vroeg de krant rond in het dorp.
4 vanuit het noorden trekken zware onweersbuien over ameland.
5 we gaan met de hele klas in mei op schoolreisje naar zuid-duitsland.
6 op dierendag geef ik onze hond pukkie altijd extra brokken.

Opdracht
3

Lees de zinnen *a* tot en met *f*.
1 In welke zinnen hoort een komma?
2 Noteer van elke zin het leesteken dat op de stippellijntjes moet staan.
a Als jij met de hond naar buiten gaat wil ik wel mee(…)
b Breng je die aansteker terug nadat je het kampvuur hebt aangemaakt(…)
c Siem begon te huilen want zijn bal was in het water gevallen(…)
d Je bent niet goed wijs(…) Heb je echt vier blikjes cola gedronken(…)
e Voor het picknicken neem ik drinken snoepjes en een kleed mee(…)
f Wie gaat er zaterdag mee naar de bioscoop(…)

Opdracht
4

Schrijf de zinnen over en noteer hoofdletters en leestekens waar dat moet.
1 oscar en maureen zagen een regenboog terwijl het niet regende
2 hendrik koopt elke week een mars een snickers en een twix
3 ’s middags kregen we een extra les engels omdat in november de lessen uitvallen
4 ga jij in de herfstvakantie naar je broer in berlijn
5 wouter heeft vijftig euro betaald voor een tweedehands fiets van batavus
6 pas op voor die vrachtwagen

Opdracht
5 ✱

In de zinnen is de komma verkeerd of niet gebruikt. Leg uit hoe de betekenis verandert.
1 Ik lag op haar, schoot en miste mijn hond.
2 De overvaller riep tegen de politie: ‘Wacht niet, schieten!’
3 Katy Perry wordt blij van haar hond koken en haar familie.
4 De docent had niets aan, wat bijzonder was.
5 Ido was knap eigenwijs en sportief.

Opdracht
6

Moeilijke woorden met *f*, *v*, *s* en *z*
Neem de woorden met de puntjes over en vul in: **f**, **v**, **s** of **z**.
1 Op blad…ijde tien vind je het complete o…erzicht van de onderwerpen.
2 De detecti…e moest het mi…drijf oplossen.
3 Jolanda heeft tallo…e nieuwe vakken, waaronder natuurkunde en wi…kunde.
4 Tw…fel niet zo! Ik word er ner…eus van.
5 De belangrijkste in…ormatie vind je in deze …older.
6 Voor zijn …cooter koopt Micha altijd tien liter ben…ine.

Ik kan/weet
- punten, uitroeptekens en vraagtekens gebruiken. 1F
- komma’s gebruiken. 3F
- hoofdletters gebruiken, ook in namen en woorden die van namen zijn gemaakt. 2F
- de moeilijke woorden uit deze paragraaf goed spellen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Joost mag het weten

Waar komt de uitdrukking uit de titel vandaan en over welke Joost gaat het hier eigenlijk? Dát ontdek je op de website *isgeschiedenis.nl*.

Samen met een klasgenoot ga je aan de slag met een van de uitdrukkingen op *isgeschiedenis.nl*. Jullie herschrijven de uitleg bij de uitdrukking in eigen woorden en jullie beelden de uitdrukking letterlijk uit op een foto. Hiervan kun je met de klas een boekje maken: voorin de uitleg van elke uitdrukking, achterin de foto's van de uitdrukkingen. Weet jij welke foto bij welke uitdrukking hoort?

Bij deze opdracht breng je de volgende theorie in de praktijk:

- *Schrijven*: Teksten schrijven voor een werkstuk
- *Woordenschat*: Figuurlijk taalgebruik

Het stappenplan voor de opdracht krijg je van je docent of vind je online.

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan onderscheid maken tussen hoofd- en bijzaken in een korte tekst. 2F
Schrijven	• Ik kan informatie uit bronnen in mijn eigen woorden opschrijven. 1F • Ik kan mijn tekst in alinea's verdelen. 2F
Kijken en luisteren	• Ik kan aantekeningen maken bij een kort fragment. 1F
Spreken en gesprekken	• Ik kan de hoofdzaken van een korte tekst navertellen. 1F • Ik kan onderscheid maken tussen hoofd- en bijzaken. 2F
Woordenschat	• Ik kan figuurlijk taalgebruik herkennen en begrijpen. 2F • Ik kan de betekenis van onbekende uitdrukkingen opzoeken in het woordenboek. 1F • Ik weet de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit deze paragraaf.
Taalverzorging grammatica	• Ik kan werkwoorden, zelfstandige naamwoorden en bijvoeglijke naamwoorden benoemen. 1F • Ik kan lidwoorden en voorzetsels benoemen.
Taalverzorging spelling	• Ik kan voegwoorden op de goede manier gebruiken om samengestelde zinnen te maken. 1F
Taalverzorging spelling	• Ik kan punten, uitroeptekens en vraagtekens gebruiken. 1F • Ik kan komma's gebruiken. 3F • Ik kan hoofdletters gebruiken, ook in namen en woorden die van namen zijn gemaakt. 2F • Ik kan de moeilijke woorden uit deze paragraaf goed spellen. 2F

Zo bereid je de toets goed voor

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten gingen nog niet goed? Maakte je fouten omdat je iets niet begreep, waren het slordigheden of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de uitlegvideo's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

Aantekeningen

Hoofdstuk 3

Geld

Iedereen praat anders

De een komt uit Amsterdam, de ander uit Venlo; de een gebruikt veel straattaal en de ander praat deftig. Op school leren we allemaal het officiële Nederlands, de **standaardtaal**, maar toch praat iedereen anders. Het begint al bij je stem, want die zit bij iedereen net even anders in elkaar.

Bekijk de Clipphanger 'Hoe werkt je stem?'

Groepstaal

Naast de standaardtaal spreek je vaak ook een ander soort Nederlands. Dat is het Nederlands dat je met je vrienden en soms ook met je familie spreekt: een **groepstaal**. **Straattaal** is bijvoorbeeld een groepstaal, net als sommige woorden die je alleen gebruikt in berichten aan vrienden. Welke woorden gebruik jij met je vrienden of thuis waarvan je denkt: dat is vast geen officieel Nederlands? Noteer er vier en zet de betekenis erachter.

Taal voor geld

Zo'n honderd jaar geleden hadden dieven een eigen taal: Bargoens. In deze taal konden ze overleggen zonder dat andere mensen hen begrepen. Veel woorden zijn in onze standaardtaal terechtgekomen, bijvoorbeeld 'lef' (durf) en 'jatten' (stelen). Ook voor geld ('poen') hadden ze hun eigen woorden, zoals 'heitje' (25 cent), 'piek' (1 gulden) en 'geeltje' (25 gulden).
Bedenk samen met een klasgenoot voor de euromunten en de briefjes van 5, 10, 20 en 50 een nieuw groepstaalwoord.

Lezen

Je leert over samenhang in teksten.

Startopdracht

Lees tekst 1.
1 Zet de zinnen *a* tot en met *d* in de juiste volgorde.
2 Op welke woorden heb je gelet om achter de juiste volgorde te komen?

Tekst 1

Verwissel twee verschillende bankbiljetten

Een goochelaar verwisselt twee verschillende bankbiljetten op magische wijze van plaats. Jij kunt het ook leren.

a Rol de bankbiljetten zo op, dat je het biljet van 5 euro nog een extra keertje kunt ronddraaien.
b Rol ze ten slotte weer uit elkaar en kijk: nu ligt het biljet van 5 euro bovenaan, en dat 10 onderaan.
c Eerst leg je de twee bankbiljetten op elkaar. Het biljet van 5 ligt onderaan, en dat van 10 bovenaan.
d Daarna rol je de twee biljetten samen op. Maar let op!

Naar: www.magic4kids.nl

Theorie

video-uitleg

Samenhang in teksten

Zinnen en alinea’s staan niet zomaar in een tekst. Ze staan in een bepaalde volgorde en hebben iets met elkaar te maken. Schrijvers gebruiken vaak **signaalwoorden** die laten zien wát ze met elkaar te maken hebben.
Bijvoorbeeld:

- Als in een tekst in vier stappen wordt uitgelegd hoe je een nieuw abonnement voor je mobiel aanvraagt, gebruikt een schrijver bijvoorbeeld de signaalwoorden *Eerst* ..., *Vervolgens* ..., *Daarna* ... en *Ten slotte* ...
- Wil de schrijver duidelijk maken dat een nieuw abonnement een voordeel én een nadeel heeft, dan gebruikt hij bijvoorbeeld *maar* of *echter*. Met deze signaalwoorden laat de schrijver zien: let op, hier staat een tegenstelling.

Opdracht 1

Bekijk tekst 2.

1 Wat is het onderwerp van tekst 2?

Lees tekst 2.

2 In alinea 1 staat een tegenstelling. Welke?
A ☐ de volgende dag in huis ↔ risico's online shoppen
B ☐ online shoppen is makkelijk ↔ het gaat soms mis
C ☐ online winkelen ↔ risico's gewoon winkelen

3 Aan welk signaalwoord herken je die tegenstelling?

4 In alinea 1 worden drie risico's genoemd van online winkelen. Noteer er twee.

5 Wat doe je nadat je gezien hebt dat een webshop een keurmerk vermeldt (al. 2)?

6 In alinea 2, 3 en 4 krijg je tips over keurmerk, manier van betalen en bedenktijd. Aan welke signaalwoorden herken je die tips?

7 Had de schrijver alinea 2, 3 en 4 ook in een andere volgorde kunnen zetten? Leg je antwoord uit.

8 Waarvan zijn de woorden *internetbankieren* en *iDEAL* in alinea 3 voorbeelden?

9 Noteer een voordeel en een nadeel van vooraf betalen uit de tekst.

10 Noteer twee manieren van achteraf betalen uit de tekst.

11 Noem zelf een voordeel en een nadeel van online winkelen.

Tekst 2

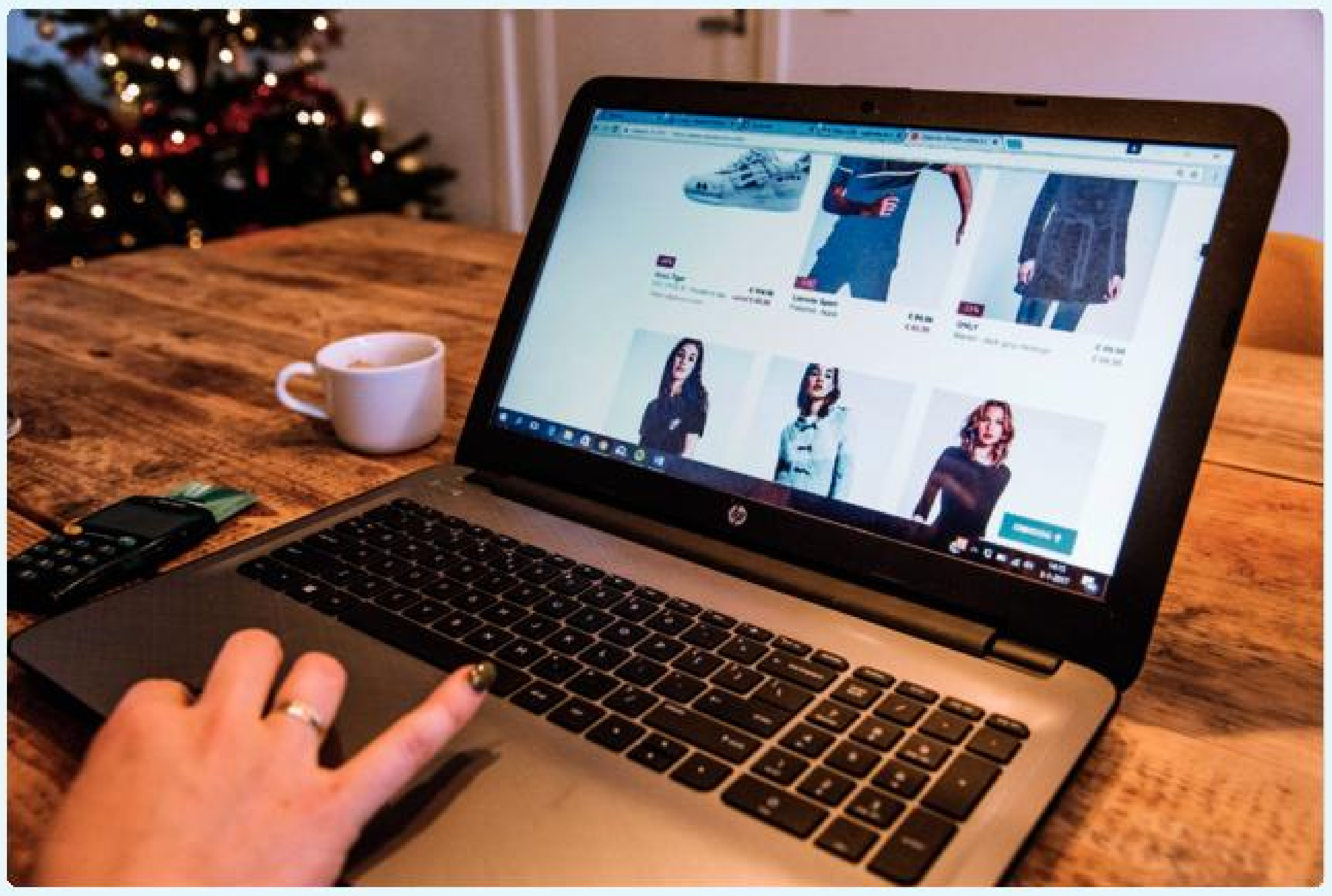
Online winkelen

[1] Bijna 70% van alle jongeren koopt weleens iets online. Zo shoppen is ontzettend makkelijk. Een paar muisklikken en die gave game of dat leuke shirt is binnen de kortste keren in huis, vaak zelfs al de volgende dag. Maar soms gaat het mis, want aan online winkelen zitten wel wat risico's. Zo weet je niet altijd precies waar je aan toe bent, van wie je koopt en of de webshop wel betrouwbaar is. Gebruik daarom de volgende tips als je online gaat shoppen.

[2] Kijk eerst of de webshop een keurmerk vermeldt. Als dat zo is, controleer dan of de webshop echt aangesloten is bij dat keurmerk. Volgens het tv-programma *Opgelicht?!* komt het regelmatig voor dat oplichters het logo van bijvoorbeeld Stichting Webshop Keurmerk of Thuiswinkel.org oneerlijk gebruiken.

[3] Vervolgens kun je nadenken over de manier waarop je de aankoop betaalt. Wanneer je online koopt, betaal je vaak vooraf met internetbankieren of met iDEAL. Dit gaat snel en eenvoudig, maar let wel op, want je kunt je betaling niet zomaar ongedaan maken. Het is veiliger om met een acceptgiro te betalen. Je betaalt dan achteraf. Je kunt je aankoop ook onder rembours laten bezorgen. Dat betekent dat je betaalt als je aankoop wordt bezorgd.

[4] Let ten slotte op de regels rondom de bedenktijd. Er zijn uitzonderingen op de wettelijke veertien dagen bedenktijd. Die veertien dagen bedenktijd geldt bijvoorbeeld niet als je een sieraad met een speciale gravering koopt of een fotoboek van je vakantie hebt besteld. De uitzonderingen zijn in de wet geregeld. De webwinkel mag zelf geen uitzonderingen maken.

Naar: www.iexgeld.nl, op 27 oktober 2014

Opdracht 2

1 Kies de werkzaamheden die volgens jou iemand van 14 jaar tegen betaling mag doen.
A ☐ auto wassen voor je ouders
B ☐ grasmaaien bij de buren
C ☐ kassadienst draaien in de supermarkt
D ☐ kranten bezorgen
E ☐ oppassen
F ☐ vakkenvullen

Bekijk tekst 3.

2 Wat is het onderwerp van tekst 3?
A ☐ je eigen geld verdienen
B ☐ regels voor werk door jongeren
C ☐ veilig en gezond opgroeien in Nederland

3 Wat is het doel van deze tekst?
A ☐ De schrijver wil de lezer amuseren.
B ☐ De schrijver wil de lezer iets laten doen.
C ☐ De schrijver wil de lezer informatie geven.
D ☐ De schrijver wil de lezer zijn mening geven.

Lees tekst 3.

4 Wat betekenen deze woorden uit de tekst? Kies uit 1 tot en met 5.

a overheid (al. 1)	1 afgesproken en opgeschreven
b beperkt (al. 1)	2 binnen bepaalde grenzen
c maximaal (al. 4)	3 hoogstens
d exact (al. 4)	4 precies
e vastgelegd (al. 5)	5 regering van een land

5 Waarom heeft de overheid regels gemaakt voor kinderen die willen werken (al. 1)?
6 Aan welk signaalwoord herken je de reden waarom de overheid regels heeft gemaakt?
7 In alinea 2 krijg je twee voorbeelden van klusjes die je mag doen als 13- of 14-jarige. Welk signaalwoord zegt: let op, nu komen de voorbeelden?
8 In de laatste zin van alinea 2 staan ook voorbeelden. Waarvan zijn dit voorbeelden?
9 Wat hebben alinea 2 en 3 met elkaar te maken?
10 Waarvan wordt in alinea 3 een opsomming gemaakt?
11 Wat is het doel van de tabel bij tekst 3?
A ☐ de aandacht van de lezer trekken
B ☐ de informatie uit alinea 4 kort weergeven
C ☐ extra informatie geven bij alinea 4
12 Mag je op een schooldag vakkenvullen in de supermarkt? Leg uit.
13 Is het minimumloon voor iedereen vanaf 15 jaar hetzelfde, denk je? Leg uit.

Tekst 3

Werk? Wat mag ik?

[1] Hoe kom jij aan je geld? Misschien krijg je zak- of kleedgeld van je ouders, geld voor je verjaardag of voor een goed rapport. Maar je kunt je geld natuurlijk ook zelf verdienen. Omdat de overheid in Nederland vindt dat kinderen veilig en gezond moeten kunnen opgroeien, is er wel een aantal regels die gelden als je wilt werken. Jongeren onder de 16 jaar mogen beperkt werken. Kinderen jonger dan 13 jaar mogen niet werken.

[2] Jongeren van 13 en 14 jaar mogen klusjes doen, zoals oppassen bij familie en kennissen of meehelpen in de winkel of het landbouwbedrijf van je ouders. Ook mogen jongeren van 13 en 14 jaar helpen bij licht, niet-industrieel werk. Voorbeelden hiervan zijn: vakkenvullen in een winkel, reclamefolders rondbrengen, groente en fruit plukken en helpen met lichte werkzaamheden op een manege of een camping.

[3] Er zijn ook werkzaamheden die de overheid verboden heeft voor 13- en 14-jarigen. Ze mogen bijvoorbeeld niet in een fabriek werken, werken in een omgeving met zware machines, dingen duwen of trekken die zwaarder zijn dan 20 kilo en achter de kassa zitten.

[4] De overheid heeft ook regels opgesteld over de werktijden voor jongeren van 13 en 14 jaar. Jongeren van deze leeftijd mogen tijdens het schooljaar maximaal 12 uur per week werken. In de vakantie ligt dat anders, dan mag een 13- of14-jarige namelijk 35 uur per week werken. In de tabel hiernaast staat exact hoeveel tijd een jongere mag werken.

[5] In Nederland bestaat het minimumloon, dat is het loon dat iemand minimaal per uur zou moeten verdienen. Dit is vastgelegd voor jongeren vanaf 15 jaar. Voor 13- en 14-jarigen is er geen minimum voor wat je zou moeten verdienen. Meer informatie over regels van werk en geld kun je vinden op www.loonwijzer.nl/home/jeugdloonwijzer.

maximumwerktijden jongeren 13 en 14 jaar		
	klusjes	**licht werk**
schooldag	2 uur	--
vakantiedag	7 uur	7 uur
niet-schooldag	7 uur	7 uur
zondag	--	--
Werken tussen 19.00 en 09.00 uur is niet toegestaan.		

Naar: www.rijksoverheid.nl, februari 2017

Opdracht 3

Jeroen is 14 jaar en werkt graag. Lees situatie A en B en beantwoord de vragen met behulp van tekst 3.

1 Mag Jeroen meehelpen met het uitladen van de vrachtwagen? Leg uit.
2 Houdt Jeroen zich aan de werktijden als hij in de vakantie ook bij fruitteler Druif werkt? Leg je antwoord uit.
3 Fruitteler Druif vraagt aan Jeroen of hij ook een oude kersenboom wil omzagen met de kettingzaag. Mag Jeroen dit doen? Leg je antwoord uit.

Situatie A	*Situatie B*
Jeroen helpt elke zaterdag van 9.00 uur tot 12.00 uur mee in de supermarkt als vakkenvuller. Om 10.00 uur komt altijd een vrachtwagen voorraad brengen. Normaal helpt de 18-jarige Habib met het uitladen, maar hij is ziek. De chef vraagt of Jeroen deze keer de voorraad wil uitladen.	Fruitteler Druif in het dorp vraagt of Jeroen in de vakantie wil helpen met fruit plukken. Ze spreken af dat Jeroen op maandag en dinsdag komt helpen en dat hij dan zeven uur per dag werkt. Op zaterdag blijft Jeroen in de supermarkt meehelpen met vakkenvullen.

Opdracht 4

Lees de titel van tekst 4.

1 Wie worden bedoeld met *mensen in nood*, denk je? Leg je antwoord uit met een voorbeeld.
2 In de titel staat *uitgestoken hand*. Wat denk je, is die hand echt uitgestoken of wordt er iets anders bedoeld? Leg je antwoord uit.
3 Waar denk je dat de tekst over gaat?

Bekijk tekst 4.

4 Wat voor een soort tekst is dit?
A ☐ artikel
B ☐ instructie
C ☐ nieuwsbericht
D ☐ studietekst

Lees tekst 4.

5 Wat betekenen deze woorden uit de tekst? Kies uit 1 tot en met 6.

a geproduceerd (al. 1)	1 echt
b experts (al. 2)	2 eerste model dat dient als voorbeeld
c behoeftes (al. 2)	3 feedback
d prototype (al. 4)	4 gemaakt
e realiteit (al. 4)	5 deskundigen
f commentaar (al. 4)	6 iets wat hard nodig is

6 Hoe kwam Eve op de gedachte om mensen te helpen?
7 In alinea 2 staat *belangrijke behoeftes*. Welke drie voorbeelden worden genoemd?
8 Waarom vindt Eve karton *supermateriaal* (al. 3)?
9 In alinea 3 staan drie voorbeelden waarvoor het uitschuifbare laatje gebruikt kan worden. Aan welk signaalwoord zie je dat de schrijver voorbeelden gaat noemen?
10 Alinea 4 begint met het signaalwoord *Toen*. Wat hebben alinea 3 en 4 dus met elkaar te maken?
11 *Toen het prototype er eenmaal was, begon een periode van contacten leggen, reclame maken en geldbronnen aanboren.* (al. 4) Waarom moest er eerst een prototype zijn, denk je?
12 Noteer een voorbeeld waaruit blijkt dat Eve veel doet om haar Em-Bed geproduceerd te krijgen.
13 *'Daarmee kan ik het ontwerp nog beter maken.'* (al. 4) Wat heeft Eve nodig om haar ontwerp nog beter te maken voor de mensen in nood?
14 Lees vraag 3 nog eens. Klopt jouw antwoord bij vraag 3? **Ja. / Nee, want ...**

Tekst 4

Mijn uitgestoken hand naar mensen in nood

[1] In 2014 keek de Noord-Ierse Eve (toen 17) televisie. Ze zag de enorme verwoesting die de aardbeving in Nepal had aangericht en beelden van wanhopige mensen die in één klap alles kwijt waren. Eve dacht: ik wil helpen. Ze ging aan de slag en bedacht een handig hulpbed voor mensen in nood en zette alles op alles om het geproduceerd te krijgen.

[2] 'Experts zeiden na de beving in Nepal dat er in de toekomst meer grote natuurrampen zullen plaatsvinden waardoor miljoenen mensen hulp nodig hebben', vertelt Eve. 'Natuurlijk zijn er al veel hulpinstanties en hulpmiddelen, maar ik wilde heel graag ook iets doen. Iets bedenken waarmee iemand op een snelle en handige manier in de eerste en belangrijkste behoeftes geholpen is: een eigen plek om te slapen, iets te eten en spullen voor de verzorging.'

Supermateriaal

[3] Eve dacht lang na over ontwerp en over materiaalkeuze. Ze kwam uit bij karton. 'Het is een supermateriaal: goedkoop, licht en stevig tegelijk.' De jonge ontwerpster bedacht een uitklapbaar kartonnen bed met ingebouwde vakjes voor eten en drinken en een uitschuifbaar laatje voor bijvoorbeeld tandpasta, zeep en persoonlijke spulletjes. Ze bedacht ook een naam voor het multifunctionele hulpbed: Em-Bed. Ze ging praten met plaatselijke bedrijfjes. Al snel vond ze een kartonkenner die haar wilde helpen om een prototype te maken. Gratis en voor niks.

[4] Toen het prototype er eenmaal was, begon een periode van contacten leggen, reclame maken en geldbronnen aanboren. Ze pakt elke gelegenheid aan om haar Em-Bed realiteit te laten worden. Zo heeft ze meegedaan aan de Noord-Ierse ontwerpwedstrijd Invent. Eve: 'Op dit moment overleg ik veel met hulpinstanties. Hun commentaar en deskundigheid is voor mij erg belangrijk, want daarmee kan ik het ontwerp nog beter maken.'

[5] 'Ik geloof sterk in mijn ontwerp. Het moet er gewoon komen. De Em-Bed is mijn uitgestoken hand naar mensen in nood.'

Naar: www.sevendays.nl, op 30 september 2016

Opdracht
5 ✱

Lees tekst 4 nog eens en beantwoord de vragen.

1 Verzin een pakkende, Nederlandse naam voor het hulpbed van Eve.

2 In het uitschuifbare laatje van de Em-Bed is onder andere ruimte voor persoonlijke spulletjes (al. 3). Noteer drie dingen die voor jou belangrijk zijn (en in zo'n laatje passen). Leg uit waarom juist die drie dingen belangrijk zijn.

Ik kan/weet
- opsommingen en tegenstellingen herkennen aan de hand van signaalwoorden. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Schrijven

Je leert een instructie schrijven.

Startopdracht

Bekijk tekst *a* en *b*.

1 Wat wordt er in tekst *a* en tekst *b* uitgelegd?
2 Noteer zo veel mogelijk verschillen tussen tekst *a* en tekst *b*.
3 Stel, jij moet doen wat in de tekst staat. Welke tekst vind jij dan het duidelijkst? Leg je antwoord uit.

a
- Houd eerst je ov-chipkaart voor de kaartlezer.
- Bekijk hoeveel geld op je kaart staat.
- Kies daarna voor opladen saldo.

b Je houdt eerst je ov-chipkaart voor de kaartlezer. Op het scherm zie je nu hoeveel geld er op jouw kaart staat. Als dat niet genoeg is, kies je daarna voor opladen saldo.

Theorie

video-uitleg

Een instructie schrijven

In een **instructie** leg je stap voor stap uit hoe iemand iets moet doen. Denk aan een recept of een gebruiksaanwijzing. Je lezer moet jouw instructie goed kunnen begrijpen en uitvoeren.

Zo schrijf je een instructie
- Vertel waarover je instructie gaat.
- Leg alles stap voor stap uit in korte en eenvoudige zinnen.
- Zet alles in de volgorde waarin de ander het moet uitvoeren.
- Nummer de stappen of zet voor elke stap een opsommingsteken, zoals een streepje of een dot (= bolletje).
- Begin elke instructiezin met een **doe-woord**: *Pak* … *Doe* … *Knip* …
- Gebruik signaalwoorden die de volgorde aangeven: *eerst* … *dan* … *daarna* … *vervolgens* … *ten slotte* …
- Gebruik afbeeldingen als die je instructie duidelijker maken.

Opdracht 1

Op de volgende bladzijde staat de rest van de instructie *OV-chipkaart opladen*.

1 Herschrijf de instructie. Doe dat zo:
   - Gebruik opsommingstekens.
   - Begin elke stap met een doe-woord.
   - Gebruik de signaalwoorden uit de tekst.

2 Welke stappen worden met een afbeelding duidelijker? Omschrijf of teken de afbeelding.

Er komt een nieuw scherm tevoorschijn waarop je dan *saldo ophogen* kiest. Nu kun je het bedrag aanklikken dat je op je ov-chip wilt zetten, bijvoorbeeld vijf of tien euro. Je kiest vervolgens op welke manier je wilt betalen. Ten slotte houd je je ov-chipkaart voor de kaartlezer. Nu staat het bedrag dat je betaald hebt op je kaart.

Opdracht 2

Je buurvrouw van 76 jaar heeft een nieuwe telefoon en dat is dezelfde als jij hebt. Ze wil graag een andere beltoon, maar ze weet niet hoe dat moet.

1 Schrijf de instructie. Noteer stap voor stap wat je buurvrouw moet doen. Gebruik doe-woorden en ten minste twee signaalwoorden.
2 Pak een A4-papier. Knip net zoveel stroken als stappen in je instructie.
3 Noteer op elke strook een stap.
4 Laat een klasgenoot de stroken in de goede volgorde leggen.

Opdracht 3

Bekijk de afbeeldingen. Ze horen bij een instructie.

1 Wat is het onderwerp van de instructie?
2 Noteer bij elke foto wat je moet doen.
- Elke stap mag uit een of twee zinnen bestaan.
- Gebruik doe-woorden en signaalwoorden.
- Nummer de stappen of gebruik opsommingstekens.

3 Schrijf een inleiding bij je instructie.

Opdracht 4

Om geld in te zamelen voor SOS Kinderdorpen, organiseert jullie klas een doe-dag. Bezoekers kunnen tegen betaling een activiteit doen.

1 Kies een activiteit: *appelflap bakken – armbandje maken – filmpjes bewerken – vlieger bouwen – vogelhokje timmeren – iets anders, namelijk …*
2 Bedenk de stappen voor je instructie. Gebruik ten minste acht stappen.
3 Schrijf de instructie. Gebruik de volgende opbouw:
- inleiding: – Vertel waar je instructie over gaat.
- middenstuk: – Noem wat je nodig hebt.
  – Noteer je instructiestappen. Gebruik nummers of opsommingstekens, doe-woorden en signaalwoorden.
  – Gebruik afbeeldingen als die de stappen duidelijker maken.
- slot: – Bedenk een leuke slotzin. Wens de lezers bijvoorbeeld veel plezier of succes met …

4 Zet een titel boven je instructie.
5 Ruil je instructie met die van een klasgenoot en vul voor elkaar het feedbackformulier in.
6 Ruil jullie teksten weer en verbeter je instructie als dat nodig is.

Ik kan/weet
- een eenvoudige instructie schrijven. 2F

Maak de extra opdrachten online.

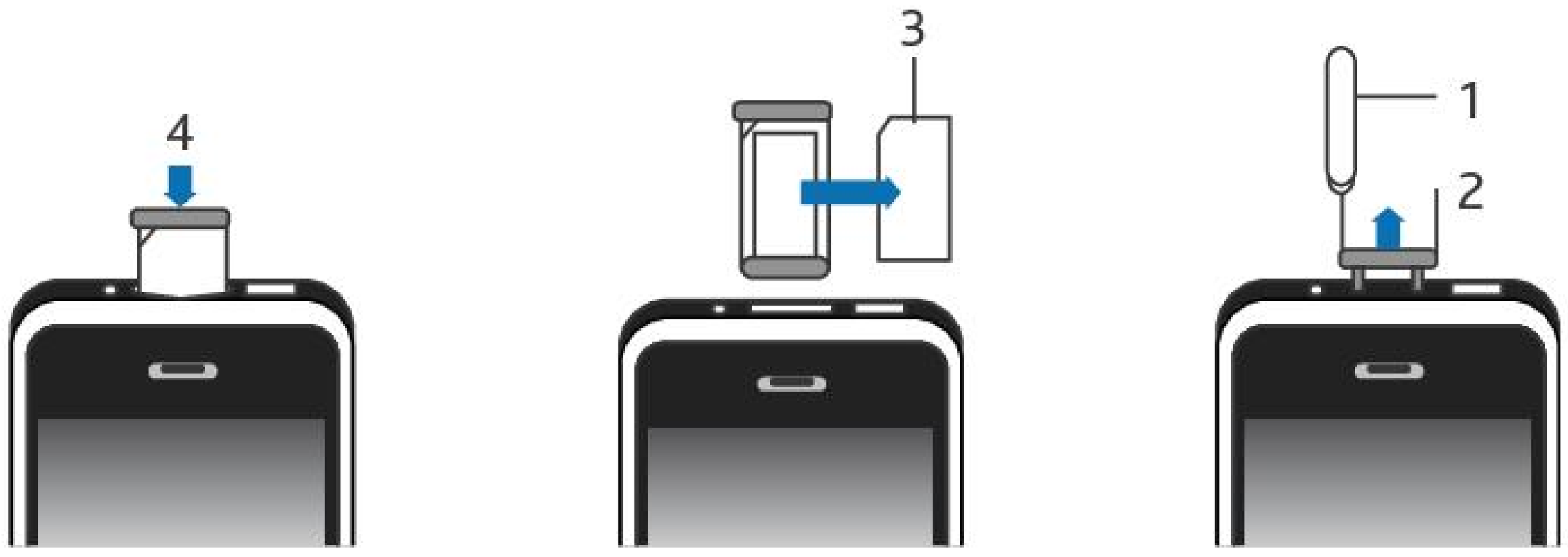
Kijken en luisteren

Je leert over instructies.

Startopdracht

Bekijk de afbeelding. De tekst bij de afbeelding is weggehaald.

1. Uit hoeveel stappen bestaat deze uitleg?
2. Staan de plaatjes in de juiste volgorde? Leg uit.
3. Wat moet je bij elke stap doen? Noteer het nummer en het woord. Kies uit: *duw – plaats – steek – trek*.
4. Wat zou jij nog willen verbeteren aan deze instructie?

Theorie

video-uitleg

Instructie

In een **instructie** wordt stap voor stap uitgelegd hoe je iets moet doen. Daarbij laat de spreker ook vaak zien hoe je iets moet doen. Bijvoorbeeld: een coach legt een beweging uit tijdens een sporttraining en doet het voor, een verkoper vertelt hoe een apparaat werkt of een docent legt een opdracht uit.
Je herkent instructies vaak aan **doe-woorden**. Bijvoorbeeld:
Verplaats eerst je gewicht naar links.
Druk daarna op het rode knopje.

Zo kijk en luister je naar een instructie

- Let goed op de spreker: wat zegt hij? Laat hij ook iets zien?
- Let op doe-woorden.
- Let op signaalwoorden die de volgorde van de stappen aangeven, zoals *eerst*, *daarna* en *vervolgens*.
- Stel een vraag als je iets niet begrijpt of een stukje hebt gemist.

Opdracht **1**

Lees eerst de vragen. Bekijk daarna het fragment.

1. Wat is het onderwerp van de instructie?
2. Noteer drie doe-woorden die het meisje gebruikt tijdens de uitleg.
3. Welke twee signaalwoorden voor volgorde gebruikt het meisje?
4. Stel, je moet deze instructie uitvoeren. Is alles duidelijk of heb je nog een vraag? Zo ja, welke?
5. Wanneer zou jij een bankbiljet in een hartje vouwen? Noteer een situatie.

Opdracht 2

Je gaat kijken naar de instructie *Betalen met je smartphone*. Lees eerst de vragen. Bekijk daarna deel 1 van de instructie.

1 De instructie bestaat uit de stappen *a* tot en met *f*. Noteer de letters van de stappen in de juiste volgorde.
- *a* Bepaal een *ING Mobiel Betalen* viercijferige pincode.
- *b* Download en installeer de *ING Mobiel Betalen*-app.
- *c* Lees en accepteer de voorwaarden.
- *d* Open de *ING Mobiel Betalen*-app.
- *e* Selecteer de rekening waarmee u mobiel wilt betalen.
- *f* Toets de vijfcijferige pincode in van uw *ING Mobiel Bankieren*-app.

2 Bekijk de stappen bij vraag 1. Noteer de doe-woorden.

3 Gebruikt de man signaalwoorden die de volgorde aangeven? Zo ja, welke?

Lees eerst de vragen. Bekijk daarna deel 2 van de instructie *Betalen met je smartphone*.

4 Uit welke drie stappen bestaat het mobiel betalen zonder pincode?

5 Hoe kun je zien en horen dat de betaling gelukt is?

6 In welke situatie moet je de viercijferige pincode op je telefoon gebruiken?
- A ☐ De betaalautomaat is stuk.
- B ☐ Je koopt een nieuwe jas voor € 99,–.
- C ☐ Je koopt een reep chocolade voor € 2,25.
- D ☐ Jouw telefoon is stuk.

7 Je hebt net je viercijferige pincode juist ingevoerd. Is de betaling nu klaar? Leg uit.

Opdracht 3

Lees eerst de vragen. Bekijk daarna de instructie van Cablepark Almere.

1 Noteer minstens twee volgordewoorden die de spreker gebruikt.

2 Je krijgt een wetsuit. Welke vier dingen moet je doen voor je je wetsuit helemaal goed aanhebt?

3 Je begrijpt iets niet. Op welke twee momenten kun je een vraag stellen aan een medewerker?

Lees eerst de vragen. Bekijk daarna het fragment nog een keer.

4 Waar kun je zien hoe laat je aan de beurt bent?

5 De rits van je wetsuit prikt in je borst. Wat ging er mis?

6 De bindingen zijn heel stroef en je kunt niet soepel instappen. Wat ben je vergeten?

7 Wanneer mag je in het water gaan liggen?

Ik kan/weet
- eenvoudige instructies begrijpen. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Spreken en gesprekken

Je leert instructies geven.

Startopdracht

Over twee weken ga je op vakantie naar een land waar nog geen euro is.

1. Ontwerp in 1 minuut een eurobiljet voor dit land. Zorg dat niemand kan zien wat je tekent.
2. Werk in tweetallen. Je klasgenoot tekent wat jij hebt bedacht.
   - Ga met de ruggen tegen elkaar aan zitten.
   - Spreek af wie met de instructie begint. De ander tekent wat jij zegt.
3. Wissel van rol.
4. Bekijk het resultaat: lijkt het getekende eurobiljet op jouw ontwerp? Hoe komt dat?

Theorie

video-uitleg

Instructie geven

In een **instructie** vertel je stap voor stap wat luisteraars moeten doen. Het is belangrijk dat je goed oplet of je luisteraars de instructie begrijpen.

Zo geef je instructie

- Vertel over welk onderwerp je instructie gaat geven.
- Leg stap voor stap uit wat er moet gebeuren. Doe dit in een logische volgorde. Gebruik eventueel een spreekkaartje.
- Gebruik doe-woorden en signaalwoorden.
- Spreek rustig en goed verstaanbaar.

Opdracht **1**

De vakantie komt steeds dichterbij en dat betekent: koffers inpakken! Op internet vind je een perfecte inpakinstructie om zo veel mogelijk mee te kunnen nemen.

Lees tekst 1. Zet de signaalwoorden op de goede plek. Kies uit: *daarna – dan – om te beginnen – ten slotte – vervolgens*. Gebruik elk signaalwoord één keer.

Tekst 1

Slim je koffer inpakken

1. Maak … een inpaklijst, zodat je zeker weet dat je niets vergeet.
2. Leg … alles wat je mee wilt nemen op je bed.
3. Bekijk … je klaargelegde spullen en bedenk of je echt alles mee wilt nemen.
4. Stop … sokken, opladers en andere kleine dingen in je schoenen.
5. Rol … zo veel mogelijk kledingstukken op.

Pak nu je koffer in: zware dingen op de bodem en lichte dingen bovenop.

Opdracht 2

Je zus is jarig. Je maakt een taart en daarop wil je een chocoladetekst schrijven. Je vindt een instructievideo waarin je ziet hoe dat moet, maar er is geen gesproken tekst bij.

1 Bekijk de instructievideo. De gesproken tekst die erbij hoort, staat hieronder. Noteer de juiste volgorde van de stappen.

a Knijp voorzichtig in het zakje en maak figuurtjes of een tekst.
b Knip dit doormidden, zodat je een langwerpige driehoek krijgt.
c Knip een rechthoekig stuk bakpapier af.
d Knip een stukje van de bovenkant en vouw de rest van het papier naar binnen.
e Knip het onderste puntje eraf.
f Pak het driehoekige papier bij de punt en de rechte zijde. Maak er al ronddraaiend een soort frietzakje van.
g Vouw de bovenkant van het zakje dicht, net zoals een tube tandpasta.
h Vul het spuitzakje met vloeibare chocolade.

2 In de stappen staan geen signaalwoorden. Noteer vier verschillende signaalwoorden die je kunt gebruiken. Zet de letter van de bijbehorende stap erachter.
3 Bedenk een korte introductietekst bij dit filmpje.
4 Werk in tweetallen. Een leerling leest de instructie voor (inleiding + stappen) tijdens het afspelen van de instructievideo. De leerling die niet spreekt, noteert het antwoord op de volgende vragen.
a Past de tekst bij de beelden? ***ja / nee***
b Zijn er doe-woorden en signaalwoorden gebruikt? ***ja / nee***
c Wordt er rustig en goed verstaanbaar gesproken? ***ja / nee***
5 Wissel van rol.

Opdracht 3

Je maakt in tweetallen een instructiefilmpje. Een leeg script voor jullie instructie vind je online of krijg je van je docent.

1 Kies een onderwerp:
- milkshake maken
- vissenkom schoonmaken
- koprol maken
- zware doos tillen
- spaarrekening openen
- foto bewerken

2 Verdeel de instructie in maximaal tien stappen.
3 Vul het script in. Noteer in steekwoorden:
- de gesproken tekst
- wat je laat zien of voordoet
- de hulpmiddelen die je nodig hebt

4 Verdeel de taken. Zorg ervoor dat jullie allebei ongeveer evenveel zeggen.
5 Oefen de instructie. Gebruik doe-woorden en signaalwoorden. Controleer of je instructie volledig is en je te begrijpen bent.
6 Maak het instructiefilmpje.
7 Bekijk in viertallen de filmpjes. Vul het feedbackformulier in voor het filmpje van het andere tweetal.

Ik kan/weet
- een korte instructie geven. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Woordenschat

Je leert over voorvoegsels.

Startopdracht

Vervang de onderstreepte woorden door één woord.
1 Mijn broer moest vorig jaar opnieuw examen doen.
2 David en Jordy waren het niet eens met de beslissing.
3 De vlucht van Moskou naar Hanoi is zonder stoppen, dus rechtstreeks.
4 Dat is een vroegere leerling van onze school.
5 Dani moest nablijven, omdat hij verkeerd gedrag liet zien.
6 Kijk jij vanavond ook naar de wedstrijd tussen twee landen?
7 Die opmerking van jou was helemaal verkeerd geplaatst.

Theorie

video-uitleg

Voorvoegsels

Sommige woorden bestaan uit een woord en een **voorvoegsel**. Bijvoorbeeld: *De heropening van de winkel was een succes. Her* betekent *opnieuw*. *Heropenen* is dus *opnieuw openen.*
Een voorvoegsel kan je helpen de betekenis van het woord te vinden.

Voorvoegsels die veel voorkomen, zijn:

non- = niet, zonder
on- = niet
mis- = verkeerd, fout
wan- = slecht, verkeerd
her- = weer, opnieuw
ex- = niet meer, van vroeger
inter- = tussen (twee of meer gebieden)

Opdracht 1

Omschrijf de betekenis van de onderstreepte woorden.
1 De herdruk van de allereerste *Tina* is nu te koop.
2 We gaan in de kerstvakantie met de internationale trein naar Keulen.
3 Laat je niet misleiden door haar lieve glimlach!
4 'Ik lees liever fictie dan non-fictie', zei de schrijver op tv.
5 Ongewenst gedrag verpest de sfeer in de groep.
6 Mijn moeder zeurt altijd over de wanorde in mijn slaapkamer.
7 De ex-directeur van de bank is inmiddels 70 jaar.

Opdracht 2

Lees tekst 1.
1 Deze woorden uit de tekst heb je eerder geleerd. Zoek de betekenis bij de woorden. Noteer het woord en zet de betekenis erachter. Kies uit 1 tot en met 6.

a recent (al. 1)	1 aanrader
b dringend (al. 2)	2 pas (gebeurd)
c advies (al. 2)	3 snel
d absoluut (al. 2)	4 uitvoerig
e sinds (al. 3)	5 vanaf het tijdstip van
f uitgebreid (al. 4)	6 zeker weten

2 Welk woord uit alinea 2 betekent hetzelfde als *ergeren* in de titel?
3 Wat is *kunststof* in alinea 1?
A ☐ erg mooie stof
B ☐ niet-natuurlijke stof
C ☐ werk van een kunstenaar
4 Wat betekenen *onbedoeld* (al. 1), *onherkenbaar* (al. 3) en *onverwoestbaar* (al. 4)?
5 Welk synoniem voor *biljetten* (al. 1) staat in alinea 2?
6 Noteer twee voorbeelden van *media* (al. 3) die niet in de tekst staan.
7 Maak van *superhandig* (al. 3) een tegenstelling door een ander voorvoegsel te gebruiken.
8 Waarom vindt men het nieuwe briefje een belediging (al. 3) voor de Engelse koningin?
9 Wat betekent *misbaksel* in alinea 3?
10 Wat betekent de afkorting *i.p.v.*? Gebruik zo nodig je woordenboek.

11 Schrijf de veertien onderstreepte woorden uit de tekst onder elkaar. Zet de betekenis erachter. Kies uit:
- aanbevolen
- onderworpen
- gewone
- in elk geval
- in gebruik genomen
- grove vergissing, flater, blunder
- plotseling verschenen
- overdreven aandacht
- verbazingwekkend
- uitslagen
- kleiner te worden
- kleiner en rimpelig geworden
- verdeelt over een groot gebied
- gebruikt om er iets van te maken

Tekst 1

Britten ergeren zich aan krimpende bankbiljetten

[1] In Engeland is ophef ontstaan over een recent in omloop gebracht vijfpondbankbiljet dat de helft kleiner wordt als het wordt blootgesteld aan hoge temperaturen. De biljetten, waarin kunststof is verwerkt, blijken te krimpen en zelfs te smelten als ze onbedoeld de hete was of droger in gaan.

[2] Britten die zich hieraan storen, noemen de briefjes een miskleun en de Bank of England die het geld verspreidt, is al met een dringend advies gekomen. Het briefje mag absoluut niet worden gestreken met een heet strijkijzer. Ook mag het niet in de oven of te lang in de wasdroger.

[3] In de media zijn sinds een paar dagen foto's opgedoken van verschrompelde biljetten. In kranten, tijdschriften en op internet geven mensen hun mening. De een vindt de briefjes superhandig, omdat ze met geen mogelijkheid kunnen scheuren. Weer een ander

noemt ze een belediging voor koningin Elizabeth II. Haar portret op het bankbiljet verandert na een hete wasbeurt in een klein en onherkenbaar misbaksel. Ook vragen mensen zich af of de gekrompen briefjes misschien minder waard zijn. Bijvoorbeeld 2,50 i.p.v. de gebruikelijke vijf Britse ponden.

→

[4] Engelse media zagen de problemen met de plastic 'fivepounders' (waarde: 5,70 euro) aankomen. De *MailOnline* en *Mirror* hebben het als onverwoestbaar aangeprezen briefje twee weken geleden al uitgebreid getest. De resultaten waren opzienbarend.

[5] Het Nederlandse papiergeld krimpt niet als het wordt meegewassen. Maar omdat daarin ook kunststof verwerkt is, wordt geadviseerd er hoe dan ook een beetje voorzichtig mee om te gaan.

Naar: www.ad.nl, op 3 oktober 2016

Opdracht 3

De onderstreepte woorden staan in de verkeerde zin. Noteer het nummer van de zin. Schrijf erachter welk woord wel in de zin past.

1. Het is opzienbarend om met mes en vork te eten.
2. Ik wil voor de lente in omloop gebracht de beste zijn!
3. Er is veel miskleun over het plan om van snelwegen tolwegen te maken.
4. Het cadeau dat ik voor mijn vriendin heb gekocht, is een ophef.
5. De nieuwe euromunt wordt hoe dan ook door de Nederlandse Bank.
6. De speech van de minister was gebruikelijk, want iedereen sprak erover.

Opdracht 4

Welk werkwoord past op de open plek in de zin?
Kies uit: *aanprijzen – adviseren – blootstellen – ergeren – krimpen – opduiken – verschrompelen – verspreiden – verwerken.*

1. Ik probeer me niet te … aan het lawaai bij de buren.
2. Je moet je niet zonder bescherming … aan de zon.
3. Als je de mandarijntjes deze week niet opeet, zullen ze ….
4. Welk boek kun jij me … voor de boekenlijst?
5. Je moet in je presentatie drie deelonderwerpen ….
6. 'Houd op met het … van roddels!', zei Tessa.

Opdracht 5

In opdracht 4 heb je drie werkwoorden niet gebruikt. Maak daarmee drie zinnen van minstens zeven woorden. Je mag de vorm veranderen.

Opdracht 6

Welke betekenis past bij de onderstreepte woorden?

1. Je mag het vragenformulier anoniem invullen.
   A ☐ zonder je naam
   B ☐ zonder toestemming
2. De intercitytrein ontspoorde net voorbij het historische station van Valkenburg.
   A ☐ trein die rijdt tussen twee provincies
   B ☐ trein die rijdt tussen twee steden
3. Na veel plussen en minnen besloot ik het aan mijn mentor te vertellen.
   A ☐ na lang nadenken
   B ☐ na lang rekenen
4. Na de overstroming van de rivier was er wanorde in de stad.
   A ☐ chaos
   B ☐ nattigheid
5. De manier waarop hij rapte tijdens het schoolfeest is uniek.
   A ☐ enig in zijn soort
   B ☐ hetzelfde als alle andere rappers

Opdracht 7

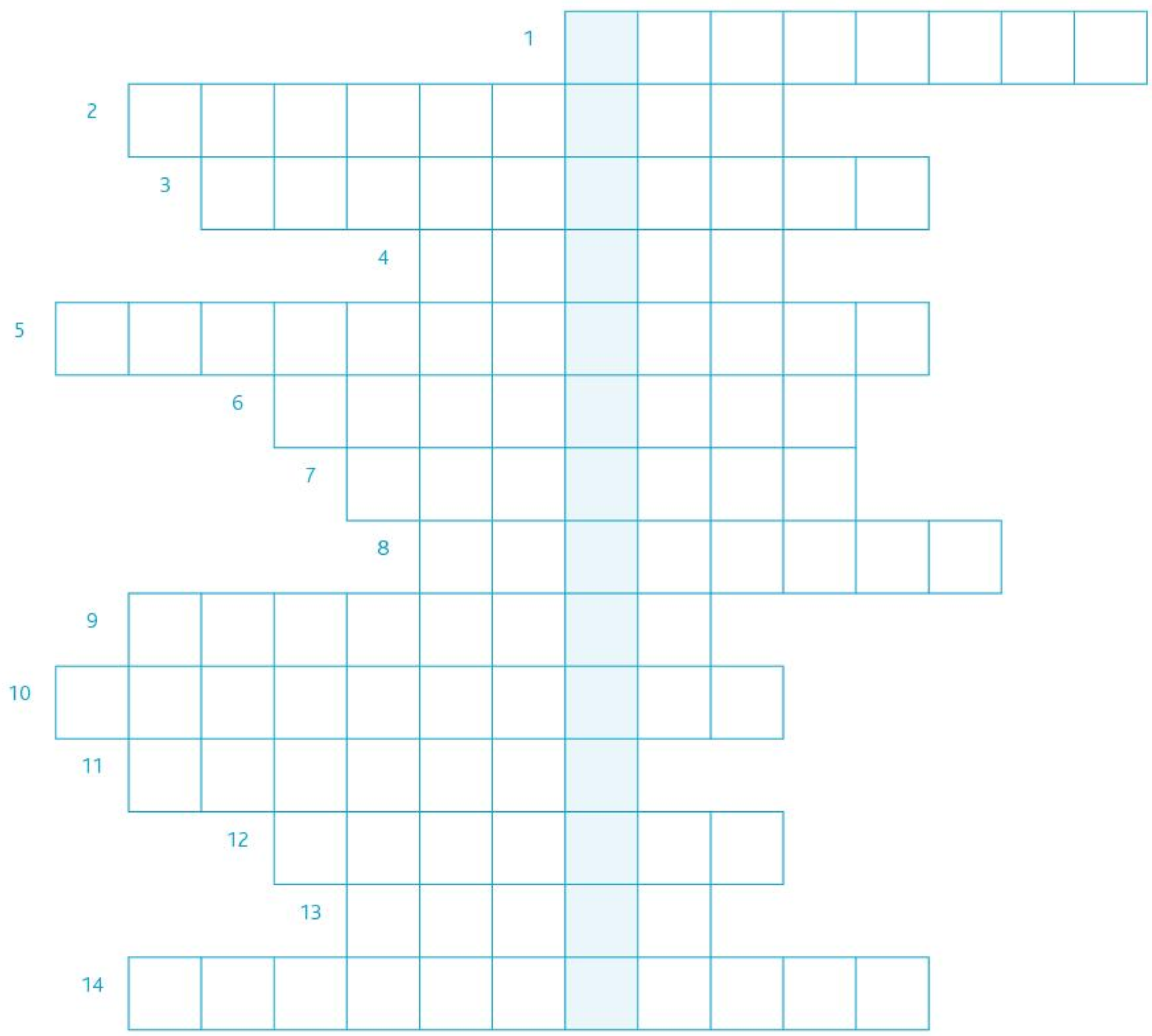
Welke uitdrukking past op de plek van de onderstreepte woorden?
Kies uit: *als paddenstoelen uit de grond schieten – ben je nog niet jarig – heb jij iets op je lever – heeft de smaak te pakken – onder de blote hemel – zijn mond voorbijpraten*.

1 Hij houdt erg van tennissen sinds hij op tenniskamp is geweest.
2 Yunnes kan het niet laten, hij zal nog vaak alles doorvertellen.
3 Nieuwe webshops zie je overal tevoorschijn komen.
4 Mo vindt het niet leuk om in de openlucht te slapen.
5 Volgens mij heb jij grote problemen.
6 Volgens mij heb jij nog iets te zeggen.

Opdracht 8

Maak de puzzel. De woorden heb je geleerd in hoofdstuk 1, 2 en 3. De *ij* telt als twee letters (*i* en *j*).
Wat lees je in de blauwe vakjes van boven naar beneden?

1 ten hoogste
2 stevig vastgehaakt
3 uitslagen
4 streek
5 bezigheden
6 grove vergissing, flater, blunder
7 tegenwoordige
8 zeker weten
9 uitzicht naar alle kanten
10 op de hele wereld
11 door, door toedoen
12 plaats waar iemand of iets zich bevindt
13 overdreven aandacht
14 mogelijkheid

Ik kan/weet
- de betekenis van veelvoorkomende voorvoegsels.
- de betekenis van woorden vinden met behulp van voorvoegsels. 1F
- de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit deze paragraaf.

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

Taalverzorging
grammatica

Je leert over het lijdend voorwerp.

Startopdracht

In de volgende zinnen gebeurt iets vervelends, waardoor iemand 'lijdt'. Vervang de onderstreepte zinsdelen door iets waardoor de zinnen minder erg worden.
1 Jelle heeft twintig euro verloren.
2 Wanda brak vorige week haar been.
3 Vanochtend heb ik mijn mobiel laten vallen.

Theorie

video-uitleg

Lijdend voorwerp

Bijna alle zinnen hebben een onderwerp en een gezegde. Een zin kan nog meer zinsdelen hebben, bijvoorbeeld een **lijdend voorwerp** (lv).
Bijvoorbeeld: *Julia heeft het T-shirt gekocht.*

1 Noteer de **pv**. Gebruik de *vraagproef* of de *tijdproef*.	pv = heeft
2 Zoek het **ow**. Vraag: *wie of wat + pv?*	wie heeft? Antwoord: *Julia* ow = Julia
3 Zoek het **gez**. Noteer alle werkwoorden in de zin.	gez. = heeft gekocht
4 Zoek het **lv**. Vraag: *wat (soms: wie) + gezegde + onderwerp?*	Wat heeft Julia gekocht? Antwoord: *het T-shirt* lv = het T-shirt

Opdracht **1**

Noteer eerst de pv. Noteer daarna de zinsdelen ow en gez. Let op: de pv hoort ook bij het gez.
1 Roeland vergat vanmorgen zijn usb-stick.
2 Gisteren won het eerste team de finale.
3 Eindelijk bouwt de gemeente een skateboardbaan.
4 Vanavond komt Henriëtte om zeven uur Yvonne ophalen.
5 Wil jij de vaatwasser even uitpakken?
6 Voor deze foto heeft Marthe een speciaal appje gebruikt.

Opdracht **2**

1 Noteer bij elke zin van opdracht 1 de vraag die je moet stellen om het lijdend voorwerp te vinden.
2 Zet het antwoord (het lijdend voorwerp) achter de vraag.

Opdracht **3**

Noteer eerst de pv. Noteer daarna de zinsdelen ow, gez. en lv. Zet een kruisje als er geen lv in de zin staat.
1 Ché draagt altijd een muts in de klas.
2 Soraya helpt Steven met zijn huiswerk.
3 Geef jij alle ouders een kopje koffie?

4 Je kunt guldenbiljetten nog inwisselen tot 1 januari 2032.
5 Gisteren heeft Merel een mooi spijkerjasje besteld via internet.
6 Tijdens de enge film gierden de zenuwen door mijn keel.

Opdracht 4

Noteer voor elke zin eerst de vraag waarmee je het lv vindt. Noteer daarachter een lijdend voorwerp dat past op de puntjes. Bijvoorbeeld:
Emma heeft gisteravond ... gezien. *wat (of wie) heeft Emma gezien? een film*

1 Wietze heeft ... gekocht van zijn verjaardagsgeld.
2 Voor Kim maakt Joris heel vaak ....
3 De kok in de keuken doet ... over mijn toetje.
4 Wie heeft ... opgegeten?

Opdracht 5

1 De jongen op afbeelding 1 heet Pepijn. Wat is hij aan het doen? Geef antwoord in een volledige zin. Onderstreep het lijdend voorwerp.
2 De jongen op afbeelding 2 heet Mika. Wat is er met hem gebeurd? Geef antwoord in een volledige zin en onderstreep het lijdend voorwerp.

Opdracht 6

1 Maak vier zinnen met een ow, gez. en lv. Maak één zin vragend.
2 Wissel de zinnen die je hebt bedacht met die van een klasgenoot.
Noteer de persoonsvorm en benoem de zinsdelen (ow, gez. en lv) van elkaars zinnen.

Opdracht 7 ✱

In samengestelde zinnen kunnen geen, een of meerdere lijdende voorwerpen staan. Noteer alle lijdende voorwerpen.

1 Als Karin haar broer in de hal tegenkomt, geeft zij hem een high five.
2 Op de feestavond verwelkomen leerlingen de ouders en geven hun een kop koffie met gebak.
3 In de vakantie heeft Margriet een foto geappt, waarop het zwembad goed te zien was.
4 Henk kreeg een groot compliment, omdat hij vorige week de beste speler van het toernooi versloeg.
5 De trainer waarschuwde de spelers voor het koude weer, waarna ze met mutsen en sjaals het sportveld opkwamen.

Ik kan/weet • het lijdend voorwerp van een zin vinden. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging
formuleren

Je leert over verwijswoorden.

Startopdracht

1 Vertel aan een klasgenoot over de ergste miskoop die je ooit hebt gedaan: wat voor ding was het, waarom was het een miskoop en wat heb je ermee gedaan? Let op: je mag de naam van het ding maar één keer gebruiken.
2 Hoe heb je dat opgelost?

Theorie

video-uitleg

Verwijswoorden (1)

Een tekst is saai als je steeds hetzelfde woord gebruikt. Het is beter om wat variatie aan te brengen. Maak daarom af en toe een samengestelde zin en gebruik **verwijswoorden**.

Bijvoorbeeld:
– *Max is blij. Max heeft 8 euro verdiend.*
– beter: *Max is blij. Hij heeft 8 euro verdiend.*
– ook goed: *Max is blij, want hij heeft 8 euro verdiend.*

Zo kies je het juiste verwijswoord

• het-woorden – onzijdig	*het, zijn*	*dat, dit*
• de-woorden – mannelijk	*hij, hem, zijn*	*die, deze*
– vrouwelijk	*zij/ze, haar*	*die, deze*
• meervoud	*zij/ze, hun*	*die, deze*

Weet je niet of een woord mannelijk, vrouwelijk of onzijdig is? Kijk dan in een woordenboek of een (online) woordenlijst.

Opdracht
1

Onderstreep het juiste verwijswoord.
1 Waar heb je het zakje snoep neergelegd, **die / dat** Dex gisteren heeft gekocht?
2 Onze boot is gerepareerd. Morgen brengen we **het / hem** naar de haven.
3 Mayra's zonnebril is kapot, want Melle heeft **hem / ze** per ongeluk laten vallen.
4 Folkert heeft de jas van Roosmarijn meegenomen. **Deze / Dit** moet hij straks aan **hem / haar** teruggeven.
5 De spelers moesten terugkomen op **hun / zijn** besluit om uit **deze / dit** team te stappen.
6 De koffiekopjes staan nog op **dit / deze** tafeltje. Wil jij **hem / ze** even opruimen?

Opdracht 2

Maak van de losse zinnen een samengestelde zin met het voegwoord. Gebruik in het tweede deel van de zin een of twee verwijswoorden.

> *Voorbeeld:*
> omdat — De verkoper verkocht het kettinkje met korting. De verkoper zag dat het kettinkje beschadigd was.
> *De verkoper verkocht het kettinkje met korting, omdat hij zag dat het beschadigd was.*

1 als — Iris luistert naar muziek op haar mobiel. Iris zit in de bus.
2 maar — Jeremy wilde tickets kopen voor het concert. Jeremy was te laat.
3 want — Victor brengt zijn nieuwe schoenen naar de winkel. Victors schoenen zijn kapot.
4 zodat — Guus heeft een abonnement op Spotify. Guus hoort dan niet steeds de reclame.
5 en — Ons buurmeisje heeft haar paard op de manege staan. Ons buurmeisje borstelt haar paard elke dag.
6 maar — ’s Ochtends neemt mijn zus een bakje muesli. Mijn zus eet het bakje muesli nooit leeg.

Opdracht 3

Vul de zinnen aan. Gebruik een verwijswoord dat naar het onderstreepte deel verwijst.

1 Omdat de trainer vaststond in de file, ...
2 Op het dak van onze school liggen achttien zonnepanelen, ...
3 In het Rijksmuseum, ..., is het altijd druk bij *De Nachtwacht*.
4 Tweehonderd euro betaalde Julia voor deze tas, maar ....
5 Waarom kosten ijsjes hier drie euro, terwijl ...?
6 Ik heb altijd wat geld bij me voor Pjotr, want ....

Opdracht 4

Namen van landen en plaatsen zijn onzijdig. Je verwijst dan met *het*, *zijn*, *dat* of *dit*. Maak de zinnen af. Gebruik in het tweede deel van je zin een verwijswoord. Let goed op waarnaar je verwijst. Gebruik bij twijfel woordenlijst.org.

1 Nederland is eigenlijk best een mooi vakantieland, want ....
2 De Maas is de langste rivier in Nederland en ....
3 De Waddenzee is uniek, doordat ....
4 Amsterdam heeft zo'n 800.000 inwoners en daarmee is ....

Ik kan/weet
• verwijswoorden op de goede manier gebruiken. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging
spelling

Je leert over het voltooid deelwoord.

Startopdracht

Vul de juiste klinkers in: a – e – i – o – u.

1 met een bepaalde stof verven: l...kken – gel...kt
2 met je tong over iets heen en weer gaan: l...kken – gel...kt
3 goed aflopen: l...kken – gel...kt
4 druppelsgewijs vocht of gas doorlaten: l...kken – gel...kt
5 een mens of dier naar je toe proberen te halen: l...kken – gel...kt

Theorie

video-uitleg

Voltooid deelwoord

Je weet hoe je de persoonsvorm vindt en schrijft. Naast de persoonsvorm kunnen er nog meer werkwoorden in de zin staan, bijvoorbeeld een **voltooid deelwoord** (vd). Als er een voltooid deelwoord in een zin staat, is de pv een vorm van *zijn*, *hebben* of *worden*.
Bijvoorbeeld:

- *Sara* heeft *een filmpje gemaakt*.
- *Mike en Luuk* waren *op het dak geklommen*.
- *De kantine* wordt *opgeruimd*.

Zo schrijf je het voltooid deelwoord

- Eindigt het voltooid deelwoord op een -t of een -d? Gebruik de verlengproef om de laatste letter te vinden: *Het heeft 7 euro gekos*... Je hoort *gekoste*, dus je schrijft *gekost*.
- Eindigt het voltooid deelwoord op een -n? Schrijf het zo kort mogelijk: *geklommen, gegeten, uitgevonden, gezien, gegaan*.

Het schema werkwoordspelling vind je op bladzijde 243.

Opdracht 1

Noteer het voltooid deelwoord.

1 In Nederland wordt er steeds vaker contactloos (pinnen).
2 Gisteravond heb ik pas tegen twaalf uur mijn computer (afsluiten).
3 Ik was (raken) door die opmerking over mijn overleden hondje.
4 Tijdens de bokswedstrijd werd de handdoek in de ring (werpen).
5 De docent had alle fouten (doorstrepen) met een dikke rode stift.
6 In het magazijn heeft John alle lege kratjes (opstapelen).

Opdracht 2

Noteer van de werkwoorden de persoonsvorm in de tegenwoordige en de verleden tijd. Zet het voltooid deelwoord erachter.
Doe het zo: *lopen: hij loopt – hij liep – hij heeft gelopen.*
betalen – drinken – duiken – fietsen – maken – wandelen

Opdracht
3

Noteer de juiste vorm van de werkwoorden.
1. Het (hebben – tt) de hele dag (regenen – vd).
2. Jente (zijn – tt) gisteren de hele middag in de bibliotheek (zijn – vd).
3. Afgelopen weekend (hebben – tt) ik een nieuwe rugzak (kopen – vd).
4. Via Snapchat (worden – vt) de foto van ons nieuwe katje (sturen – vd).
5. De ontsnapte koeien (zijn – vt) de snelweg (oversteken – vd).
6. Wanneer (worden – tt) de sporthal (slopen – vd)?

Opdracht
4

Maak met elk werkwoord twee zinnen van minstens zeven woorden. Gebruik in de eerste zin het werkwoord als persoonsvorm en in de tweede zin als voltooid deelwoord.
afhalen – blijven – gebeuren – kopen – stoppen

Opdracht
5

Noteer eerst welke vorm van het werkwoord je moet gebruiken: pv of vd. Noteer dan de juiste vorm van het werkwoord.

> *Voorbeeld:*
> Nancy (zetten) gisteravond haar wekker op zeven uur.
> *pv – zette*

1. Gisteren (brengen) Herman zijn fiets naar de fietsenmaker.
2. Voor mijn verjaardag heeft mijn vader een tafel (reserveren) bij 'Breed'.
3. Mijn buurmeisje is door haar bed (zakken).
4. Wie (bepalen) eigenlijk hoe bankbiljetten eruitzien?
5. Bij de diploma-uitreiking heeft de directeur ons (toespreken).
6. Marleen (bestellen) straks via internet drie taco's en een burrito.

Opdracht
6 ✱

Soms is het lastig om met de verlengproef te horen of je een -t of een -d moet noteren. Gebruik dan je woordenboek of woordenlijst.org. Noteer de juiste vorm van het voltooid deelwoord.
1. We hebben gisteren met z'n allen in het Vondelpark (lunchen).
2. In het zweefvliegtuig heb ik een uur lang boven Lelystad (zweven).
3. Met hun Jongerentoerkaart hebben Wouter en Karin (reizen) door heel Nederland.
4. Op het bruiloftsfeest heeft Ahmed met zijn oma (dansen).
5. Yasmine heeft haar haren gisteren groen (verven).
6. Tijdens de finale heeft Joeri de bal over de keeper (lobben).

Opdracht
7

Moeilijke woorden – Franse woorden
Neem de woorden met de puntjes over en vul in: **eau**, **ou**, **oi** of **gnon**.
1. Bij het g...rmetten maakte ik shoarmavlees met champi...s.
2. In de c...pé at ik rustig mijn cr...ssantje en dronk ik mijn thee.
3. Op het bur... van de j...rnalist lag een stapel kranten.
4. Bij de d...ane op Schiphol worden alle passagiers gef...illeerd.
5. Op het t...let stonden de s...venirs uit Spanje.
6. Het cad... ging ret...r naar de elektronicawinkel.

Ik kan/weet
- voltooide deelwoorden goed spellen. 1F
- de moeilijke woorden uit deze paragraaf goed spellen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Zo doe je dat

Bij elk theorieblokje in dit boek kun je een video-uitleg bekijken. Meestal vertelt zo'n video ook hoe je iets aanpakt of hoe je iets vindt. Tussen alle uitlegvideo's zit er vast eentje bij waarvan je zegt: 'Dat kan beter!'

Samen met een klasgenoot maak je een van de uitlegvideo's bij de theorie opnieuw. Bij welk theorieblokje? Dat mogen jullie zelf weten.

Bij deze opdracht breng je de volgende theorie in de praktijk:
- *Kijken en luisteren*: Instructie
- *Spreken en gesprekken*: Instructie geven

Het stappenplan voor de opdracht krijg je van je docent of vind je online.

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan opsommingen en tegenstellingen herkennen aan de hand van signaalwoorden. 2F
Schrijven	• Ik kan een eenvoudige instructie schrijven. 2F
Kijken en luisteren	• Ik kan eenvoudige instructies begrijpen. 1F
Spreken en gesprekken	• Ik kan een korte instructie geven. 1F
Woordenschat	• Ik weet de betekenis van veelvoorkomende voorvoegsels. • Ik kan de betekenis van woorden vinden met behulp van voorvoegsels. 1F • Ik weet de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit deze paragraaf.
Taalverzorging grammatica	• Ik kan het lijdend voorwerp van een zin vinden. 1F
Taalverzorging formuleren	• Ik kan verwijswoorden op de goede manier gebruiken. 2F
Taalverzorging spelling	• Ik kan voltooide deelwoorden goed spellen. 1F • Ik kan de moeilijke woorden uit deze paragraaf goed spellen. 2F

Zo bereid je de toets goed voor

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten gingen nog niet goed?
  Maakte je fouten omdat je iets niet begreep, waren het slordigheden of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de uitlegvideo's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

Aantekeningen

Hoofdstuk 4

Mooi

Homoniemen

Sommige woorden hebben meerdere betekenissen. Een *bank* is bijvoorbeeld niet alleen een voorwerp om op te zitten, maar ook een gebouw waar mensen hun geldzaken regelen. Woorden die meerdere betekenissen hebben, noem je **homoniemen**. Ken jij de twee (of meer) verschillende betekenissen van bijvoorbeeld *bot, elf, licht, net, vlot* en *vroeg*?

Haar haar

Met ‘haar’ verwijs je naar een vrouw, maar het groeit ook op je hoofd. Meer lichaamsdelen zijn homoniem. Voor de punt van je schoen gebruik je bijvoorbeeld hetzelfde woord als voor een deel van je gezicht. Welk deel? Ga je hele lichaam langs, op zoek naar nog meer homoniemen. Wie vindt de meeste?

Pas op: homoniemen!

Soms is het oppassen met homoniemen. Wat kan er bijvoorbeeld gebeuren als je een *ton* wint? Waarom kun je beter niet de verkeerde *trekker* gebruiken bij het ramen wassen? Wat is er aan de hand als je kat letterlijk *kopjes* geeft? Zou het gek zijn als een dief je overvalt op het zebrapad en zegt: ‘*Gelijk oversteken!*’? Waarom is het zo vervelend als je neus *verstopt* is? En op welke twee manieren kun je iets *liggend* printen?

Heb je nog niet genoeg van homoniemen? Maak dan ook de homoniemenpuzzel!

Lezen

Je leert over feiten, meningen en argumenten.

Startopdracht

Je zit in de jury van 'De lelijkste hond van Nederland' en je moet tien punten geven aan de lelijkste hond. Bekijk de afbeeldingen.

1 Welke hond krijgt jouw tien punten? Hond A, B of C?

2 In het juryrapport schrijf je waarom de door jou gekozen hond de tien punten krijgt. Maak de zin af: *Hond … vind ik het lelijkst, omdat ….*

A

B

C

Theorie

video-uitleg

Feiten, meningen en argumenten

Een **feit** kun je controleren. Bijvoorbeeld: *Dit museum is gebouwd tussen 2013 en 2016.* Je kunt controleren of dit waar is door bijvoorbeeld op de website van het museum te kijken of door het op Wikipedia op te zoeken.

Een **mening** is wat iemand vindt. Met een mening kun je het eens of oneens zijn. *Ik vind het een mooi gebouw* is een mening. Je kunt het hiermee eens of oneens zijn.

Als iemand zijn mening wil verdedigen, legt hij uit waarom hij iets vindt. Dit noem je een **argument**. Bijvoorbeeld:
Ik vind het een mooi gebouw (= mening), want je kunt op veel plekken door het plafond de lucht zien (= argument).

Zo herken je feiten, meningen en argumenten

- Kijk of je het kunt controleren. Ja: het is een feit. Nee: het is een mening.
- Een mening herken je soms aan woorden zoals *Ik vind* en *Volgens mij*.
- Een argument herken je aan signaalwoorden als *want*, *omdat*, *daarom* en *namelijk*.

Opdracht 1

Lees de zinnen *a* tot en met *h* in tekst 1. Noteer van elke zin of het om een *feit* of om een *mening* gaat.

Tekst 1

a Graffiti maak je door met spuitbussen kunstwerken op openbare plekken te maken.
b Je ziet graffiti vaak op muren van gebouwen in grote steden.
c Ik vind dat graffiti echt bij een stad hoort.
d In juli 2015 werd in Goes een muurkunstfestival gehouden.
e Op negen buitenmuren werd graffiti gemaakt.
f Dat was heel leuk om een keer te zien.
g Super A maakte een huizenhoge duif van 32 meter hoog.
h Volgens mij is de duif het mooiste kunstwerk ooit gemaakt.

Opdracht 2

Bekijk en lees tekst 2.

1 Wat zijn *buitenbeentjes*?
2 Noteer twee voorbeelden van *buitenbeentjes*.
3 Bij welke twee klanten is het onderstreepte gedeelte in de zin het argument?
4 Noteer van elke klant het signaalwoord bij het argument.
5 Welke twee klanten zijn het ongeveer met elkaar eens?

Tekst 2

Buitenbeentjes

[1] Albert Heijn verkoopt kromme komkommers en andere groenten en fruit die er niet gewoon uitzien. Albert Heijn noemt deze groenten en fruit *buitenbeentjes*.

[2] Wat koop jij liever? Kaarsrechte komkommers of kromme? Maakt het jou iets uit? Albert Heijnmedewerkster Luka vroeg de mening aan klanten in de winkel.

Janita: Ik vind het leuk om buitenbeentjes te kopen, want ze zijn grappig om te zien en ze smaken hetzelfde als gewone groenten.

Bas: Ik vind dat iedereen buitenbeentjes moet kopen, omdat ze anders worden weggegooid en dat is verspilling.

Serena: Kromme komkommers zijn onhandig om te snijden. Daarom koop ik geen kromme komkommers.

Opdracht 3

Bekijk tekst 3.

1 Is de titel een feit of een mening?

2 Wat is het onderwerp van tekst 3?
A ☐ illegale handel in ivoor
B ☐ jacht op olifanten
C ☐ sieraden van mensentanden

Lees tekst 3.

3 Wat betekenen deze woorden uit de tekst? Kies uit 1 tot en met 6.

a stroperij (al. 1)	1 afmeting, grootte
b illegale (al. 1)	2 het stiekem vangen of doden van dieren
c grondstoffen (al. 2)	3 iets waar weinig van is
d schaars (al. 2)	4 krachtige bewering
e formaat (al. 3)	5 stoffen die uit de natuur komen en die nog bewerkt moeten worden
f statement (al. 5)	6 wat niet mag volgens de wet

4 De eerste zin van alinea 1 is een ***feit / een mening***.

5 Waarom bedacht Lucie Majerus Human Ivory?

6 In alinea 2 staan ***vooral feiten / vooral meningen***.

7 In alinea 3 legt Lucie uit waarom ze haar verstandskies waardevol vond. Aan welk signaalwoord herken je het argument?

8 Waarom krijgen snijtanden een druppelvorm (al. 4)?

9 Aan welk signaalwoord herken je dat argument?

10 Waarom vindt Lucie dat haar sieraden een statement zijn tegen stroperij?
A ☐ Bij sieraden van dierlijk ivoor is het ivoor gestolen, bij haar sieraden niet.
B ☐ Ivoor van dieren is zeldzaam en duur, het ivoor van mensen is gratis.
C ☐ Sieraden van menselijk ivoor zijn allemaal anders, die van dierlijk ivoor niet.

11 Wat vind jij van een sieraad van je eigen tanden of kiezen? Gebruik in je mening een of meer van deze beoordelingswoorden: *mooi, waardevol, leuk, origineel, grappig, lelijk, vreemd, smakeloos, vies*. Leg je mening uit met een argument.

Tekst 3

Van rotte kies naar prachtige oorbel

[1] Nog steeds sterven elk jaar tienduizenden olifanten door de jacht op hun ivoren slagtanden. Lucie Majerus is tegen stroperij en illegale handel in ivoor. Ze vindt het diefstal. Het felbegeerde ivoor zit namelijk ook in onze eigen monden. Volgens haar kun je beter je eigen materiaal gebruiken. Daarom bedacht ze Human Ivory: sieraden gemaakt van mensentanden.

[2] Majerus studeerde Product Design aan de Design Academy in Eindhoven. Het is een studie waarbij je zelf van alles mag bedenken. ‘Ik onderzocht welke grondstoffen er in overvloed zijn en welke zeldzaam zijn. Ivoor van olifanten is zeldzaam, maar we gebruiken bijvoorbeeld niet tanden van koeien en varkens. Waarom is het één schaars en waardevol en schenken we aan het ander niet eens aandacht?’

Persoonlijke waarde

[3] ‘Een tijdje terug werd mijn verstandskies getrokken. Ik vond die tand waardevol, want hij hoort bij mij. Maar als we iets kostbaars willen, kijken we naar andere bronnen: goud, parels, ivoor. Wat als we onze eigen materialen gebruiken? Dan kan het ook iets waardevols worden, omdat het persoonlijk is. Kostbare materialen worden vaak gebruikt voor sieraden. Ze hebben een klein formaat en worden op het lichaam gedragen. Door van een tand een sieraad te maken, heb je een sieraad met persoonlijke waarde en dat is ook kostbaar.’

Unieke schoonheid
[4] Inmiddels heeft Majerus zeven sieraden gemaakt met het ivoor van mensentanden. Van kiezen maakt ze ronde parels. Snijtanden zijn langer en krijgen daarom een druppelvorm. De tanden en kiezen hebben elk verschillende lagen met verschillende kleuren. Hierdoor lijkt het sieraad gemaakt van marmer.

Waardevol
[5] Een paar weken geleden presenteerde Majerus Human Ivory tijdens de Dutch Design Week in Eindhoven. 'Ik heb al verzoeken gekregen om sieraden te maken. Het idee is: als je een tand verliest, kan ik een sieraad voor je maken met je eigen materiaal. Zo is het ook een statement tegen stroperij. Een sieraad van je eigen tand of kies is persoonlijk en dat maakt het waardevol.'

Naar: www.sevendays.nl, op 25 november 2016

Opdracht
4

Lees tekst 4.
1 *Tegenwoordig zijn parels voor bijna iedereen betaalbaar* (al. 1). Welk argument geeft de tekst daarvoor?
2 Aan welk signaalwoord herken je dat argument?
3 Kimberly vindt parels niet altijd mooi. Wat is haar argument?
4 Noteer een overeenkomst tussen een mensentand in een sieraad (tekst 3) en een zoetwaterparel.
5 Zou Lucie Majerus (tekst 3) voor of tegen sieraden van zoetwaterparels zijn? Geef een argument bij je antwoord.

Tekst 4
Must have: sieraden van parels

[1] Sieraden maken je outfit helemaal af en parels zijn dit jaar een echte must have! BN'ers zijn er al mee gespot. Werden parels vroeger alleen gedragen door chique vrouwen, tegenwoordig zijn parels voor bijna iedereen betaalbaar.
[2] De meeste parels die vandaag de dag verkocht worden, zijn namelijk zoetwaterparels en vergeleken met zoutwaterparels is het kweken van zoetwaterparels redelijk goedkoop. Deze zoetwaterparels zijn in verschillende kleuren en groottes verkrijgbaar en worden verkocht in kettingen, oorbellen, armbanden, hangers en ringen.
Ga jij dit jaar parels dragen?

Reacties

Kimberly – 12 februari
Voor mij geen tuttige witte parels. Wel vind ik het leuk om de glimmende bolletjes met verschillende kleuren en groottes te combineren.

Naar: www.thebeautymusthaves.com, op 21 juni 2014

Opdracht

5

Bekijk tekst 5.

1 Wat is het onderwerp van tekst 5?

2 In de inleiding van de tekst maak je kennis met het onderwerp door ...
A ☐ een interview met Masao.
B ☐ een verhaaltje over hoe Masao topmodel werd.
C ☐ voorbeelden van wat een topmodel allemaal doet.

Lees tekst 5.

3 Staan in alinea 1 alleen feiten, alleen meningen of feiten én meningen?

4 Wat betekenen deze woorden of uitdrukkingen uit de tekst? Kies uit 1 tot en met 6.

a zwoegen (al. 2)	1 hard werken
b binnen een mum van tijd (al. 2)	2 heel snel
c chaotisch (al. 3)	3 in het begin
d aanvankelijk (al. 3)	4 model gestaan voor een fotograaf
e behoorlijk (al. 3)	5 rommelig
f geposeerd (al. 4)	6 vrij veel

5 Boven welke alinea hoort het tussenkopje *Sneltreinvaart*?

6 De eerste twee zinnen van alinea 2 zijn een tegenstelling. Aan welk signaalwoord herken je die tegenstelling?

7 Wat doet de schrijver in de rest van alinea 2?
A ☐ Hij legt uit hoe hard Masao heeft moeten zwoegen.
B ☐ Hij legt uit waarom Masao zo'n bijzonder model is.

8 Masao zegt dat alles bij Givenchy heel snel moest en dat hij dat wel leuk vond (al. 3). Welk argument geeft hij daarvoor?

9 Aan welk signaalwoord herken je dat argument?

10 Waarom moest Masao lang oefenen op zijn catwalkloopje (al. 3)?

11 In alinea 4 geeft Masao zijn mening over de Prada-campagne. Wat is zijn mening?

12 Welke twee argumenten geeft hij voor zijn mening?

Tekst 5

Amsterdams topmodel Masao (15): 'Zo'n loopje leek mij totaal niet moeilijk.'

[1] Amsterdammer Masao Parris was met zijn buurjongen op straat toen hij in april 2016 werd gescout. Krap twee maanden later liep hij voor Prada over de catwalk tijdens de Milan Fashion Week. Een jaar later mocht Masao wéér voor Prada lopen tijdens de Men's Fashion Week.

[2] De meeste modellen moeten jaren zwoegen voordat ze een show mogen lopen. Maar sommige modellen zijn zó bijzonder dat ze binnen een mum van tijd de top bereiken. Masao is zo'n bijzonder geval. Hij werd op een zaterdag gescout en op dinsdag deed hij zijn eerste fotoshoot met Philip Riches (bekend van *Holland's Next Top Model*). Binnen een week hoorde hij dat hij de Prada-show mocht lopen tijdens de Milan Fashion Week. Hoe dat was? 'Ik wist niet wat ik hoorde. Er ging zoveel door me heen, vreugde en doodsangst tegelijk', aldus Masao.

[3] Tijdens dat eerste seizoen liep hij voor Prada. Het seizoen daarop mocht hij wéér lopen voor Prada en pakte hij ook nog eens de show van Givenchy mee. 'Het verschilt echt per show hoe de sfeer is. Bij Givenchy was alles zo chaotisch. Alles moest snel, snel, snel. Ik vond dat wel leuk hoor, want daar krijg je energie van.' Of hij lang heeft moeten oefenen op zijn catwalkloopje? 'Nou, aanvankelijk leek zo'n loopje mij totaal niet moeilijk. Toch moest ik behoorlijk oefenen. Het is écht minder makkelijk dan je zou denken. Je moet aan alles denken: je houding, je

gezichtsuitdrukking en je moet vooral niet vergeten om je kin naar beneden te doen.'

[4] Niet alleen zijn loopje zorgt ervoor dat hij de belangrijkste shows boekt, ook op het gebied van model staan voor een fotograaf is hij een natuurtalent. Na zijn eerste fotoshoot deed hij een shoot voor het Franse modeblad *L'Officiel* en vervolgens mocht hij meteen de Prada-campagne doen. 'Dat vond ik heel spannend. Het was een shoot in Los Angeles, waar ik nog nooit was geweest. En ik had natuurlijk nog nooit voor zo'n groot merk geposeerd. Uiteindelijk is het goed gekomen, hoor.'

[5] Op de vraag wat hij leuker vindt – shows lopen of shoots doen – antwoordt Masao: 'Het is allebei heel leuk, maar ik vind shows het leukst om te doen. Ik houd van het gevoel dat iedereen naar je kijkt. Je voelt je echt shinen op dat moment en dat is echt een goed gevoel.'

Naar: www.lindanieuws.nl, op 24 januari 2017

Opdracht

6 ✪

Lees tekst 6.

1. In alinea 1 legt Monique Braam uit wat ze doet. Gebruikt ze hiervoor alleen feiten of geeft ze ook haar mening?
2. Geeft Monique Braam ook argumenten bij haar uitleg? ***ja / nee***
3. Kaj vertelt: *'Ook in een bomvolle zaal ging mijn loopje goed.'*
   In deze zin staat het woord *ook*. Waar ging het lopen waarschijnlijk nog meer goed?
4. Waarover zijn Mart en Masao (tekst 5) het eens?
   A ☐ Lopen op de catwalk lijkt helemaal niet moeilijk.
   B ☐ Lopen op de catwalk is eigenlijk best gemakkelijk.
5. Kaj zegt dat de stoomcursus van Monique echt werkt. Wat denk je, is Masao het daarmee eens? Leg je antwoord uit.

Tekst 6

Mooi lopen kun je leren

[1] Schouders recht, vriendelijk kijken en met je rechtervoet vóór beginnen: bij de 'stoomcursus catwalk' leer je als een model te lopen. Monique Braam werkt als catwalkcoach bij het Fashion Event. 'Ik werk hier vooral met scholieren, geen professionele modellen', zegt Monique. 'Ik begin altijd met een enthousiast praatje en daarna vertel ik ze hoe ze moeten lopen op de muziek. We oefenen even en dan beginnen we met de show.'

[2] Mart (15) en Kaj (12) lopen voor het eerst een modeshow. Na de show vertelt Kaj dat hij opgelucht is: 'Ook in een bomvolle zaal ging mijn loopje goed. De stoomcursus van Monique werkt echt.' Mart is tevreden: 'Het lopen leek me makkelijk. Dit is de eerste modeshow die ik loop. En alles ging gewoon goed.'

[3] En lonkt een carrière als professioneel model? Mart: 'Nou nee, ik ben vooral met school bezig. Maar af en toe zo'n modeshow? Ja hoor, kom maar op.'

Naar: AD Magazine, 31 december 2016

Ik kan/weet
- het verschil tussen feiten, meningen en argumenten.
- meningen herkennen en begrijpen. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Schrijven

Je leert je mening opschrijven.

Startopdracht

Lees de stelling en de reacties hieronder.

1. Wie is het oneens met de stelling?
2. Leggen Karlijn, Zohal en Jeroen hun mening ook uit?
3. Wie geeft het duidelijkste voorbeeld bij de mening?
4. Wat is jouw mening op de stelling?

Stelling: ***Kunstwerken maken een stad mooier.*** **Wat vind jij?**	
	Karlijn – 14 mei Niet waar. De meeste kunstwerken zijn heel lelijk en je kunt niet eens zien wat het voorstelt. Dat beeld op het plein bijvoorbeeld is heel stom.
	Zohal – 14 mei Niet altijd. Ik vind die beelden in het park wel mooi, want je mag erop zitten. Dat kan niet op dat kunstwerk bij het station.
	Jeroen – 14 mei Eens!!!!!! Plaatsen

Theorie

video-uitleg

Je mening opschrijven

Als je je **mening** geeft, kun je ook uitleggen waarom je die mening hebt. Je geeft dan een **argument** voor je mening.
Je kunt je mening beginnen met woorden zoals: *Ik vind* en *Volgens mij*.
Noteer achter je mening *want* of *omdat* en schrijf je argument op.
Je kunt je argument duidelijker maken door er een **voorbeeld** bij te geven.
Bijvoorbeeld:

- mening: *Ik vind fietsen met oordopjes in gevaarlijk,*
- argument: ..., *want je let dan niet goed meer op de rest van het verkeer.*
- voorbeeld: *Gisteren zag ik bijvoorbeeld een jongen bellend het kruispunt op fietsen. Hij werd bijna geschept door lijn 314. De jongen had de bus helemaal niet gezien!*

Opdracht 1

Je koopt online een trui. Binnen twee dagen wordt de trui bezorgd. Helaas zijn de mouwen te kort en is de kleur niet helemaal goed. Je stuurt de trui terug en je geld wordt diezelfde dag teruggeboekt. Het bedrijf vraagt naar jouw klantervaring.
Bekijk het formulier.
Schrijf de toelichting. Doe dat zo:

- Noteer je mening: zaken waar je tevreden of ontevreden over bent.
- Schrijf twee argumenten op voor je mening.

Klantervaring	
naam	
e-mail	
prijs	– O O O O O O O O O O +
kwaliteit	– O O O O O O O O O O +
bezorgsnelheid	– O O O O O O O O O O +
service	– O O O O O O O O O O +
toelichting bij de gegeven cijfers:	

Opdracht 2

Jullie docent vertelt over de verkiezing van de mooiste plek van Nederland. Iedereen kan een mooie plek inzenden. Jij besluit mee te doen.

1 Schrijf een tekst van ongeveer 150 woorden waarin je de lezer probeert te overtuigen. In de tekst moet het volgende staan:
- omschrijving van de plek
- jouw mening
- twee argumenten bij je mening
- een voorbeeld bij een van de argumenten

2 Zet een titel boven je tekst.

3 Ruil je tekst met die van een klasgenoot. Beantwoord de volgende vragen:
a Heeft de tekst je overtuigd? Waarom wel of niet?
b Welk argument vind je het beste? Leg je antwoord uit.
c Verduidelijkt het voorbeeld het argument? ***ja / nee***

Opdracht 3

Lees de strip.

1 Noteer jouw mening over het plaatsen van dit soort filmpjes op sociale media.

2 Bedenk ten minste twee argumenten. Noteer die in steekwoorden.

3 Bedenk bij elk argument een voorbeeld waarmee je dat argument verduidelijkt. Noteer dat voorbeeld in steekwoorden.

4 Maak een tekst van ongeveer 250 woorden waarin je je mening geeft. Gebruik deze opbouw:

inleiding:	• Vertel waarop je reageert. Begin met: *Ik las een strip waarin ...* • Geef daarna je mening.
middenstuk:	• Noteer het eerste argument. Geef een voorbeeld bij je argument. • Noteer het tweede argument. Geef een voorbeeld bij je argument.
slot:	• Herhaal kort je mening in andere woorden.

5 Zet boven je tekst een titel en onder de tekst je naam en klas.

6 Ruil je tekst met die van een klasgenoot en vul voor elkaar het feedbackformulier in.

7 Ruil jullie teksten weer en verbeter je tekst als dat nodig is.

Ik kan/weet
- mijn mening opschrijven. 2F
- mijn mening uitleggen met argumenten. 2F
- voorbeelden geven bij mijn argumenten.

Maak de extra opdrachten online.

Kijken en luisteren

Je leert over discussies.

Startopdracht

Bekijk de afbeelding.

1 Wat wordt bedoeld met 'vrijheid van meningsuiting'?
2 Wat is de mening van de jongen over het spandoek?
3 Legt hij zijn mening ook uit? ***ja / nee***
4 Mag de jongen zijn mening geven van de man en de vrouw? ***ja / nee***

Theorie

video-uitleg

Discussie

In een **discussie** praten mensen samen of onder leiding van een gespreksleider over een onderwerp. De deelnemers geven hun **mening** over dat onderwerp. Ze vertellen ook waarom ze die mening hebben. Dat zijn de **argumenten**. Vaak leggen de deelnemers ook uit waarom zij het met de ander wel of niet eens zijn.

Zo kijk en luister je naar een discussie

- Kijk en luister precies. Wat is het onderwerp van de discussie?
- Luister naar de verschillende deelnemers. Wat is hun mening en welke argumenten gebruiken ze?
- Kijk en luister goed: met welke spreker(s) ben je het eens en met welke oneens? Bedenk ook waarom je het wel of niet met hen eens bent.

Opdracht **1**

Lees eerst de vragen. Bekijk daarna het fragment uit *Idols* waarin Jamai en Eva een discussie hebben.

1 Eva vindt het optreden saai en braaf. Noteer twee andere beoordelingswoorden die Eva gebruikt om het optreden te beschrijven.
2 Eva vindt dat iedereen in een musical saai en braaf zingt. Wat is haar argument?
   A ☐ Als je in een musical speelt, dan wordt er tegen je gezegd: 'Dit moet je zingen en zo moet je het zingen.'
   B ☐ Ik heb zelf ooit een keer een beginnetje gemaakt in een musical en toen ben ik heel snel weggerend.
3 Jamai is het niet eens met Eva. Waaraan zie je dat?
   A ☐ Hij kijkt eerst geïrriteerd en daarna boos naar Eva.
   B ☐ Hij kijkt eerst verbaasd en daarna geïrriteerd naar Eva.
4 Welk argument gebruikt Jamai om uit te leggen dat hij het niet eens is met Eva's vooroordeel over musicalmensen?
   A ☐ De jongen heeft juist heel goed gezongen en hij is trots.
   B ☐ Eva heeft maar een klein stukje van één musical gedaan.
   C ☐ Jamai wordt moe van alle vooroordelen over musicalmensen.
5 Zijn Jamai en Eva het uiteindelijk met elkaar eens? ***ja / nee***

Opdracht 2

Lees eerst de vragen. Luister daarna naar de discussie tussen Lois, Jim en een docent.

1 Wat is het onderwerp van de discussie?
2 Lois vindt de ingang van de school mooi. Vindt Jim dat ook? ***ja / nee***
3 Welk lokaal vindt Jim mooi?
4 Welk argument geeft Jim voor zijn mening?
A ☐ Het lokaal heeft gekleurde ramen en kunst van leerlingen.
B ☐ Het lokaal is netjes opgeruimd en rustig ingedeeld.
5 Welke uitleg geeft Jim bij zijn argument?
6 Wat is Lois' mening over het lokaal?
7 De docent sluit af met een voorstel. Waarom vindt Jim dat voorstel goed?
A ☐ Nu krijgt hij zijn zin.
B ☐ Nu krijgt Lois haar zin.
C ☐ Nu krijgt iedereen een beetje zijn zin.
8 De leraar vraagt waarom Lois vindt dat er meer plek moet zijn voor presentatie dan slechts één wandje. Lois antwoordt: 'Gewoon, omdat ik dat vind.' Is dat een argument? Leg je antwoord uit.
9 Met wie ben jij het eens: met Jim of met Lois? Leg je antwoord uit.

Opdracht 3

In het programma *Wat zou jij doen?* praten deelnemers over dove leerlingen op een school waar de overige leerlingen wel kunnen horen. Lees eerst de vragen. Bekijk daarna het fragment.

1 De gespreksleider vraagt: 'Kun je je voorstellen dat een horende school best beangstigend is?' Op deze vraag reageren drie meisjes. Neem het schema over en vul het in.

	mening	**argument**
Catherine		
Manouk		
Ellen		

Lees eerst de vragen. Bekijk daarna het fragment nog een keer.

2 De gespreksleider stelt de tolk ook een vraag. Is haar antwoord een feit of een mening?
3 Waarover geeft de gespreksleider op het laatst zijn mening?
4 Wat is het doel van dit programma?
A ☐ Informatie geven: je hoort verschillende meningen en je mag zelf weten of je het ermee eens bent of niet.
B ☐ Iets leren/uitleggen: je weet nu wat je moet doen als je doof bent op een school waar de rest wel kan horen.
C ☐ mening geven: de makers vinden één mening het belangrijkst en vinden dat jij het daarmee ook eens moet zijn.
5 Met wie ben jij het eens? Catherine, Manouk of Ellen? Leg uit waarom.

Ik kan/weet
• eenvoudige discussies begrijpen. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Spreken en gesprekken

Je leert deelnemen aan een discussie.

Startopdracht

Bekijk de afbeelding.

1. Ben je het eens of oneens met de tekst? Noteer je mening.
2. Noteer een argument bij je mening.
3. Om de beurt leest iemand in de klas zijn of haar argument voor.
4. Bespreek daarna de volgende vragen:
   - Welk argument kwam het meest voor?
   - Welk argument was verrassend?
   - Welk argument vind jij het best en waarom?

Theorie

video-uitleg

Deelnemen aan een discussie

In een discussie praat je met anderen over een bepaald onderwerp of over een **stelling**. Iedereen zegt wat hij vindt en geeft argumenten. Je kunt bij een stelling argumenten voor en argumenten tegen verzinnen. Bijvoorbeeld:
- stelling: *Alleen de gemeente mag met oud en nieuw vuurwerk laten afsteken.*
- argument voor: *Een professionele vuurwerkshow is veel mooier dan het vuurwerk dat mensen voor hun huis afsteken.*
- argument tegen: *Veel mensen vinden zelf vuurwerk afsteken leuk.*

Je kunt tijdens een discussie van mening veranderen.

Zo houd je een goede discussie
- Geef je mening en je argumenten.
- Luister naar elkaar en laat iedereen uitpraten.
- Blijf bij het onderwerp.

In een discussie heb je soms een gespreksleider. De gespreksleider begint met de discussie en zorgt dat iedereen iets kan zeggen. Hij grijpt ook in als de discussie niet goed verloopt.

Opdracht 1

Bekende Nederlanders worden op sociale media soms bedreigd. Waarom? Omdat ze hun mening geven. Is bedreigen via sociale media normaal of moeten daders bestraft worden?

1. Noteer je mening over dit soort bedreigingen.
2. Bedenk ook twee argumenten.
3. Overtuig je klasgenoten met argumenten in een een-op-eendiscussie.

Spelregels *binnenkring – buitenkring*

- De klas wordt verdeeld in een binnenkring en een buitenkring. Iedereen heeft een klasgenoot tegenover zich.
- Overtuig de klasgenoot tegenover jou van jouw mening. Luister daarna naar de mening en de argumenten van je klasgenoot.
- Schuif op het teken van je docent een plek naar rechts en probeer je volgende klasgenoot te overtuigen.
- Schuif nog een keer op en overtuig ook deze klasgenoot.

4 Noteer na afloop:
a Vertelde je drie keer hetzelfde? Leg je antwoord uit.
b Welk argument vind jij het best? Leg je antwoord uit.
c Welke klasgenoot overtuigde jou het meest? Leg je antwoord uit.
d Welke rol speelden de lichaamshouding en de manier van spreken?

Opdracht 2

Lees de stelling: *Waarschuwingen op snoepautomaten zijn zinvol*.
1 Schrijf je mening op over deze stelling.
2 Noteer twee argumenten en bedenk bij een van die argumenten een voorbeeld. Schrijf dit voorbeeld op.
3 Speel samen met vijf klasgenoten het *Paperclipspel*.

Spelregels *Paperclipspel*

- Iedereen heeft vijf paperclips.
- Wanneer je tijdens de discussie iets zegt, lever je een paperclip in.
- Als je paperclips op zijn, kun je niet meer meedoen aan de discussie.

Beantwoord na afloop deze vragen:
4 Wie nam de leiding in de discussie?
5 Wie was het eerste zijn of haar paperclips kwijt? Leg uit waardoor dat kwam.
6 Heb je kunnen zeggen wat je wilde zeggen? Leg je antwoord uit.

Opdracht 3

Discussieer in vijftallen over een stelling.
1 Kies samen een van de volgende stellingen:
- Liever vijf roostervrije dagen dan een week herfstvakantie.
- Het gaat je ouders niets aan waaraan jij je geld uitgeeft.
- Iedereen mag jouw foto's van Instagram of Snapchat gebruiken.
- Selfies moeten altijd en overal kunnen.

2 Noteer voor jezelf jouw mening en drie argumenten.
3 Bedenk bij ten minste één argument een voorbeeld waarmee je dat argument verduidelijkt. Noteer het voorbeeld in steekwoorden.
4 Kies een gespreksleider.
5 De gespreksleider begint de discussie door de stelling voor te lezen. Discussieer totdat je docent zegt dat je mag stoppen.
6 Vul samen het feedbackformulier in.

Ik kan/weet • deelnemen aan een eenvoudige discussie. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Woordenschat

Je leert over achtervoegsels.

Startopdracht

In de Disneyfilm *Mary Poppins* (1964) gebruikt Mary Poppins het superlange woord 'supercalifragilisticexpialidocious'. In het Nederlands wordt het soms vertaald als 'superformiweldigeindefantakolosachtig'.

1. Wat zou *superformiweldigeindefantakolosachtig* kunnen betekenen?
2. Verdeel de Nederlandse vertaling in stukjes.
3. Wat valt je op?
4. Bedenk zelf ook zo'n lang woord door allemaal stukjes met voor- en achtervoegsels aan elkaar te plakken.

Theorie

video-uitleg

Achtervoegsels

Sommige woorden bestaan uit een woord en een voorvoegsel. Er zijn ook woorden met een **achtervoegsel**. Als je de betekenis van een deel van het woord weet, kun je de betekenis van een woord met een achtervoegsel soms wel bedenken. Bijvoorbeeld:

- *Deze laarzen zijn heel goed bruikbaar als het glad is.*

In *bruikbaar* herken je het woord *gebruiken*. *Bruikbaar* betekent dus: je kunt het gebruiken.
Achtervoegsels die veel voorkomen, zijn: *-lijk, -heid, -teit, -baar, -atie, -aard, -aar, -isch, -ing, -ig*.

Soms geven achtervoegsels woorden een andere betekenis:
-loos: waardeloos = zonder waarde
-vol: smaakvol = met veel smaak
-lijks: wekelijks = elke week

Opdracht 1

1. Schrijf de onderstreepte woorden uit zin *a* tot en met *f* onder elkaar.
2. Noteer achter de woorden welk(e) woord(en) je erin herkent.
3. Schrijf tot slot de betekenis van de onderstreepte woorden erachter.
   - *a* Oude mensen hebben vaak last van eenzaamheid, daarom ga ik dagelijks even naar mijn oude buurvrouw.
   - *b* David zit er smakelijk van te eten, maar ik vind meelwormen niet eetbaar.
   - *c* Tijdens de opening van het gala ging er iets mis met het geluid, daardoor was het filmpje geluidloos.
   - *d* De vijfling kreeg zilveren rammelaars van de burgemeester.
   - *e* Sylvia is een luiaard en ze doet altijd erg aanstellerig.
   - *f* Vooral in de puberteit zijn seksistische opmerkingen erg vervelend.

Opdracht
2

Lees tekst 1.

1 Deze woorden uit de tekst heb je eerder geleerd. Zoek de betekenis bij de woorden. Noteer het woord en zet de betekenis erachter. Kies uit 1 tot en met 4.

a verspreid (al. 1)	1 echt
b wereldwijd (al. 1)	2 over de hele wereld
c origineel (al. 2)	3 verdeeld
d ongetwijfeld (al. 5)	4 zeker

2 Welk werkwoord herken je in het woord *ontelbare* in de titel?
3 Wat betekent *ontelbaar*? Kijk naar het voor- en achtervoegsel.
4 Welk woord herken je in *telling* in alinea 1?
5 Noteer de betekenis van *telling*.
6 Waarom noemt men de meest bijzondere brug (al. 3) de Anaconda of de Pythonbrug?
7 Wat betekent *ben je (…) dagen bezig* in alinea 5?
A ☐ Je bent erg lang bezig.
B ☐ Je bent precies twee dagen bezig.
C ☐ Je bent te lang bezig.
8 Noteer een voorbeeld bij het woord dat ontstaat als je bij *oneven* (al. 5) het voorvoegsel weglaat.

9 Schrijf de vijftien onderstreepte woorden uit de tekst onder elkaar. Noteer bij elk woord de juiste betekenis. Kies uit:
– absoluut nodig
– dingen die heel knap of kunstig gemaakt zijn
– één ding van iets waarvan er nog meer zijn
– gedeelte
– hebben, krijgen
– heel mooi vinden
– iets wat veel mensen kennen
– is afkomstig uit de tijd van
– maakt … vast
– ongewone
– op hetzelfde ogenblik
– sierlijk
– verschillende
– voorbijgaan
– waardering

Tekst 1
Ontelbare bruggen in Amsterdam

[1] Amsterdam heeft meer grachten dan Venetië en meer bruggen dan Parijs. Bruggen zijn noodzakelijk in Amsterdam. Bij de laatste telling waren er 1281. De oudste brug dateert van 1648. Door de stad verspreid vind je diverse mooie bouwkundige hoogstandjes, maar soms zie je ineens een wel heel vreemd exemplaar! Nederlandse bruggenbouwers genieten wereldwijd erkenning en wie Amsterdam bezoekt, kan een paar prijswinnende bruggen bewonderen.

Oudste en breedste brug
[2] De Torensluisbrug, gebouwd in 1648, is Amsterdams oudste brug die nog origineel is. Deze was vroeger een onderdeel van een gracht rond Amsterdam. De brug is ook de breedste van de stad: 39 meter! Je kunt aan de onderkant nog steeds de getraliede ramen

zien van de gevangenis die er vroeger in zat. De brug is genoemd naar de Jan Roodenpoortstoren die vroeger aan de kant van de brug stond.

Meest bijzondere

[3] Een van de meest bijzondere bruggen in Amsterdam is de 93 meter lange, rode, slangachtige brug tussen Sporenburg en Borneo-eiland. De brug is bekend als de Anaconda of de Pythonbrug en is gebouwd in 2001. Hij won de International Footbridge Award in 2002.

Langste hangbrug

[4] Een andere brug die een prijs heeft gewonnen, is de langste fiets- en voetgangersbrug van Nederland, de Nesciobrug. Deze elegant gebogen hangbrug verbindt IJburg met stadsdeel Oost-Watergraafsmeer en is 779 meter lang. In 2006 kreeg de Nesciobrug de Nationale Staalprijs. De brug hangt tien meter boven het Amsterdam-Rijnkanaal, waardoor boten gemakkelijk kunnen passeren.

Bruggen tellen

[5] Als je toch alle bruggen wilt tellen, ben je ongetwijfeld dagen bezig. Wanneer je op de hoek Reguliersgracht-Herengracht staat, kun je al vijftien bruggen tegelijk zien. Je moet dan wel op de kant van de oneven huisnummers staan. Vergeet niet de brug mee te tellen waar je bij staat.

Naar: www.iamsterdam.com, op 18 november 2016

Opdracht 3

Wat past in de zin? Noteer de juiste vorm.
Kies uit: *bewonderen – dateert – diverse – hoogstandjes – elegant – noodzakelijk – passeren – tegelijk – verbindt.*

1 Ik heb veel … voor mensen die altijd op tijd komen, want mij lukt het niet.
2 Deze ontwerpster heeft voor de tentoonstelling een paar kunstige … gemaakt.
3 De vrouw die mij net belde was verkeerd …, zei ze.
4 Waar heb jij die … laarsjes gekocht?
5 Vlak voor de eindstreep werd ik door mijn tegenstander … en werd ik tweede.
6 De uitvinding van de computer … uit de twintigste eeuw.

Opdracht 4

Maak met het woord een zin waaruit de betekenis blijkt. De zin moet minstens zeven woorden hebben. Je mag de vorm van het woord veranderen.

1 tegelijk
2 exemplaren
3 onderdeel
4 bijzondere
5 genieten
6 verbindt

Opdracht 5

Mooi is het tegenovergestelde van *lelijk*, maar niet altijd. Wat betekenen de onderstreepte woorden of zinnen? Je mag de betekenis opzoeken.

1 Het is weer mooi geweest!
2 Daar zijn we mooi afgekomen.
3 Hij verdient een mooi salaris.
4 Wie mooi wil zijn, moet pijn lijden.
5 Mooie jongen ben jij!
6 Daar ben je mooi mee.

Opdracht
6

Vul het schema verder in.

voor- of achtervoegsel	betekenis	voorbeeld
ex-		ex-minister
her-		herkansen
inter-	tussen	
-lijks		maandelijks
-loos	zonder	
mis-	verkeerd, fout	
non-		non-verbaal
on-	niet	
-vol		waardevol
wan-	slecht, verkeerd	

Opdracht
7

Wat hoort niet in het rijtje als je let op de betekenis? Zet er een streep onder.

1 absoluut – identiek – zeker weten
2 aanbevolen – aangeprezen – prijzig
3 elegante – gunstige – positieve
4 gebruiken – erkennen – toepassen
5 bekend – ideaal – populair
6 her- – mis- – wan-

Opdracht
8

Bekijk de afbeelding.

1 Welke twee uitdrukkingen zie je? Gebruik zo nodig je woordenboek.
2 Zoek en noteer de betekenissen van de uitdrukkingen.

Opdracht
9

Werk samen met een klasgenoot.

1 Schrijf allebei tien woorden onder elkaar die je in hoofdstuk 1 tot en met 4 hebt geleerd.
2 Wissel je lijstje woorden met dat van je klasgenoot:
- Bekijk de lijst van je klasgenoot één minuut.
- Doe de schriften dicht en geef ze terug.

3 Noteer binnen twee minuten zo veel mogelijk woorden die op het lijstje van je klasgenoot staan.
4 Schrijf de betekenis erachter.
5 Controleer samen de betekenissen.

Ik kan/weet
- de betekenis van veelvoorkomende achtervoegsels.
- de betekenis van woorden vinden met behulp van achtervoegsels. 1F
- de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit deze paragraaf.

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

Taalverzorging
grammatica

Je leert over het meewerkend voorwerp.

Startopdracht Bekijk de foto's. Beantwoord voor elke foto de vragen in het schema.

	Wie doet wat?	*Wie krijgt/ontvangt wat?*	*Wat wordt gegeven/verteld?*
A			
B			
C			

A

B

C

Theorie

video-uitleg

Meewerkend voorwerp

In zinnen met een lijdend voorwerp *kan* ook een **meewerkend voorwerp** (mv) staan. Het meewerkend voorwerp geeft aan voor wie iets bestemd is.
Bijvoorbeeld: *Bram wil aan zijn vriendin een kettinkje geven.*

1	Noteer de **pv**. Gebruik de *vraagproef* of de *tijdproef*.	pv = wil
2	Zoek het **ow**. Vraag: *wie of wat + persoonsvorm?*	wie wil? Antwoord: *Bram* ow = Bram
3	Zoek het **gez**. Noteer alle werkwoorden in de zin.	gez. = wil geven
4	Zoek het **lv**. Vraag: *wat (soms: wie) + gez. + ow?*	Wat wil Bram geven? Antwoord: *een kettinkje* lv = een kettinkje
5	Zoek het **mv**. Vraag: *aan wie + gez. + ow + lv?* – Controleer of je *aan* kunt weglaten of toevoegen. Daarvoor mag je de woordvolgorde veranderen.	Aan wie wil Bram een kettinkje geven? Antwoord: *aan zijn vriendin* – *Bram wil een kettinkje geven aan zijn vriendin.* – *Bram wil zijn vriendin een kettinkje geven.* mv = aan zijn vriendin

Opdracht
1

Noteer eerst de pv. Benoem daarna de zinsdelen ow, gez. en lv.

1 De politieagente gaf de fietser zonder licht een bekeuring.
2 Wil jij deze papieren even aan Vasco doorgeven?
3 Tijdens de pauze stelde Brandon allemaal vragen aan zijn vrienden.
4 Via WhatsApp stuurde Ineke haar vriendin een berichtje over het huiswerk.
5 Yannick brengt zijn paard elke dag vers hooi.
6 Margriet liet aan alle teamgenoten haar nieuwe voetbalschoenen zien.

Opdracht
2

1 Noteer bij elke zin van opdracht 1 de vraag die je moet stellen om het meewerkend voorwerp te vinden.
2 Zet het antwoord (het meewerkend voorwerp) achter de vraag.

Opdracht
3

Noteer van elke zin het lv en het mv.

1 William mailt zijn vakantiefoto's aan zijn ouders.
2 Mijn broer heeft mij vanmiddag een broodje gezond gegeven.
3 Veel clubleden verkochten de loten aan hun familieleden.
4 Meneer Van Boven deelde aan de leerlingen de opgaveformulieren uit.

Opdracht
4

Neem de zin over en voeg een meewerkend voorwerp toe.

1 Bobo had de uitnodiging voor het feestje al aan ... gegeven.
2 Voordat de les begint, overhandigt Damian aan ... een briefje van zijn moeder.
3 Onze school doneert elk jaar 200 euro aan ....
4 Wanneer geef jij ... dat tientje terug?
5 Josephine heeft nu al drie keer haar nieuwe trui uitgeleend aan ....
6 Vanuit New York stuurt Peter ... een foto.

Opdracht
5

Noteer eerst de pv. Benoem daarna de zinsdelen ow, gez., lv en mv.

1 Voor de sieraden betaalt Fardau 30 euro aan de juwelier.
2 Kiki had mij een softijsje met discodip beloofd.
3 Wil jij alle gasten een drankje aanbieden?
4 Tijdens de opening van de turnhal heb ik de burgemeester een hand gegeven.
5 De trainer laat de atleten de hink-stap-sprong zien.
6 Dit bedrijf levert gratis zijn producten aan inwoners van de Benelux.

Opdracht
6 *

Soms begint het meewerkend voorwerp met *voor*. Je vraagt dan: *voor wie ...?*
Bijvoorbeeld: Wilt | u | voor mij | een glas frisdrank | inschenken?
Noteer van elke zin pv, ow, gez., lv en mv.

1 Voor mijn zieke oma koop ik elke week een mooi bosje bloemen.
2 Vanmiddag zal ik je iets lekkers meenemen.
3 Na de wedstrijd bestelde Erik voor het hele team tosti's.
4 Zullen we voor Moederdag ontbijt op bed voor mam maken?
5 Heeft de trainer vanochtend de juiste tenues klaargelegd voor de spelers?
6 Wil jij Hinke en Henny ook een beker warme chocolademelk maken?

Ik kan/weet
- het meewerkend voorwerp van een zin vinden.

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging
formuleren

Je leert over verwijswoorden.

Startopdracht

Bekijk de afbeeldingen. Wat zegt het meisje rechts? Gebruik elke zin één keer:
Dan geef ik jou cadeautjes. – Dan geef ik jouw cadeautjes.

Theorie

video-uitleg

Verwijswoorden (2)

De **verwijswoorden** *me*, *mij* en *mijn* lijken erg op elkaar. Je kunt ze daarom ook heel gemakkelijk verkeerd gebruiken. Dit geldt ook voor de verwijswoorden *je*, *jou* en *jouw*.

Je gebruikt		
• mijn • jouw • je	als er een **bezit** achter staat.	• In dat lokaal ligt mijn **jas**. • Wat is jouw **mening** over de nieuwe auto? • Misschien moet hij je **broer** even bellen.
• mij • me • jou • je	als er geen bezit achter staat.	• Waarom luistert niemand naar mij? • Gisteren vroeg Sanne me om advies. • De docent gaf jou de toets terug. • Wil je die schoenen even aangeven?

Opdracht 1

Geef aan of achter het onderstreepte woord een bezit staat of niet. Voorbeeld:
Deze stiften zijn van mij. Jouw stiften liggen daar.
mij – geen bezit erachter / jouw – wel bezit erachter: stiften

1. Dat woordenboek is niet van jou, want het is mijn woordenboek.
2. Ik heb mijn bus gemist, want ik heb me verslapen.
3. Iedereen feliciteerde me met mijn verjaardag.
4. Je mag jouw toetsenbord weleens schoonmaken.
5. Mijn moeder kan net zo lekker koken als die van jou.
6. Kun je mij laten weten waar ik moet zijn voor je wedstrijd?

Opdracht 2

Vul het juiste woord in. Kies uit *jou* of *jouw*.

1 Dat konijn van ... is het liefste dat ik ooit heb gezien.
2 Gelukkig kan ik altijd op ... rekenen!
3 Wil je ... kleren even opruimen?
4 Vind jij het niet onhygiënisch als je ... oordopjes uitleent?
5 Is dit doosje met make-up van ...?
6 Walter en Jouke komen zeker op ... verjaardagsfeest zaterdag.

Opdracht 3

Onderstreep het juiste woord.

1 De laptop die daar staat, is van **mij / mijn**.
2 Heeft Casper de mail van **mij / mijn** al beantwoord?
3 Huib heeft al **me / mijn** T-shirts uit de kast gehaald.
4 Waarom zit je steeds op **mij / mijn** mobiel spelletjes te spelen?
5 Ik ben **me / mijn** sportschoenen vergeten mee te nemen.
6 Kunt u **me / mijn** vertellen wanneer de film begint?

Opdracht 4

Bekijk de afbeelding. Maak de zinnen af: een keer met *mij/mijn* en een keer met *jou/jouw*.

Opdracht 5

Maak een zin met de woorden.

1 mijn – wedstrijd – coach – spreken
2 jou – tas – Jenny – winkel
3 mij – mijn – broer – bioscoop
4 jouw – halen – auto – jou

Opdracht 6 ✱

1 Noteer de juiste vorm van de pv in de tt.
   a Waarom (zingen) je zusje niet mee in het schoolkoor?
   b (Voetballen) je dit weekend met het eerste team mee?
   c Wanneer (bestellen) je de tickets voor het concert?
   d Bij welke kapper (hebben) je vriendin die leuke vlechtjes laten zetten?
   e (Rijden) je broer ook mee vanavond?
   f (Vinden) je dit ook een goed plan?
2 In welke zinnen van vraag 1 staat achter het onderstreepte woord een bezit?
3 Noteer de letters van de zinnen waar je de hij-vorm van de pv hebt gebruikt.

Ik kan/weet
• verwijswoorden op de goede manier gebruiken. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging
spelling

Je leert over verkleinwoorden.

Startopdracht

1 Neem het schema over en vul het aan voor *kip*, *koe*, *kat* en *hond*.

Dier	***Hoe noem je het jong?***	***Vul aan:***
paard	*veulen*	*een veulen is een jong paardje*
...	*...*	*een ... is een jong ...*

2 Bedenk zelf nog twee dieren en zet die ook in het schema.

Theorie

video-uitleg

Verkleinwoorden

Je kunt een zelfstandig naamwoord verkleinen. Een **verkleinwoord** maak je meestal door het achtervoegsel -*je* achter een zelfstandig naamwoord te plakken: *huis – huisje, stok – stokje*.

Soms moet je ook nog iets anders veranderen. Bijvoorbeeld:
- *stoel – stoel**t**je; schoen – schoen**t**je*
- *boom – boom**p**je; scherm – scherm**p**je*
- *ketting – kettin**k**je; koning – konin**k**je*
- *auto – auto**ot**je; café – cafe**et**je*
- *stem – stem**met**je; man – man**net**je*
- *ring – ring**et**je; tekening – tekening**et**je*

Als je twijfelt hoe je een verkleinwoord schrijft, kun je het verkleinwoord opzoeken op woordenlijst.org.

Opdracht **1**

Schrijf van de volgende woorden het verkleinwoord op.

1 kind	**3** lied	**5** grap	**7** hut
2 lamp	**4** muziek	**6** bord	**8** brood

Opdracht **2**

Schrijf van de volgende woorden het verkleinwoord op.

1 gitaar	**4** kring	**7** kauwgom	**10** lading
2 film	**5** teen	**8** getal	**11** radio
3 kano	**6** gehaktbal	**9** kam	**12** pudding

Opdracht **3**

Neem de onderstreepte woorden over. Zet het meervoud en het verkleinwoord erachter.

1 Karim kreeg een boekenbon en nog een ander cadeau voor zijn verjaardag.
2 Om haar vinger heeft Nancy een gouden ring.
3 Voor het terugbrengen van de portemonnee kreeg Jeroen een beloning.
4 Heeft Willemien het adres van Jorn in haar agenda genoteerd?
5 Jolien kreeg een schram toen ze tegen het openstaande raam opliep.
6 Met mijn logé heb ik vanmorgen een boterham gegeten.

Opdracht
4

Lees de tekst. Noteer de zelfstandige naamwoorden en zet het verkleinwoord erachter. Van sommige zelfstandige naamwoorden kun je geen verkleinwoord maken. Noteer dan een kruisje.

Doutzen Kroes schittert op postzegel

1 Fotograaf Anton Corbijn heeft Doutzen Kroes gefotografeerd voor een speciaal postzegelvel.
2 Doutzen is blij met het resultaat.
3 'Normaal zie ik mijn foto altijd in een tijdschrift of op een poster.'
4 Op de opname is een blauwe stip te zien.
5 Elke blauwe cirkel verwijst naar een verschillend thema in de modewereld.
6 PostNL hoopt dat vooral jongeren de afbeelding mooi vinden, zodat ze weer eens een kaart gaan versturen.

Naar: www.nos.nl, op 10 september 2016

Opdracht
5 ✱

Sommige woorden hebben twee verkleinwoorden of een lastig verkleinwoord. Noteer de verkleinwoorden. Gebruik eventueel je woordenboek of woordenlijst.org.

1 pop
2 bloem
3 jongen
4 diner
5 glas
6 crème

Opdracht
6

Moeilijke woorden met -*heid*, -*teit* en -*(e)lijk*
Neem de woorden met de puntjes over en vul in: **heid, teit** of **(e)lijk**.

1 Tijdens je puber... verander je licham....
2 Het duurt waarschijn... nog een eeuwig... voordat iedereen zonnepanelen heeft.
3 Onze majes... werd hart... ontvangen tijdens Koningsdag.
4 Ziggo biedt de mogelijk... om onmiddel... televisieprogramma's terug te kijken.
5 Als je met criminali... te maken krijgt, is dat verschrikke....
6 Elektrici... gaat met de snel... van het licht door een koperen kabel.

Ik kan/weet
- verkleinwoorden goed spellen. 2F
- de moeilijke woorden uit deze paragraaf goed spellen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Dát is mooi!

Een standbeeld, een brug, een gebouw of misschien wel een rotonde: wat vind jij het mooiste bouwwerk in de buurt?

Samen met vier klasgenoten houd je een discussie over het mooiste bouwwerk. *Hoe* jullie die discussie houden, beslist de docent: digitaal of in de klas. Tijdens de discussie gebruik je feiten over het bouwwerk, je eigen mening en de mening van anderen, want *waarom* is dit nu juist het mooiste bouwwerk?

Bij deze opdracht breng je de volgende theorie in de praktijk:
- *Lezen*: Feiten, meningen en argumenten
- *Spreken en gesprekken*: Deelnemen aan een discussie

Het stappenplan voor de opdracht krijg je van je docent of vind je online.

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan het verschil tussen feiten, meningen en argumenten. • Ik kan meningen herkennen en begrijpen. 1F
Schrijven	• Ik kan mijn mening opschrijven. 2F • Ik kan mijn mening uitleggen met argumenten. 2F • Ik kan voorbeelden geven bij mijn argumenten.
Kijken en luisteren	• Ik kan eenvoudige discussies begrijpen. 1F
Spreken en gesprekken	• Ik kan deelnemen aan een eenvoudige discussie. 1F
Woordenschat	• Ik weet de betekenis van veelvoorkomende achtervoegsels. • Ik kan de betekenis van woorden vinden met behulp van achtervoegsels. 1F • Ik weet de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit deze paragraaf.
Taalverzorging grammatica	• Ik kan het meewerkend voorwerp van een zin vinden.
Taalverzorging formuleren	• Ik kan verwijswoorden op de goede manier gebruiken. 2F
Taalverzorging spelling	• Ik kan verkleinwoorden goed spellen. 2F • Ik kan de moeilijke woorden uit deze paragraaf goed spellen. 2F

Zo bereid je de toets goed voor

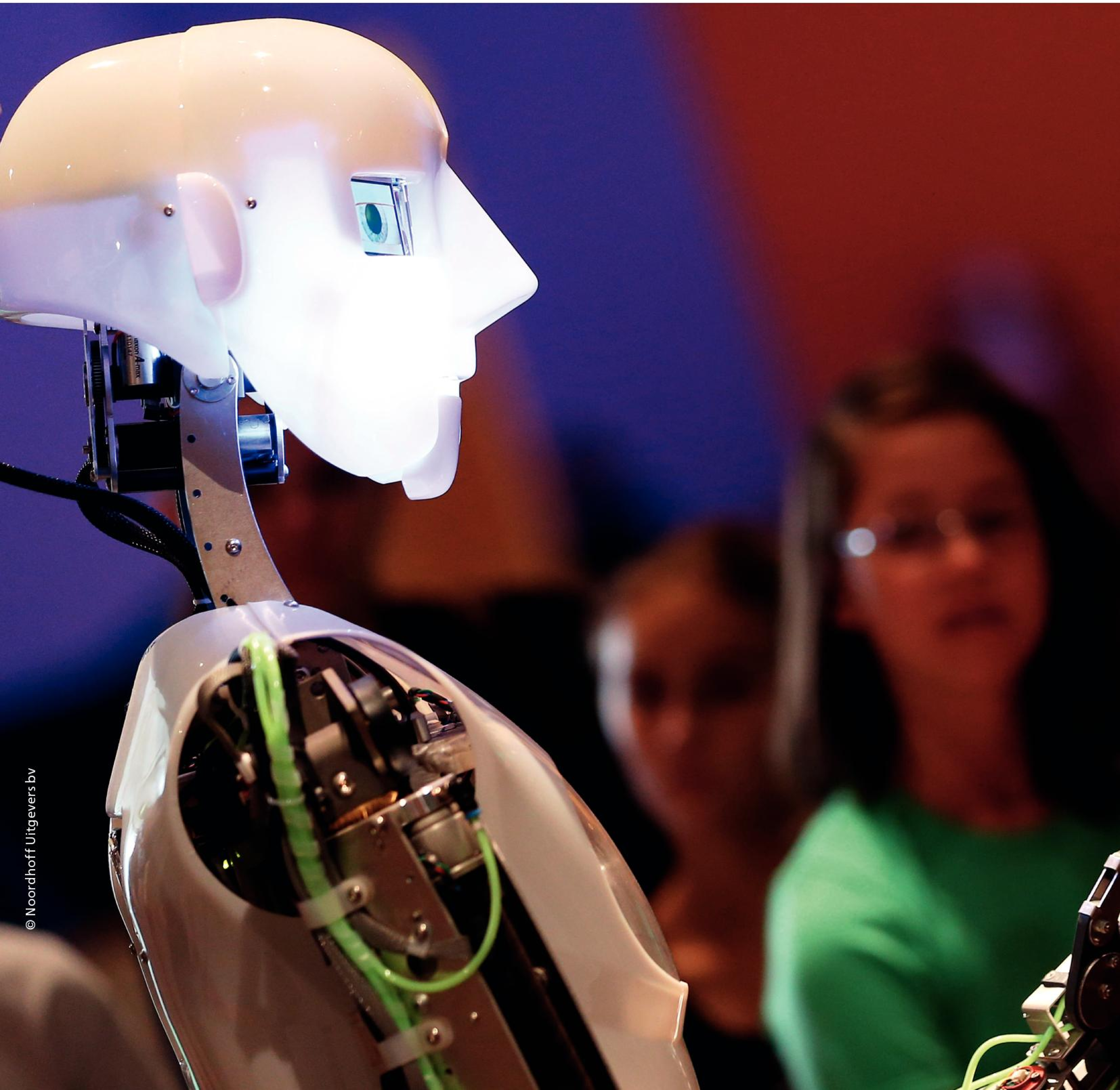
- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten gingen nog niet goed? Maakte je fouten omdat je iets niet begreep, waren het slordigheden of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de uitlegvideo's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

Aantekeningen

Hoofdstuk 5

Toekomst

Spreektaal als schrijftaal?

Op sociale media, maar vooral in berichten aan vrienden, gebruiken mensen soms **spreektaal**. Ze typen dan bijvoorbeeld 'wattan?' of 'da zoizo', maar ze bedoelen 'Wat is er dan aan de hand?' en 'Dat gaan we sowieso doen.'
Van welke woorden gebruik jij weleens de 'spreektaalspelling'?

Je weet toch

In het journaal spreekt de presentator meestal heel beschaafd Nederlands, maar in 2006 presenteerde nieuwslezeres Loretta Schrijver het RTL-Nieuws in straattaal. Zoek een nieuwsbericht van vandaag of gisteren en presenteer het in je eigen spreektaal of 'whatsapptaal'.

Bekijk de aflevering van het RTL-Nieuws in straattaal.

Zeg het maar gewoon

Spreektaal, zoals straattaal, gebruik je niet in bijvoorbeeld een gesprek of een mail aan je mentor. In zo'n situatie kun je het best gewone woorden en zinnen gebruiken. Door welke gewone taal kun je deze zinnen vervangen?
OK, thnx. – Wat 'n puinzooi. – Die kill heeft me genakt! – Check anders es ff of dat klopt. – Khad echt wel kapot veel geleerd voor die toets.

Bekijk ook de koffiereclame waarin twee oma's gebruikmaken van straattaal. Kun je samen met een klasgenoot de reclame naspelen in gewone taal?

Lezen

Je leert over betrouwbaarheid van teksten.

Startopdracht

Lees tekst 1 en bekijk de afbeelding.

1 Wat denk je? Is het waar of niet waar wat je leest in alinea 1? Leg je antwoord uit.

2 De bron van de tekst is *broodjeaap.nl*. Wat denk jij dat een broodjeaapverhaal is?

3 Alinea 2 gaat over *Waar of niet waar?* Wat stond er in deze alinea, denk je?
A ☐ De foto en het verhaal zijn nep, want veel kikkers zijn giftig.
B ☐ De foto is echt, maar de kikker zat per ongeluk in de salade.
C ☐ Het verhaal en de foto zijn echt, want kikkerbilletjes worden ook gegeten.

Tekst 1

Kikkersalade

[1] Een nieuwe rage die is komen overwaaien uit de Verenigde Staten: kikkersalade. Veldsla is de meest gekochte groente in de Verenigde Staten. Door veldsla te combineren met verse kikker maak je van een salade met veldsla een echte vitaminebom. Kikkers zitten vol vitamines en antioxidanten. Antioxidanten kunnen helpen tegen beschadiging van lichaamscellen en daarmee mogelijk op de lange termijn ziekten als kanker en hart- en vaatziekten voorkomen.

Waar of niet waar?

[2] ...

Naar: www.broodjeaap.nl/kikkersalade.html

Theorie

video-uitleg

Weet wat je leest

Via kranten, tijdschriften en vooral internet kun je snel en makkelijk informatie vinden. Het is belangrijk om te weten of alles wat je leest ook echt waar is.

Als je een tekst leest, kijk dan eerst waar de tekst vandaan komt (de bron). Dat kan een krant, tijdschrift of website zijn. Een tekst op een serieuze nieuwssite is vaak betrouwbaarder dan een tekst op bijvoorbeeld Facebook.

Let ook op het doel van de tekst. Een schrijver die iets wil verkopen, kun je niet altijd geloven. Hij zal dan alleen de goede dingen vertellen en niet de minder goede.

Opdracht
1

Bekijk tekst 2.

1 Wat is het onderwerp van de tekst? Noteer één woord.
2 Welke merknaam staat in tekst 2?
3 Noteer de bron van de tekst.
4 Wie is de schrijver van tekst 2? Kies het beste antwoord.
A ☐ Dat weet je niet, de naam van de schrijver staat niet bij de tekst.
B ☐ Iemand die bij dat bedrijf werkt of door dat bedrijf ingehuurd is.

Lees tekst 2.

5 Zin 1 van alinea 1 is ***een feit / een mening***.
6 Onderstreep drie positieve woorden in alinea 1.
7 Hoeveel ingrediënten zitten in de reep (al. 2)?
8 Welk ingrediënt staat het grootst op de verpakking?
9 Wat is het hoofdingrediënt van deze notenreep?
10 Welk doel heeft tekst 2? ***amuseren / iets laten doen / iets leren / informatie geven***

Tekst 2

Notenreep met appel en kaneel

[1] Met Zonnatura maken we alleen gebruik van de beste ingrediënten uit de natuur. Neem de Zonnatura notenreep met appel en kaneel. Dit is een heerlijke reep boordevol pinda's en een verrassend lekker tussendoortje dat past binnen een verantwoord voedingspatroon. De Zonnatura notenreep is biologisch geteeld, dus van nature lekkerder.

Ingrediënten
[2] pinda's* 45%, honing*, amandelen* 16%, rozijnen* 13%, appel* 6%, kaneel*
*ingrediënt van biologische teelt

Naar: zonnatura.nl/producten/noten-appel-kaneel-reep/

Opdracht
2

Bekijk tekst 3 en tekst 4.

1 Waarover gaan tekst 3 en tekst4?
A ☐ het merk Aquafresh
B ☐ schone tanden
C ☐ whitening tandpasta
2 Noteer de bron van tekst 3.
3 Noteer de bron van tekst 4.

Lees tekst 3 en tekst 4.

4 Hoort de uitspraak bij tekst 3 of tekst 4?

a De tekst gaat over één merk tandpasta. **tekst 3 / tekst 4**
b De schrijver noemt voordelen en nadelen. **tekst 3 / tekst 4**
c In de tekst staan vooral positieve woorden. **tekst 3 / tekst 4**
d De schrijver wil iets verkopen. **tekst 3 / tekst 4**
e Het belangrijkste doel is informatie geven. **tekst 3 / tekst 4**

5 Welke tekst is dus betrouwbaarder? **tekst 3 / tekst 4**

De volgende vragen gaan over tekst 3.

6 Wat betekenen deze woorden uit tekst 3? Kies uit 1 tot en met 5.

a verwijdert	1 haalt ... weg
b reinigt	2 maakt ... glad
c polijst	3 maakt ... schoon
d milde	4 vaak
e regelmatig	5 zachte

7 Noteer twee dingen die Aquafresh® Intense White-tandpasta doet tijdens het tandenpoetsen.

8 Lees de informatie bij het sterretje en maak deze zin af: Aquafresh® Intense White-tandpasta helpt de tanden langer wit te houden, maar alleen ...

Bekijk de tabel in tekst 4.

9 Waarvoor hebben alle tandpasta's een voldoende?

10 Waarvoor hebben alle tandpasta's een onvoldoende?

11 Welke tandpasta is het goedkoopst?

12 Welke tandpasta krijgt het hoogste cijfer voor 'gebruik'?

13 Welke tandpasta krijgt het laagste cijfer voor 'schoonmaken'?

14 Je hebt nieuwe tandpasta nodig. Welke tandpasta uit deze tabel kun je dan het beste kopen? Leg uit.

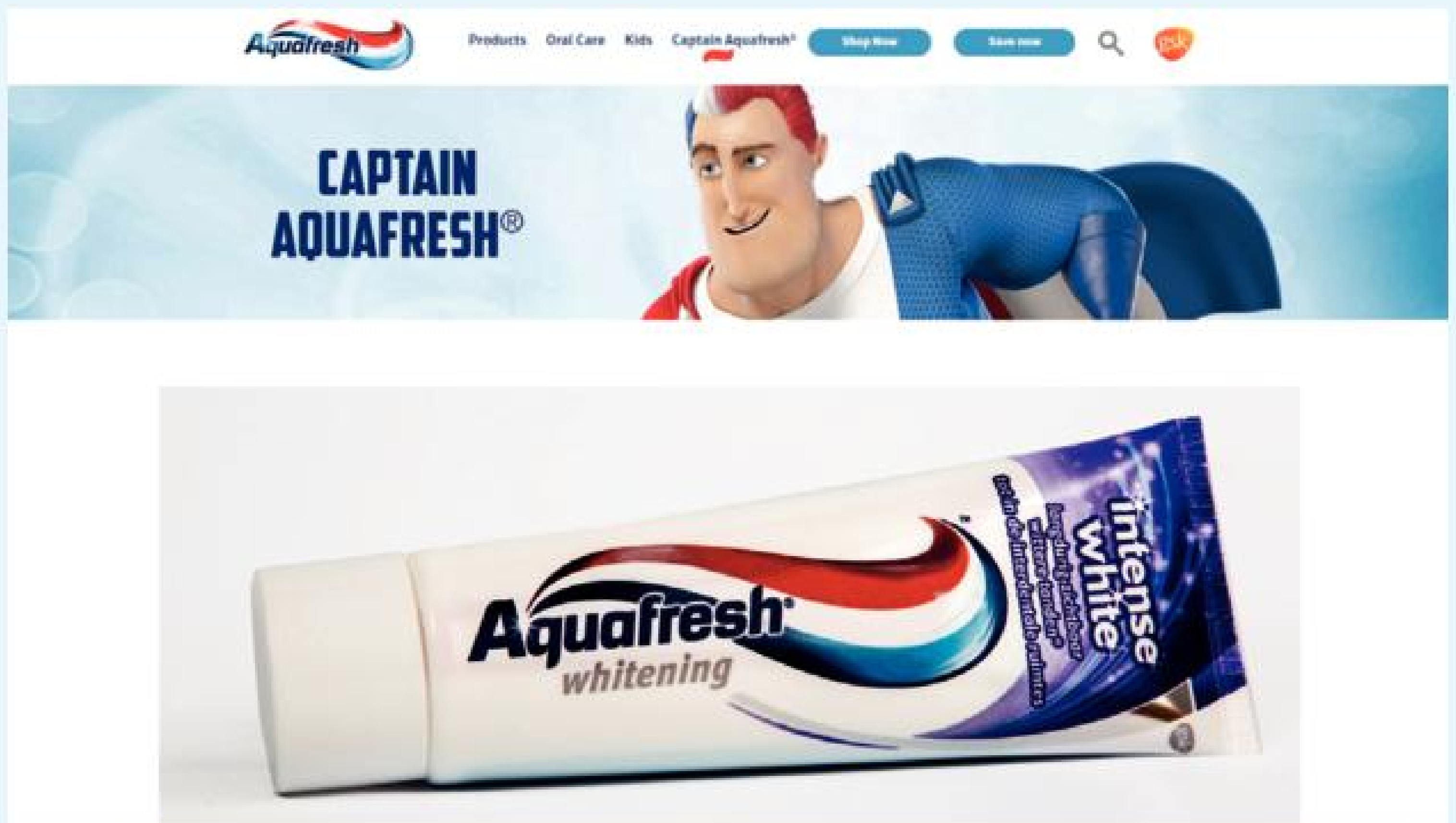
Tekst 3

Witte tanden met Aquafresh® Intense White

Het is fijn om te weten dat je er goed uitziet. Maar je goed voelen, is iets anders. En hoe laat je andere mensen zien hoe geweldig jij je voelt? Met een schitterende glimlach natuurlijk!

Aquafresh® Intense White-tandpasta begint te werken vanaf de eerste keer poetsen. De microfijne ILLUMIPEARLSTM-technologie verwijdert vlekken, polijst je tanden tijdens het poetsen en zorgt zo voor 3x meer whitening.

Aquafresh® Intense White
Aquafresh® Intense White-tandpasta met microparel-formule reinigt en verwijdert vlekken op milde wijze voor zichtbaar wittere tanden. Het is klinisch bewezen dat de Aquafresh® Intense White-tandpasta helpt de tanden langer wit te houden.*

Houd je mond gezond met de vertrouwde drievoudige bescherming van Aquafresh®: gezond tandvlees, sterke tanden, frisse adem.

*Bij regelmatig poetsen, vergeleken met een gewone tandpasta.

Naar: www.aquafresh.nl/whitening, op 7 maart 2017

Tekst 4

Niet witter, wel duurder

Tandpasta die belooft je tanden witter te maken: elk merk heeft minimaal één whitening-variant. Deze staat duidelijk zichtbaar in het schap bij de supermarkt. Er is een probleem: doen die tandpasta's wel wat ze beloven?

Merk en type		richtprijs	schoon-maken	wit maken	gebruik	test-oordeel
1	Aquafresh® Intense White	€ 2,00	6,2	2,8	6,3	6,7
2	Paradontax Whitening	€ 3,75	6,0	2,5	4,4	6,1
3	UltraDent (Kruidvat) Pro 5 natural white	€ 1,25	5,8	2,4	5,4	5,9
4	Elmex Sensitive white	€ 2,45	7,5	1,6	6,2	5,1
5	Sensodyne Gentle Whitening	€ 3,55	7,1	1,4	6,4	5,1
6	Oral-B Complete extra white	€ 2,50	6,5	1,9	6,7	5,0
7	Dentalux (Lidl) Complex 5 Whitening plus	€ 0,80	6,9	1,8	6,3	4,9
8	Prodent White System	€ 1,75	7,8	1,8	6,0	4,7
9	Colgate Max white one	€ 3,50	8,2	2,2	6,2	4,7
10	Oral-B 3D white luxe perfection	€ 4,00	7,9	1,2	6,6	4,3

7,5 en hoger, 5,4 en lager ~ prijzen van november 2016

Naar: Consumentengids, februari 2017

Opdracht

3

1 De inleiding van tekst 4 eindigt met een vraag. Geeft de tabel antwoord op die vraag? Leg je antwoord uit.
2 Meestal vertelt de Consumentenbond bij elke test wat de *Beste Koop* is. Dat doet ze om de keuze makkelijker te maken. De *Beste Koop* is een goed product met een eerlijke prijs. Waarom krijgt *Aquafresh® Intense White* geen beoordeling *Beste Koop* ook al staat het merk bovenaan?
3 Wat is de tegenstelling bij *Oral-B 3D white luxe perfection*?

Opdracht

4

Bekijk tekst 5.
1 Wat is het onderwerp van de tekst?
2 Wat voor soort tekst is tekst 5?
A ☐ een informatief artikel uit het wetenschappelijke tijdschrift *Quest*
B ☐ een tekst van de website van een fabrikant van robots
3 Is tekst 5 een betrouwbare tekst? ***ja / nee***

Lees tekst 5.

4 Wat betekenen deze woorden uit de tekst? Kies uit 1 tot en met 7.

a assisteren (al. 2)	1 apparaten die bewegingen waarnemen
b complexe (al. 2)	2 begrijpen hoe iets echt is
c sensoren (al. 4)	3 eerste keus
d combineert (al. 5)	4 helpen
e doorzien (al. 6)	5 ingewikkelde
f voorkeur (al. 6)	6 koppelt
g creëren (al. 6)	7 maken

5 Wat is volgens alinea 2 het verschil tussen de robots van nu en de sociale robots die eraan komen?

6 Wanneer is een robot sociaal (al. 3)?

7 Waarom staat *gevoelige* boven alinea 3 tussen aanhalingstekens?
A ☐ Deze robots kunnen niet echt voelen.
B ☐ In deze robots zit gevoelige apparatuur.

8 Noteer de namen van de drie 'gevoelige' robots onder elkaar. Zet achter elke naam wat voor soort robot het is.

9 Waarom zoeken wetenschappers naar de juiste samenstelling van sensoren en software (al. 4)?

10 In alinea 5 wordt opgesomd wat Pepper kan. Hoeveel dingen zijn dat?

11 *'Je kunt niet zeggen dat een robot gevoelens heeft'*, zegt hoogleraar Vanessa Evers (al. 6). Is dat een feit of een mening? Leg je antwoord uit.

12 Wat is het verschil tussen de huidige sociale robot en de ideale sociale robot (al. 6)?

13 De laatste zin van de tekst zegt heel iets anders over sociale robots dan de titel. Toch passen beide zinnen bij het onderwerp. Leg uit waarom.

Tekst 5

De sociale robots komen eraan!

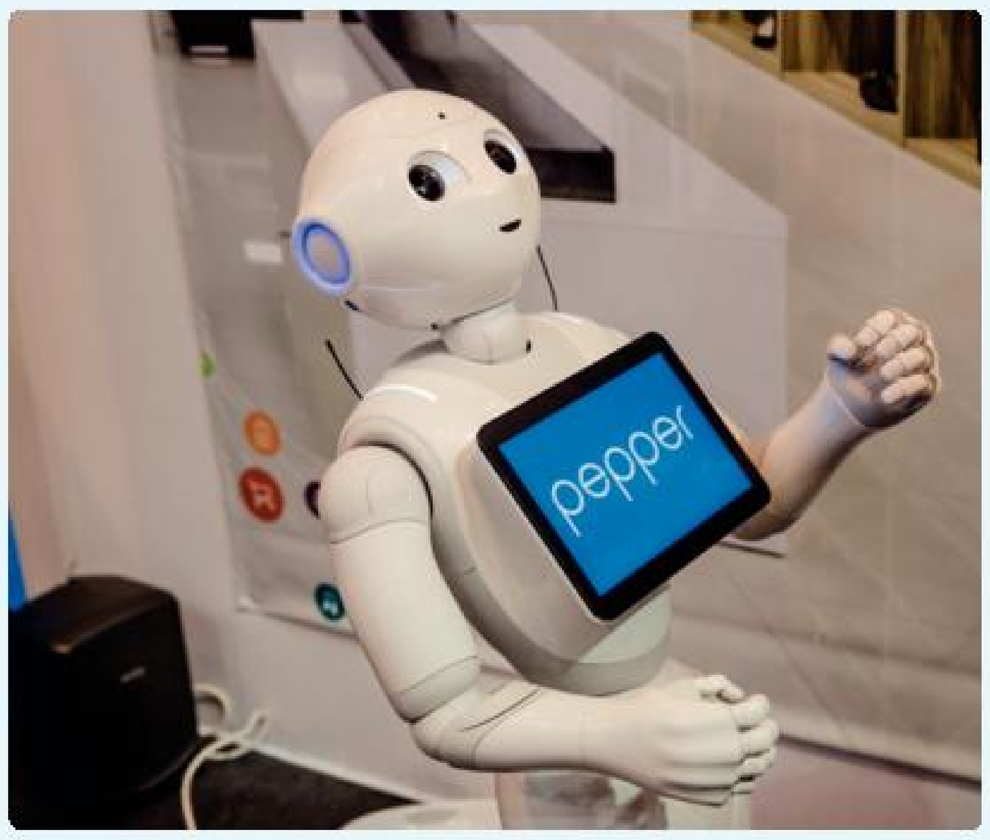
[1] Een huisrobot die alvast theezet voordat je zelf weet dat je daar trek in hebt: dat willen we allemaal wel. Wetenschappers proberen robots zo te maken, dat ze je leren begrijpen zonder dat je er zelf moeite voor hoeft te doen.
[2] Robots van nu lassen auto's in elkaar, stofzuigen je huis en assisteren bij een complexe operatie in het ziekenhuis. Dat doen ze dag en nacht en zonder te klagen en dat is allemaal erg knap. Toch is het niets vergeleken met wat sociale robots zullen kunnen. Die gaan kijken naar mensen en naar wat zij voelen.

'Gevoelige' robots

[3] Een robot kan pas sociaal zijn als hij voelt wat er in zijn omgeving gebeurt. Daar komt veel bij kijken. Als wij een schouderklopje krijgen of stevig geknuffeld worden, dan weten we wat de ander bedoelt. Maar een robot weet dat niet. Toch is de wetenschap inmiddels zover ontwikkeld dat er 'gevoelige' robots zijn. Zo slaat zorgrobot Zora alarm als een patiënt een epilepsieaanval krijgt. De wegwijsrobot Spencer rolt voor je uit naar de juiste gate op Schiphol. Loop je langzaam of juist snel, dan past hij zijn tempo aan.

Sensoren en software

[4] De sensoren voor de ideale sociale robot zijn er dus al: van camera's en microfoons tot aanraaksensoren. Maar wat vooral belangrijk is, is de manier waarop

de robot die sensoren zal gebruiken. Dat moet je programmeren en die software bepaalt hoe de robot je gezicht en stem herkent en hoe hij reageert op emoties. Daarom zijn wetenschappers nu op zoek naar de juiste samenstelling van sensoren en software. Hoe bouw je robots die voelen wat wij bedoelen?

Pepper

[5] Gezelschapsrobot Pepper, die onder andere in winkels en ziekenhuizen wordt gebruikt, combineert al verschillende sensoren. Het 1,20 meter hoge, mensachtige model kijkt met drie camera's om zich heen. Doordat hij gezichten herkent, weet hij met wie hij praat. Hij herkent de woorden en begrijpt de zinnen die je uitspreekt. Zijn antwoordzinnetjes zijn geformuleerd op verschillende manieren, want als hij telkens op dezelfde manier zegt dat hij je niet verstaat, gaat je dat de keel uithangen. Bovendien let hij op de toon van je stem. Zeg je: 'Nee hoor, ik ben niet boos', terwijl de stoom uit je oren komt? Daar trapt Pepper niet in.

Robot wil niets

[6] Hoe knap Pepper ook gemaakt is, de huidige sociale robots kunnen alleen dingen doen waarvan mensen gezegd hebben dat ze die moeten doen. Ze houden bijvoorbeeld geen rekening met wat we willen. Als ze verder ontwikkeld worden, gaan ze onze gewoontes doorzien. Drink je door de week bijvoorbeeld altijd melk bij het ontbijt en in het weekend thee, dan kun je je huisrobot leren wat jij het liefst wilt. Weet zo'n robot dan wat je voorkeur is, of voelt hij dat aan? 'Je kunt niet zeggen dat een robot gevoelens heeft', vertelt hoogleraar Vanessa Evers. 'Een robot is gewoon een computer met wieltjes of armpjes en beentjes. Van een computer zeg je ook niet: 'Hij wil het powerpointbestand opslaan.' Dat doet je computer, omdat hij geprogrammeerd is om dat te doen. Misschien dat we in de toekomst wel intelligente robots met echte emoties kunnen creëren. Maar daar zijn we nu nog ver vandaan.'

Naar: Quest, 12 januari 2017

Opdracht
5 ✱

Er wordt heel verschillend gedacht over de inzet van robots: er zijn voorstanders en tegenstanders.

1 Maak twee kolommen: argumenten vóór robots en argumenten tegen robots. Noteer in elke kolom zo veel mogelijk argumenten. Gebruik daarvoor tekst 5 en tekst 6.
2 Markeer in beide kolommen het argument dat jij het beste vindt.
3 Wat vind jij? Is de inzet van robots een verbetering of niet? Leg je antwoord uit.

Tekst 6

Robot: vriendelijke zorgverlener of onmenselijke zoethouder?

Uit onderzoek is gebleken dat zorgrobots een gunstig effect kunnen hebben op de gezondheid. Een zorgrobot bestrijdt namelijk de eenzaamheid op de momenten dat er geen ander persoon beschikbaar is. Daar komt bij dat een robot altijd inzetbaar en nooit moe of verveeld is. Maar de inzet van robots wordt lang niet door iedereen gezien als een verbetering van de zorg. Je houdt mensen voor de gek. Het is een stuk plastic met wat voorgeprogrammeerde reacties. Het gebruik van sociale robots laat zien dat we ouderen ervaren als lastige objecten die zoet gehouden moeten worden.

Naar: www.innovatiekringdementie.nl, op 25 juni 2015

Ik kan/weet

- de bron van een tekst vinden.
- zien of een tekst bedoeld is om te overtuigen of te informeren.
- beoordelen of een tekst betrouwbaar is.

Maak de extra opdrachten online.

Schrijven

Je leert een beleefde e-mail schrijven.

Startopdracht

Lees tekst 1. Het is een e-mail van Timo.

1 Timo begint zijn e-mail met *Hallo*. Vind jij dat beleefd?
2 Hoe zou jij de e-mail beginnen?
3 De onderwerpregel is leeg. Wat zou jij daar noteren?
4 Timo eindigt zijn e-mail met *Doei*. Hoe zou jij de e-mail eindigen?
5 Geef Timo nog een tip om zijn e-mail te verbeteren.

Tekst 1

Aan: info@bakkersland.nl
Onderwerp:

Hallo,

Voor school moet ik nadenken over wat ik later worden wil. Ik heb geen idee. Daarom wil ik u wat vragen. Waarom bent u eigenlijk bakker geworden?

Doei,
Timo

Theorie

video-uitleg

Een e-mail schrijven

Als je iemand die je niet kent iets wilt vragen, kun je een e-mail schrijven. Bijvoorbeeld als je informatie wilt vragen voor een werkstuk. Het is dan belangrijk om beleefd te zijn.

Zo schrijf je een beleefde e-mail

- Zet in de onderwerpregel kort en duidelijk waarover je e-mail gaat.
- Begin je e-mail met een **aanhef**. Zet daar een komma achter. Bijvoorbeeld: *Beste meneer Everink,* of *Geachte mevrouw of meneer,*
- Spreek de ander aan met ‘u’.
- Leg uit wie je bent en waarom je aan die mevrouw of meneer schrijft.
- Schrijf op wat je aan de ander wilt vragen.
- Sluit je e-mail af met een slotzin. Bijvoorbeeld: *Alvast bedankt voor de moeite*.
- Zet onder je e-mail een groet met daarachter een komma en je voor- en achternaam. Bijvoorbeeld:
  Met vriendelijke groet,
  Imre de Groot
- Schrijf daar, als het nodig is, je adres en/of telefoonnummer onder.

Opdracht 1

1 Je stuurt een e-mail naar Max Blijham, filiaalmanager bij Jumbo. Welke aanhef zet je boven je e-mail?
2 Welke aanhef zet je boven je e-mail die je stuurt naar de technische dienst van de MediaMarkt?
3 Je hebt online een game besteld en het hoesje is beschadigd. Wat zet je in de onderwerpregel van je e-mail?
A ☐ waardeloze bezorging game
B ☐ beschadiging gamehoesje
4 De volgende twee zinnen passen niet in een beleefde e-mail. Herschrijf ze, zodat ze wel geschikt zijn.
a Ik wil dat je me mailt als mijn telefoon niet gerepareerd kan worden.
b Kan ik de informatie een beetje snel krijgen?

Opdracht 2

Je hebt op de website van caviaopvang Knabbel aangegeven dat je vrijwilliger wilt worden. Een dag later krijg je een e-mail van de eigenaresse Surya Tanutama. Lees tekst 2. Het is de e-mail die je kreeg.
1 Schrijf een beleefde e-mail aan suryatanutama@knabbel.nl waarin je reageert op haar e-mail.
- Gebruik een beleefde aanhef en spreek de ander aan met 'u'.
- Schrijf in de inleiding wie je bent en waarom je deze e-mail schrijft.
- Geef in het middenstuk je antwoord op de vragen van Surya Tanutama.
- Sluit je e-mail af met een goede slotzin. Schrijf daaronder een beleefde groet.
2 Ruil je e-mail met die van een klasgenoot en vul voor elkaar het feedbackformulier in.
3 Ruil jullie teksten weer en verbeter je e-mail als dat nodig is.

Tekst 2

Aan:
Onderwerp: Helpen bij Knabbel

Beste toekomstige vrijwilliger,

Dank je wel voor je aanmelding. Het is heel fijn dat je ons wilt komen helpen met het verzorgen van de cavia's.

Er zijn nog een paar dingen die we graag van jou willen weten. Hoe oud ben jij? Welke ervaring heb jij met het verzorgen van cavia's? Op welke dag(en) zou jij het beste kunnen helpen? Kun je ook een middag komen proefdraaien? Vermeld je je telefoonnummer ook in je e-mail? Dan kan ik je namelijk bellen om een afspraak te maken voor een gesprek.

Het zou fijn zijn als je binnen een week een e-mail terugstuurt. Alvast bedankt.

Met vriendelijke groet,
Surya Tanutama

Ik kan/weet
- een beleefde e-mail schrijven. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Kijken en luisteren

Je leert over betrouwbaarheid van fragmenten.

Startopdracht

Bekijk de foto.
Deze foto werd gedeeld op sociale media. Iemand schreef erbij:
'Een schandelijke foto van een jager naast zijn zojuist afgeschoten Triceratops. Deel dit bericht zodat iedereen deze verschrikkelijke man op zijn gedrag kan aanspreken.'
Wat is jouw eerste reactie als je dat leest?

Theorie

video-uitleg

Weet wat je ziet en hoort

Via radio, televisie en internet krijg je veel informatie. Niet alle informatie is even betrouwbaar, want soms is de informatie een beetje mooier gemaakt of niet volledig.

Let in elk geval op de volgende dingen:
Waar komt de informatie vandaan? Het nieuws op televisie is betrouwbaarder dan een filmpje op internet waarvan je niet weet wie het gemaakt heeft.
Wie vertelt het? Een deskundige heeft verstand van een onderwerp en vertelt vaak feiten. Iemand die niets van het onderwerp weet, geeft vaak alleen zijn mening.
Waarom wordt het verteld? Een reclamemaker wil zijn product verkopen. Hij zal het product mooier en beter laten lijken dan het is, maar een journalist wil zo veel mogelijk de feiten vertellen.

Opdracht **1**

Lees eerst de vragen. Bekijk daarna het fragment met Bonnie.

1 Waar komt dit fragment vandaan?
   A ☐ amusementsprogramma op tv
   B ☐ nieuwsprogramma
   C ☐ vlog van internet

2 Bonnie laat haar toekomstige ik zien. Wat is hierbij haar belangrijkste doel?
   A ☐ amuseren
   B ☐ iets laten doen
   C ☐ informatie geven

3 Wat is het onderwerp van dit fragment?

4 Bonnie interviewt Shaun. Is Shaun een deskundige over dit onderwerp? ***ja / nee***

5 Noemt Shaun vooral feiten of vooral zijn eigen ideeën over het onderwerp?

6 Is de informatie die je van Shaun krijgt over dit onderwerp betrouwbaar? ***ja / nee***

Opdracht
2

Lees eerst de vragen. Bekijk daarna het fragment van RTL XL en beantwoord de vragen.

1 Wat is het onderwerp van dit fragment?
2 Uit wat voor soort programma komt dit fragment?
3 Van wie krijg je de meeste informatie? Noteer twee personen.
4 Wie van de twee noemt alleen feiten?
5 Hoeveel passagiers wil de luchthaven in de toekomst aankunnen?
6 *Waar* of *niet waar*? De reizigers geven alleen hun mening.
7 Wat is het doel van dit fragment?
A ☐ amuseren
B ☐ iets laten doen
C ☐ informatie geven
8 Is de informatie uit het fragment betrouwbaar? ***ja / nee***

Opdracht
3

Je gaat kijken naar een fragment van RTV Oost. Lees eerst de vragen. Bekijk daarna het fragment.

1 Waarover gaat dit fragment?
A ☐ de solarbike
B ☐ fietsen in Nederland
2 Wat is er bijzonder aan de uitvinding van Marc?
3 Vertelt Marc of de accu ook 's nachts wordt opgeladen? ***ja / nee***
4 Is Marc een deskundige? Leg uit.
5 Wat is het belangrijkste nadeel van Marcs uitvinding volgens het fragment?
6 Zijn de uitspraken *waar* of *niet waar*?
a Marc wil informatie geven over hoe zijn uitvinding werkt.
b Marc wil ondernemers laten investeren in zijn uitvinding.
c Marc wil zijn mening geven over hoe bijzonder zijn uitvinding is.
7 Is Marc een betrouwbare bron voor informatie over zijn uitvinding? ***ja / nee***
8 In het fragment hoor je af en toe een accordeon. Waarom gebruiken de makers die muziek?
9 De verslaggever zegt op het laatst: 'Er is niets Hollandser dan fietsen.' Is dit een feit of mening? Leg je antwoord uit.

Opdracht
4

Lees eerst de vragen. Bekijk daarna het fragment.

1 Wat is dit voor soort filmpje?
2 Wat is het doel van dit filmpje?
3 Zijn de volgende uitspraken een *feit* of een *mening*?
a Als je dit wasmiddel gebruikt, wordt wassen leuk.
b Dit wasmiddel is als beste uit een test van de Consumentenbond gekomen.
4 Welke grap wordt gemaakt met de uitdrukking 'Het staat zwart-op-wit'?
5 Is dit fragment betrouwbaar? Leg uit.

Ik kan/weet
- beoordelen of een fragment betrouwbaar is.

Maak de extra opdrachten online.

Spreken en gesprekken

Je leert informatie vragen.

Startopdracht

Speel het spel *Wie ben ik?*

1 Schrijf op een post-it het beroep dat jij in de toekomst wilt uitoefenen. Zorg dat niemand ziet wat je opschrijft.
2 Plak het papiertje op het voorhoofd van de klasgenoot links van jou.
3 Speel het spel als iedereen een post-it op zijn voorhoofd heeft.

Spelregels *Wie ben ik?*
- Loop door het lokaal. Stel vragen aan je klasgenoten om erachter te komen welk beroep op jouw voorhoofd staat. Je mag alleen vragen stellen die met *ja* of *nee* kunnen worden beantwoord.
- Beantwoord de vragen van je klasgenoten eerlijk.
- Als je het beroep geraden hebt, ga je zitten.

4 Bespreek samen deze vragen:
- Welke vraag leverde je de beste informatie op?
- Hoeveel vragen had je nodig om achter het beroep te komen?

Theorie

video-uitleg

Informatie vragen

Soms heb je informatie nodig, bijvoorbeeld van je mentor over je cijfers of van een verkoper in de winkel. Bij zo'n gesprek gaat het erom dat je de informatie krijgt die je nodig hebt.

Zo vraag je informatie
- Bedenk vooraf wat je precies wilt weten. Schrijf belangrijke vragen op.
- Vraag door als de informatie onduidelijk of onvolledig is.
  Bijvoorbeeld:
  - *Hoeveel maanden heb ik garantie?*
  - *Op welke onderdelen heb ik garantie?*
  - *Geldt de garantie bijvoorbeeld ook als mijn mobiel in het buitenland gestolen wordt?*

  Blijf vriendelijk en beleefd, ook als je geen duidelijk antwoord krijgt.
- Controleer altijd of je de ander begrepen hebt. Herhaal de belangrijkste informatie.
  Bijvoorbeeld:
  - *Dus als ik het goed begrijp, kan ik het beste …*

Opdracht 1

Lees eerst de vragen. Luister dan naar het fragment waarin Jamilla informatie vraagt aan een verkoper. Beantwoord daarna de vragen.

1 Waarover vraagt Jamilla informatie?
2 Jamilla stelt een aantal vragen. Noteer er één.
3 Jamilla vraagt een keer door. Noteer de vraag.
4 Na welk antwoord had Jamilla ook nog kunnen doorvragen?
5 Herhaalt Jamilla de belangrijkste informatie?
A ☐ Ja, ze zegt dat er verschillende merken zijn en het aantal pixels niet zo belangrijk is.
B ☐ Nee, ze vergeet te zeggen dat je vooral op de beeldsensor moet letten.
6 Vind jij dat de verkoper voldoende informatie geeft? Leg je antwoord uit.

Opdracht 2

Volgende maand stopt je telefoonabonnement. Je mag een nieuwe telefoon kiezen. Maar wat moet je kiezen: een phablet of een wat kleiner model? Welk type of merk is goed? Wat kun je allemaal met het toestel? Je besluit een klasgenoot om informatie te vragen.

1 Noteer vijf dingen waarover je meer wilt weten.
2 Werk samen met twee klasgenoten. Spreek af welke twee leerlingen als eerste het gesprek gaan voeren. De leerling die niet spreekt, noteert het antwoord op de volgende vragen:
a Zijn er duidelijke vragen gesteld?
b Werd er doorgevraagd als de informatie onduidelijk of onvolledig was?
c Is het belangrijkste herhaald?
3 Wissel van rol, totdat iedereen een keer om informatie gevraagd heeft.

Opdracht 3

Voer in tweetallen een gesprek waarin informatie wordt gevraagd. Lees de situaties.
Situatie A – Aan het eind van het schooljaar moet je een profiel kiezen. Dat is moeilijk. Je weet alleen dat je later een beetje afwisselend werk wilt. Je gaat je decaan om informatie vragen. Misschien kan hij/zij je helpen om een goede keuze te maken.
Situatie B – In de regionale krant staat een advertentie waarin een krantenbezorg(st)er wordt gezocht. De minimumleeftijd is 14 jaar. Jij bent bijna 14 jaar. Je belt naar de bezorgcentrale om informatie te vragen over de minimumleeftijd en het bijbaantje.

1 Kies met een klasgenoot een situatie. Spreek af wie informatie vraagt en wie de decaan / medewerker bezorgcentrale is. Bereid je voor op jouw rol.

informatievrager	*decaan / medewerker bezorgcentrale*
2 Noteer vier dingen waarover je meer wilt weten. **3** Noteer een zin waarmee je het gesprek begint.	**2** Bedenk wat de ander van jou zou willen weten. **3** Noteer welke informatie jij dan geeft.

4 Maak met een ander tweetal een groepje van vier. Spreek af welk tweetal als eerste het gesprek gaat voeren.
5 Voer het gesprek. Het tweetal dat niet spreekt, vult het feedbackformulier in.
6 Wissel van rol. Nu vult het andere tweetal het feedbackformulier in.

Ik kan/weet
- informatie vragen. 1F
- doorvragen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Woordenschat

Je leert over samenstellingen.

Startopdracht

1 Haal de woorden uit elkaar en zet ze op de juiste plek: *computerspel – spelcomputer – groentesoep – soepgroente – kraanwater – waterkraan – tegelvloer – vloertegel.*
 a …dat uit de … komt
 b … voor in de …
 c … die bedekt is met …
 d een … waar … uit komt
 e … waarmee je een … kunt doen
 f … met veel …
 g … die op de … ligt
 h … dat je op de … doet
2 Bedenk zelf ook een woord waarbij je de delen kunt wisselen.

Theorie

video-uitleg

Samenstellingen

Sommige woorden zijn samengesteld uit twee of meer woorden. Het laatste woord van een **samenstelling** is het belangrijkst. Dat bepaalt de betekenis.
Bijvoorbeeld:
Een *winterjas* is een soort jas: *een jas die je in de winter draagt.*
Een *leesbril* is een soort bril: *een bril waarmee je kunt lezen.*

Gebruik een woordenboek als je de betekenis niet zelf kunt bedenken. Soms staat een samenstelling niet in het woordenboek. Je kunt dan de losse woorden opzoeken. Bijvoorbeeld:
- *Bij de meeste pretparken krijg je groepsreductie*.
 Je kijkt dan in het woordenboek bij reductie (= korting).

Opdracht 1

Noteer de betekenis van de samenstellingen. Het laatste woord van de samenstelling bepaalt de betekenis. Je mag een woordenboek gebruiken.

1 toekomstvisie
2 gezondheidsrisico
3 filmacteur
4 resultatenoverzicht
5 intelligentietest
6 prestatiedwang

Opdracht 2

Lees tekst 1.

1 Deze woorden uit de tekst heb je eerder geleerd. Zoek de betekenis bij de woorden. Noteer het woord en zet de betekenis erachter. Kies uit 1 tot en met 5.

a absoluut (al. 1)	1 gelegenheden
b mogelijkheden (al. 2)	2 precies
c exact (al. 2)	3 vanzelfsprekend
d gegarandeerd (al. 3)	4 vast en zeker
e uiteraard (al. 4)	5 zeker weten

2 Een *branche* is een bedrijfstak, bijvoorbeeld van bedrijven die dezelfde soort producten verkopen. Wat betekent *reisbranche* (al. 1)?
3 Wat is het belangrijkste deel van de samenstelling *vakantiegangers* (al. 1)?
4 Welk synoniem voor *in te nemen* staat in alinea 2?
5 Wat betekent *aan boord* in alinea 2?
A ☐ aan de wand
B ☐ in het vliegtuig
C ☐ op het schip
6 *Virtueel* betekent 'denkbeeldig, niet echt bestaand'. Waarmee speel je een *virtueel potje golf* (al. 2)?
7 Welke synoniemen voor *luchthaven* staan in alinea 3?
8 Een haven is een aanlegplaats voor schepen. Waarom noemt men een plek waarop vliegtuigen opstijgen en landen een *luchthaven*?
9 In alinea 3 staat: *maar het liefst voor zo min mogelijk auto's*. Kan iedereen in de toekomst parkeren op de luchthaven?
10 Noteer de betekenis van deze samenstellingen: *parkeerplaatsen* (al. 3), *luchthaventerminal* (al. 3), *veiligheidsniveau* (al. 4).

11 Schrijf de dertien onderstreepte woorden uit de tekst onder elkaar. Zet de betekenis erachter. Kies uit:

– aangekomen	– hoeveelheid
– bedrag	– twee keer zoveel wordt
– beplanting	– vermoedelijk
– eens	– voor een doel geschikt maken
– eromheen	– zet … neer
– geeft	– zorgden dat iets er niet kwam
– het minst ver weg	

Tekst 1

De toekomst van op vakantie gaan

[1] Op vakantie gaan verandert. In de komende dertig jaar verwacht de reisbranche dat het aantal vakantiegangers verdubbelt. Er moet dus absoluut wat gebeuren.

Vliegtuigen

[2] Vliegtuigen veranderen, want ze zullen in de toekomst geen ramen meer hebben. Er komen ruimtes aan boord die voor allerlei doelen kunnen worden gebruikt. Bijvoorbeeld om een virtueel potje golf te spelen, maar ook om te vergaderen. De stoelen gaan zich aanpassen aan de persoon die erin zit. Dit biedt mogelijkheden, want je kunt ervoor kiezen om meer ruimte in te nemen tegen een hoger tarief. Je zult dus exact betalen voor de ruimte die je in het vliegtuig gebruikt. Het plafond wordt waarschijnlijk doorzichtig. Op een scherm krijg je informatie over de geschiedenis van de plek waar je op dat moment overheen vliegt.

Luchthavens

[3] Op de luchthavens zullen auto's zo veel mogelijk worden vermeden. Parkeerplaatsen blijven wel bestaan, maar het liefst voor zo min mogelijk auto's. Er komt meer groen rondom een airport. Schiphol is daarmee al begonnen. Ook de incheckbalies in de luchthaventerminal zullen verdwijnen, je hoeft niet

→

meer langs de balie om je te laten inschrijven voor een vlucht. Over twintig jaar neem je je bagage niet meer mee naar het vliegveld. Je dropt je koffer bij de Starbucks om de hoek, of bij de dichtstbijzijnde McDonald's en vanuit daar wordt je koffer gegarandeerd naar het vliegveld gebracht.

Hotels

[4] Er komen in de toekomst niet alleen sterren om de luxe van een hotel aan te geven. Hotels krijgen ook sterren voor het veiligheidsniveau. Eenmaal gearriveerd in het hotel, word je geholpen door een robot die de check-in voor je regelt. En dan kun je uiteraard echt gaan doen waar je voor kwam: genieten van je vakantie.

Naar: www.NU.nl.op 18 november 2016

Opdracht 3

Onderstreep het juiste woord.

1 Waarom **bieden / verdubbelen** jullie zoveel keuzemogelijkheden?
2 Op het nieuwe stadsplein is veel aandacht besteed aan **aantallen / groen.**
3 Wij **arriveren / droppen** 's nachts om vier uur op de luchthaven.
4 Het centraal station in Hilversum is het **dichtstbijzijnde / rondom**.
5 De woning van oma wordt **aangepast / vermeden**, omdat zij in een rolstoel zit.
6 Het kan even duren, maar als het **eenmaal / waarschijnlijk** zomer is, kun je je korte broek weer aan.

Opdracht 4

Wat past in de zin? Gebruik de juiste vorm.
Kies uit: *aanpassen – aantal – biedt – dropt – eenmaal – tarief – verdubbelt – vermeden – waarschijnlijk.*

1 Grote … dode vissen zijn aangespoeld op het strand bij Kijkduin.
2 Om de vakantiefile te …, rijdt mijn vader midden in de nacht naar Zwitserland.
3 Volgend jaar gaan wij … op vakantie naar Italië.
4 Mijn vader zal het bedrag van het opgehaalde sponsorgeld ….
5 Het … voor extra bagage aan boord wordt jaarlijks verhoogd.
6 'Wil jij die lege colaflessen in de schuur …?', vroeg mijn moeder na het feest.

Opdracht 5

Neem het schema over. Welke twee woorden horen bij elkaar als je let op de betekenis?
~~bijna~~ – diverse – functie – gebrek – huidige – langzaam – ongetwijfeld – passeren – tegenwoordige – tekort – traag – verschillende – voorbijgaan – ~~vrijwel~~ – werking – zeker weten

bijna	*vrijwel*
…	…

Opdracht 6

Bekijk de afbeeldingen.

1 Hondenkussen of honden kussen? 1 = … 2 = …
2 Bedenk of zoek twee samenstellingen waarbij de spatie het verschil maakt.

1

2

Opdracht 7

Neem het woord met de puntjes over. Vul het juiste voor- of achtervoegsel in.
Kies uit: *-elijks, ex-, her-, inter-, -loos, non-, on-, -vol.*

1 elke maand – maand…
2 tussen landen – …land
3 met veel hoop – hoop…
4 geen collega meer – …-collega
5 niet te betalen – …betaalbaar
6 zonder werk – werk…

Opdracht 8

Wat hoort bij elkaar?

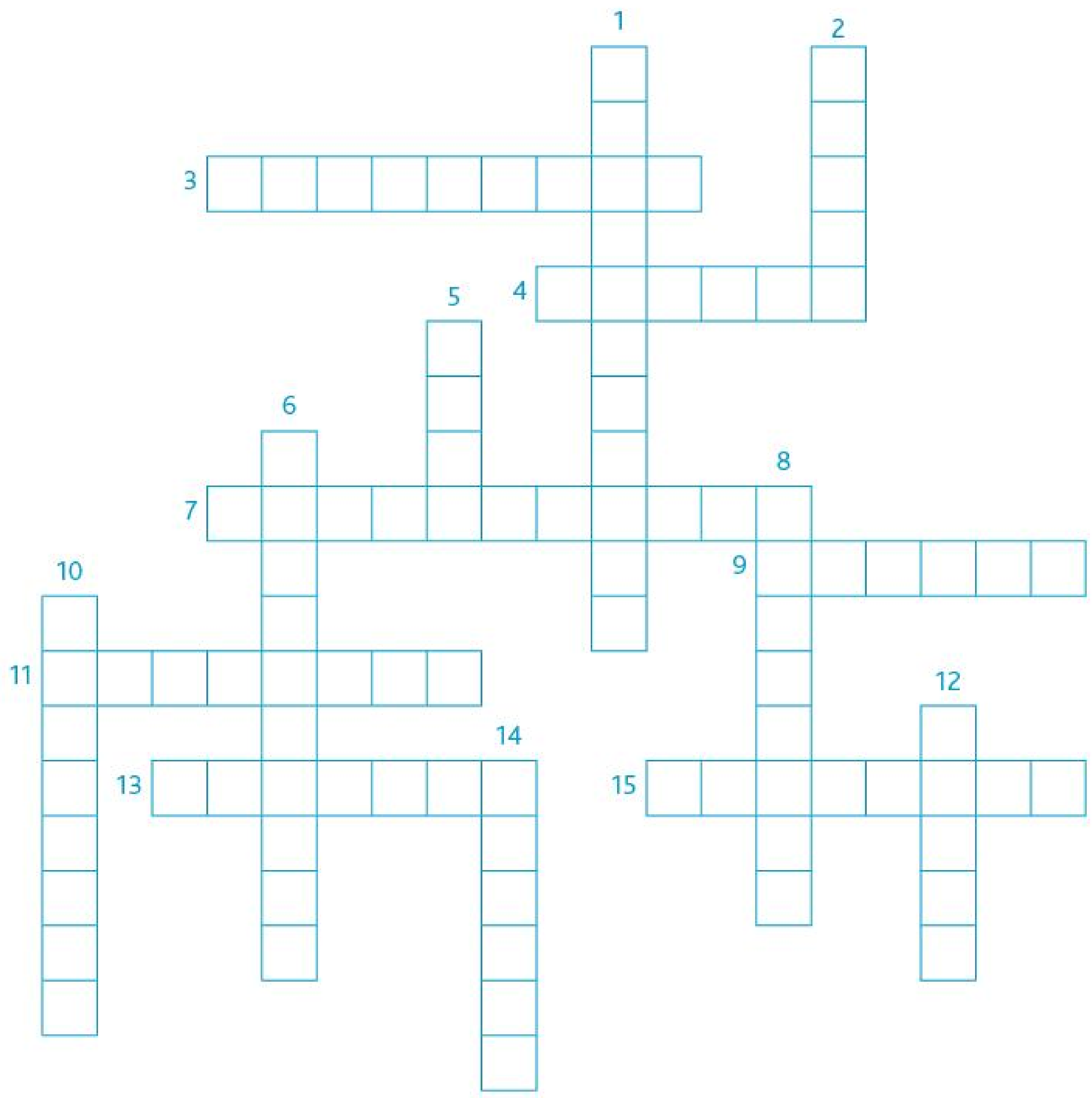
1	Dat is niet meer van deze tijd.	*a*	Aanpassen aan nieuwe ontwikkelingen.
2	De tijd vliegt.	*b*	Dat is heel ouderwets.
3	De tijd zal het leren.	*c*	Het gaat snel voorbij.
4	Het zal zijn tijd wel duren.	*d*	Hij hoeft zich niet te haasten.
5	Hij heeft de tijd.	*e*	Hij maakt zich er niet druk over.
6	Je tijd vooruit zijn.	*f*	Ideeën hebben die later pas gewaardeerd worden.
7	Komt tijd, komt raad.	*g*	Later zullen we het weten.
8	Je moet met de tijd meegaan.	*h*	Over een tijdje vind je vanzelf een oplossing.

Opdracht 9

Maak de puzzel. De woorden in de puzzel heb je geleerd in hoofdstuk 1 tot en met 5. De *ij* telt als twee letters (*i* en *j*).

Horizontaal
3 voor een doel geschikt maken
4 tarief
7 aangekomen
9 eromheen
11 zeker weten
13 absent
15 elegant

Verticaal
1 aantal
2 langzaam
5 prijzig
6 op de hele wereld
8 snel
10 uitzicht naar alle kanten
12 ongeveer
14 gebruikelijk

Ik kan/weet
- hoe ik de betekenis van een samenstelling op moet zoeken in het woordenboek. 1F
- erachter komen wat de betekenis van een samenstelling is. 1F
- de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit deze paragraaf.

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

Taalverzorging
grammatica

Je leert over bijwoordelijke bepalingen.

Startopdracht

Bekijk de foto.
Stel, je hebt een ruimtereis gemaakt. Je hebt foto's gemaakt.
Vertel in je eigen woorden wat er op deze foto te zien is.
Geef antwoord op twee van de volgende vragen: *Met wie? Waar? Waarheen? Waarom? Waardoor? Waarmee? Wanneer? Waarvandaan?*

Theorie

video-uitleg

Bijwoordelijke bepaling

Een **bijwoordelijke bepaling** (bwb) geeft antwoord op vragen als: *Waar? Waarheen? Waarom? Waardoor? Waarvandaan? Wanneer? Hoe?*

Bijvoorbeeld: *Door een ongeluk heeft Anke gisteren haar enkel gebroken.*

1	Noteer de **pv**. Gebruik de *vraagproef* of de *tijdproef*.	pv = heeft
2	Zoek het **ow**. Vraag: *wie of wat + persoonsvorm?*	wie heeft? Antwoord: *Anke* ow = Anke
3	Zoek het **gez**. Noteer alle werkwoorden in de zin.	gez. = heeft gebroken
4	Zoek het **lv**. Vraag: *wat (soms: wie) + gez. + ow?*	Wat heeft Anke gebroken? Antwoord: *haar enkel* lv = haar enkel
5	Zoek het **mv**. Vraag: *aan wie + gez. + ow + lv?*	Aan wie heeft Anke haar enkel gebroken? Antwoord:
6	Zoek de **bwb**. Vraag bijvoorbeeld: *Waar? Waarheen? Waarom? Waardoor? Waarmee? Met wie? Wanneer? Waarvandaan? Hoe?*	Waardoor? Antwoord: *door een ongeluk* bwb = door een ongeluk Wanneer? Antwoord: *gisteren* bwb = gisteren

Let op: soms bevat een zin geen bijwoordelijke bepaling, soms één, soms meer dan één.

Opdracht 1

1 Maak een zin met de zinsdelen. Plaats hoofdletters en leestekens.
a gekocht | dit longboard | op marktplaats | dinsdag | heb | ik
b gaan | met de tram | we | naar het rijksmuseum
c inleveren | zijn oude stripboeken | bij de kringloopwinkel | carlos | wil
2 Noteer van elke zin persoonsvorm, onderwerp en gezegde.
3 In welke twee zinnen staat een lijdend voorwerp?
4 Onderstreep in elke zin de bijwoordelijke bepaling(en).

Opdracht 2

Noteer eerst de pv. Benoem daarna de zinsdelen ow, gez., lv, mv en bwb.
1 Mijn foto's stuur ik digitaal aan mijn zus.
2 Ik wil Werner even een vraag stellen.
3 Duante geeft tijdens de pauze de folders aan alle leerlingen.
4 Op de middenstip overhandigde onze aanvoerder de tegenstander een vaantje met de clubkleuren.
5 Ontwerpers hebben dit weekend de eerste zelfstrikkende schoenen aan journalisten laten zien.
6 Jannet betaalt de bakker negen euro met een vingerscan.

Opdracht 3

Noteer eerst de pv. Benoem daarna de zinsdelen ow, gez., lv, mv en bwb. Let op: in een zin kunnen meerdere bijwoordelijke bepalingen staan. Zet een kruisje als het zinsdeel niet in de zin staat.
1 In de toekomst zul je in een speelfilm kunnen rondlopen.
2 Het raadsel in de krant kon ik makkelijk oplossen.
3 Morgen gaan Yonas en Basil op het weiland hun nieuwe drone uitproberen.
4 Gisteren gaf Juul haar vriendin een cadeaubon.
5 We hadden een discussie in de klas over het huiswerk.
6 De bal belandde met een boog in het doel.

Opdracht 4

Bedenk bij de volgende zinnen een bijwoordelijke bepaling die antwoord geeft op de vraag. Bijvoorbeeld: *waarop?* Merel rijdt door het bos. Antwoord: *op haar paard*.
1 *waar?* Adile gaat zwemmen.
2 *waarmee?* Tante Adinda helpt Maria.
3 *met wie?* De buurman rent door het park.
4 *wanneer?* De taco's worden gebracht.
5 *hoe?* Hanna en Sara gaan naar de stad.
6 *waardoor?* De hardloper viel.

Opdracht 5 ✱

De vraagwoorden waarmee je een bwb zoekt, zijn zelf ook bijwoordelijke bepalingen. Noteer van elke zin pv, ow, gez., lv, mv en bwb.
1 Waar heb je dat leuke T-shirt gekocht?
2 Wanneer gaat Janneke Henk zijn horloge teruggeven?
3 Hoe zou het Nederlands klinken over driehonderd jaar?
4 Waar kunnen we in de toekomst in de ruimte vakantie vieren?

Ik kan/weet
- bijwoordelijke bepalingen in een zin vinden.

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging formuleren

Je leert over de trappen van vergelijking en *als* en *dan*.

Startopdracht

Bekijk de vier foto's. Het zijn dingen waarop je digitale bestanden kunt opslaan.

1. Welk is het grootst? **A / B / C / D**
2. Waarop passen de meeste bestanden, denk je? **A / B / C / D**
3. Welk ding is het oudst en welk het modernst? Noteer de letters in de juiste volgorde.
4. Maak de zin af: In de toekomst zijn dingen waarop je je digitale bestanden opslaat volgens mij zo groot als ….

A

B

C

D

Theorie

video-uitleg

Vergelijken

Als je twee dingen met elkaar wilt vergelijken, dan gebruik je vaak de trappen van vergelijking en de woordjes *als* en *dan*.

De trappen van vergelijking
Er zijn drie trappen: de stellende trap, de vergrotende trap en de overtreffende trap. Meestal zet je in de vergrotende trap *-er* achter het woord en in de overtreffende trap *-st* achter het woord. Soms verandert het woord helemaal.

de stellende trap	*de vergrotende trap*	*de overtreffende trap*
Samir is aardig.	Marco is aardig**er**.	Asli is het aardig**st**.
Lolly's zijn lekker.	Chocola is lekker**der**.	Chips zijn het lekker**st**.
Ik eet graag patat.	Roos eet liever pizza.	Bob eet het liefst ijs.

***Als* of *dan*?**
Na de stellende trap gebruik je het woordje *als*. Vaak gebruik je ook de woorden *even* of *(net) zo*. Bijvoorbeeld:
– *Mijn moeder kan net zo snel fietsen als ik.*
Na de vergrotende trap gebruik je het woordje *dan*. Bijvoorbeeld:
– *Mijn vader kan sneller fietsen dan ik.*

Opdracht 1

Zet de woorden in het schema. Noteer de vergrotende en de overtreffende trap.
bang – eng – knap – mager – rood – schoon – stoer – vrolijk – warm – zielig

de stellende trap	*de vergrotende trap*	*de overtreffende trap*
bang	*banger*	*bangst*
eng	...	...

Opdracht 2

Noteer het juiste woord. Kies uit: *als* of *dan*.
1 Bij Jumbo verdien je als vakkenvuller net zoveel ... bij Albert Heijn.
2 Het gras bij de buren is altijd groener ... bij ons.
3 Lana vindt dit blauwe jasje veel mooier ... dat rode.
4 Volgens Ahmed ben je met de trein net zo snel in Almere ... met de auto.
5 Hoe kan dat nou? Jouw koffie is veel warmer ... die van mij.

Opdracht 3

Neem de zin over en gebruik de juiste woorden.
1 Janine vindt Jeb **leuker / leukst als / dan** Frank.
2 Bij honkbal sloeg Frits **verder / verst als / dan** Halib.
3 Tijdens de voorstelling moet Pim net zo **laat / later** optreden **als / dan** Suus.
4 Het weer wordt nog **slechter / slechtst als / dan** nu.
5 In de toekomst zullen we **vaak / vaker** vakantie hebben **als / dan** tegenwoordig.

Opdracht 4

Lees de tekst. Noteer de juiste vorm van de woorden tussen haakjes. Kies het juiste woord: *als* of *dan*.

1 Nederland wordt (druk) en (vol). **2** We kunnen tegenwoordig (weinig) bouwen **als / dan** honderd jaar geleden. **3** De bouwruimte op land wordt steeds (schaars).
4 Maar waar is het in Nederland nog het (leeg)? Precies, op het water. **5** Huizen op het water bouwen, dat klinkt toch (logisch) **als / dan** huizen bouwen op Mars.
6 Deze drijvende woningen zijn net zo (goedkoop) **als / dan** woonboten. **7** Het ene ontwerp is nog (mooi) **als / dan** het andere. **8** De plannen om hele dorpen op het water te bouwen, zijn het (spannend)!

9 Ja, ons leven gaat er een stuk (aangenaam) uitzien **als / dan** vroeger.
Naar: www.futuristisch.nl, op 19 mei 2017

Opdracht 5 ✱

Als de overtreffende trap een moeilijk uitspreekbaar woord oplevert, wordt *meest* gebruikt: *logisch – logischer – meest logisch*.
Noteer van de woorden de vergrotende en de overtreffende trap. Bij vijf woorden moet je *meest* gebruiken.
boos – exotisch – hard – koud – licht – praktisch – vast – verbaasd – zwart

Ik kan/weet
- de trappen van vergelijking gebruiken in combinatie met *als* en *dan*.
- moeilijke woorden met *-i* en *-ie* goed spellen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging
spelling

Je leert over lastige werkwoorden.

Startopdracht

1 Vul in de puzzel de woorden aan met *be-*, *her-*, *over-* of *ver-*.

a verbeteren
b het geheel zien
c beoordelen
d over iets nadenken
e verzinnen
f wantrouwen
g vervallen
h te voet afleggen
i aansluiten bij de vijand

a				z	i	e	n			
b					z	i	e	n		
c			z	i	e	n				
d					d	e	n	k	e	n
e			d	e	n	k	e	n		
f				d	e	n	k	e	n	
g				l	o	p	e	n		
h			l	o	p	e	n			
i					l	o	p	e	n	

2 Zet de letters in de blauwe vakjes achter elkaar in deze zin: … … is …?
Wat is volgens jou het antwoord op de vraag?

Theorie

video-uitleg

Lastige werkwoorden

Sommige werkwoorden zijn erg lastig. Bij deze werkwoorden klinken de persoonsvorm tegenwoordige tijd en het voltooid deelwoord klinken hetzelfde, maar schrijf je anders. Het gaat om de werkwoorden die bijvoorbeeld beginnen met *ge-*, *be-*, *ver-*, *ont-*, *her-* of *over-*.

tegenwoordige tijd	voltooide tijd
• Tom verdient veel geld.	• Tom *heeft* veel geld verdiend.
• Irsa overlegt met haar vrienden.	• Irsa *heeft* met haar vrienden overlegd.
• Sarah beantwoordt de vraag.	• Sarah *heeft* de vraag beantwoord.
• Er gebeurt een ongeluk.	• Er *is* een ongeluk gebeurd.

Gebruik bij het spellen van werkwoorden het schema op bladzijde 243.

Opdracht 1

Neem het onderstreepte woord over en geef aan: *pv* of *vd*.

1 Piet verhuist naar Zweden. — Piet is naar Zweden verhuisd.
2 Henny heeft haar enkel verdraaid. — Henny verdraait haar enkel.
3 Het verkeer was ontregeld. — De storm ontregelt het verkeer.
4 Mijn moeder bestelt koffie. — Mijn moeder heeft koffie besteld.

Opdracht 2

Noteer eerst of je een pv of vd moet invullen. Noteer dan de juiste vorm van het werkwoord. Zet de pv in de tt.

1 Luc heeft zijn voorsprong op allerlei manieren (verdedigen).
2 Wie (bepalen) eigenlijk de opstelling van het team?
3 Tijdens de Landmachtdagen heeft Flinn een tank (besturen).

4 Over tien jaar is het aantal aardbewoners (verdubbelen).
5 Wat (bedoelen) de docent eigenlijk met deze instructie?

Opdracht
3

Noteer de juiste vorm van het werkwoord. Zet de pv in de tt.
1 Omdat de aarde opwarmt, (veranderen) het klimaat in Nederland.
2 Voordat de training begint, heeft de coach de instructie voor de oefening (herhalen).
3 Onderzoekers verwachten dat over twintig jaar bijna iedereen zijn boodschappen online (bestellen).
4 De kampioenen werden (onthalen) met bloemen en toegesproken door de voorzitter.
5 Heb je gehoord dat de stadionspeaker ook (vermelden) wie er laatste is geworden?

Opdracht
4

Lees de tekst. Noteer eerst of je een pv of vd moet invullen. Noteer dan de juiste vorm van het werkwoord. Zet de pv in de tt.

Een huis in één dag

1 Aan de universiteit van Zuid-Californië is een 3D-printer (ontwikkelen) die beton spuit. **2** De printer wordt (bevestigen) aan een grote kraan. Op die manier wordt het mogelijk om een compleet huis te printen in 24 uur. **3** Het printen van een huis (besparen) naast tijd ook heel veel geld. **4** 3D-printers kunnen ook (gebruiken) worden op Mars. **5** Je (besturen) de machine dan vanaf de aarde.

Naar: www.NU.nl, op 16 januari 2014

Opdracht
5 ✱

Soms klinken de pv en het vd hetzelfde en schrijf je ze ook hetzelfde.
Noteer of het onderstreepte werkwoord een pv of een vd is.
1 Dennis heeft de snoepjes snel <u>verstopt</u> in zijn rugzak.
2 Om de cake lekkerder te maken, <u>gebruikt</u> mijn oma vanillepoeder.
3 In de toekomst worden vast meer bewoonbare planeten <u>ontdekt</u>.
4 De clown <u>vermaakt</u> de zieke kinderen in het ziekenhuis.
5 Is Zoë tijdens de toets <u>betrapt</u> op spieken?

Opdracht
6

Moeilijke woorden – 'weetwoorden'
Neem de woorden met de puntjes over en vul de juiste letters in.
1 In jan...r... gaan we altijd op va...ant... naar Duitsland
2 Mijn broer van zeventien heeft stiek...m een slokje al...ohol gedronken.
3 Met het nieuwe a...araat kun je printen en ook kop...ren.
4 Het zou een ve...assing zijn wa...eer Harrie op mijn verjaardag langskomt.
5 Mi...chien wil je iets vertellen over die intere...ante gebeurtenis?

Ik kan/weet
- werkwoorden die beginnen met *ge-*, *be-*, *ver-*, *ont-*, *her-* of *over-* goed spellen. 3F
- de moeilijke woorden uit deze paragraaf goed spellen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Nepnieuws

Kat bevalt van puppy's, windmolens die gebruikt worden om wolken weg te blazen ... soms kom je nieuws tegen waarvan je denkt: klopt dat wel?

Samen met een klasgenoot ga je op zoek naar de beste 1 aprilgrap van dit jaar en een goed broodjeaapverhaal: een verzonnen verhaal dat mensen aan elkaar doorvertellen en dat soms per ongeluk in de krant verschijnt. Waarom vinden jullie de berichten goed en waarom zijn waarschijnlijk veel mensen erin getrapt? Daarna verzinnen jullie je eigen broodjeaapverhaal. Hoe 'echt' is jullie nepnieuws?

Bij deze opdracht breng je de volgende theorie in de praktijk:
• *Lezen:* Weet wat je leest

Het stappenplan voor de opdracht krijg je van je docent of vind je online.

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan de bron van een tekst vinden. • Ik kan zien of een tekst bedoeld is om te overtuigen of te informeren. • Ik kan beoordelen of een tekst betrouwbaar is.
Schrijven	• Ik kan een beleefde e-mail schrijven. 1F
Kijken en luisteren	• Ik kan beoordelen of een fragment betrouwbaar is.
Spreken en gesprekken	• Ik kan informatie vragen. 1F • Ik kan doorvragen. 2F
Woordenschat	• Ik weet hoe ik de betekenis van een samenstelling op moet zoeken in het woordenboek. 1F • Ik kan erachter komen wat de betekenis van een samenstelling is. 1F • Ik weet de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit deze paragraaf.
Taalverzorging grammatica	• Ik kan bijwoordelijke bepalingen in een zin vinden.
Taalverzorging formuleren	• Ik kan de trappen van vergelijking gebruiken in combinatie met *als* en *dan*. • Ik kan moeilijke woorden met *-i* en *-ie* goed spellen. 2F
Taalverzorging spelling	• Ik kan werkwoorden die beginnen met *ge-*, *be-*, *ver-*, *ont-*, *her-* of *over-* goed spellen. 3F • Ik kan de moeilijke woorden uit deze paragraaf goed spellen. 2F

Zo bereid je de toets goed voor

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten gingen nog niet goed?
  Maakte je fouten omdat je iets niet begreep, waren het slordigheden of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de uitlegvideo's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

Aantekeningen

Hoofdstuk 6

Vakantie!

Taalgrappen

In **taalgrappen** speel je met taal. Je speelt bijvoorbeeld met klanken en letters ('Ben je thuis?' 'Nee, ik ben Ernie.') of met de dubbele betekenis van woorden: 'In het begin vond ik haar het einde.' Zo'n taalgrap die iemand met opzet maakt, heet een **woordspeling**.

Bommelwoorden

Het woord 'bommelwoord' komt van 'bommelding' – een woord dat je op twee manieren kunt lezen:
bom-melding en bommel-ding
Op welke twee manieren kun je deze bommelwoorden lezen?
behangerslijm – bruidstaart – carnavalshit – geluidschip – hiphopster – kerstomaatje – massagebed – minimaal – valkuil – verfrommel
Ken jij nog een bommelwoord?

De weg is weg

De koppen van nieuwsberichten worden meestal door één persoon gemaakt: de koppenmaker. Maar soms heeft hij z'n kop er niet helemaal bij en dan gebruikt hij woorden die een dubbele betekenis hebben.
Op welke twee manieren kun je deze krantenkoppen lezen?
Automobilisten verstoppen afrit A2 – Barney treft Taylor op WK Darts – Eten van vrouwen beter voor het milieu – Minister maakt T-rex af – Politie snapt een op zes voortvluchtige criminelen.

Zin in een gezonde grap? Maak dan ook de raadsels met groente en fruit!

Lezen

Je leert over tekst en publiek.

Startopdracht

Jouw buurvrouw vraagt of je voor haar een reisgids wilt halen bij het reisbureau. Ze wil een reis boeken voor de zomervakantie. Ze gaat samen met haar man, dochter (12) en zoon (7). Het gezin wil genieten van de zon en vooral niet te veel doen tijdens hun vakantie. Bekijk de voorkanten van de reisgidsen.

Ik zou reisgids __________ voor mijn buurvrouw halen, omdat ____________________

1

2

3

Theorie

video-uitleg

Tekst en publiek

Een schrijver wil meestal dat zijn tekst door een bepaalde groep mensen gelezen wordt: het **publiek**. Bijvoorbeeld: jongeren, voetbalfans, gamers. Een schrijver houdt bij het schrijven van de tekst rekening met het publiek.

Voor welk publiek een tekst bedoeld is, kun je zien aan:
- het **onderwerp**: een tekst over de gaafste achtbanen in Europa is bijvoorbeeld bedoeld voor jongeren. Een tekst over het schilderen van je huis is bedoeld voor volwassenen.
- het **taalgebruik**: teksten voor jongeren hebben bijvoorbeeld veel moderne en nieuwe woorden en de lezer wordt meestal met 'je' aangesproken. In een tekst voor volwassenen wordt de lezer vaker met 'u' aangesproken.
- de **bron**: een tekst in *Bobo* is voor kinderen bedoeld, een tekst in *7Days* voor jongeren en een tekst in het tijdschrift *LINDA.* voor volwassen vrouwen.
- de **lay-out** (= opmaak): in tijdschriften en op websites voor jongeren zie je veel illustraties, grote koppen, veel kleuren en lettertypen. Ingewikkelde teksten voor volwassenen zien er vaak saaier uit dan teksten voor jongeren.

Opdracht 1

Bekijk en lees tekst 1, 2 en 3.

1 Bij welke tekst(en) past de uitspraak?

a heeft als onderwerp ‘tweedehands achtbaan te koop’
b is bedoeld voor ‘volwassenen die een pretpark bezitten’
c spreekt de lezer aan met ‘u’/’uw’
d is een nieuwsbericht
e heeft de grootste foto en de meest verschillende soorten letters
f heeft een bron waaraan je meteen het publiek herkent

2 Maak voor elke tekst de zin af: Deze tekst heeft als doel … en is bedoeld voor ….

Tekst 1

TE KOOP: TWEEDEHANDS ACHTBAAN UIT SLAGHAREN

DEEL DIT ARTIKEL

Geschreven door: Lisanne van Sadelhoff

20 maart 2017

Hebben jouw ouders een grote tuin? Dan is dit misschien wel wat voor jou! Een oude achtbaan van attractiepark Slagharen staat namelijk te koop.

Oké, heel mooi en nieuw is-ie niet, maar hij is wel keurig opnieuw geschilderd. De Looping Star, zoals de achtbaan heet, is nu blauw-wit van kleur. Vorig jaar oktober kon je voor de laatste keer een rondje rijden in de Looping Star. Daarna werd de achtbaan verkocht en opgeknapt.

De Looping Star wordt nu, in zijn nieuwe jasje, aangeboden op een website voor tweedehands attracties. Hoe duur de Looping Star is, staat er niet bij. Maar waarschijnlijk moet je nog wél even sparen...

Naar: www.kidsweek.nl, op 20 maart 2017

Tekst 2

27% 19:00

Overig

Oude achtbaan Slagharen te koop aangeboden

Gepubliceerd: 18 maart 2017 19:45

De oude achtbaan van attractiepark Slagharen, Thunder Loop, staat de koop aangeboden op een website voor tweedehands attracties.

De achtbaan, die beter bekend staat onder de oude naam Looping Star, werd in het najaar afgebroken.

De achtbaan werd verkocht aan een bedrijf in Schotland. Het bedrijf heeft de achtbaan opnieuw geverfd en te koop aangeboden. Hoeveel voor de achtbaan wordt gevraagd is niet bekend.

Naar: NU.nl, op 18 maart 2017

Tekst 3

Looping Star
Looping Star te koop, verkeert in goede staat. De attractie heeft één treintje met ruimte voor 24 passagiers. Het parcours van de achtbaan bevat een lange verticale loop en enkele kleine en één grote 180-graden schroef.

Fabrikant: Schwarzkopf
Productiejaar:1979
Parcourslengte: 554 meter
Afmetingen (LxBxH): 65 x 28,5 x 18,5 meter
Stoeltjes (in één wagen): 24 passagiers
Capaciteit per uur: 900 mensen
Stroomverbruik: 3x250 amps, 380/415 volt 50 HZ
Te Koop: per direct
Prijs: op aanvraag

Naar: www.amusement-rides.com, op 18 maart 2017

Opdracht 2

Lees tekst 4.

1 Wat is het onderwerp van tekst 4?
2 Wie moet het aanmeldformulier invullen?
3 Aan welke woorden kun je zien voor welk publiek het aanmeldformulier is bedoeld?
4 De rest van de tekst is geschreven voor jongeren. Neem drie woorden uit de tekst over waaraan je dat kunt zien.
5 Aan welke lay-outkenmerken kun je ook zien dat de tekst bedoeld is voor jongeren? Noteer er twee.
6 Noteer drie activiteiten die je tijdens het kamp op het strand kunt doen.
7 Wat is het doel van tekst 4?
A ☐ amuseren
B ☐ iets laten doen
C ☐ informatie geven
8 Hoor jij bij het publiek van deze tekst? Leg uit waarom wel/niet.

Tekst 4

HET LEUKSTE STRANDKAMP!

Ben jij een echte beachboy of -babe? Hou je van actie en avontuur? Dan past dit zomerkamp helemaal bij jou! Tijdens dit te gekke strandkamp worden vijf dagen lang de leukste en spannendste activiteiten gedaan. Ben jij slim genoeg om raadsels op te lossen, snel genoeg om water te dragen, sterk genoeg om met je eigengebouwde katapult een land te veroveren en behendig genoeg om het sterkste vlot te bouwen?

DOE DAN MEE AAN HET STRANDKAMP!

Naast survival- en lagoonspellen gaan we, zoals elk jaar, ook activiteiten doen als bodyboarden, surfen en raften. Een dropping mag natuurlijk ook niet ontbreken! Elke dag is gevuld met spannende en leuke spellen, zodat jij je geen moment hoeft te vervelen. Het wordt zeker weten de leukste week van jouw vakantie!

OVERNACHTEN?

Je kunt ook overnachten in onze Beachfarm, een gezellige surfaccommodatie aan zee. Naast de activiteiten overdag vindt hier ook een geweldig avondprogramma plaats en wordt er gezorgd voor gezonde en heerlijke maaltijden. Wil je liever in je eigen bed slapen? Dan kun je het strandkamp ook gewoon als dagkamp boeken!

Aanmeldformulier Strandkamp
Naam: ....
Uw contactgegevens: ....
Naam kind: ....
Leeftijd: ....
Adres: ....
Woonplaats: ....
Gebruikt uw kind medicijnen? ja/nee*
Zo ja, welke: ....
Handtekening ouder/verzorger:
....
*doorhalen wat niet van toepassing is

Naar: djus.nl/zomerkampen/strandkamp, op 30 maart 2017

Opdracht 3 ✱

Lees tekst 5.

1 Wat is het onderwerp van tekst 5?
2 Voor wie is het kamp bedoeld?
3 Welke woorden uit tekst 4 betekenen ongeveer hetzelfde als deze woorden uit tekst 5?
a inspanning (al. 1)
b saai worden (al. 1)
c vaardig (al. 3)

4 Welk kamp duurt langer? Het strandkamp in tekst 4 of het zomerkamp in tekst 5? Noteer voor beide kampen het aantal dagen.

Tekst 5

Zomerkamp Engels en voetbal in Engeland

[1] Een zomerkamp in Engeland is de ideale combinatie van een taal leren en inspanning. Elke dag heb je een taalcursus Engels en een sporttraining. Saai wordt het niet!

[2] Het voetbalkamp is voor jongens en meiden van 10 tot 17 jaar. De trainingsgroepen worden ingedeeld op niveau, maar ook op leeftijd. Na aankomst op maandag zal de hoofdcoach alle deelnemers testen om zo de juiste indeling te kunnen maken. Op vrijdag, de slotdag, worden er wedstrijdjes gehouden tussen de groepen. Een team van topcoaches en internationals biedt intensieve coaching en zal je helpen je vaardigheden te verbeteren en je kennis van het spel te vergroten.

[3] Door en tijdens de taalcursus Engels krijg je zelfvertrouwen om in het Engels te communiceren. Je leert veel Engelse woorden en je wordt vaardig in het lezen, luisteren en schrijven. Ook tijdens het sporten is de communicatie in het Engels.

Naar: www.plustaalreizen.nl, op 3 april 2017

Opdracht
4

Lees tekst 6.

1 Wat is het onderwerp van tekst 6?

2 Kijk naar de bron van de tekst. Welk woord herken je in de internetlink?

3 Wat is het doel van deze tekst?
A ☐ De schrijver wil de lezer amuseren.
B ☐ De schrijver wil de lezer informeren.
C ☐ De schrijver wil de lezer zijn mening geven.

4 Wat is het publiek van deze tekst?

5 Wat betekenen deze woorden uit de tekst? Kies uit 1 tot en met 6.

a mythe (tussenkopje al. 2)
b historici (al. 2)
c agrariërs (al. 2)
d motieven (al. 3)
e onderwijskundigen (al. 3)
f epidemieën (al. 4)

1 boeren
2 mensen die veel weten van geschiedenis
3 mensen die veel weten van onderwijs
4 redenen waarom je iets doet
5 situatie waarin veel mensen tegelijk dezelfde ziekte hebben
6 verhaal dat veel mensen kennen, maar dat niet echt is gebeurd

6 In de tekst worden drie redenen gegeven waarom we zomervakantie hebben. Vul het schema verder in.

reden	In welke alinea staat deze reden?	Welke woorden geven aan dat er een reden volgt?	Wat is het onderwerp van elke reden?
1	*in al. …*	…	…
2	*in al. …*	*ten tweede*	…
3	*in al. …*	…	*andere werkweken*

7 Waarom denken veel mensen dat scholieren tijdens de oogsttijd vakantie hebben?

8 Het stukje tekst in het gele kader komt uit 1856. Hoeveel weken zomervakantie had men toen? En hoeveel heb jij nu?

Tekst 6

De geschiedenis van de zomervakantie

[1] Het is bijna zomervakantie. Heerlijk toch? Maar waarom en sinds wanneer zijn schoolgangers 's zomers in Nederland zes weken vrij? En in Iran, Egypte of de Verenigde Staten zelfs twaalf weken? Een korte geschiedenis van de zomervakantie.

De oogstmythe

[2] Veel mensen denken dat de oogst in augustus tot het ontstaan van de zomervakantie heeft geleid. Maar enkele jaren geleden hebben historici aangetoond dat dit niet waar is. Kinderen van agrariërs waren vooral in de drukkere perioden van het najaar (de oogst –ook in september! – en de verkoop van de oogst) en in het voorjaar (de zaaitijd) nodig om hun ouders bij te staan op het platteland. En dus niet in de zomermaanden juni, juli en augustus.

Waarom zomervakantie?

[3] Niet de oogst – dit woord is overigens afgeleid van *augustus* – maar andere praktische motieven vormden aanleiding voor de invoering van de zomervakantie. Ten eerste vonden negentiende-eeuwse onderwijskundigen een lange vakantie in de zomer een goed idee. Dan konden schoolkinderen goed uitrusten, terwijl docenten ook tot rust kwamen en de gelegenheid kregen om zich voor te bereiden op een nieuw schoolseizoen door thuisstudie te doen.

> Vakantien zijn er 3 weken met Kersttijd en 5 weken in den zomer, namelijk van den eersten Maandag in Junij tot den tweeden Maandag in Julij. – Gedurende de zomervakantie kan men aan de inrigting niet blijven; in de wintervakantie echter wèl, maar in dit geval tegen eene tegemoetkoming van ƒ 20.

Hitte

[4] Ten tweede: in landen met extreem warme zomers vormde het feit dat de klaslokalen 's zomers te heet zijn een reden voor zomervakanties. Met name in de Verenigde Staten bleek dat de klaslokalen in de

zomer vaak behoorlijk leeg waren. Vanwege de hitte spijbelden de kinderen massaal. Dat kon natuurlijk niet. Ook braken 's zomers in school regelmatig epidemieën uit door de warmte. Vanaf het midden van de negentiende eeuw voerden Amerikaanse scholen daarom zomervakanties in. Veel landen met een warm, zomers klimaat hebben vandaag de dag om deze reden nog steeds lange zomervakanties. Zo kennen Iran, Syrië, Egypte, de Verenigde Staten, Irak, Italië, Rusland en Griekenland een zomervakantie van ongeveer drie maanden!

Andere werkweken

[5] Een laatste reden voor lange zomervakanties was de verandering in de werkweek. In de negentiende en vroege twintigste eeuw werd in veel westerse landen de achturige werkdag doorgevoerd. Hierbij paste ook meer vakantie: minder werken, meer vrije tijd! In 1960 volgde ook nog de vrije zaterdag, die het voor gezinnen mogelijk maakte om er een lang weekend tussenuit te gaan.

Naar: Enne Koops, historiek.nl, op 9 augustus 2016

Opdracht
5

Lees tekst 7.

1 Wat is het onderwerp van tekst 7?
2 Wat is het doel van deze tekst?
3 Wat betekenen deze woorden uit de tekst? Kies uit 1 tot en met 5.

a massaal (al. 1)	1 blij
b knooppunt (al. 1)	2 heel bijzondere gebeurtenis
c fenomeen (al. 2)	3 heel interessant
d fascinerend (al. 2)	4 met heel veel tegelijk
e verheugd (al. 2)	5 plaats waar veel wegen samenkomen

4 Noteer het woord dat het tegenovergestelde betekent van *frustratie* (al. 2).
5 Welke zin uit tekst 7 past het best bij de foto? Noteer alleen de eerste twee woorden van die zin.
6 Bij welke alinea van tekst 6 past het best tekst 7?
7 In 1955 waren mensen verheugd over de file. Wat vindt men tegenwoordig van files?

Tekst 7

De allereerste file in Nederland

[1] De eerste echte file in Nederland vond plaats op zondag 29 mei 1955. Het was die dag eerste pinksterdag en dus trokken de mensen er massaal met de auto op uit. Het was mooi weer en veel Nederlandse gezinnen uit de Randstad kozen ervoor om hun zondag op de Veluwe door te brengen. Een groot aantal Duitse toeristen trok echter juist naar het westen om de bollenvelden te bezichtigen. Toen de twee verkeersstromen elkaar bij Utrecht ontmoetten, ging het mis. De rotonde bij knooppunt Oudenrijn kon de 50.000 toegestroomde auto's niet verwerken en er ontstond een file.

Bezienswaardigheid

[2] In tegenstelling tot vandaag de dag leidde de file niet tot frustratie, maar juist tot plezier. Met name de mensen die zelf geen onderdeel uitmaakten van de verkeersopstopping, vonden het fenomeen fascinerend. Het fietspad naast de weg stroomde vol met toeschouwers en de bestuurders op de tegenliggende rijbaan besloten hun auto op de vluchtstrook te parkeren, zodat zij uitgebreid de tijd hadden om de lange rij voertuigen in zich op te nemen. Veel mensen waren verheugd dat er een file in Nederland stond, want de file was een teken dat het economisch goed ging met het land.

Naar: www.isgeschiedenis.nl, op 12 april 2017

Ik kan/weet
- aan een tekst zien voor welk publiek hij bedoeld is.

Maak de extra opdrachten online.

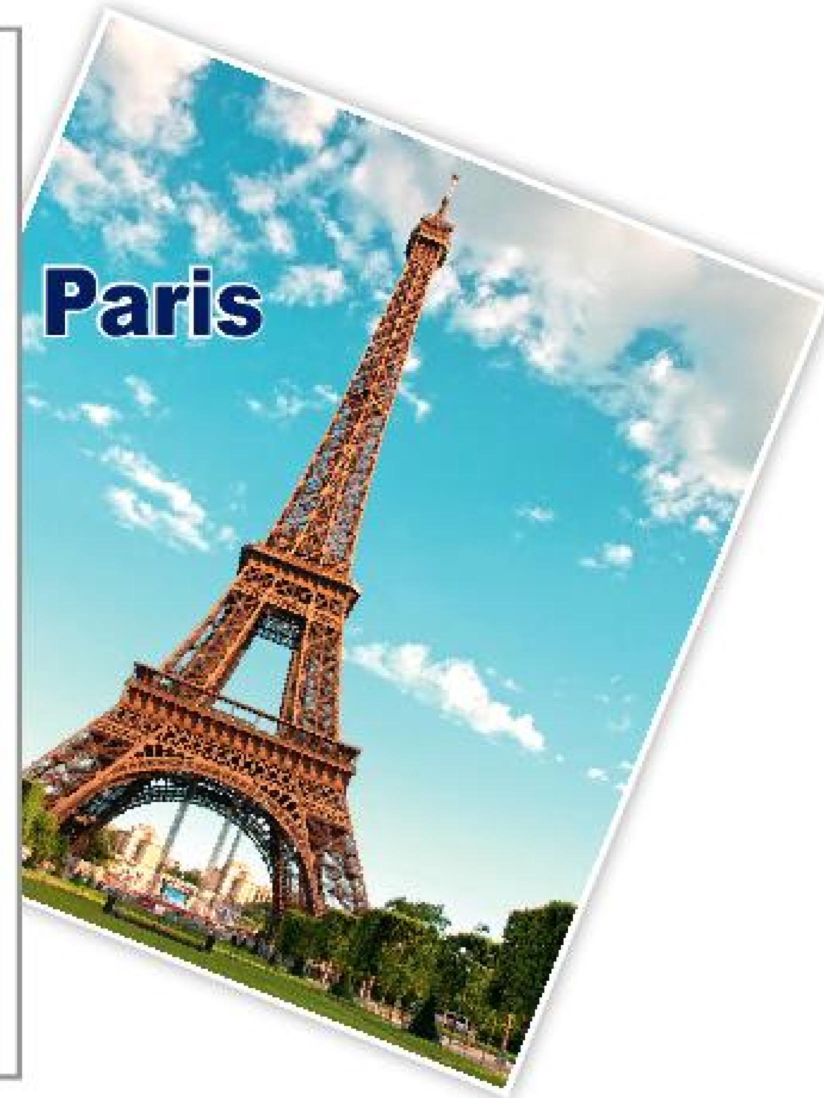
Schrijven

Je leert schrijven voor publiek.

Startopdracht

Bekijk de kaart.
1 Voor wie is de kaart bedoeld?
2 Waarom denk je dat?

Hai liefie,
Het is hier geweldig!! Echt zóóóóóó jammer dat je er niet bij bent. We zijn al bovenop de Eiffeltoren geweest en gaan morgen naar Eurodisney. Lekker gillen in de Space Mountain.
Mis je.
xxx
Daisy

Theorie

video-uitleg

Schrijven voor publiek

Als je schrijft, houd je rekening met je **publiek**, je lezers:
- Vraag je af: wat weten mijn lezers al en wat moeten zij (nog meer) weten?
- Spreek jongere lezers aan met 'je' en gebruik woorden en zinnen die bij jongeren passen. Bijvoorbeeld:
  Chillen, gamen, sporten en dansen op de camping? Dan check je onze ChillZone!
- Spreek volwassen lezers aan met 'u' en zeg alles wat netter. Bijvoorbeeld:
  Meer informatie over onze camping kunt u aanvragen via de website.
- Houd ook bij je lay-out rekening met je lezers. In een tekst voor jongeren kun je verschillende afbeeldingen, grote koppen en veel kleuren en lettertypen gebruiken (maar overdrijf niet!). Gebruik in een tekst voor volwassenen een rustige lay-out.

Opdracht 1

Herschrijf de volgende zinnen.
1 Maak deze zinnen geschikt voor jongeren:
   a Deze unieke ervaring blijft geruime tijd in uw herinnering hangen.
   b Onze viersterrencamping biedt u directe toegang tot het meer van Annecy.
2 Maak deze zinnen geschikt voor volwassenen.
   a Hardgaan doe je in onze nieuwste achtbaan. Koop online tickets voor een vette dag vol adrenaline.
   b Onze reisleiders geven je tips en tricks voor de beste feesten en events.

Opdracht
2

Lees de tekst.
1 Voor wie is deze tekst geschreven? Leg je antwoord uit met twee voorbeelden.
2 Herschrijf de tekst voor jongeren. Doe dat zo:
- Spreek de lezer aan met 'je'.
- Gebruik woorden en zinnen die bij jongeren passen.
- Zorg voor een lay-out die past bij je publiek.

3 Bekijk de afbeeldingen onder de tekst. Welke afbeelding zou jij gebruiken bij de tekst voor jongeren: A, B of C?

Bewegingsziekte

Drie op de vier mensen zijn weleens reisziek geweest. De bekendste vorm van reisziekte is zeeziekte. De schommelende beweging van de boot maakt u eerst duf. Dan gaat u gapen, zweten en wordt u misselijk. Dit eindigt vaak met braken en een beroerd gevoel. Behalve op zee kan dit u ook overkomen in het vliegtuig, de auto, bus of trein. Dan wordt het 'luchtziekte' of 'wagenziekte' genoemd. Sommige mensen hebben er ook last van in een (snelle) lift, speeltuin, pretpark of een kermisattractie. Dan wordt het ook wel 'bewegingsziekte' genoemd.

Naar: www.gezondheidsnet.nl, op 8 december 2016

A

B

C

Opdracht
3

Wat is jouw favoriete vakantieland? En waarom is dat land zo speciaal? Schrijf drie teksten waarin je informatie over het land geeft, bijvoorbeeld over dingen om te bekijken of te bezoeken. Laat duidelijk blijken waarom dat land zo speciaal is.
De teksten worden geplaatst op drie verschillende websites, namelijk:
- www.basisschoolwiki.nl • www.puberoppad.nl • www.reizennajepensioen.nl

1 Noteer je favoriete vakantieland.
2 Noteer informatie over het land. Zoek eventueel extra informatie op. Bedenk voor elke doelgroep welke informatie je gaat gebruiken.
3 Schrijf voor elk van de drie genoemde websites een tekst van ongeveer honderd woorden. Pas het taalgebruik aan je publiek aan.
4 Zet boven de teksten een titel en onder de teksten je naam en je klas.
5 Ruil je teksten met die van een klasgenoot en vul voor elkaar het feedbackformulier in.
6 Ruil jullie teksten weer en verbeter je teksten als dat nodig is.

Ik kan/weet • mijn woordgebruik en de lay-out van mijn tekst aanpassen aan het publiek. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Kijken en luisteren

Je leert over het publiek van een programma.

Startopdracht

Je past op je buurmeisjes van 2 en 10 jaar oud. Ze mogen van hun ouders alleen naar tv-programma's kijken die bij hun leeftijd passen.

1 Je kijkt eerst met z'n drieën een programma. Bekijk de programmalogo's. Welk programma kies je?

2 Het buurmeisje van 2 is gaan slapen. Je kijkt nog een programma met je buurmeisje van 10. Welk programma kies je nu?

3 Beide buurmeisjes zijn naar bed. Ga jij een van onderstaande programma's bekijken of kies je een ander programma? Welk?

Theorie

video-uitleg

Publiek

Elke uitzending op radio, tv of internet wordt gemaakt met een bepaald **publiek** in gedachten. Bijvoorbeeld: kinderen, sportliefhebbers, reizigers.

Als je wilt weten voor welk publiek een uitzending bedoeld is, let je op de volgende dingen:

- Het **onderwerp** – Een vlog voor jongeren gaat bijvoorbeeld niet over het afsluiten van een hypotheek, maar over make-up of videogames. Praatprogramma's op tv zijn meestal voor een groot, volwassen publiek gemaakt.
- De **vorm** – In bijvoorbeeld een programma voor jongeren praat de presentator vaak nogal snel en wisselen de beelden elkaar snel af. In een programma voor volwassenen wisselen de beelden elkaar minder snel af en praten mensen vaak wat rustiger.
- Het **taalgebruik** – Als veel mensen begrijpen wat er gezegd wordt, dan is de uitzending voor een groot publiek gemaakt. Als het taalgebruik heel moeilijk is, is de uitzending waarschijnlijk bedoeld voor mensen die al veel over het onderwerp weten.

Opdracht 1

Je gaat twee fragmenten bekijken. Lees eerst de vragen. Bekijk daarna de fragmenten en beantwoord voor elk fragment alle vragen.

1 Wat is het onderwerp van het fragment?

2 Wat past het best bij het fragment?
a De presentator praat **langzaam / rustig / snel**.
b Beelden wisselen elkaar **langzaam / rustig / snel** af.
c De beelden zijn **saai / gewoon / met veel kleuren of vormen** gemaakt.
d Het taalgebruik is **eenvoudig / gewoon / moeilijk**.
e Het programma is vooral bedoeld voor **kinderen / jongeren / volwassenen**.

3 Waarop heb je vooral gelet bij het bepalen van het publiek?
A ☐ onderwerp
B ☐ spreektempo
C ☐ vorm en beelden
D ☐ taalgebruik

Opdracht 2

Lees eerst de vragen. Bekijk daarna de vlog van Jörgen Apperloo nog een keer.

1 Gebruikt Jörgen verschillende soorten beeld, zoals foto's, animaties en filmfragmenten? ***ja / nee***
2 Jörgen gebruikt populaire taal, zoals 'lekker luieren'. Noteer nog een voorbeeld van populaire taal die Jörgen gebruikt.
3 Je wilt de VakantieBieb-app op jouw tablet. Wat kost de app?
4 Noteer twee voordelen die Jörgen noemt over de VakantieBieb-app.
5 Met kerst ga je op wintersport. Kun je de boeken in de VakantieBieb-app ook lezen in de kerstvakantie? Leg uit.

Opdracht 3

Lees eerst de vragen. Bekijk daarna het fragment uit *3 op Reis*.

1 Noteer het onderwerp van dit fragment in één woord.
2 Onderstreep het juiste woord:
a Het fragment bevat **geen / een paar / veel** moeilijke woorden.
b Het publiek van dit fragment bestaat uit mensen die **veel / weinig** over het onderwerp weten.
3 Wat is het doel van dit fragment?
4 Voor welk publiek is dit fragment gemaakt?
A ☐ jonge mensen die op vakantie willen naar dit land
B ☐ leerlingen bij het vak aardrijkskunde
C ☐ scholieren bij het vak Nederlands

Bekijk het fragment nog een keer en beantwoord de volgende vragen.

5 Je hebt geen idee waar Suriname ligt. Hoe helpt de maker van dit fragment jou?
6 In veel programma's voor jongeren wordt snel gesproken en wisselen de beelden elkaar snel af. In dit fragment wordt rustig gesproken. Waarom is daarvoor gekozen?
7 Waarom is de informatie in het fragment betrouwbaar? Kies uit:
A ☐ De bron, NPO, is betrouwbaar.
B ☐ Dit programma wil alleen maar informeren.
C ☐ Het gaat over Suriname.
D ☐ Je kunt de informatie controleren.
E ☐ Je ziet mooie beelden van het land.

Ik kan/weet
• erachter komen voor welk publiek een programma gemaakt is.

Maak de extra opdrachten online.

Spreken en gesprekken

Je leert spreken voor een publiek.

Startopdracht

Lees de tekstballonnen.
Welke tekst is het meest geschikt voor jongeren? Leg je antwoord uit met twee voorbeelden.

A
Gooi je schooltas in de kast, zet de wekker uit en relax. Het is zomervakantie. Zes weken geen school! Voor iedereen die niet op vakantie gaat, maar wel graag toffe dingen doet, heb ik een aantal tips.

B
Als vakantieland heeft Nederland veel te bieden. De duinen zijn heerlijk om op de fiets of wandelend doorheen te dwalen. In steden als Leiden en Delft proef je het verleden.

Theorie

video-uitleg

Spreken voor publiek

Als je spreekt voor publiek, moet je rekening houden met je **luisteraars**. Je wilt dat het publiek je begrijpt en met plezier naar je luistert.

Let daarom goed op de volgende punten:
- **Taalgebruik** – Pas je taalgebruik aan je publiek aan. Let op de woorden die je gebruikt, de zinnen en de uitspraak. Bij een jong publiek zeg je bijvoorbeeld: *Coole tricks met een wakeboard zijn de tailgrab of de bunnyhop 180*. Bij een volwassen publiek zeg je dan: *Er kunnen veel stunts gemaakt worden met een wakeboard*. Gebruik ook zo veel mogelijk woorden en zinnen die je zelf snapt.
- **Inhoud** – Ga na wat je luisteraars al over het onderwerp weten. Vertel geen dingen die iedereen weet, maar vertel iets nieuws. Je kunt ook voorbeelden gebruiken of dingen vertellen die je zelf hebt meegemaakt.

Opdracht 1

Lees eerst de vragen. Luister dan naar de twee fragmenten waarin een spreker iets vertelt over vakantiegevoel. Beantwoord daarna de vragen.

1. Voor welk publiek is fragment 1 bedoeld?
2. Noteer één ding waardoor je dat weet.
3. Voor welk publiek is fragment 2 bedoeld?
4. Noteer één ding waardoor je dat weet.
5. Naar welke spreker luisterde jij met plezier? Leg je antwoord uit.

Opdracht 2

Tijdens de Vakantiespeelweek in je woonplaats worden voor kinderen van 5 tot 9 jaar drie sportwedstrijden georganiseerd: frisbeeën, badmintonnen en tafeltennis. Jij bent die week vrijwilliger en geeft instructie over een van deze sporten.

1 Kies een sport.
2 Zoek, als dat nodig is, informatie op. Bedenk hoe je de informatie aan kunt passen aan je publiek.
3 Verdeel de instructie in stappen. Schrijf die stappen op.
4 Noteer bij elke stap wat je laat zien of voordoet.
5 Bedenk hoe je jouw taalgebruik aan kunt passen aan je publiek. Noteer enkele woorden die je wilt gebruiken.
6 Werk samen met twee klasgenoten. Spreek af welke leerling als eerste de instructie geeft. De twee leerlingen die niet spreken, noteren het antwoord op de volgende vragen:
a Past het taalgebruik bij het publiek? Geef twee voorbeelden.
b Past de inhoud bij het publiek? ***ja / nee***
c Luister je met plezier naar de spreker? Waardoor komt dit?
7 Wissel van rol, totdat iedereen een keer een instructie heeft gegeven.

Opdracht 3

Het is bijna zomervakantie. In de buurt van jouw woonplaats is een oud fabrieksterrein dat de gemeente tijdelijk wil veranderen in een mooie plek voor iedereen die niet op vakantie is. De gemeenteraad vraagt mensen om met een plan te komen. Het plan met de meeste stemmen wordt uitgevoerd.

Werk samen met een klasgenoot. Jullie bedenken eerst samen een plan. Daarna houden jullie twee keer een één-minuutpresentatie: één keer voor je klasgenoten en één keer voor de gemeenteraad.

1 Bedenk samen een plan waarin staat:
- Welke drie dingen er te doen zijn.
- Waarom jullie bepaalde keuzes hebben gemaakt.
- Waarom jullie plan het beste is.

2 Bedenk welke informatie geschikt is voor je klasgenoten en welke voor de gemeenteraad. Bedenk ook voorbeelden die de informatie verduidelijken.
3 Zet de informatie in steekwoorden op spreekkaartjes.
4 Bedenk een inleiding en een slot. Noteer die ook op een spreekkaartje.
5 Overleg hoe jullie je taalgebruik aanpassen aan het publiek.
6 Houd jullie presentaties. Denk tijdens het presenteren aan:
- je uitspraak
- oogcontact maken
- je gezichtsuitdrukking
- je lichaamshouding

Klasgenoten vullen het feedbackformulier in.

Ik kan/weet
- rekening houden met wat het publiek al weet.
- mijn taalgebruik aanpassen aan het publiek. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Woordenschat

Je leert woordbetekenissen in de tekst vinden.

Startopdracht

Bekijk de woordwolk. De woorden heb je dit jaar geleerd.
Werk samen met een klasgenoot. Kies om de beurt een woord dat de ander moet raden. Je mag het woord niet noemen, maar je kunt wel een synoniem noemen, de betekenis uitleggen, voorbeelden geven of een tegenstelling noemen. Omschrijf allebei drie woorden.

Theorie

video-uitleg

Woordbetekenissen vinden (2)

Je hebt geleerd dat er een aantal manieren is om de betekenis van een onbekend woord in een tekst te zoeken:

- Zoek in de tekst naar een **synoniem**.
- Zoek in de tekst naar de **betekenis**.
- Zoek in de tekst naar een **voorbeeld**.
- Zoek in de tekst een **tegenstelling**.
- Zoek in het woord dat je niet kent een **bekend woorddeel**. Let op voor- en achtervoegsels.
- Zoek (een deel van) het woord in het **woordenboek**. Kies de betekenis die in de tekst past.

Let op: Woorden hebben soms een figuurlijke betekenis. Vaak kun je die betekenis wel raden, maar je vindt hem ook in het woordenboek.

Opdracht 1

Noteer de beste manier uit de theorie om de betekenis van de onderstreepte woorden te vinden. Kies elke manier minstens één keer.

1. Deze zomer gaan we naar een primitieve camping, want dat vinden we leuker dan kamperen op een luxe camping.
2. Op onze camping zijn weinig faciliteiten.
3. Onze vakantie lijkt op een survival. We slapen buiten, maken ons eigen vuur en moeten vissen voor het avondmaal om te overleven.
4. Er is geen elektriciteit en we gaan elke avond met de kippen op stok.
5. Sommige kampeerders gebruiken alleen natuurlijke materialen, zoals katoen, kurk, bamboe en leer.
6. We kamperen exact drie weken op de camping, dat is precies de helft van onze vakantie.
7. Het enige nadeel is dat er geen wifi is, want mijn mobiel is onmisbaar.

Opdracht 2

Noteer de betekenis van de onderstreepte woorden van opdracht 1.

Opdracht 3

Lees tekst 1.

1. Deze woorden heb je eerder geleerd. Zoek de betekenis bij de woorden. Noteer het woord en zet de betekenis erachter. Kies uit 1 tot en met 6.

a originele (al. 1)	1 aankwam
b populaire (al. 2)	2 bij veel mensen bekende
c letterlijk (al. 2)	3 heel eenvoudig
d inmiddels (al. 2)	4 iets wat iemand zelf heeft bedacht
e arriveerde (al. 3)	5 ondertussen
f een fluitje van een cent (al. 5)	6 precies zoals het er staat

2. Zoek in de tekst synoniemen voor *vakantiekiekje* (titel) en *objecten* (al. 3).
3. Wat betekent *perspectief* in alinea 1?
4. Wat betekent *dertien-in-een-dozijn* (al. 1)?
5. Aan welk woord herken je de tegenstelling in alinea 1?
6. Van welk perspectief is de foto met de plantengieter een voorbeeld?
7. Is *afgezaagd* letterlijk of figuurlijk gebruikt in alinea 2? Leg uit waarom.
8. Wat is een *modefotograaf* (al. 4)?
9. Wat betekent *lig samen dubbel* in alinea 5?
   A ☐ Jullie drukken allebei je neus tegen je knieën.
   B ☐ Jullie hebben veel plezier.
   C ☐ Jullie liggen op je buik om een foto te maken.
10. Hoe heet het perspectief waarbij je iets hoger laat lijken dan het is?
11. Je wilt dat het schoolplein op de foto groter lijkt dan het is. Welk perspectief gebruik je?
12. Schrijf de tien onderstreepte woorden uit de tekst onder elkaar. Zet de betekenis erachter. Kies uit:

– aantrekkelijk, boeiend	– in het echt
– benadrukken, extra laten opvallen	– maken, scheppen
– gebeurd	– manier waarop iets werkt
– grappige	– volgens de regels
– het spiegelbeeld	– zoals het er echt uitziet, waarheidsgetrouw

Tekst 1

Vakantiekiekje

[1] Als je een vakantiefoto maakt, kun je proberen om de wereld om je heen zo objectief mogelijk weer te geven. Maar is dat interessant? Door met het perspectief te spelen, maak je geen dertien-in-een-dozijnfoto's, maar originele foto's waarmee je je vrienden verrast. Perspectief is een punt vanwaaruit je naar iets kijkt.

Grappiger
[2] Ben je ook weleens bij de populaire toren van Pisa geweest? Dan heb je vast een vakantiefoto proberen te maken waarbij je tegen de toren aanleunt of hem probeert tegen te houden. Officieel heet deze techniek 'forced perspective'. Letterlijk vertaald: 'gedwongen perspectief'. Op zulke foto's lijkt het alsof een voorwerp groter, kleiner, verder weg of dichterbij is dan in het echt. Een foto waarop je de toren van Pisa probeert tegen te houden is inmiddels wel afgezaagd, maar er zijn nog genoeg andere ideeën voor komische foto's.

Groter
[3] Het is je misschien weleens overkomen dat je op vakantie ging en dat je toen je bij je hotel arriveerde, ontdekte dat het zwembad een stuk kleiner was dan op de foto's. Dit komt doordat de fotograaf het zwembad vanaf een laag perspectief heeft gefotografeerd, het kikvorsperspectief. Door objecten van laag bij de grond te fotograferen, lijken voorwerpen veel groter dan ze in werkelijkheid zijn.

Hoger
[4] Weet je hoe een modefotograaf de benen van de modellen langer laat lijken? Hij gebruikt ook het kikvorsperspectief, want daarmee kun je ook hoogte creëren in je foto's. Wil je de hoogte van een wolkenkrabber in New York accentueren of hem nog hoger laten lijken dan hij is? Fotografeer het gebouw dan van dichtbij en van onderaf.

[5] Met deze technieken is het een fluitje van een cent om je vrienden te verrassen. Grijp nu je camera of je smartphone, ga met een vriend(in) naar buiten en lig samen dubbel om de grappige foto's die jullie maken. Maak eens een foto op je knieën of liggend op de grond, houd je camera schuin of op z'n kop of gebruik de weerspiegeling in het water. Let daarnaast op grote en kleine objecten op straat. Ook die zorgen voor de allerleukste foto's.

Naar: www.girlz.nl, 2012 en opleiding-fotografie.be, 2015

Opdracht 4

De onderstreepte woorden staan in de verkeerde zin. Noteer het nummer van de zin. Schrijf erachter welk woord wel in de zin past.

1 Als je slaagt voor je vmbo-opleiding, krijg je een objectief diploma.
2 Heb jij gisteren die technische film gezien? Ik bleef lachen.
3 In de etalageruiten zag ik een werkelijkheid van mij en mijn vriendin.
4 In de gebruiksaanwijzing staan veel komische woorden, waardoor ik het niet begrijp.
5 Het tegengestelde van 'subjectief' is officieel.
6 Het leven van de acteur is in de weerspiegeling gelukkig veel leuker dan van zijn persoon in de tv-serie.

Opdracht
5

Wat past in de zin? Noteer de juiste vorm.
Kies uit: *arriveren – accentueren – creëren – interessant – maximale – objecten – officieel – overkomen – populair.*

1 Ik heb absoluut geen … in gamen en lees liever een boek.
2 De nieuwste … van mijn oma is een foute katoenen trui met mijn naam erop.
3 Tinus heeft met een groene marker de nieuwe begrippen ….
4 Na een urenlange file zijn wij eindelijk … op de camping.
5 Het is onze mentor nog nooit … dat hij zich verslapen heeft.
6 Het grote … in het park naast ons huis wordt vaak gefotografeerd.

Opdracht
6

Welke betekenis past bij de onderstreepte woorden?

1 Weet jij wat het tarief is voor een seizoenkaart voor het openluchtzwembad?
 A ☐ goedkoopste kaartje
 B ☐ bedrag dat je moet betalen
2 De uitslag van de verkiezingen was opzienbarend.
 A ☐ teleurstellend
 B ☐ verbazingwekkend
3 Voor de toets biologie krijg je maximaal een half uur.
 A ☐ altijd
 B ☐ hoogstens
4 In de finale belandde de zangeres op de laagste positie.
 A ☐ periode waarin iemand of iets zich bevindt
 B ☐ plaats waar iemand of iets zich bevindt
5 Het in Zeeland opgegraven skelet dateert volgens de onderzoekers uit 1953.
 A ☐ is afkomstig
 B ☐ is begraven
6 De zomervakantie is na weer een jaar hard werken nu officieel begonnen.
 A ☐ eindelijk
 B ☐ echt

Opdracht
7

Speel *Woordenschatbingo*.

Spelregels *Woordenschatbingo*
1 Vouw een blaadje vier keer dubbel, zodat er zestien vakjes ontstaan.
2 Schrijf in elk vak een ander woord (geen uitdrukking) uit de woordenlijsten van hoofdstuk 1 tot en met 6.
3 De docent omschrijft een voor een de woorden uit de woordenlijsten.
4 Is het woord beschreven dat jij hebt opgeschreven, dan streep je dit woord door. Bij één rij doorgestreept: bingo! De rij mag horizontaal, verticaal of diagonaal zijn. De docent controleert of de juiste woorden bij de beschrijvingen zijn doorgestreept.

Ik kan/weet
- de betekenis van een onbekend woord in de tekst vinden. 1F
- de betekenis van een onbekend woord opzoeken in een woordenboek. 1F
- de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit deze paragraaf.

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

Taalverzorging
spelling

Je leert over meervouden op *-s*, *-en* en *-ën*.

Startopdracht

Kijk om je heen in het klaslokaal. Noteer in twee minuten zo veel mogelijk dingen waarvan je er twee of meer ziet. Noteer de dingen in het meervoud. Wie heeft de meeste genoteerd?

Theorie

video-uitleg

Meervouden op *-s*, *-en* en *-ën*

De meeste zelfstandige naamwoorden hebben een enkelvoud en **meervoud**. Er zijn verschillende manieren waarop je het meervoud van zelfstandige naamwoorden maakt.

Zet -s achter het woord
Bijvoorbeeld: *sticker – stickers; spelletje – spelletjes; vakantie – vakanties.*
Meestal moet de *-s* aan het woord vast. Gebruik *'s* als je het woord anders verkeerd uitspreekt en na *-y*: *echo – echo's; taxi – taxi's; menu – menu's; ijslolly – ijslolly's.*

Zet -en achter het woord
Bijvoorbeeld: *lamp – lampen; tent – tenten; touw – touwen.*
Soms moet je ook iets anders veranderen. Bijvoorbeeld:
droom – dromen; mug – muggen; druif – druiven; kaas – kazen.

Zet -ën achter het woord
Dit moet bijna altijd bij een woord dat eindigt op *-ee* of *-ie*. Bijvoorbeeld:
zee – zeeën; twee – tweeën; knie – knieën.

Gebruik bij twijfel een woordenboek of woordenlijst.

Opdracht 1

Neem het schema over en zet de woorden in het meervoud.
auto – drie – idee – mango – melodie – paspoortcontrole – potlood – reis – schema – school – vakantie – vliegticket

-s	-'s	-en	-ën
...	...	...	...

Opdracht 2

Noteer het meervoud van de woorden.
1 creditcard – dollar – euro – paspoort
2 badlaken – bikini – zwembandje – zwembroek
3 mitella – pleister – vaccinatie – zonnebrandcrème
4 haarkam – shampoo – tandenborstel – tandpasta
5 pet – slipper – T-shirt – zonnebril
6 badmintonracket – frisbee – pingpongbatje – shuttle

Opdracht
3

Welke twee woorden zijn fout gespeld, omdat je ze niet met -ieën maar met -iën schrijft? Gebruik bij twijfel een woordenboek of woordenlijst.org.
allergieën – bacterieën – epidemieën – fantasieën – porieën – strategieën

Opdracht
4

Lees de tekst. Noteer het meervoud van de woorden tussen haakjes.

Italiaanse (eetgewoonte)

1 Italië is een van de populairste (vakantieland). **2** Dat snap ik wel: het is er heerlijk weer, er zijn veel (strand) en schitterende (dorpje). **3** Verder staat dit land bekend om de heerlijke (pasta) en (pizza). **4** Populair zijn ook de frisse (salade) met (olijf). **5** De (mens) in Italië eten op wat andere (tijd) dan wij gewend zijn en ze nemen altijd ruim de tijd voor hun (maaltijd). **6** (Italiaan) hebben grote (familie) waarbij de (moeder) uitgebreid koken. **7** De (tafel) staan dan vol (lekkernij).

Naar: www.proud2bme.nl

Opdracht
5

Noteer het meervoud van de woorden tussen haakjes.
1. Heb jij de (kopie) van de (reservering) in onze (tas) gestopt?
2. Ik viel drie keer op mijn (knie) toen ik op mijn (skate) de (bocht) doorging.
3. In China zag Fardau (panda), (tijger) en veel zeldzame (vogel).
4. Bij warm weer eten wij altijd (panini) met (tomaat) en (spekje).
5. In de (brochure) staan mooie (foto) van ons (twee).
6. De eerste (week) krijgen alle (brugklasser) (buddy) bij ons op school.

Opdracht
6

De dingen op de afbeeldingen zijn samengesteld uit twee woorden. Noteer eerst de samenstelling. Splits daarna het woord en zet beide delen in het meervoud.

1

2

3

Opdracht
7 ✱

Sommige woorden hebben een bijzonder meervoud. Bijvoorbeeld: *museum – musea*.
Welke woorden staan in het meervoud? Gebruik je woordenboek of woordenlijst.org.
broccoli – centra – firma – jubilea – medici – paprika – politici – tosti

Ik kan/weet
- meervouden die eindigen op -en goed spellen. 1F
- meervouden die eindigen op -*s* goed spellen. 2F
- meervouden van woorden die eindigen op -*ee* of -*ie* goed spellen. 3F

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging
spelling

Je leert werkwoorden spellen.

Startopdracht

Bekijk de afbeelding.
Verzin de tekst voor de tekstwolkjes. Gebruik deze werkwoorden: *vertellen – meemaken*.

Theorie

video-uitleg

Werkwoordspelling

In elke zin staan een of meer werkwoorden. Gebruik voor de spelling van werkwoorden het schema op bladzijde 243.

Zo schrijf je een werkwoord
- Gebruik de *vraagproef* of *tijdproef* om te zien of het werkwoord een persoonsvorm is.
- Ga na of de persoonsvorm in de tegenwoordige of verleden tijd geschreven moet worden.
- Gebruik de regels van de tegenwoordige tijd of verleden tijd uit het schema.
- Als het werkwoord geen persoonsvorm is, gebruik dan de *verlengproef*.

Opdracht
1

Noteer eerst of je een pv of vd moet invullen. Noteer dan de juiste vorm van het werkwoord. Zet de persoonsvormen in de tt.
1 John (wisselen) zijn euro's voor dollars.
2 Vorig seizoen heeft onze spits twintig keer (scoren).
3 Toegangskaartjes (bestellen) Sanne altijd via de site.
4 Tijdens de vakantie is er iets spannends (gebeuren).
5 Ik (worden) vanavond rond acht uur opgehaald.
6 Wie heeft het surprisefeestje (verklappen) aan de jarige?

Opdracht
2

Noteer eerst of je een pv of vd moet invullen. Noteer dan de juiste vorm van het werkwoord. Gebruik voor de pv de vt.
1 Jamaro heeft een dikke laag chocopasta op zijn broodje (smeren).
2 Gisteren (melden) Roger zich weer ziek.
3 We hebben drie uur lang door bergen en dalen (rijden).
4 Mijn broer en zus (haten) de lange autorit naar Zuid-Frankrijk.
5 Arnouds drone (belanden) precies in het midden van de vijver.
6 In India hebben Akki en Georg spannende avonturen (beleven).

Opdracht
3

Noteer de juiste vorm van het werkwoord. Aan de zin zie je in welke tijd de pv moet staan.
1 Hidde (verlengen) komende maand zijn abonnement bij T-Mobile.
2 Afgelopen nacht (tasten) ik in het donker naar het lichtknopje.

3 Iedereen was (verbazen) over de hoge cijfers bij wiskunde.
4 Jelmer (antwoorden) gisteren niet via WhatsApp, maar via Snapchat.
5 (Leiden) jij de ouders morgen tijdens de open dag naar de kantine?
6 Tijdens de race heeft Mireille de wagen met de joystick (besturen).

Opdracht
4

Lees de tekst. Noteer eerst of je een pv of vd moet invullen. Noteer dan de juiste vorm van het werkwoord. Aan de zinnen zie je in welke tijd de pv moet staan.

Zomerskiën in Europa

1 Je handschoenen en winterjas (hebben) je alweer maanden geleden op zolder (leggen). **2** Toch (worden) er in de komende zomer nog volop (skiën). **3** De afgelopen jaren (reizen) steeds meer mensen met hun ski's naar de Alpen. **4** Reisorganisaties (melden) vorig jaar een flinke toename. **5** Ook deze zomer (zijn) verschillende gletsjers weer (openen).
6 Maar, (bereiden) je goed voor op je skivakantie. **7** Skiën in de zomer (wijken) namelijk op een aantal punten af van skiën in de winter. **8** (Gaan) bijvoorbeeld niet in zwembroek of bikini skiën! **9** Je (verbranden) waarschijnlijk flink in de felle zomerzon.
10 Een dun nylon jack (bieden) voldoende beschutting. **11** Ook je ogen (moeten) goed (beschermen) worden.
12 De zomerskigebieden (liggen) op een

hoogte van 2500-3500 meter. **13** Op deze hoogte (zijn) de lucht bijzonder ijl. **14** Je (raken) snel (vermoeien). **15** Een zomerskiër (hebben) in het algemeen goed (trainen).
16 Het weer (veranderen) snel in het hooggebergte. **17** De politie (raden) dan ook aan om de weersberichten goed in de gaten te houden.

Naar: www.anwb.nl, op 22 maart 2017

Opdracht
5

Noteer de juiste vorm van de werkwoorden.
1 Morgen (vertellen) Rabiye wat ze (bedoelen) met haar opmerkingen.
2 Als onze pup zich vandaag ook goed (gedragen), (ontvangen) hij weer een beloning.
3 Berts scooter is gisteren in het fietsenhok (omvallen) en hierdoor (worden) de fiets van mevrouw Van Leeuwen (beschadigen).
4 In het journaal gisteravond (barsten) de presentator in lachen uit toen hij zich (verspreken).
5 (Vinden) u het goed als ik straks even bij u (langskomen)?
6 Het fietspad ligt (bezaaien) met glas, nadat mijn plastic tas met lege flessen was (kapotscheuren).

Ik kan/weet
- persoonsvormen in de tegenwoordige tijd goed spellen. 2F
- de verleden tijd van sterke en zwakke werkwoorden goed spellen. 2F
- voltooide deelwoorden goed spellen. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Taalverzorging
formuleren

Je leert schrijven zonder fouten.

Startopdracht

Bekijk de foto's en verbeter zo veel mogelijk fouten.

Theorie

video-uitleg

Schrijven zonder fouten

Als je schrijft, is het belangrijk om geen fouten te maken. Let bij het schrijven en bij het nakijken van je werk op de volgende dingen:
- Gebruik altijd het schema voor de werkwoordspelling (zie bladzijde 243).
- Begin elke zin met een hoofdletter en eindig met een punt, een vraagteken of een uitroepteken.
- Zet een komma voor een voegwoord, behalve voor *en*.
- Zet een komma tussen twee persoonsvormen en tussen de delen van een opsomming (maar niet voor *en*).
- Schrijf namen met een hoofdletter (behalve de namen van maanden, seizoenen, windstreken en dagen).
- Gebruik de juiste verwijswoorden.
- Zoek moeilijke woorden op in een woordenboek of woordenlijst (woordenlijst.org).
- Gebruik de spellingcontrole als je op de computer werkt.

Opdracht 1

Noteer de juiste vorm van het werkwoord. Aan de zin kun je zien welke tijd je moet gebruiken.

1 Ik (verspreiden) morgen de flyers voor het verenigingsfeest in onze wijk.
2 Het vuurtje was snel (blussen) door de brandweer.
3 Vorige week (leiden) de gidsen ons naar de juiste afdeling.
4 Weet jij wat er volgende week (gebeuren) tijdens de cultuurweek?
5 Voor dit truitje heeft Lotte twintig euro (betalen).

Opdracht 2

Schrijf de zinnen over. Gebruik hoofdletters en leestekens waar dat moet. Vervang het onderstreepte woord door een verwijswoord.

1 ik koop geen energydrankjes want <u>energydrankjes</u> zijn ongezond
2 vanaf maandag kan levi <u>het</u> nieuwe mobieltje gebruiken
3 heidi heeft <u>een</u> zwempak gepakt omdat we zo naar het zwembad gaan
4 voordat ronald bij me langskomt moet <u>ronald</u> me eerst even bellen
5 als wendy op 14 augustus jarig is is <u>wendy</u> op vakantie in denemarken

Opdracht 3

Lees de tekst. Schrijf het zinsnummer op en noteer de fouten. Het zijn er zestien. Vind en verbeter er zo veel mogelijk.

Droomeiland

1 Wuivende palmbomen, een parelwit strant, de zon op je huid en een cola'tje in een kokosnoot. **2** Bedenken hoe een vakantie op een paradeiselijk eiland eruitziet is niet zo moeilijk. **3** maar wat is nou de allermooiste bountyeiland ter wereld.
4 Bora Bora in tahiti is volgens veel gastten het allermooiste eiland. **5** De prachtige stranden en de ongelooflijk luukse hotels maken deze eiland tot een van de populairste droombestemmingen. **6** De uitzichten op het eiland zijn fantasties. **7** Je kunt de hele dag snorkelen want de zee is heel erg helder.
8 Van Januari tot en met December wordt er mooi weer voorspelt.

Naar: www.skyscanner.nl, op 7 februari 2017

Opdracht 4

Verbeter de onderstreepte woorden en noteer de juiste vorm van het werkwoord.

1. Bij de doeane werden onze paspoorten drie keer (checken).
2. Vaniljevla (worden – tt) nog steeds veel verkocht.
3. Tijdens de presentatie heeft Marvin een powerpiontpresentatie (gebruiken).
4. (Vinden – tt) je gemarnineerd vlees ook zo lekker?
5. Alies heeft op de markt twee grote, warme stroopwavels (halen) voor ons.

Opdracht 5 *

Soms ziet de spellingcontrole de fouten niet. Verbeter de fouten.

1. De tekst is verdeelt in inleiding, middenstuk en sloot.
2. Mij ouders zegen de hele tijd dat ik mijn huiswerk niet mak.
3. Waarom lag jij nauw steeds als de trainer iets voordoet?
4. Het ligt van mijn fiets gat automatische aan.
5. Ik wordt heel moet van al dat gezeur.

Opdracht 6

Moeilijke woorden – herhaling

Neem de woorden met de puntjes over en vul de juiste letters in.

1. De j...rnalist schreef een artikel over de a...tuele zaken in de criminali....
2. Bij te...niek werd enth...siast verteld hoe je een s...ooter uit elkaar kunt halen.
3. De komende vakan... kan ik einde... luieren, dr...vend op mijn luchtbedje.
4. Dit nieuwe a...araat verpakt heel n...wkeurig de champi...s en andere paddenstoelen in bakjes.
5. In de etala...e lagen heerlijke cr...ssantjes die gevuld waren met aardb...en.
6. De pat...nt kreeg bij de apo...eek informa... over zijn medicijnen.

Ik kan/weet

- werkwoorden goed spellen. 2F
- leestekens en hoofdletters gebruiken. 2F
- verwijswoorden op de goede manier gebruiken. 2F
- de moeilijke woorden uit deze paragraaf goed spellen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Zo gaat dat bij ons

Welke vakken heb je zoal, wat doe je in de verschillende lokalen en hoe werkt dat bij jullie in de kantine? Allemaal vragen die basisschoolleerlingen en hun ouders vaak stellen als ze naar de open dag van een school komen. Wie kunnen deze vragen het beste beantwoorden? Juist, ervaringsdeskundigen zoals jij!

Samen met drie klasgenoten maak je twee voorlichtingsfilmpjes over jouw school. Het ene filmpje is bedoeld voor basisschoolleerlingen, het andere filmpje maak je voor de ouders van de nieuwe leerlingen.

Bij deze opdracht breng je de volgende theorie in de praktijk:
- *Kijken en luisteren*: Publiek
- *Spreken en gesprekken*: Spreken voor publiek

Het stappenplan voor de opdracht krijg je van je docent of vind je online.

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan aan een tekst zien voor welk publiek hij bedoeld is.
Schrijven	• Ik kan mijn woordgebruik en de lay-out van mijn tekst aanpassen aan het publiek. 2F
Kijken en luisteren	• Ik kan erachter komen voor welk publiek een programma gemaakt is.
Spreken en gesprekken	• Ik kan rekening houden met wat het publiek al weet. • Ik kan mijn taalgebruik aanpassen aan het publiek. 1F
Woordenschat	• Ik kan de betekenis van een onbekend woord in de tekst vinden. 1F • Ik kan de betekenis van een onbekend woord opzoeken in een woordenboek. 1F • Ik weet de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit deze paragraaf.
Taalverzorging spelling	• Ik kan meervouden die eindigen op *-en* goed spellen. 1F • Ik kan meervouden die eindigen op *-s* goed spellen. 2F • Ik kan meervouden van woorden die eindigen op *-ee* of *-ie* goed spellen. 3F
Taalverzorging spelling	• Ik kan persoonsvormen in de tegenwoordige tijd goed spellen. 2F • Ik kan de verleden tijd van sterke en zwakke werkwoorden goed spellen. 2F • Ik kan voltooide deelwoorden goed spellen. 1F
Taalverzorging formuleren	• Ik kan werkwoorden goed spellen. 2F • Ik kan leestekens en hoofdletters gebruiken. 2F • Ik kan verwijswoorden op de goede manier gebruiken. 2F • Ik kan de moeilijke woorden uit deze paragraaf goed spellen. 2F

Zo bereid je de toets goed voor

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten gingen nog niet goed? Maakte je fouten omdat je iets niet begreep, waren het slordigheden of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de uitlegvideo's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

Aantekeningen

Poëzie en

Fictie

Inhoud

A Problemen

Opdracht 1

1. Hieronder staan een aantal problemen die kunnen voorkomen bij kinderen, jongeren en/of volwassenen. Onderstreep negen problemen die vooral passen bij jongeren.
   anorexia – conflicten met je ouders – dood van een huisdier – foute vrienden – gameverslaving – geldzorgen – heimwee – liefdesverdriet – loverboys – mishandeling – nergens bij horen – niemand om mee te spelen – onzeker zijn over jezelf – pesten – rouw – ruzie met de familie – scheiding van de ouders – tienermoeders – ziekte – zinloos geweld
2. Pubers worden vaak 'lastig' genoemd. Ze hebben ook vaker problemen dan jongere kinderen. Hoe komt dat, denk je?
3. Wie lossen hun problemen beter op, jongeren of volwassenen? Leg je antwoord uit.
4. Welke problemen vind jij interessant om over te lezen? Noteer er drie.

Opdracht 2

Lees tekst 1. Het is een fragment uit *Xinia's wraak* van Lydia Rood.

1. Wat doen de leerlingen waardoor Xinia zich rot voelt? Noteer drie dingen.
2. Hoe noem je dit gedrag? Kies uit: *pesten – plagen – buitensluiten.*
3. Schrijf over en vul in: Ik denk dat de andere leerlingen Xinia … vinden, omdat ….
4. Het perspectief ligt bij Xinia. Is zij ook de hoofdpersoon? Leg je antwoord uit.
5. Kun jij je beter inleven in de hoofdpersoon of in een van de bijfiguren? Leg je antwoord uit.
6. Vind jij 'pesten' een interessant onderwerp om over te lezen? Waarom (niet)?

Begrippen

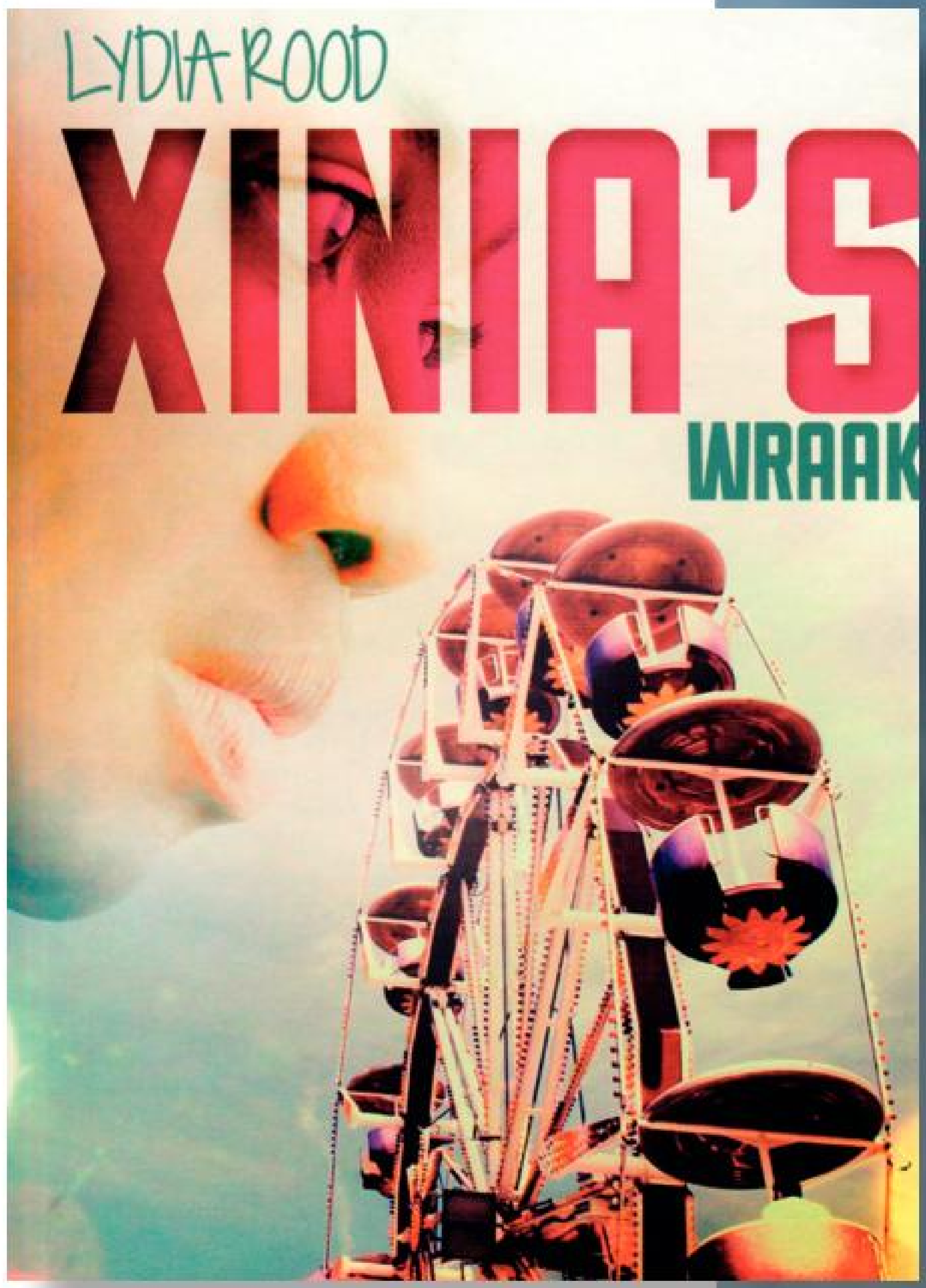
Onderwerp Waarover het verhaal gaat. Bijvoorbeeld: pesten, verliefdheid, voetbal.
Perspectief Het perspectief van een verhaal ligt bij de persoon van wie je weet wat hij denkt en voelt. Meestal is dat de hoofdpersoon.
Bijfiguren Een verhaal heeft een of meer hoofdpersonen. De andere personages zijn bijfiguren.

Tekst 1 (niveau 1)

Xinia's wraak

Gemene berichtjes op WhatsApp, grappen die eigenlijk helemaal niet leuk zijn … Xinia wordt gepest en ze begrijpt niet waarom. Op de dag van het schoolreisje laat zelfs haar beste vriendin Brit haar in de steek.

Je kunt het niet precies benoemen. Je zou niemand kunnen beschuldigen, want niemand doet echt openlijk gemeen. Xinia hoort er alleen niet meer bij. De manieren waarop ze haar dat laten merken zijn op zich onschuldig. Geen geschop of gescheld, geen uitgestoken tongen of benen. Het valt veel minder op: een gesprek dat stilvalt, ogen die naar boven rollen. Ruggen, schouders. Toen Brit en Deborah samen waren weggehold, is Xinia met een ander groepje meegelopen. Het groepje van de kinderen die vrienden zijn omdat niemand anders vrienden met ze wil zijn. Iddo, Younes, Jasmijn, Inge, Yildiz. De meiden lopen te kletsen, Xinia slentert achter hen aan en probeert te verstaan wat ze

zeggen. Inge en Yildiz hebben allebei een zus die gaat trouwen, ze mogen bruidsmeisjes zijn.
Zou haar leven anders zijn als ze een zus had? vraagt Xinia zich af.
Ze staan stil bij een ijskraam. Iddo en Younes nemen een blauwe slush puppy. Yildiz, Inge en Jasmijn mengen kleuren door elkaar.
'Ik doe geel en rood,' zegt Xinia.
Niemand zegt iets terug. Zwijgend mengt Xinia haar ijs; ze neemt toch maar blauw en roze zoals Yildiz en Jasmijn.
Inge, die altijd veel geld heeft, trakteert. Ze lopen weg.
'Hé!' roept de jongen achter de toonbank. 'Jij!' Hij wijst naar Xinia.
Gloeiend van schaamte loopt ze terug.
'Je hebt nog niet betaald.'
'Maar zij…' Beduusd wijst Xinia over haar schouder.
'Er zijn er maar zes afgerekend.' Hij glimlacht. 'Als je er nou nog even één betaalt, dan vecht je het later met je vrienden uit.'
Xinia zegt er natuurlijk niets van als ze de anderen inhaalt. Het geeft niet.
'Doe eens niet.' Inge kijkt om.
'Wat dan?'
'Je trapt de hele tijd op mijn hakken.'
Dat is niet waar. Tien seconden geleden stond ze nog bij de ijskraam.
'Kan niet.'
'Nou, maar wil je toch niet zo achter ons aanlopen?'
Xinia houdt in en neemt een paar passen afstand.
Als ze bij de Eagle komt, doet de man in het rood juist het kettinkje dicht. Haar klasgenoten gaan in de schuitjes zitten, Iddo met Younes, Jasmijn met Inge, Yildiz alleen. Ze kijken niet om.
'Ik moet er ook nog bij,' zegt Xinia tegen de man. Hij doet het kettinkje weer open.
Yildiz kijkt om; als ze Xinia ziet, gaat ze breeduit zitten.
'Sorry hoor, maar dat gaat echt niet passen.'
De man kijkt naar Xinia. Ze protesteert niet.
'Zelf weten,' zegt de man. Xinia moet weer achter het kettinkje. Mensen kijken naar haar.
Juist op dat moment komt er een ander groepje uit haar klas aan. Deborah en Ahmed voorop, Justin, Brit en Luke. Dat komt goed uit. Heel goed. Xinia staat vooraan, ze kunnen haar niet overslaan. En ze zijn met een oneven aantal. Ze hoeft niet alleen in een schuitje. Misschien belandt ze naast Luke.
De Eagle komt weer naar beneden. Het groepje van Inge ziet er opgewonden en lacherig uit. Xinia kijkt omhoog langs de paal. Het is wel érg hoog.
Ze dringen langs haar heen. Hè? De eerste schuitjes zijn al gevuld. Brit gaat net naast Luke zitten.
Justin zat al, alleen in een schuitje, maar als hij Xinia ziet aankomen, staat hij op en zwaait naar iemand. 'Mike, hier!' Tegen Xinia zegt hij: 'Sorry, bezet.'
Mike schiet langs haar heen en schuift naast Justin. Xinia stapt in het volgende schuitje. Er komt niemand naast haar zitten. Bovenaan staat zoveel wind dat de tranen uit haar ogen waaien. Xinia kijkt strak naar haar handen, want het is doodeng.

Lydia Rood, Xinia's wraak. Leopold, Amsterdam 2016

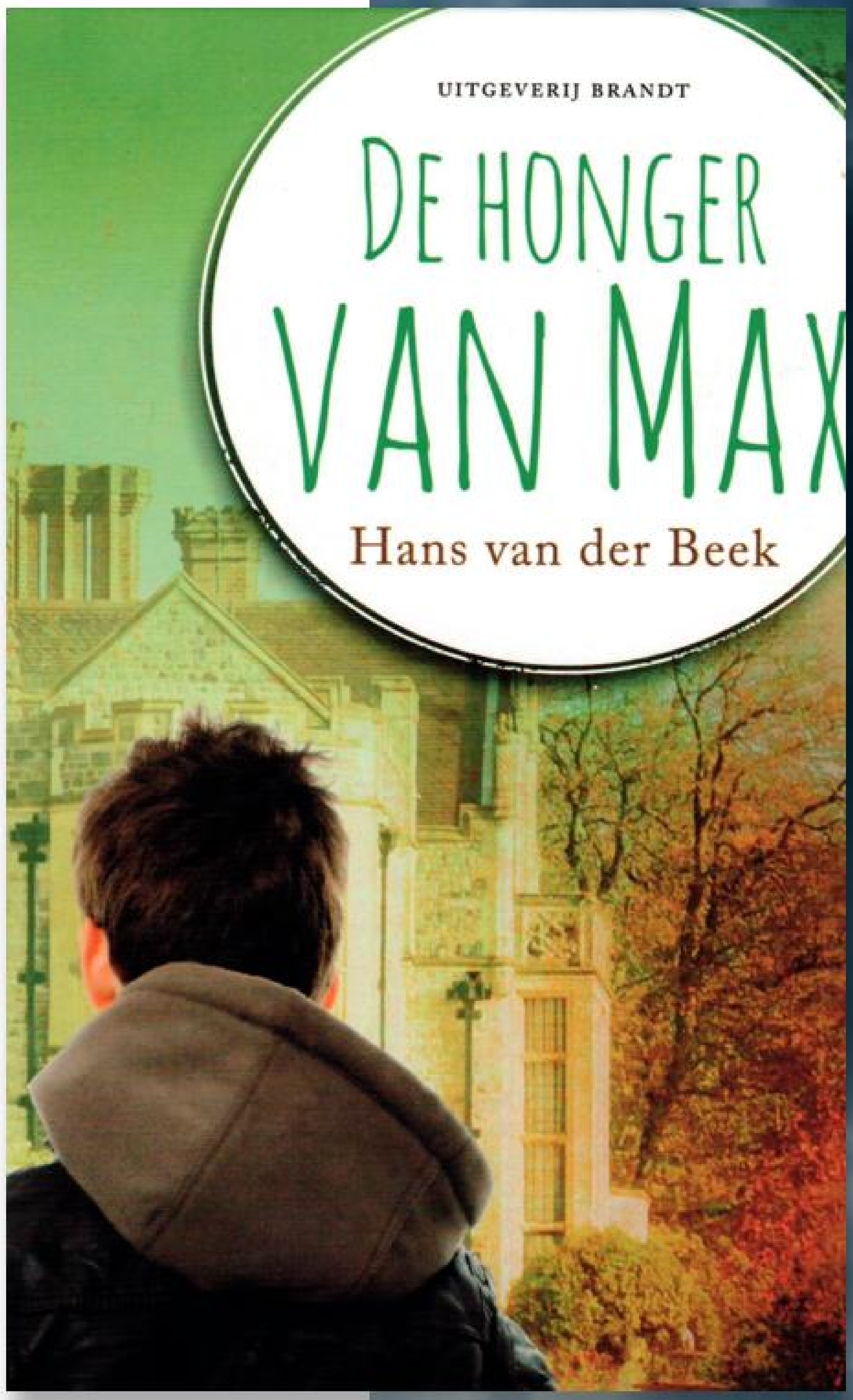
Opdracht 3

Lees tekst 2. Het is een fragment uit *De honger van Max* van Hans van der Beek. Het komt uit de serie *De sterren van morgen.* Deze serie bestaat uit vier delen over Mortimer Mansion, een kostschool in Engeland. In elk deel is een andere jongere de hoofdpersoon.

1. Waarom durfde Max niet aan zijn ouders te vragen of ze op zijn verjaardag komen?
2. Zijn moeder zegt een paar keer 'sorry' en ze heeft een cadeau gestuurd. Waarom schiet Max daar niets mee op?
3. Na het gesprek met zijn moeder zijn de bovenbenen van Max gevuld met zand. Welk gevoel past daarbij? Kies uit: *boos – eenzaam – sloom – verdrietig – zwaar.*
4. Waarom eet Max zoveel dingen achter elkaar op?
5. Voelt hij zich beter na het eten? Leg je antwoord uit.
6. Waarom vindt Max het medelijden van Saar erger dan haar minachting, denk je?
7. Max heeft meer problemen. Zet ze in de volgorde van 'heel erg' naar 'minder erg'. Kies uit: *beetje te dik – eetproblemen – in de steek gelaten door ouders – Louise wil geen verkering – Saar heeft medelijden.*

Tekst 2 (niveau 1)

De honger van Max

Max moet naar een kostschool, omdat zijn ouders gaan scheiden en geen tijd voor hem hebben. Max vindt het best leuk op school. Hij doet graag een beetje stoer, hij rijdt vaak op Troy, een van de paarden, en soms mag hij naar de Til, de zolder voor ouderejaars. Op school eten ze heel gezond en dat is niets voor Max. Hij is een beetje te dik en heeft overal lekkers verstopt. Gisteren heeft Louise, met wie hij gezoend heeft, gezegd dat ze alleen maar vrienden wil zijn. Vandaag is hij jarig.

Natuurlijk waren ze niet gekomen. Hoe had hij zo stom kunnen zijn dat te denken? Alsof zijn ouders ook maar ene moer om hem gaven, jarig of niet.
De dagen van tevoren had Max zijn ouders niet durven bellen.
'Komen jullie?'
'Nee, natuurlijk niet, jongen, we hebben wel wat beters te doen. Hahaha, moet je horen, Jannie, onze zoon dacht dat we zijn verjaardag kwamen vieren!'
Zulke telefoongesprekken wilde je niet. Dus had hij afgewacht. En afgeteld. Je wist tenslotte maar nooit.
Hij had zijn kamer opgeruimd, hij had Joris en Wollebrandt geïnstrueerd – geen flauwe grappen! – en hij had een rondleiding verzonnen. Langs Troy, even op en neer naar de klif, zelfs even naar de vlechtheg – en dan zou hij de wond op zijn duim laten zien, die wel steeds minder werd, maar nog altijd niet weg was. Maar niet naar de Til, dat mocht vast niet van Wayne.
Om elf uur stond hij klaar, bij de poort. Om twaalf uur was hij op zijn kamer gaan wachten. Om één uur had hij toch maar gebeld.
Zijn moeder.
'Och jongen, heeft je vader je dat niet verteld?'

Zijn vader was er niet. Werken. En die had hem dus moeten bellen, maar dat had hij niet gedaan. Vergeten. Niet geïnteresseerd. Of hij dacht op zijn beurt dat zijn moeder zou bellen. Dat zou het verhaal wel worden, Max kende zijn ouders.
Maar nee, dus. Zijn vader had het te druk op zijn werk en zijn moeder durfde niet alleen te rijden, maar ze hadden wel een cadeau opgestuurd; had Max dat al ontvangen? En verder nog een paar keer sorry en komende zomer zouden ze het goedmaken, beloofd.
Het gesprek duurde een minuut, nog niet eens.
‘Dag jongen, hou je taai, hè. En een fijne verjaardag nog!’
Max zat op de rand van zijn bed. Hij wilde best opstaan of gaan liggen, maar het was alsof zijn bovenbenen waren gevuld met zand. De zon scheen op zijn nachtkastje en trok een lange schaduw achter de schemerlamp.
Geen verkering. Geen ouders.

Op weg naar de Til had Max een kleine omweg gemaakt. Uit de Urn had hij een pakje Tuc meegenomen, paprika, zijn favoriet, maar de repen chocolade had hij laten liggen. Max had meer zin in roze koeken. Die lagen in een grote vaas in de hal naar de keuken. Van roze koeken kreeg je altijd heel snel genoeg, maar dat was een kwestie van dooreten. Gewoon niet over nadenken, dan was zo’n pak van vier snel genoeg leeg.
Drop smaakte niet met roze koeken. Je kon beter eerst winegums eten, dan ging dat goed, en chips kon eigenlijk altijd. Met cola spoelde je sowieso alles makkelijk weg.
Waarom zou hij eigenlijk naar de Til gaan? Voor je het wist, stelden ze vragen en moest hij antwoord geven, en wie schoot daar iets mee op? Hij in elk geval niet. Je kon uren lullen, het veranderde niets.
Gisteren rond deze tijd had Max nog even gedacht: ze komen vast niet. Vergeten, misverstand, smoesjes. Maar dat kon hem niet eens zo veel schelen, want hij had Louise. En dat was zoveel fijner dan die stomme ouders ooit waren.
En dan nu. Geen Louise, geen ouders. Vlek op vlek was het. Max was er helemaal klaar mee. Met Louise en met zijn ouders. Hij had één keer te veel met zich laten sollen.
Zo’n boer van cola én roze koek én drop én paprikachips was ook wat te veel van het goede. Hij maakte nog flink geluid ook.
Geschrokken keek Max om zich heen. En zag Saar. Die stond verderop in de gang naar hem te kijken, geen idee hoe lang al. Max klopte snel wat chipskruimels van zijn tuniek.
Ze bleef hem aankijken, met grote ogen, de minachting spatte ervan af. Nee, het was medelijden en dat was nog veel erger.
‘Eh,’ zei ze.
Max voelde dat hij weer moest boeren, maar die kon hij inhouden. Hij was misselijk, opeens. Hij stond daar maar, te wachten tot het voorbij was, het zand zat inmiddels tot in zijn schouders.
Het was Saar die als eerste bewoog, en snel naar de keuken liep.
Zo. Dat hadden ze ook weer gehad.

Hans van der Beek, *De honger van Max*. Brandt, Amsterdam 2016

Opdracht 4

Lees tekst 3. Het is een fragment uit *Kapot* van Carry Slee.

1. Wat vind je ervan dat de ouders ruziemaken waar de kinderen bij zijn?
2. Hoe probeert vader Thijs voor zich te winnen?
3. Na de sterretjes verandert het perspectief. Van wie naar wie?
4. Waarover is Julia zo verdrietig?
5. Vind jij dat de moeder Julia troost? Leg je antwoord uit.

Tekst 3 (niveau 1)

Kapot

Thijs en Julia zijn niet alleen broer en zus, maar ook elkaars beste vrienden. Hun ouders hebben vaak ruzie. Vader vertelt aan zijn gezin dat hij tijdelijk op een woonboot gaat wonen. Thijs heeft de boot al gezien, maar hij had zijn vader beloofd zijn mond te houden.

'Jullie vader wil wel eens een avontuurtje,' zegt moeder. 'Ik heb het wel goed aangevoeld, er is een ander in het spel.'
'Mens, hou toch eens op!' schreeuwt vader.
'Jij gaat daar heus niet alleen wonen,' roept moeder. 'Je kruipt bij een of ander wijf met een boot.'
'Ik denk dat we nu beter kunnen stoppen met praten,' zegt vader. 'Jullie moeder heeft weer een van haar hysterische aanvallen.'
'Wacht maar tot dat wijf erachter komt hoe je werkelijk bent, dan hoeft ze je niet meer.'
'Er woont helemaal niemand op die boot!' schreeuwt vader.
'Man, lieg niet zo! Daar heb je toch al die weken op aangestuurd, dat je nu bij haar in kunt trekken?'
'Het is niet waar!' roept Thijs uit. 'Die boot is helemaal leeg.'

'Thijs!' roept vader als Thijs op zijn fiets wil springen. 'Thijs, ga er nou niet vandoor, jongen.'
Thijs kijkt zijn vader aan. 'Ben je dan niet kwaad op me?'
'Waarom zou ik kwaad op jou moeten zijn?'
'Omdat ik me versprak, ik zou mijn mond houden.'
'Je kwam voor me op,' zegt vader. 'Het is de schuld van je moeder, niet van jou.'
Hij doet het portier van zijn auto open. 'Stap in, we gaan even uitwaaien aan zee.'
Zijn vader start de auto en zet een cd op. Thijs is allang blij dat ze niet hoeven te praten.
Een kwartier later zitten ze naast elkaar op een duintop. Ze staren naar de zee.
'Mooi hè, die vissersboten,' zegt vader.
'Ga jij meteen op je boot wonen?'
'Nee, dat kan niet. Ik ga hem eerst verbouwen. Tot die tijd slaap ik in het magazijn.' Hij slaat een arm om Thijs heen. 'Het is verdrietig, jongen, maar aan alle nare dingen zit ook een mooie kant. Ik heb nog nooit alleen gewoond. Misschien is het wel goed voor me. En trouwens, helemaal alleen ben ik niet.'
Hij knijpt in Thijs' arm. 'Weet je wat ik van plan ben? Ik wil een bootje kopen en

dat leg ik ernaast. Dan kunnen we varen. Picknickmand mee, ergens aanleggen op een mooie plek. Hé, wat denk je ervan? En jij mag ook wel eens varen met de band. Livemuziek op het water. Maar eerst klussen. Zal ik je wat laten zien?' Hij haalt een tekening uit zijn zak. 'Zo is de boot nu. En zo wil ik hem hebben. Ik heb toestemming van de eigenaar gekregen om dat wandje eruit te slopen. Ik heb geluk dat ik zelf handig ben en misschien krijg ik wel hulp. Ziet er goed uit, toch?'

***

'Nou,' zegt moeder en ze gaat naast Julia op de bank zitten. 'Heb ik het niet gezegd? Je broer wist hier dus van. Die twee spelen onder één hoedje. Thijs heeft die boot gezien en wij wisten van niks. Ik heb het aangevoeld, lieverd. Vrouwelijke intuïtie.'
Julia staart in shock voor zich uit. Thijs wist ervan, gaat het maar door haar hoofd. Hij is bij die boot geweest en hij heeft mij niks verteld. Ze heeft het gevoel alsof haar hele wereld is ingestort. Alles draait, ze voelt zich ziek.
'Dit had ik je zo graag bespaard.' Moeder slaat een arm om haar heen. 'Luister, lieverd, wij laten ons niet kapot maken. Wij gaan het redden.'
'Hou op!' Julia rukt zich los, rent de kamer uit naar boven en laat zich snikkend op haar bed neervallen. Haar broer van wie ze zoveel houdt heeft haar bedrogen. Dit is nog duizend keer erger dan een vriendje dat je bedriegt. Ze kan het nog steeds niet geloven, maar het is zo. Hij heeft niets tegen haar gezegd en ook pap heeft haar erbuiten gehouden. Alsof hij niet ook háár vader is.
Julia heeft zich nog nooit zo alleen gevoeld.
Ze hoort voetstappen op de trap. De deur van haar kamer gaat open en haar moeder gaat naast haar op bed zitten en strijkt over Julia's wang.
'Mam!' Julia pakt angstig haar moeders hand. 'Ik heb alleen jou nog,' zegt ze. Ze voelt haar moeders tranen op haar hand druppen.
'Wij vechten ons hier samen doorheen,' zegt moeder met een gebroken stem. 'Hoor je wat ik zeg? Wij samen.'

Carry Slee, **Kapot**. Carry Slee (Overamstel), Amsterdam 2015

Opdracht 5

Lees tekst 4. Hier lees je hoe *Kapot* verdergaat.

1 Voor welke keuze staat Thijs?
2 Waarom vindt hij die keuze zo moeilijk?
3 Welk advies geeft Emma aan Thijs?
4 Vind je dat een goed advies? Leg je antwoord uit.
5 Waar is Julia bang voor?
6 Thijs en Julia hebben het gevoel dat ze moeten kiezen tussen hun ouders. Denk je dat het ook anders kan als ouders gaan scheiden? Leg je antwoord uit.

Tekst 4 (niveau 1)

Kapot

Korte tijd later gaat Thijs gaat met Emma naar café Roodkapje. Emma is de beste vriendin van Julia en ze heeft sinds kort verkering met Thijs. Thijs stort zijn hart uit en zegt dat hij zijn vader zo gaat missen.

'En hij jou,' zegt Emma. 'Het lijkt me niet makkelijk voor hem dat jullie alle twee voor je moeder kiezen.'
'We hebben helemaal niet gekozen. Hij zou tijdelijk woonruimte zoeken.'
'Nu zullen jullie toch moeten kiezen.'
'Wat een shit!' Thijs duwt zijn glas weg. 'Hoe kan ik nou kiezen?'
'Ik verwacht dat Julia voor je moeder kiest,' zegt Emma.
Thijs zucht. 'Dat denk ik ook.'
'En jij?'
'Ik kan me niet voorstellen dat ik niet meer samen met Julia in één huis woon.'
'Maar waar woon je het liefst, bij je vader of je moeder?'
'Bij mijn vader.' Thijs schrikt er zelf van. Maar het is wel zo. Hij begrijpt zijn vader beter. Tussen hen gaat het altijd vanzelf. Met zijn moeder botst hij veel vaker. 'Tja, maar mijn zus, hè?'
'Je kan toch niet altijd met je zus samen blijven en bovendien zien jullie elkaar dan toch nog? Jullie zitten samen in de band en je kan ook af en toe een weekend naar je moeder. Je moet doen wat je het fijnst vindt.'
Thijs schrikt als hij de torenklok hoort slaan.
'De repetitie!'

De hele weg naar de studio gaat het maar door zijn hoofd: hoe zal het zijn als hij bij zijn vader op de boot woont? Ze zouden het wel gezellig hebben. Stel je voor dat hij bij zijn moeder blijft, dan heeft hij wel Julia in de buurt. Zijn gedachten gaan maar heen en weer.
Tegelijk met Julia komt hij bij de studio aan.
Julia begint er meteen over. 'Heb jij pap nog gesproken?'
Thijs knikt. 'Pap wil niet meer terug. Het is balen, maar hij denkt van niet, ook niet als mam het hem smeekt.'
'En wij dan? Dan zijn wij pap kwijt.'
'Pap mist ons ook. Hij hoopt dat we bij hem komen wonen.'
'Dat doen we toch niet,' zegt Julia. 'We kunnen mam toch niet alleen laten?'
Thijs loopt naar binnen.
'Thijs,' zegt Julia als hij geen antwoord geeft. 'Dat doen we toch niet?'

Carry Slee, Kapot. Carry Slee (Overamstel), Amsterdam 2015

Opdracht 6

1 Noteer onder elkaar: *1 Xinia*, *2 Max*, *3 Thijs en Julia*, *4 de ouders van Thijs en Julia.* Ze hebben elk hun eigen manier om met hun probleem om te gaan. Welke manier past bij wie? Kies uit:

a erover praten
b het steeds opnieuw proberen
c ruziemaken
d veel gaan eten

2 Welke manier vind jij het best? Waarom?
3 Met wie leef jij het meest mee? Waarom?
4 Lees jij graag over problemen, of liever over iets anders?

Opdracht 7 – Creatief schrijven

Deze opdracht maak je in een groepje van vier personen.

1 Bedenk samen een probleem waarbij vier personen betrokken zijn.
2 Bespreek het probleem en noteer het in een paar zinnen.
3 Noteer welke rol ieder van jullie heeft.
4 Kruip in de huid van jouw personage en schrijf over het probleem. Noteer wat je doet, denkt en voelt. Schrijf daarna een tekst van minimaal 200 woorden in de hij/zij-vorm.
5 Lees je tekst voor in je groepje.

Opdracht 8 – Voor je fictiedossier

Lees een probleemboek. Je kunt een van de boeken kiezen die in deze paragraaf zijn behandeld of een boek kiezen uit de Leestips hieronder. Je kunt ook je docent om hulp vragen bij het kiezen van een boek.

1 Stel je voor: de hoofdpersoon uit jouw boek plaatst een bericht op een internetforum. Kruip in de huid van de hoofdpersoon en schrijf deze *post*. Leg uit wat je probleem is en vraag om advies.
2 Schrijf een reactie op het bericht. Geef advies. Leg ook uit waarom jouw advies goed is. Geef ten slotte het (internet)adres en telefoonnummer van een instantie die kan helpen: zoek een bestaande instantie of verzin er zelf een.

Leestips

Caja Cazemier, *Offline*

Jiska (13) komt bij de populaire Sophie in de klas. Sophie pest haar en steeds meer klasgenoten doen mee. Zo erg, dat Jiska aan zelfmoord begint te denken. ***(niveau 1)***

Gideon Samson, *Ziek*

Belle is geopereerd en ligt in het ziekenhuis. Ze is vaak misselijk en chagrijnig en ze wijst bijna iedereen af. Dan hoort ze dat ze opnieuw moet worden geopereerd … ***(niveau 1)***

Marlies Slegers, *Onder mijn huid*

Coco (16) is dolverliefd op Nick. Maar dan vraagt hij haar naaktfoto's van zichzelf te sturen. Hij belooft ze meteen te verwijderen … ***(niveau 1)***

Bibi Dumon Tak, *Latino King*

Castel heeft geen zin in school. Hij besluit drugs te smokkelen vanuit de Dominicaanse Republiek en belandt daar in de gevangenis. Om te overleven, zit er maar één ding op: ontsnappen. ***(niveau 2)***

Kijk ook op Lezenvoordelijst.nl voor meer boeken op je eigen niveau.

B Gelukkig

Opdracht 1

Vul aan.

1 Ik verheug me op ....
2 Ik kijk met plezier terug op ....
3 Ik spring een gat in de lucht als ....
4 Ik was met mijn hoofd in de wolken toen ....
5 Ik voel me tevreden als ....
6 Ik voelde me gelukkig toen ....

Opdracht 2

Lees tekst 1.

1 Wat betekent 'er zit een feest in mij' als je het letterlijk opvat?
2 'Er zit een feest in mij' is figuurlijk taalgebruik. Wat betekent het, denk je?
3 Wat is het verschil tussen een 'feest' en een 'feestfeest'?
4 Na strofe 2 verandert het gedrag van de ik-persoon. Hoe komt dat?
5 Verandert het gevoel van de ik-persoon ook? Leg je antwoord uit.
6 De ik-persoon voelt een muzieksoort vanbinnen (laatste regel). Welke muziek is dat?
7 Welke muziek voel jij vanbinnen als er een feest in jou zit?

Begrippen

Letterlijk taalgebruik Je zegt precies wat je bedoelt. Bijvoorbeeld: *Het regent*.
Figuurlijk taalgebruik Je bedoelt iets anders dan je letterlijk zegt. Bijvoorbeeld: *De hemel huilt*.

Tekst 1

Er zit een feest in mij

er zit een feest in mij
een feestfeest in mij

er wordt gedanst in mijn buik
mijn voeten maken stuiter-sprongen
mijn kont die zwaait van links naar rechts
maar dan klinkt een bevel

ik nies een confetti weg
schud een slinger uit mijn haar
houd mijn swingende heupen stil
(sswing-sas-sa sswing-sas-sa)
en ik stop
stop
stop met zingen

zodat ik er klaar voor ben:
voor deze doordeweeksedag
but aaj rok en rol vanbinnen

An Verstraete, in: Ted van Lieshout (red.), Er zit een feest in mij! Querido, Amsterdam 2012

Opdracht 3

Lees tekst 2.
De volgende vragen maak je samen met een klasgenoot.

1. Noteer wat op de puntjes moet staan: De wereld van de ik-persoon wordt vergeleken met een ….
2. Hoe ziet een hinkelend tuinpad eruit, volgens jullie?
3. Maak een tekening van het schilderij in maximaal vijf minuten.
4. Waar staat de ik-persoon?
5. Noteer wat op de puntjes moet staan. Kies uit: *vrolijk – gelukkig.* De ik-persoon in tekst 1 voelt zich …; de ik-persoon in tekst 2 voelt zich ….
6. Leg in je eigen woorden uit wat het verschil is tussen 'vrolijk zijn' en 'gelukkig zijn'.

Tekst 2

Tuinschilderij

Ik ben het midden.
Het midden van een
prachtig tuinschilderij.
De lijst om mij
is een hoge bomenrij.
Onze poes ligt op zijn buik,

kijkt naar een vogel in de struik.
Mijn bal lijkt een snoepje
op het garagedak,
die grijze stip
is onze vuilnisbak.

Tussen twee witte lijntjes van was
hinkelt het tuinpad
door het gras.

En helemaal in het midden
van dit prachtige schilderij
daar heb je mij, zonder jas.

Bijna niemand kan dit zien,
alleen de vogels en de zon
en de mensen
in een luchtballon.

Jaap Robben, Zullen we een bos beginnen? De Geus, Breda 2008

Opdracht 4

Lees tekst 3.

1. De ik-persoon had een probleem. Kies uit elke tegenstelling het deel dat bij het probleem past: *donker / licht – zon / schaduw – licht gevoel / zwaar gevoel – ruzie / geen ruzie meer.*
2. Hoe maakt de ik-persoon alles lichter? Noteer drie dingen.
3. Hoe weet je dat de ik-persoon zich ook lichter voelt? Noteer de twee werkwoorden.

4 Over welk gevoel gaat dit gedicht? Kies uit: *vrolijkheid – opluchting – opwinding – blijdschap*. Leg je antwoord uit.

Tekst 3

Ruzie voorbij

Opdracht 5

Lees tekst 4 en lees 'Dichters aan het woord'.

1 Waarvan maakt Jan Van Coillie een beetje een persoon? Noteer twee dingen.
2 Wat doet de wind in tekst 4?
3 Welk gevoel krijgt de ik-persoon daarbij? Kies uit: *angstig – blij – boos – nieuwsgierig – tevreden – veilig – verdrietig*. Leg je antwoord uit.
4 Stel je voor: je ligt in je bed. Wat voor gevoel heb je dan? Kies uit: *blij – nieuwsgierig – tevreden – veilig*.

5 Schrijf twee dichtregels over dit gevoel. Doe het zo:
- Kies een woord uit de linker kolom en een woord uit de rechter kolom en maak van die twee woorden één zin. Begin met: *Buiten …*
- Doe dit nog een keer. Begin nu met: *Binnen …*

bomen	fluisteren
dekbed	jagen
lampje	juichen
regen	neuriën
straatlantaarn	roepen
wolken	verstoppen

Tekst 4

Avond

In een hoge groene kamer
- blauwe bloemen op 't behang -
waar de wind nog héél héél lang
liedjes, overal vandaan,
zachtjes in je oren fluistert,
wie wil daar niet slapen gaan?

Mies Bouhuys, Alle vogels vliegen. Uitgeverij Holland, Haarlem 1966

Opdracht 6 – Creatief schrijven

Maak een diamantgedicht. Een diamantgedicht is een gedicht in een vorm van een diamant (een ruit): het begint met één woord en de volgende regels zijn steeds één woord langer. Vanaf het midden van het gedicht wordt elke regel weer één woord korter dan de vorige.
Doe het zo:
- Regel 1: *ongelukkig*
- Regel 2: twee bijvoeglijke naamwoorden die bij 'ongelukkig' passen
- Regel 3: drie werkwoorden die bij 'ongelukkig' passen
- Regel 4: twee zelfstandige naamwoorden die bij 'ongelukkig' passen; en daarachter twee zelfstandige naamwoorden die bij 'gelukkig' passen
- Regel 5: drie werkwoorden die bij 'gelukkig' passen
- Regel 6: twee bijvoeglijke naamwoorden die bij 'gelukkig' passen
- Regel 7: *gelukkig*

Dichters aan het woord

Hoe schrijf je een gedicht?

Jan Van Coillie:
Dichters gebruiken vaak vreemde combinaties van woorden, waarmee ze van een ding een beetje een persoon maken ('personificatie' heet dat). Bijvoorbeeld: 'De muren van een huis dromen.' Als je dat leest is het bizar, want muren dromen normaal helemaal niet. Maar als je het zelf gaat doen, leer je het gebruiken. Neem een woord, bijvoorbeeld 'licht'. Zet daar een werkwoord achter dat gewoonlijk niet bij licht past, dus niet 'schijnt' of 'brandt'. Schrijf bijvoorbeeld 'Het licht strompelt' of 'Het licht fluistert'. Van daaruit gaan de gedachten vaak al stromen over wat je ermee kunt zeggen. 'Het licht fluistert stilletjes in mijn kamer'.

Naar: Jan Van Coillie, op Leesplein.nl, gelezen op 22 april 2017

C Misdaad

Opdracht 1

1 Wat is de spannendste film die jij ooit gezien hebt?
2 Wat doe jij als een film te eng wordt?
3 In de bibliotheek vind je deze pictogrammen op spannende boeken. Zoek bij elk pictogram het juiste genre. Kies uit: 1 *avontuur* – 2 *detective* – 3 *griezel* – 4 *thriller*.

			
A	B	C	D

Opdracht 2

Lees tekst 1. Het is een fragment uit *Flashback* van Eva Burgers.

1 Hoe voelt Lynn zich als ze alleen door het donker naar huis moet?
2 Waarom voelt ze zich ook even trots en zelfverzekerd?
3 Wat denk je dat de man met Lynn van plan is?
4 Hieronder vind je een aantal woorden die te maken kunnen hebben met de ruimte van een verhaal. Onderstreep de woorden die je bij dit fragment vindt passen. Kies uit: *bloemengeur – drukke winkelstraat – donkere hoekjes – duisternis – eenzaam – fel licht van een etalage – flauw licht van een lantaarn – geur van natte struiken – helder licht – koud – kil asfalt – motregen – onweer – stil fietspad – stralende zon – veel mensen – voorjaar – warm zand – winter.*
5 Omschrijf in één woord de sfeer van het fragment.

Begrippen

Ruimte Waar een verhaal zich afspeelt.
Sfeer Hoe iets aanvoelt. Bijvoorbeeld: gezellig of griezelig.

Tekst 1 (niveau 1)

Flashback

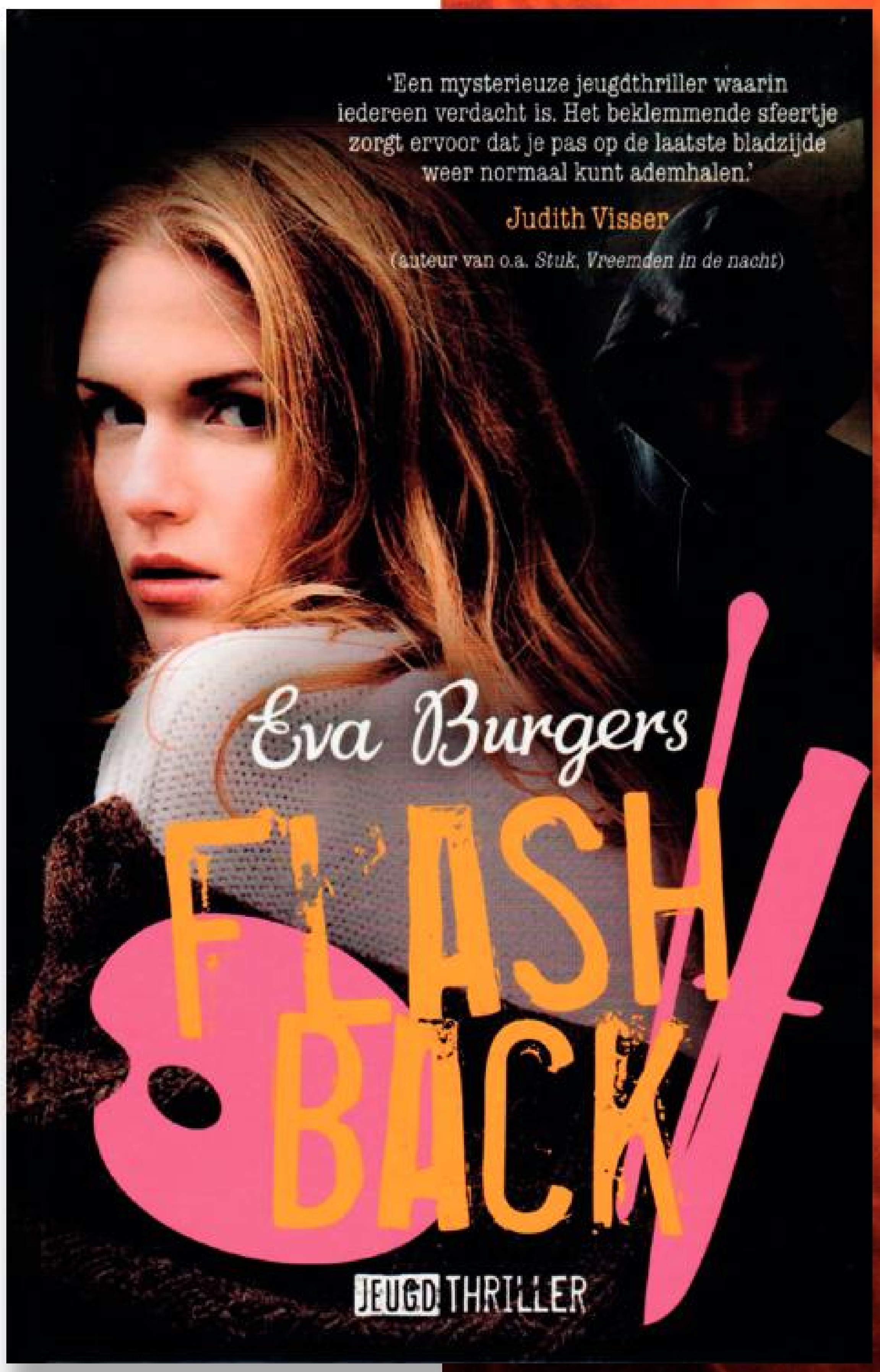
Lynn is naar de koopavond in de stad geweest met haar vriendinnen. Ze fietst nog een stuk samen met Lauren en daarna moet ze alleen in het donker naar huis. Lynn ziet er erg tegenop.

Donderdagavond, Lynn

Stel je niet aan. Er is niets aan de hand. De woorden herhaalden zich in mijn hoofd. Ik hield mijn stuur stevig vast en trapte sneller dan ik ooit had gedaan. Ik had me al vaak afgevraagd waarom er op dit stuk van het pad geen verlichting was. Alsof er bewust voor was gekozen om de mensen die hierlangs moesten bang te maken. Toen ik het gele licht van de lantaarnpaal aan het einde van het fietspad zag, wist ik dat ik er bijna was. Als ik straks thuis was,

nam ik me voor, zou ik niet alleen een berichtje naar Lauren sturen maar ook een naar Anna, om haar te laten weten dat ik mijn angst had overwonnen.

Voortgeduwd door een gevoel van trots en zelfverzekerdheid, fietste ik de laatste meters van het fietspad. Ik hoorde mezelf hijgen en kneep in mijn stuur, alsof ik daardoor nog harder zou gaan. Een geurenmix van vrieskou en duinbeplanting bereikte mijn neus, maar voor die goed tot me doordrong veranderde er plotseling iets.
Er was een zwarte gedaante verschenen in het flauwe licht aan het einde van het fietspad. Hij liep rustig de duisternis in, met het schijnsel van mijn fietslamp als zijn kompas. Midden over het pad kwam hij mijn richting uit. Ik wilde eigenlijk omkeren, maar ik durfde niet, want dan zou ik mijn blik van de gedaante los moeten maken en hem uit het oog verliezen. Ik stuurde iets naar links, waarna hij een stap opzij zette zodat hij weer recht tegenover me stond. Mijn hartslag versnelde. Hij kwam steeds dichterbij.
Angstig keek ik om me heen of ik een mogelijkheid zag om hem te ontwijken, maar voor ik iets kon bedenken voelde ik dat er aan mijn fiets werd getrokken. Ik probeerde te schreeuwen maar gek genoeg kwam er geen geluid uit mijn mond. Iemand trok me van mijn fiets en duwde me hardhandig tegen de grond. Mijn hoofd sloeg tegen het kille asfalt en even kreeg ik geen lucht meer. Ik voelde hoe mijn spieren, die net nog heftig aangespannen waren, ineens verslapten. Alsof ik niets meer te zeggen had over mijn eigen lichaam. Een doffe pijn in mijn hoofd maakte me draaierig. Ik knipperde met mijn ogen en kreunde. In een flits zag ik het gezicht van een man. Hij stond over me heen gebogen en tilde me een stukje omhoog aan de kraag van mijn jas. Ik zag hem driedubbel, of misschien wel vierdubbel. Hij droeg een zwart vest met een groot sportlogo voorop en hij stonk naar alcohol. Ik werd er misselijk van en probeerde mijn hoofd weg te draaien. Alles om me heen werd wazig. Het laatste wat ik zag, waren drie getatoeëerde sterretjes op zijn pols.

Eva Burgers, Flashback. Kluitman, Alkmaar 2014

Opdracht 3

Lees tekst 2. Hier lees je hoe *Flashback* verdergaat.

1. Tussen tekst 1 en 2 vinden wisselingen plaats. Leg dit uit voor tijd, voor plaats en voor perspectief.
2. Waarom denken de leerlingen dat Jay de dader is?
3. Denk jij dat Thom er iets mee te maken heeft? Leg uit.
4. Geloof jij dat Thom en Jay de hele avond samen waren? Leg uit.
5. Wat is het effect van alle informatie die je nu hebt?
   A ☐ Ik kan nu al zeker weten wie de dader is.
   B ☐ Ik ben aan het twijfelen gebracht over wie de dader is.

Begrippen

Wisseling van tijd, plaats en/of perspectief
De schrijver kan een verhaal spannend maken door regelmatig van tijd, plaats en perspectief te wisselen. Hij kan je hiermee meer informatie geven, maar ook een beetje misleiden.

Tekst 2 (niveau 1)

Flashback

Lynn, Jay en Thom zitten bij elkaar op school. Jay is de ex-vriend van Lynn. Hij is nog steeds gek op haar. Thom is zijn beste vriend. Thom vertelt Jay wat hij gehoord heeft.

Vrijdag, Jay

‘Lynn is gisteravond mishandeld. Ze ligt in het ziekenhuis.’
Ademloos liet ik de woorden van Thom tot me doordringen. Hij praatte verder maar het geluid leek te verstommen. Ik zag zijn lippen bewegen, maar ik hoorde niets. Leerlingen staarden me aan. Happend naar adem probeerde ik lucht te vinden. Was dit een nachtmerrie waaruit ik zo meteen wakker zou worden? *Laat dit alsjeblieft niet waar zijn*, hoorde ik mezelf denken.
‘Jay! Heb je me gehoord?’ vroeg Thom met stemverheffing en hij schudde me door elkaar.
Ik rukte me los en rende door de menigte naar de kamer van de conciërge. Toen Edward me aan zag komen, hield hij de deur voor me open en ging als een barricade tussen mij en de rest van de school in staan. Alleen Thom liet hij nog binnen. Daarna sloot hij de deur.
‘Rustig, Jay,’ zei hij op vriendelijke toon. ‘Ga maar even zitten.’ Edward keek naar Thom en er verscheen een zorgelijke frons tussen zijn wenkbrauwen. ‘Wat is er gebeurd?’ vroeg hij voorzichtig.
‘Niets bijzonders,’ probeerde Thom, maar aan het gezicht van Edward kon hij zien dat hij daar niet mee wegkwam. ‘Ik hoorde net in de aula dat Lynn gisteren zwaargewond is afgevoerd naar het ziekenhuis. Het gerucht gaat dat Jay er iets mee te maken heeft, omdat hij niet kan verkroppen dat Lynn het een paar weken geleden heeft uitgemaakt.’
Ik voelde mijn hartslag versnellen. Dus daarom stond ineens de halve school om me heen. Mijn vuisten balden zich en het liefst had ik alles kort en klein geslagen, maar Thom hield me tegen. Hij kwam voor me staan en keek me indringend aan. ‘Ik weet dat je er niets mee te maken hebt, Jay. We waren gisteravond samen dus we hebben allebei een alibi.’
Het lukte me niet meer om logisch na te denken. Op dit moment was er maar één ding belangrijk, en dat was Lynn. ‘Hoe is het met haar?’ vroeg ik met een zachte, hese stem. Ik slikte mijn maagzuur weg en hoopte dat ik mijn ontbijt kon binnenhouden.
Thom schudde zijn hoofd. ‘Ik weet het niet, Jay. Het is mij ook allemaal net pas verteld.’
‘Ik heb net gesproken met de mentor van Lynn. Hij werd vanochtend gebeld door Lynns moeder. In grote lijnen heeft hij me verteld wat er is gebeurd,’ zei Edward, terwijl hij twee plastic bekertjes met water vulde. Hij liep op ons af en reikte ons er elk een aan. Mijn hand trilde toen ik het bekertje aan mijn mond zette. Voorzichtig nipte ik aan het lauwe water.
Edward duwde ons zachtjes maar dwingend in de richting van de bank. ‘Ga even zitten,’ zei hij. ‘Lynn is jouw vriendin, toch?’
Ik knikte. Een vreemd gevoel van trots overviel me. Want ook al wás ze inmiddels niet meer mijn vriendin, voor de buitenwereld hoorden we nog steeds bij elkaar. Verward sloeg ik mijn handen voor mijn gezicht en voelde ze langzaam nat worden.
‘Maar nu denken ze dat jij iets met de mishandeling te maken hebt?’

Ik wreef over mijn gezicht en keek van Thom naar de conciërge.
Thom knikte gelaten. 'Iedereen weet hoe erg Jay de breuk tussen hem en Lynn vond, dus nu verdenken ze hem ervan dat hij haar in elkaar heeft geslagen.' Hij schudde zijn hoofd. 'Maar dat is onmogelijk, want Jay en ik waren gisteren de hele avond samen bij mij thuis. Dus het kan helemaal niet dat hij er iets mee te maken heeft.'

Eva Burgers, Flashback. Kluitman, Alkmaar 2014

Opdracht 4

Lees tekst 3. Hier lees je hoe *Flashback* verdergaat.

1. Welke vragen heeft Lynn?
2. Waarom wil ze daar liever geen antwoord op?
3. Noteer twee vragen waarop jij antwoord wil hebben.
4. Waarom heet het boek *Flashback*, denk je?

Begrippen

Flashback Een sprong terug in de tijd, bijvoorbeeld doordat iemand zich iets herinnert.

Tekst 3 (niveau 1)

Flashback

Woensdag, Lynn

'Weet je dan echt helemaal niets meer?'
Het ongeloof in Laurens stem klonk komisch. Ik schoot in de lach, ondanks al mijn ellende. Ook al was ik blij dat ik weer thuis was na vijf dagen in het ziekenhuis, ik voelde me nog steeds een vreemde in mijn eigen lichaam. Ik was vaak duizelig en had de hele tijd hoofdpijn, wat me onrustig maakte. Ik schudde de kussens achter me op de bank iets op en zuchtte vermoeid. 'Ik kan me wel herinneren dat we naar de koopavond zijn gegaan, en ik weet ook nog dat we samen terug zijn gefietst. Maar wat er daarna kwam, blijft voor mij een raadsel.'
Lauren schudde haar hoofd. 'Het lijkt me vreselijk om een gat in je geheugen te hebben.'
'Dat is het ook,' beaamde ik. 'Maar de artsen zeggen dat de kans groot is dat de herinneringen weer terugkomen.'
Lauren gruwelde. 'Wie weet wat of wie er dan ineens op je netvlies verschijnt,' zei ze geheimzinnig.
'Als je dat zegt om me op te vrolijken, dan is dat niet gelukt,' zei ik cynisch. Want waar Lauren op doelde was precies waar ik bang voor was. Wilde ik wel weten wie me dit had aangedaan? 'Weet jij hoe Jay reageerde toen hij hoorde dat ik in het ziekenhuis lag?'
Lauren knikte. 'Hij kwam vrijdag bij me aan de deur. Hij was nerveus en vroeg of ik wist hoe het met je ging. Het was eigenlijk wel heel schattig, vond ik. Hij is echt gek op je, Lynn. Anders reageert iemand niet zo heftig.' Ze stopte met praten, waarschijnlijk om mijn reactie af te wachten. Maar ik wist niet wat ik ervan moest denken. 'Ik hoorde van mijn moeder dat hij aardig van slag was. Hij is gisteren gehoord door de politie.'
Dat verbaasde me niet. Mijn moeder had me verteld dat al mijn vrienden inmiddels een verklaring hadden afgelegd. 'Denk jij dat hij er iets mee te

maken heeft?' vroeg ik voorzichtig en ik keek Lauren indringend aan.
Heftig schudde ze haar hoofd. 'Nee, daar geloof ik niks van. Ik kan me gewoon niet voorstellen dat Jay tot zoiets in staat is. Hij is stapelgek op je, en hij weet gewoon niet hoe hij met jouw afwijzing moet omgaan.'

Eva Burgers, Flashback. Kluitman, Alkmaar 2014

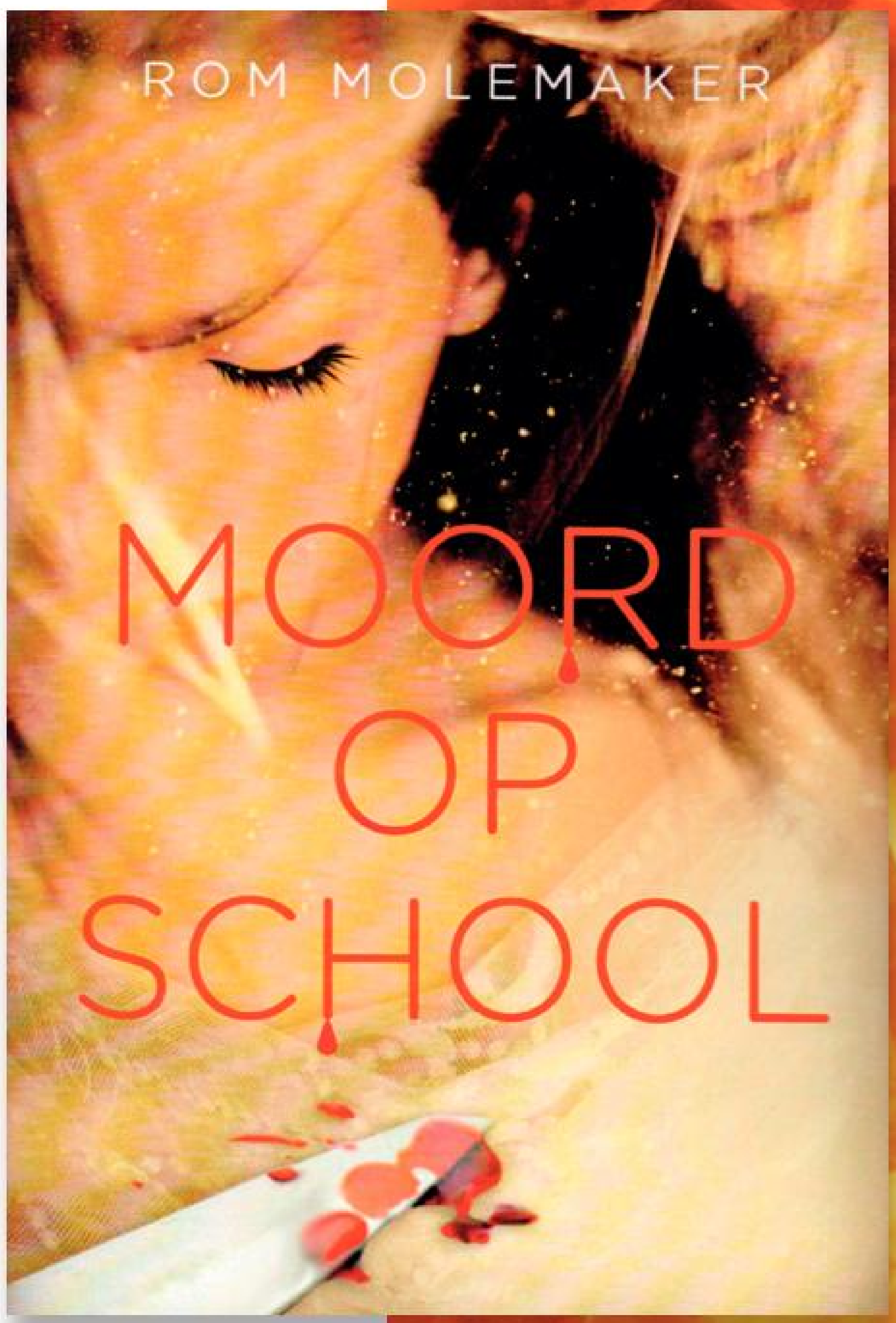
Opdracht 5

Lees tekst 4. Het is een fragment uit *Moord op school* van Rom Molemaker.

1 Waarom is Jorick in het werkhok gaan kijken?
2 Waarom is de rechercheur daar boos over?
3 Waarom vertelt Jorick niet dat hij een portemonnee gevonden heeft?
4 Waarom bemoeit Bruno zich steeds met het gesprek, denk je?
5 Wat vindt Jorick van zijn eigen gedrag?

Tekst 4 (niveau 1)

Moord op school

Jorick doet op school mee aan een toneelvoorstelling. Ze zijn in de aula aan het oefenen met hun docent Bruno Baars. Als Jorick even niets te doen heeft, gaat hij naar de hal om cola te halen. Daar botst hij tegen de hulpconciërge Feenstra op. Die zegt dat de conciërge, Kathagen, dood is. Hij is vermoord in het werkhok. Jorick gaat kijken en vindt naast het lichaam een portemonnee. Die neemt hij mee.

'Noteer even de gegevens van de anderen,' zegt de rechercheur tegen zijn collega. 'En dan kunnen ze gaan.' Hij kijkt Baars aan. 'Is er een ruimte waar we even kunnen zitten?' vraagt hij. 'De docentenkamer,' zegt Bruno. 'Daar is niemand meer.'
'Dan gaan we daarheen.' De rechercheur wenkt Jorick. 'Kom.'
Jorick loopt achter Baars en de rechercheur aan. Opgebracht, zo voelt het.
'Mijn naam is Sital,' zegt de rechercheur nog eens als ze aan een tafel zitten. 'Mag ik je ID even zien?' Hij bestudeert het pasje, kijkt Jorick dan aan en vraagt: 'Waarom keek iedereen opeens naar jou, toen ik vroeg wie er iets gezien had?'
'Hij is wezen kijken,' zegt Bruno. 'Stom natuurlijk, maar het was gewoon nieuwsgierigheid, meer niet.'
De rechercheur kijkt even naar Baars. 'Nieuwsgierigheid,' herhaalt hij.
'Ja,' zegt Bruno. 'Meer niet.'
'Meneer.' De stem van de rechercheur klinkt zacht. 'Het is oké dat u erbij bent, maar ik zou toch graag met Jorick hier willen praten.'
'Sorry.' Bruno maakte een verontschuldigend gebaar.
'Dus je bent in dat hok geweest?' vraagt de rechercheur aan Jorick.
'Ja.' Jorick kan zijn rechterknie niet stil houden.
'Waarom?'
'Feenstra zei dat Kathagen was vermoord.'
'Wie is Feenstra?'

'De hulpconciërge. Hij had meneer Kathagen gevonden.'
'Die ga ik straks nog spreken. Zei hij dat tegen jou? Waarom?'
'Hij botste tegen me aan, per ongeluk. Ik was toevallig in de hal.'
'Goed.' De rechercheur knikt en kijkt Jorick dan zwijgend een tijdje aan.
'Toevallig,' zegt hij dan. 'Dat kan natuurlijk. Maar waar ik benieuwd naar ben: waarom ging je naar dat werkhok?'
Jorick haalt zijn schouders op. 'Nieuwsgierigheid,' zegt hij. 'Wat meneer Baars zei.' Hij moet proberen ontspannen over te komen. Hij heeft toch zeker niks gedaan?
Weer kijkt de rechercheur Jorick nadenkend aan, zo lang, dat die er steeds zenuwachtiger van wordt. De secondewijzer van de klok aan de muur trekt zich nergens wat van aan en tikt de tijd weg.
'Iedereen is wel eens nieuwsgierig,' zegt de rechercheur dan. 'Ik ook. Maar dat is natuurlijk mijn vak.'
Hij wacht weer even. Jorick schuift op zijn stoel heen en weer en zegt niets. Zijn broek plakt aan zijn benen, en het zweet prikt op zijn hoofdhuid.
'Toch?'
'Ja, ja,' zegt Jorick haastig.
'Maar dan kom jij even, omdat je nieuwsgierig bent, dwars door mijn sporen heenlopen. Dat vind ik niet fijn.'
'Ik dacht er niet aan, het spijt me.'
'Heb je nog iets aangeraakt?'
De portemonnee, zeg het nou. Ja, maar zijn eigen vingerafdrukken dan? Hoezo, dat is toch logisch? Je hebt hem toch opgepakt?
'Waarom moet je daar zo lang over nadenken?' vraagt de rechercheur.
Nu heeft hij te lang gewacht. Te laat.
'Ik wilde er zeker van zijn. Nee, ik heb niets aangeraakt. Of ja, de deur misschien.'
'Heb je nog iets bijzonders gezien?'
'Ja, Kathagen.'
De rechercheur lijkt zich even af te vragen of Jorick een grapje maakt.
'Kathagen natuurlijk,' zegt hij, als dat niet het geval blijkt te zijn. 'Maar dat bedoelde ik niet. Iets anders? Anders dan anders, bedoel ik.'
'Niet dat ik weet. Ik kom daar eigenlijk nooit.'
'Alleen nu.' De rechercheur kijkt even naar buiten. 'Toch wel raar.'
'Hij was alleen maar nieuwsgierig, dat zei ik toch,' zegt Baars.
De rechercheur negeert hem totaal. Hij ritst met zijn duim langs de blaadjes van zijn blocnootje, en steekt het dan in zijn binnenzak.

Rom Molemaker, Moord op school. Uitgeverij Holland, Haarlem 2015

Opdracht 6

Lees tekst 5. Hier lees je hoe *Moord op school* verdergaat.

1 Door de perspectiefwisseling weet jij nu iets wat Jorick niet weet. Wat?
2 Wat zegt Frenk tegen Savanne zodat zij doet wat hij wil?
3 Leg uit dat het probleem van Jorick steeds groter wordt.
4 Noteer de namen van de verdachten die je tot nu toe bent tegengekomen en schrijf erbij waarom ze verdacht zijn.
5 Noteer in enkele zinnen hoe het verhaal volgens jou verdergaat.

Tekst 5 (niveau 1)

Moord op school

Savanne zit in een parallelklas van Jorick. Hij vindt haar superaantrekkelijk. Zij is de vriendin van Finn, de leider van een groepje jongeren dat samenkomt in de Factory, een leegstaande fabriek. Daar blowen ze en trappen ze rotzooi. Frenk hoort ook bij het groepje. Op school begint hij Savanne uit te horen over de moord.

'Wat moet je?' vraagt ze.
'Ik zei dat ik je zag praten met die gast die in het werkhok is wezen kijken.'
'En wat moet jij daarmee?'
'Ik moet van Finn vragen of hij nog iets heeft gezien. Gevonden bijvoorbeeld.'
Ze kijkt naar hem, naar de onrust in zijn blik, die heen en weer flitst alsof hij verdacht moet zijn op elke aanval, van welke kant die dan ook komt. Zijn gezicht heeft de kleur van iemand die weinig buiten komt: bleek, grauw bijna. Hij ziet er slecht uit.
'Heeft Finn dat gezegd?' vraagt ze.
'Dat zei ik toch?'
Ze schudt haar hoofd, een klein schokje. Ze begrijpt het niet. Finn heeft gezegd dat ze met Jorick moet gaan praten, en nou komt deze vage figuur tegen haar zeggen dat het via hem moet lopen. Dat was niet afgesproken.
'Ik praat wel met Finn,' zegt ze. 'Dat hoef jij niet te doen.' Ze wil doorlopen, maar hij houdt haar tegen.
'Je begrijpt het niet,' zegt hij. 'Finn wil het zo snel mogelijk weten. Ik kan hem meteen bellen.'
'Ik ook.'
'Savanne.' Hij brengt zijn gezicht dicht bij dat van haar. 'Jij hoeft alleen maar zoveel mogelijk uit hem los te krijgen. Voor de rest zorgen wij.'
Ze aarzelt.
'Je wilt toch geen rotzooi met Finn?' vraagt hij. 'Of wel?'
Nee, dat wil ze niet. Ze begrijpt het alleen niet. Waarom moet het zo moeilijk?
'Nou?' Hij dringt aan.
Ze ziet zijn ogen afdwalen naar omlaag, naar haar T-shirt.
'Oké dan.' Ze wil zo gauw mogelijk van die creep af. 'Hij zegt dat hij een portemonnee heeft gevonden.' Wat kan het haar schelen.
Precies op dat moment komen er een paar meiden uit haar klas langs, die haar naam roepen. Ze kijkt om en ze ziet niet dat Frenk even schrikt en zich daarna weer snel onder controle heeft.
'Een portemonnee?' vraagt hij nonchalant. 'En die heeft hij natuurlijk aan de politie gegeven.'
'Nee, hij ligt bij hem thuis,' zegt hij.
Frenk knikt opgelucht. 'Mooi,' zegt hij. 'Zorg dat hij hem aan je geeft.'
'Waarom?' Ze draait zich weer naar hem toe. 'Wat moet je daar mee?'
'Doe nou maar. Zorg dat je hem in handen krijgt en daarna geef je hem aan mij.'
'En dan geef jij hem weer aan Finn? Lekker ingewikkeld.'
'Ik zoek je wel weer op.' Hij geeft haar geen kans om nog iets te zeggen. Hij draait zich om en verdwijnt in de massa leerlingen om hem heen.
Ze kijkt hem geïrriteerd na. Ze móét dit en ze móét dat, daar houdt ze niet van. Aan de andere kant wil ze Finn wel te vriend houden.

Rom Molemaker, *Moord op school*, Uitgeverij Holland, Haarlem 2015

Opdracht 7

1 In misdaadverhalen word je vaak op een dwaalspoor gezet. Je denkt te weten wie het gedaan heeft, maar dan blijkt toch iemand anders de dader te zijn. In welk boek denk je dat de schrijver je het meest op een dwaalspoor zet? *Flashback* of *Moord op school*?

2 Welk boek zou jij het liefst lezen? *Flashback, Moord op school* of een van de Leestips? Leg je antwoord uit.

Opdracht 8 – Creatief schrijven

Werk samen met een klasgenoot. Schrijf een misdaadverhaal waarbij een onschuldig persoon iets overkomt. Het begint met iets kleins, en daarna wordt het probleem groter en groter. Doe het zo:

- Noteer om de beurt een stap in enkele woorden. Bijvoorbeeld: *Stap 1: iemand vindt een portemonnee.* Ga door tot je tien stappen verder bent en jouw persoon een heel groot probleem heeft of zelfs niet meer leeft.
- Maak van deze stappen samen een verhaal van minimaal 300 woorden.
- Je docent kiest enkele verhalen om voor te lezen aan de klas.

Opdracht 9 – Voor je fictiedossier

Lees een spannend verhaal. Je kunt een van de boeken kiezen die in deze paragraaf zijn behandeld of een boek kiezen uit de Leestips hieronder. Je kunt ook je docent om hulp vragen bij het kiezen van een boek. Maak van het verhaal een nieuwsbericht. Doe het zo:

- Zet eerst alle informatie op een rijtje. Gebruik hiervoor de 5w+h-vragen: *wie, wat, waar, wanneer, waarom, hoe*. Noteer de antwoorden in steekwoorden.
- In de eerste, vetgedrukte alinea schrijf je het belangrijkste nieuws.
- In de volgende alinea's geef je meer informatie.
- Noteer ook enkele uitspraken van de dader, het slachtoffer of een getuige.
- Bedenk een goede krantenkop en schrijf deze erboven.
- Maak je tekst op als een krantenartikel.

Leestips

Elle van den Bogaart, *Verdoofd*

Op een feestje wordt er stiekem een partydrug in het drankje van Roos gedaan. Ze raakt buiten bewustzijn en wordt misbruikt. Roos wil weten wie dit gedaan heeft. ***(niveau 1)***

Mirjam Mous, *2C*

Klas 2C gaat op werkweek naar de Ardennen. Maar vlak nadat ze zijn vertrokken, blijkt er een bom in de bus te liggen. Wie heeft de bom geplaatst? En zal klas 2C het er levend van afbrengen? ***(niveau 1)***

Daniëlle Bakhuis, *Zes seconden*

Jasmijn (16) en haar vriendinnen willen meedoen aan een geheim spel op een feest. Maar dat heeft grote gevolgen. Iemand raakt ernstig gewond. Wie heeft dat gedaan? ***(niveau 1)***

Mel Wallis de Vries, *Shock*

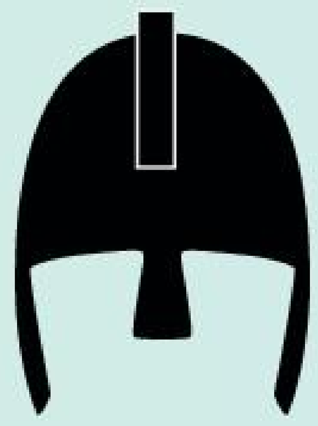
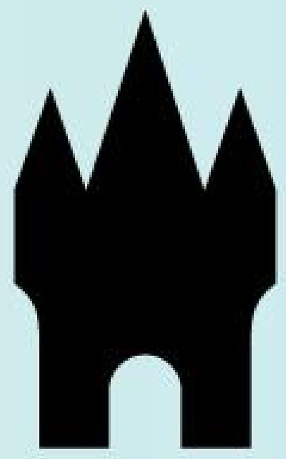
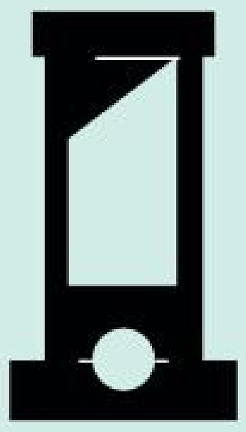
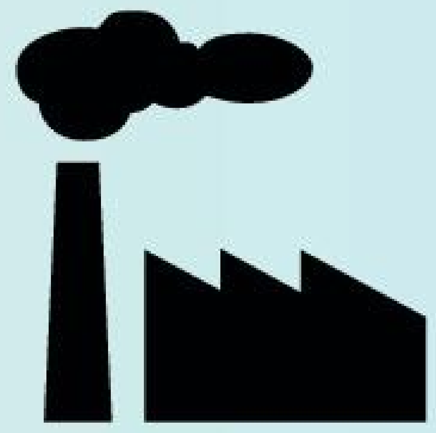
Emma (16) verdwijnt spoorloos na een schoolfeest. Een half jaar later gaan haar vriendinnen Bo, Lilly, Anouk en Mabel op vakantie in Frankrijk. Daar gebeuren vreemde dingen … ***(niveau 1)***

Kijk ook op Lezenvoordelijst.nl voor meer boeken op je eigen niveau.

D Geschiedenis

Opdracht 1

1 Hieronder staan acht van de tien tijdvakken van de geschiedenis. Noteer bij vier verschillende tijdvakken een film of game.

			
3000 v.Chr.-500 n.Chr. Tijd van Grieken en Romeinen	*500-1000* Tijd van ridders en monniken	*1000-1500* Tijd van steden en staten	*1500-1600* Tijd van ontdekkers en hervormers
			
1600-1700 Tijd van regenten en vorsten	*1700-1800* Tijd van pruiken en revoluties	1800-1900 Tijd van burgers en stoommachines	1900-1950 Tijd van de wereldoorlogen

2 Houd jij van boeken en films die in een andere tijd spelen? Leg je antwoord uit.

Opdracht 2

Lees tekst 1. Het is een fragment uit *Vechten voor vrijheid* van de Engelse schrijver Simon Scarrow. Het is deel 1 van de serie *Gladiator*.

1 Schrijf over en vul in: *Vechten voor vrijheid* speelt zich af in de tijd van …
en ….

2 Marcus is een verdachte. Wie is de dader, denk je? Leg je antwoord uit.

3 Welke straf moet Marcus ondergaan?

4 Waarom moeten alle slaven zien hoe Marcus wordt gestraft?

5 Hoe zorgt Taurus ervoor dat de slaven meewerken aan de straf?

6 Ineens herkent Brixus Marcus. Hoe weet je dat?

7 Hoe redt Brixus Marcus?

8 Taurus vindt eergevoel iets voor vrije mannen en niet voor slaven. Waarom?

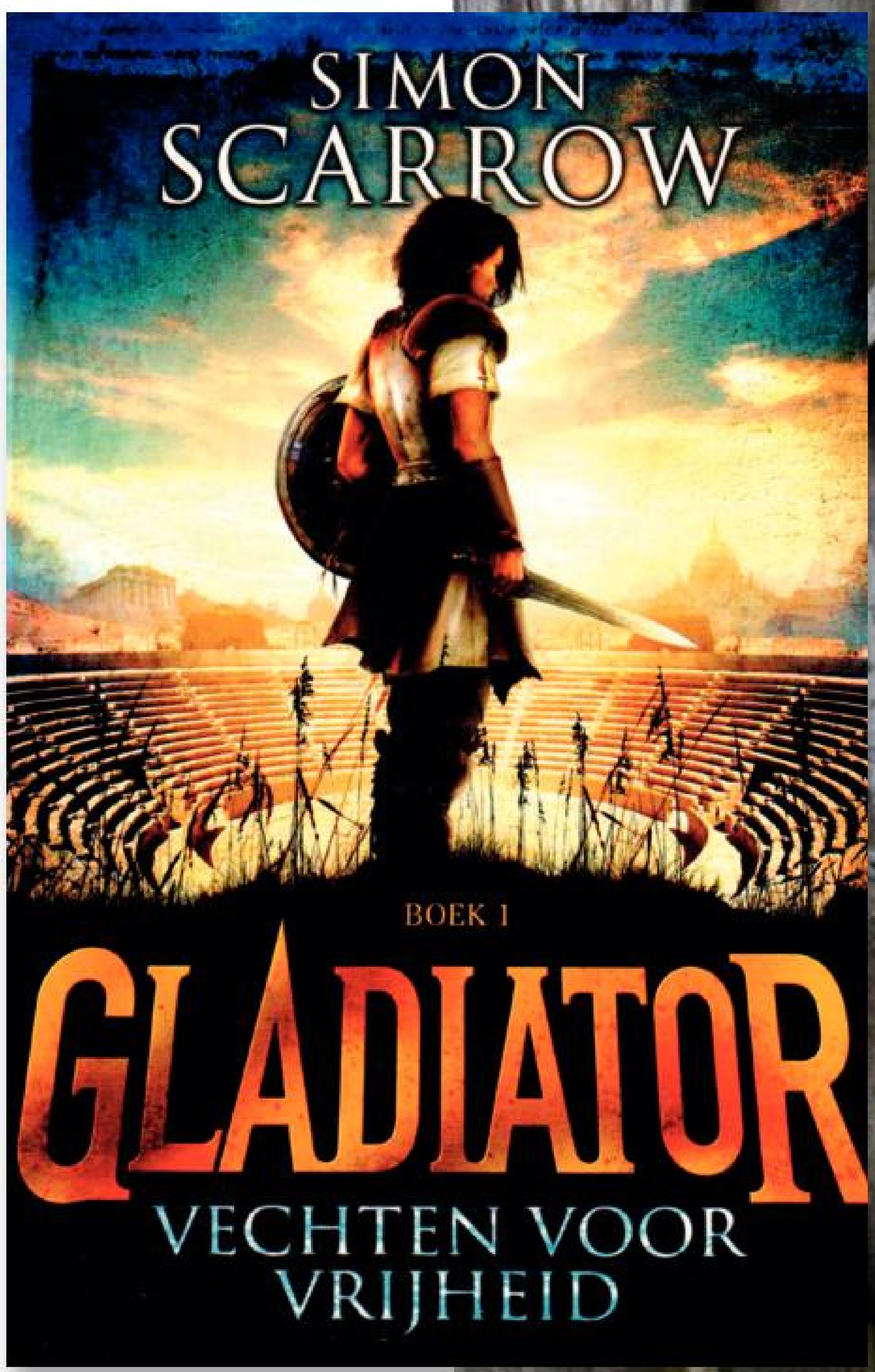
9 Marcus is nu een slaaf. Aan welk gedrag kun je zien dat hij waarschijnlijk een held gaat worden?

Begrippen

Tijd De tijd waarin het verhaal zich afspeelt. Historische boeken kunnen zich bijvoorbeeld afspelen in de tijd van de Grieken en Romeinen, ridders en monniken, ontdekkers en hervormers, pruiken en revoluties of burgers en stoommachines.

Tekst 1 (niveau 1)

Gladiator: vechten voor vrijheid

Italië ca. 60 v.Chr. Marcus is elf jaar en zit als slaaf gevangen in de gladiatorenschool van Porcini. Daar moet hij leren vechten, zodat zijn baas aan hem kan verdienen. De slaaf Ferax is iets ouder. Hij doet er alles aan om Marcus dwars te zitten. Marcus praat vaak met de oude kok Brixus. Zo komen ze erachter dat Brixus vroeger in dezelfde veldslag heeft gevochten als Marcus' vader. Brixus vocht mee met de slaven, terwijl Marcus' vader vocht aan de kant van de Romeinse overheersers. Na een avond met Brixus wordt Marcus ruw uit zijn slaap gewekt. Er is hertenvlees gestolen en Marcus krijgt de schuld. Hij moet een wrede straf ondergaan.

Toen de laatste slaaf op zijn plek stond haalde Taurus diep adem en beende naar het midden van het oefenveld. 'Voor degenen die het nog niet weten: jullie zijn hiernaartoe gekomen om er getuige van te zijn hoe deze dief wordt gestraft. De jongen heeft vannacht voedsel uit de keuken gestolen en is dankzij zijn eigen domheid gepakt. Jullie behoren zo onderhand allemaal te weten welke straf er op diefstal staat. Laat deze ochtend voor jullie allemaal een waarschuwing zijn.' Hij draaide zich om naar Amatus. 'Neem je klas mee naar voren. Twee rijen over het midden van het veld!'
Amatus bulderde naar de jongens, die snel naar voren liepen en tegenover elkaar gingen staan, zo'n zes voet uit elkaar. De opstelling eindigde zo'n vijftig stappen verderop, bij de palissade aan de achterkant van het oefenveld. Zodra ze op hun plek stonden liep Amatus naar een rieten mand aan de zijkant van het veld met daarin een heleboel dikke houten knuppels. Hij haalde er een flink aantal uit, klemde die tegen zijn borst en ging terug naar zijn klas. 'Allemaal één pakken!' beval hij, en hij bleef voor elke jongen even staan, zodat iedereen zich kon bewapenen. Ferax hief zijn stok en probeerde hem alvast uit met een gemene zwaai die hard op het grind voor hem terechtkwam. Toen keek hij naar Marcus en gaf hem een knipoog. Toen alle stokken waren uitgedeeld ging Amatus aan het eind van de twee rijen staan.
'Trek je tunica uit,' zei Taurus tegen Marcus.
Marcus draaide zich om naar de man, met zijn rug naar Brixus en de andere slaven toe, pakte de zoom van zijn tunica vast en trok hem over zijn middel en schouders omhoog. Taurus nam het bundeltje stof van hem over en Marcus bleef staan, met alleen zijn schoenen en lendendoek nog aan. Hij hoorde iemand van verbazing naar adem happen en toen hij zich omdraaide zag hij hoe Brixus met grote ogen naar hem stond te kijken.
'Stilte!' brulde Taurus. 'Allemaal klaarstaan! Ik wil geen mensen zien die zich er te makkelijk van afmaken. Als de jongen voor je langskomt, probeer je hem zo hard mogelijk te slaan. Iedereen die hem niet raakt of te zacht slaat, mag hierna tussen de rijen door lopen. Is dat duidelijk?' Hij pakte Marcus bij zijn schouder en duwde hem naar de twee jongens aan het begin van de doorgang. 'Zodra ik het zeg begin je te lopen.' Op een fluistertoon zei hij erachteraan: 'Ren zo hard je kunt. Houd je armen omhoog om je hoofd te beschermen. Blijf

niet staan en val niet. Als je valt, ben je dood. Begrepen?'
Marcus knikte; zijn lichaam beefde van pure angst.
'Ga klaarstaan. Ik tel tot drie. Eén... Twee...'
'Wacht!'
Taurus draaide zich met een woedende blik om. 'Wie zei dat?'
Marcus keek over zijn schouder en zag de slaven naar Brixus gluren. De oude kok slikte nerveus en schuifelde toen een stukje naar voren. 'Ik, meester.'
'Brixus? Hoe durf je? Hoe durf je je hierin te mengen?' Taurus' vuist bolde op rond de knop van zijn stok terwijl hij met een gezicht als een donderwolk op de kok af stevende. 'Wat heeft dit te betekenen?'
Brixus richtte zich tot zijn volle lengte op en staarde de oefenmeester recht aan. 'De jongen is onschuldig, meester. Ik ken hem. Marcus heeft het niet gedaan.'
'O nee?' snauwde Taurus. 'En hoe weet jij dat zo zeker? Dat kan alleen als je in de buurt was en de dief met eigen ogen hebt gezien. Nou?'
Brixus' ogen keken heel even in die van Marcus. Toen gaf Taurus de kok met zijn stok een harde klap in zijn maag. Brixus klapte kreunend dubbel en zakte op zijn knieën. Taurus boog zich dreigend over hem heen. 'Nou?'
'Ik... ik heb het gedaan.' Brixus hapte naar adem. 'Ik heb het vlees gestolen.'
Taurus verstijfde. 'Wat zullen we nou krijgen? Jij? Dat geloof ik niet!'
'Echt waar, meester,' zei Brixus hijgend. 'Ik heb het gedaan. De jongen is onschuldig.'
Marcus schudde verbijsterd zijn hoofd. Was Brixus de dief? Er ging een koude huivering van twijfel door zijn hart terwijl hij probeerde te bedenken waarom Brixus zijn mond open had gedaan. Had hij last van een slecht geweten omdat Marcus de schuld voor het gestolen hertenvlees op zich had genomen? Alle gezichten op het oefenveld waren nu naar de twee mannen gekeerd en het was heel lang stil voor Taurus zijn rug rechtte en zijn handen in zijn zij zette.
'Nou, vooruit. Als jij het echt hebt gedaan, waarom zou je het dan nu opeens opbiechten, terwijl je er ook mee weg had kunnen komen?'
Brixus haalde diep adem en keek omhoog. 'Ik wil niet dat een jongen voor mij in elkaar wordt geslagen, meester.'
'Waarom niet?'
'Ik heb mijn trots. Ik mag dan een slaaf zijn, maar dat wil niet zeggen dat ik geen eergevoel meer heb.'
'Eergevoel?' Taurus begon hard te lachen. 'Eergevoel! De wonderen zijn de wereld nog niet uit! Eergevoel is voor vrije mannen, Brixus. Het is een luxe die slaven zich niet kunnen veroorloven.'
'Ik ben dan wel een slaaf, maar ik ben ook nog altijd een man, meester.'
Taurus deed een stap achteruit. 'Goed, sta maar op dan. We zullen eens zien hoe jouw eergevoel omgaat met een flink pak rammel.' Hij draaide zich om naar Marcus. 'Jij daar! Pak je tunica en ga aan de zijkant staan.'
Marcus aarzelde, te verbaasd om zich te kunnen bewegen. Taurus hief dreigend zijn stok, en Marcus griste vlug zijn tunica van de grond en liep naar de slaven toe. Terwijl hij het ding weer over zijn hoofd trok hoorde hij de oefenmeester Brixus opdragen om zich uit te kleden en aan het begin van de twee rijen te gaan staan. Marcus wurmde zijn hoofd door de hals van zijn tunica en zag de kok naar de wachtende jongens hinken. Taurus kwam vlak achter hem aan; hij wachtte tot het helemaal stil was en riep toen: 'Klaarstaan! Eén... Twee... Drie. Daar ga je, Brixus!'
De kok boog zijn hoofd en stak zijn armen omhoog om zijn schedel tegen de naderende klappen te beschermen. Toen liep hij met een snelle, schokkerige beweging naar voren, de doorgang in. Marcus' adem stokte in zijn keel toen

de eerste twee jongens uithaalden met hun knotsen. Brixus liep sneller dan ze hadden verwacht en ze hadden weinig tijd om hun klappen goed te richten. Eén stok schampte zijn zij en de andere gleed van zijn schouder terwijl hij gebukt doorrende. Het tweede stel jongens was beter voorbereid en hun stokken belandden recht op Brixus' rug met doffe klappen die over het hele oefenveld te horen waren. Brixus verwerkte de slagen en haastte zich verder, waarbij hij wankel van de ene kant naar de andere kant dook om zijn aanvallers in de war te brengen. Met een knoop van angst in zijn maag keek Marcus hoe de man vorderde.
'Kom op, Brixus,' mompelde hij. 'Je kunt het.'
Brixus was nu halverwege de twee rijen en de combinatie van zijn snelheid en zijn grillige bewegingen had ervoor gezorgd dat hij nog nauwelijks echt rake klappen had geïncasseerd. Hij hoefde nog maar een pas of twintig, maar aan het eind van de doorgang zag Marcus hoe Ferax zijn knots optilde en een stap richting Brixus deed. De kok had zijn hoofd licht gebogen en merkte het naderende gevaar pas heel laat op, toen hij voelde dat er iemand voor hem stond. Met een woeste, triomfantelijke kreet liet Ferax zijn knots neerkomen en het ding raakte de zijkant van Brixus' hoofd. Zijn benen begaven het onder hem en hij zakte met zwaaiend bovenlichaam op zijn knieën, alsof hij dronken was. Ferax stond naast de weerloze kok en hief zijn knots.
'Nee,' mompelde Marcus wanhopig. 'Nee... NEE!'
Hij schoot naar voren en rende in een schuine lijn over het oefenveld. Ferax had zich half omgedraaid en zag hem niet aankomen. Al zijn aandacht was op zijn slachtoffer gericht; hij pakte de stok met beide handen beet en tilde hem hoog boven zijn hoofd. Marcus vloog over het aangestampte zand in een wanhopige poging zijn vriend te redden.
'Hé, jij daar!' brulde Taurus. 'Waar ga je heen?'
Marcus luisterde niet en keek alleen maar naar Ferax. De spieren in de schouders en armen van de Kelt spanden zich aan toen hij wilde uithalen en Marcus stortte zich naar voren. Hij graaide een ogenblik wild naar de polsen van de grotere jongen voordat hij met zijn volle gewicht tegen Ferax' zij op botste. De lucht werd uit hun lijven geperst terwijl ze samen naast Brixus op de grond vielen. Heel even was Ferax te verbaasd om te kunnen reageren en daar maakte Marcus meteen gebruik van. Hij stompte Ferax een paar keer in zijn maag tot de Kelt naar adem happend op zijn zij lag. Marcus rolde gauw weg, kwam overeind en nam een dreigende houding aan, klaar om zijn aanval voort te zetten. Maar Ferax was even niet in staat om terug te vechten. Marcus greep zijn kans en rende naar Brixus.
'Overeind! Kom, Brixus, opstaan.'
Brixus liet versuft zijn hoofd opzij zakken. 'Dat... dat kan ik niet.'
'Het moet! Anders ga je hier dood!' Marcus pakte hem vast en knarste met zijn tanden, terwijl hij de man met moeite overeind hielp. Hij legde zijn arm om de schouders van de kok en strompelde naar voren. Voor hen stonden de laatste twee jongens, twee kompanen van Ferax. Ze keken onzeker van hun leider naar Marcus.
Marcus werd witheet van woede.
'Als jullie Brixus met één vinger aanraken dan vermoord ik jullie,' siste hij tussen zijn opeengeklemde tanden door.

Simon Scarrow, *Vechten voor vrijheid* (*Gladiator*, deel 1). Gottmer, Haarlem 2011

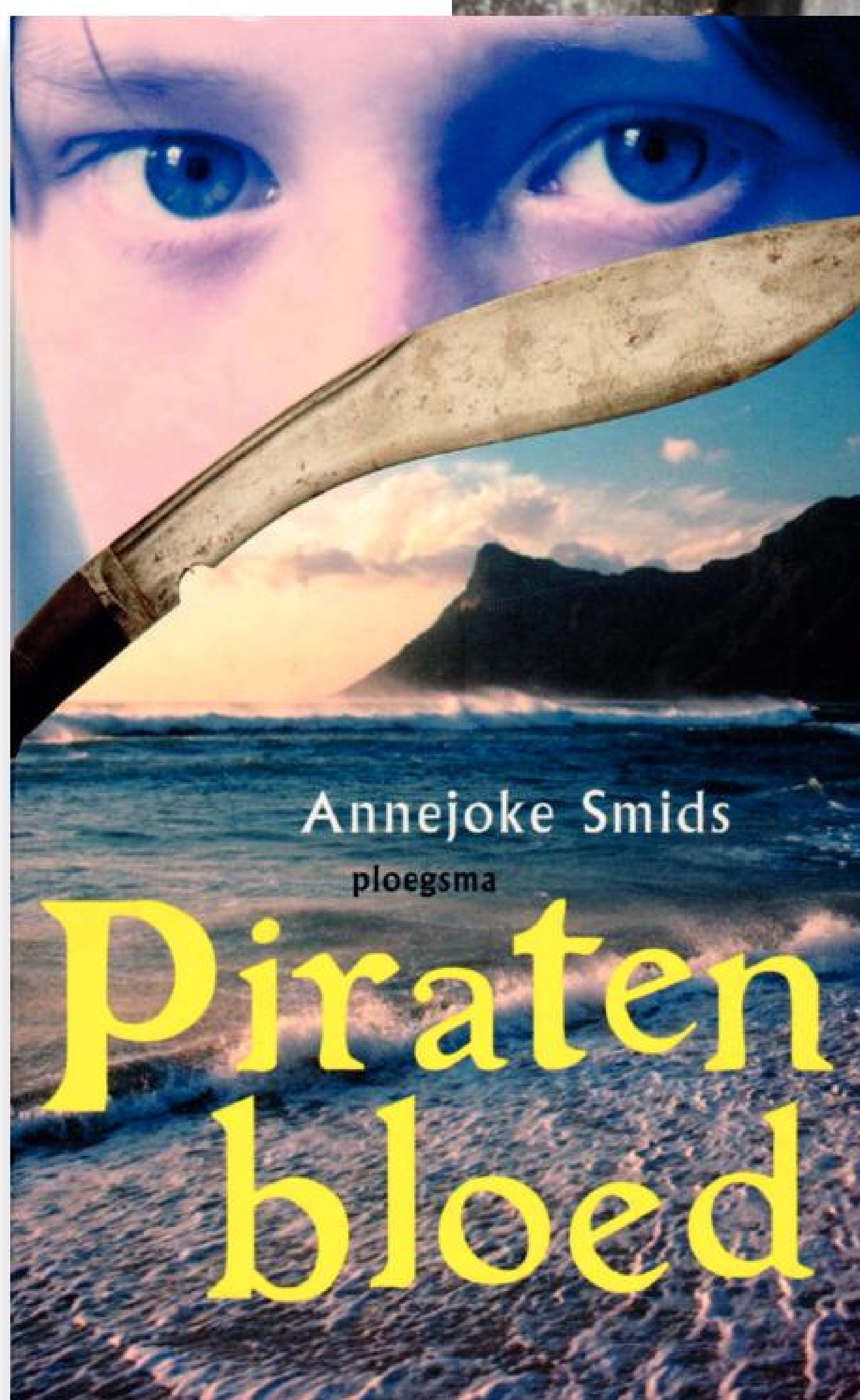
Opdracht 3

Lees tekst 2. Het is een fragment uit *Piratenbloed* van Annejoke Smids.

1 Kijk nog eens naar de tijdvakken in opdracht 1. In welk tijdvak speelt *Piratenbloed* zich af?
2 Zet de stappen van de aanval in de goede volgorde. Noteer de letters.
   a De piraten duiken de ruimen in op zoek naar kostbaarheden.
   b De piraten gebruiken dreigende taal en wapens.
   c De piraten gooien de enterhaken uit om het schip naar zich toe te halen.
   d De piraten springen aan boord.
   e Het orkest maakt tromgeroffel.
3 Wat wordt meestal met de slachtoffers gedaan?
4 Wat beslist Fenmore deze keer?
5 Waarom zijn de mannen van Fenmore het daarmee niet eens?
6 Leg uit waarom het toch een passende straf is.
7 Heeft Sebastiaan piratenbloed, vind je? Leg je antwoord uit.

Tekst 2 (niveau 1)

Piratenbloed

1697. Sebastiaan, 15 jaar, vaart mee op een koopvaardijschip. Het schip vergaat en Sebastiaan komt terecht op Madagaskar, een pirateneiland. Met kapitein Fenmore mag hij voor de eerste keer mee op strooftocht, op het piratenschip de Black Joke. Fenmores dochter verstopt zich stiekem aan boord. De piraten vallen het schip de Rochester aan.

'Engelse vlag,' zegt Sebastiaan. 'Ligt vrij diep. Behoorlijke lading.'
'Patrijspoorten?'
Sebastiaan telt. 'Vijf, zes. Zes aan deze kant, dus twaalf kanonnen.'
'Kat in 't bakkie,' zegt Fenmore.
Net als de vorige keer begint het orkest te spelen, als ze hun prooi dicht genoeg genaderd zijn. Sebastiaan huivert bij het geluid van het diepe, dreigende tromgeroffel dat ver over het water draagt.
'De halve slag,' zegt Fenmore met een knik naar het orkest. 'De moeite waard om aan boord te hebben.'
Dat hij gelijk heeft, blijkt al snel. De Black Joke gooit de enterhaken uit en de piraten springen aan boord, Sebastiaan voorop. De kapitein van het Engelse schip staat met zijn handen omhoog aan dek op hen te wachten. Als hij de stroom piraten ziet die aan boord van zijn schip springen, begint hij zacht te jammeren.
'We zijn onschuldig. Doe ons alstublieft niks. We zijn hier met de beste bedoelingen… doen ook alleen maar ons werk…'
Een van de piraten grijpt hem bij zijn haar en dwingt hem op zijn knieën. 'Hoe heet je?' vraagt hij.
'Andrew, eh, kapitein Roberts, meneer, van de Rochester,' antwoordt de man.
'Wel Andrew-kapitein-Roberts-meneer-van-de-Rochester, zal ik jouw lippen 's aan elkaar naaien? Zodat ik niet meer naar jouw gemekker hoef te luisteren?'
'N-n-nee, meneer, alstublieft, doe mij niks,' smeekt Roberts. 'Neem alles mee, maar doe mij en de bemanning van de Rochester geen kwaad.'
'Jullie horen hem, mannen!' brult Fenmore. 'Neem alles mee!'
De piraat duwt kapitein Roberts minachtend weg en voegt zich bij zijn maats die op de woorden van Fenmore meteen joelend de ruimen induiken. Dolken

tussen de tanden geklemd, in de ene hand een sabel en in de ander een pistool. Niemand houdt hen tegen.
Maar dan wordt het de tweede officier van de Rochester blijkbaar te veel. Het zweet gutst langs zijn voorhoofd en trillend heft hij plotseling zijn pistool. Hij richt het op Fenmore.
'We geven ons niet over!' schreeuwt hij en vuurt een schot af.
Het mist Fenmore op een haar na, en meteen wordt het vuur beantwoord vanaf de Black Joke. De man wordt in zijn borst getroffen en zakt dood neer aan dek. Ontzet kijkt kapitein Roberts naar de officier aan zijn voeten.
Als Sebastiaan omkijkt om te zien waar het schot vandaan kwam, ziet hij nog net een lange vlecht verdwijnen achter de mast. Het zal toch niet… Maar wanneer is ze dan in vredesnaam aan boord gekomen?
Tijd om erover na te denken heeft hij niet. De piraten die om Fenmore heen staan, hebben de bemanning van de Rochester meteen ontwapend en delen hier en daar rake klappen uit. Ze houden hun wapens op de bemanning gericht; zoiets overkomt hun geen tweede keer. Sebastiaan is ook naast Fenmore gaan staan met zijn dolk in de aanslag.
Degenen die de ruimen ingedoken zijn, komen inmiddels terug met de buit. Ze hebben eten gevonden, een kist met kostbare wijnen, glaswerk, specerijen en een schatkist gevuld met gouden en zilveren munten. Ze zijn opgetogen. Het is weer eens meer dan de moeite waard geweest. Snel wordt alles overgebracht op de Black Joke.
Fenmore loopt langzaam naar kapitein Roberts toe die nu staat te beven als een rietje.
'En,' zegt Fenmore met een fluweelzachte stem die dreigender klinkt dan een stemverheffing, 'heb je nog nieuws van onze koning?'
'O-o-nze…?' stottert Roberts verbaasd, en hij verschiet van kleur. 'U bedoelt, k-k-koning Richard?'
'Die ja. Ik ken 'm goed. Hij was een persoonlijke vriend van me. Hoe is het met 'm?'
Kapitein Roberts wordt nog bleker.
'Ui-uitstekend,' stottert hij. 'Of eigenlijk kon het b-b-beter. Zware tijden. Eh, we zijn eh, in oorlog. En de schatkist…'
'Wat is er met de schatkist?' vraagt Fenmore. 'Niet zo gevuld als die was?'
'N-n-nee.' Roberts kijkt hem aan met een gepijnigde blik.
'Kapitein!' roept dan een van de mannen. 'De buit is binnen. We kunnen ervandoor.'
Hij haalt zijn hand over zijn keel met een gebaar dat Sebastiaan akelig goed kent. Ze verwachten dat deze overval net zo zal eindigen als altijd.
Sebastiaan wist dat dit moment zou komen en heeft er al een tijdje over nagedacht. Misschien moet hij nu… Hij buigt zich naar Fenmore toe en begint in zijn oor te fluisteren.
'…uitkleden… belachelijk… mannen in dienst van de koning… ook hem… laatste penning in zijn schatkist…'
Fenmore reageert niet.
Heeft hij Sebastiaan gehoord? Of heeft Sebastiaan hem verkeerd ingeschat? Als dat zo is, dan ziet het er niet goed voor hem uit. Er valt een gespannen stilte waarbij vele paren ogen Fenmore aankijken. Wat gaat er gebeuren?
En dan begint Fenmore te brullen van het lachen. Hij kijkt Sebastiaan aan met een blik van waardering.
'Jij bent me er eentje, Lucasz. Een briljante zet! Die zal Richard niet zien aankomen.' Hij wendt zich tot zijn mannen. 'Luister! We doen het vandaag anders dan we gewend zijn.'
Om hem heen wordt gemord en klinken kreten van verbazing. Maar Fenmore laat zich niet afleiden.

'Dit is het plan: neem alle kleren van de bemanning van de Rochester. Tot ze zo bloot zijn als op de dag dat ze geboren werden. Neem alles zelf mee, gooi het overboord, doe ermee wat je wilt. Maar krenk ze geen haar.'
De piraten mopperen. Ze zijn teleurgesteld dat ze beroofd worden van hun verzetje, maar doen wat hun kapitein hun zegt. De kleren worden aan boord van de Black Joke gegooid en al snel staat de hele bemanning van de Rochester in zijn blootje. Het is een raar gezicht, die bleke lijven met bruinverbrande gezichten en onderarmen, en de meeste piraten vinden het nu toch wel een goede grap. Het is inderdaad weer eens wat anders.
'Voor jou heb ik nog een boodschap, Roberts,' zegt Fenmore dan op dreigende toon. Met geheven sabel loopt hij naar hem toe en prikt de punt in het zachte vlees van Roberts' buik.
'Doe Richard de groeten van me. En zeg dat ik nog wat van hem tegoed heb. Dat ik hem zal uitkleden, net zoals ik jullie vandaag heb uitgekleed. Tot zijn schatkist net zo'n zwart gat is als dat in z'n eigen achterste.'
Op deze woorden beginnen de piraten honend te schaterlachen. Roberts' gezicht is bleek, ondanks zijn bruinverbrande huid. Zijn haar plakt aan zijn hoofd van het zweet, maar zijn ogen staan vol haat terwijl hij de piratenkapitein aankijkt.
En dan verbreekt Fenmore het moment.
'Hebben we de kaarten en de instrumenten?' vraagt hij aan zijn mannen.
'We hebben alles, kapitein!'
'Mooi,' zegt Fenmore. 'Dan wens ik jullie een goede reis terug.'
En met een zwierige sprong springt hij aan boord van de Black Joke.
'Wat doen we met de Rochester?' vraagt Walter Karbijn, die aan boord van de Black Joke is gebleven.
'We laten haar gaan,' zegt Fenmore. 'We hebben niets aan die wastobbe. Alleen maar ballast.'

Annejoke Smids, Piratenbloed. Ploegsma, Amsterdam 2003

Opdracht 4

1 Met wie leefde jij het meest mee, met Marcus uit *Vechten voor vrijheid* of met Sebastiaan uit *Piratenbloed*? Leg je antwoord uit.
2 Welk boek vind jij het meest realistisch? ***Vechten voor vrijheid / Piratenbloed***
3 Wat vind jij belangrijker bij een historisch jeugdboek: leren over de tijd of lekker lezen?
4 Welk historisch jeugdboek zou jij willen lezen? *Vechten voor vrijheid*, *Piratenbloed* of een van de Leestips? Leg je antwoord uit.

Begrippen

Historische boeken Boeken over geschiedenis. In de bibliotheek herken je historische verhalen aan deze afbeelding:

Opdracht 5 – Creatief schrijven

Schrijf samen met een klasgenoot een kort verhaal dat zich afspeelt op een zeventiende-eeuws piratenschip.

1 In het schema op de volgende bladzijde vind je een aantal woorden die op een schip in de zeventiende eeuw heel gewoon waren. Schrijf samen een verhaal van minimaal 200 woorden, waarin je zo veel mogelijk van deze woorden gebruikt. Je mag de betekenis van de woorden raden of verzinnen, maar niet opzoeken. Onderstreep in je verhaal de woorden uit het schema die je hebt gebruikt.

2 De docent leest enkele verhalen voor. Zijn de woorden goed gebruikt? Of juist op een grappige manier verkeerd?

personen en dieren	chirurgijn – kapitein – koopvaarder – maden – officier – piraat – scheepsmaatje – scheepsorkest – stuurmansleerling
plaatsen, onderdelen, benodigdheden	achtersteven – bakboord – boegspriet – cachot – dolk – enterhaken – fokkenmast – kajuit – kanonnen – katrol – kiel – kombuis – kooi – kwadrant – mars – musket – patrijspoort – ra – reling – romp – ruim – ruime sop – sabel – stuurboord – tobbe – want
acties	aanmonsteren – averij oplopen – de plank lopen – doorklieven – in de vuurlinie liggen – in het vizier krijgen – kapseizen – kielhalen – knevelen – krengen – reven – schipbreuk lijden – strooptochten houden – tromgeroffel laten klinken
waardevolle spullen	buit – dubloenen – edelstenen – florijnen – gouden oorringen – penningen – schatkist – specerijen – uurwerk
namen van schepen	…

Opdracht 6 – Voor je fictiedossier

Lees een boek dat zich afspeelt in een andere tijd. Je kunt een van de boeken kiezen die in deze paragraaf zijn behandeld of een boek kiezen uit de Leestips hieronder. Je kunt ook je docent om hulp vragen bij het kiezen van een boek. Vergelijk de tijd uit het boek met de tijd waarin jij leeft en doe dat voor vijf onderwerpen. Kies de onderwerpen uit onderstaande lijst. Schrijf van jouw vergelijking tussen vroeger en nu een kort verslag.
betalen – bijgeloof – communicatie – doktersbehandeling – energie – eten – familie – feesten – huisdieren – hygiëne – kleding – liefde – rechten – religie – rol man/jongen – rol vrouw/meisje – rol kind – school – speelgoed – spelletjes – sport – sterven – vervoer – werken – wonen – ziektes – …

Leestips

Lydia Rood, *Meisje aan de ketting*

De 2,5 meter lange Trijn (13) is in 1629 een bezienswaardigheid in haar stad Edam. Ze is bang te worden verkocht aan de Berenman. ***(niveau 1)***

Simone van der Vlugt, *Zwarte sneeuw*

Limburg, 1845. Emma (14) moet met haar vader en broers in een mijn werken. Het is zwaar en gevaarlijk werk. De zoon van een van de bazen wil Emma graag helpen. ***(niveau 1)***

Rob Ruggenberg, *Manhatan*

Peye hoort dat zijn vader gouverneur is van de Nederlandse kolonie Nieuw-Amsterdam. Hij besluit hem per schip op te zoeken. ***(niveau 1)***

Simone van der Vlugt, *De guillotine*

Als Sandrine (16) als enige van haar familie de Franse Revolutie overleeft, heeft ze moeite zich aan te passen in het schoenmakersgezin dat haar opneemt. ***(niveau 2)***

Kijk ook op Lezenvoordelijst.nl voor meer boeken op je eigen niveau.

E Buien

Opdracht 1

Vul in: *bang*, *boos* of *verdrietig*.

Afbeelding 1 past bij ...; afbeelding 2 past bij ...; afbeelding 3 past bij ....

1

2

3

Opdracht 2

Je docent leest tekst 1 voor.

1 In dit gedicht ontbreken komma's. Schrijf Schrijf het begin van dit gedicht over en zet komma's op de juiste plaats. Je mag stoppen als je vijf komma's hebt gebruikt.
2 Noteer twee dingen waarmee de ik-persoon geen probleem heeft.
3 Noteer twee dingen waarmee de ik-persoon wel een probleem heeft.
4 Aan welk woord zie je dat er een tegenstelling komt tussen 'geen probleem' en 'wel een probleem'?
5 'Dat alleen al' betekent: dat voorbeeld zegt al genoeg. Welk voorbeeld van verdrietige dingen is het belangrijkst in tekst 1?
6 Leg uit dat de titel twee betekenissen heeft.

Tekst 1

dat alleen

dat iemand
de zomer uitvindt
de rits gsm sms
heupen een schort
en vrij en rode bikini's
geen probleem
maar winter ouders
schoolrapport
en angst en verlangen
als het donker wordt
en gemeen
al dat alleen
in de pauze
de klas
dat alleen

Hans Hagen, Hoe angst klinkt. Querido, Amsterdam 2012

Opdracht 3

Lees tekst 2.

1. Waarom ziet de ik-persoon zijn vader maar één keer in de veertien dagen?
2. De ik-persoon wil de vermoeide ogen van zijn vader liever niet zien. Waarom niet?
3. 'Ik hou van vaders die hun hart toedekken' (laatste regel) is beeldspraak. Wat laat iemand die zijn hart toedekt *niet* zien?
4. Waarom houdt de ik-persoon van 'vaders die hun hart toedekken', denk je?

Begrippen

Beeldspraak De dichter vergelijkt een woord of begrip met iets anders, of hij vervangt een woord of begrip door iets anders.

Tekst 2

Afscheid

Een keer in de veertien dagen
neem ik afscheid
van mijn vader.
Een lange man op het perron
geduldig wachtend bij het raam
daarachter ik.

Van afscheid nemen hou ik niet
en van wachten nog veel minder
maar door het glas
raken mij
zijn vermoeide ogen.

En ik ben druk
ik pak een boek
doe of ik
mijn kaartje zoek
hij wuift en kijkt mij
vragend aan.

Ik mag graag in treinen zitten die op tijd vertrekken.
Ik hou van vaders die hun hart toedekken.

Lidy Peters, De geur van natte meisjesharen. Uitgeverij Holland, Haarlem 1987

Opdracht 4

Lees tekst 3.

1. Leg de beeldspraak in de eerste strofe uit.
2. Wat zijn glazen muren (regel 4) voor de vissen?
3. Hoe zorgt de ik-persoon ervoor dat hij vrolijker wordt?
4. Zijn alle sombere gedachtes verdwenen? Leg je antwoord uit.
5. Welke beeldspraak vind jij goed passen bij jouw sombere gedachtes? Kies uit: *modder – slangen – stenen – takjes – torren – vliegen.* Leg je antwoord uit.

6 Maak een zin van minstens acht woorden met je antwoord op vraag 5. Begin met: *Mijn gedachten zijn als …*

7 Hoe zorg je ervoor dat het beeld van jouw gedachten verdwijnt? Kies uit: *een luikje openen – aaien – ermee spelen – ertegen praten – verbranden – wegblazen – iets anders, namelijk ….*

8 Maak met je antwoord op vraag 7 een zin die past bij je zin van vraag 6.

Tekst 3

Zwarte vissen

Gil van der Heyden, in: Jan van Coillie (samenst.), Wat je ziet, zit in je hoofd. Leuven, Davidsfonds, 2011

Opdracht 5

Lees ‘Dichters aan het woord’.

1 Waarmee vergelijkt Ellen Deckwitz de geur van Hongarije?
2 Kies een plek die een speciale geur heeft. Bijvoorbeeld: het strand, het bos, de stad, je favoriete winkel.
3 Waarmee vergelijk jij de geur van die plek?
4 Mensen met bepaalde eigenschappen worden soms met (verzonnen) dieren vergeleken. Welke eigenschap hoort bij welk dier? Kies bij de dieren uit de linker kolom de eigenschap uit de rechter kolom.

dier	eigenschap
kip zonder kop	gedraagt zich kinderachtig
luistervink	is gauw bang
schijtlijster	luistert stiekem mee
sloddervos	moet hard werken
snotaap	praat warrig
vis op het droge	ruimt nooit zijn spullen op
werkezel	voelt zich niet thuis

Opdracht 6 – Creatief schrijven

1 Kies uit opdracht 5, vraag 4 een dier dat bij jou past.
2 Wanneer ben jij zoals dat dier? Geef een voorbeeld.
3 Maak een woordveld rondom het dier, waarin je ook de eigenschap en het voorbeeld noteert.
4 Schrijf onder de woorden van je woordveld enkele rijmwoorden. Je mag een (online) rijmwoordenboek gebruiken.
5 Schrijf een gedicht dat begint met *Als een …*, waarbij je op de puntjes het dier invult. Bijvoorbeeld: *Als een vis op het droge*.
6 Gebruik het woordveld en maak het gedicht af. Je mag zelf weten hoe lang je gedicht wordt.

Dichters aan het woord

Waarom werken vergelijkingen?

Ellen Deckwitz:
Groen en zoet en een beetje rokerig, zoals een bloemist die een beetje afbrandt. Zo beschreef ik de geur van Hongarije aan een vriend die benieuwd was hoe het daar nou rook (lang verhaal). Vergelijken blijft de beste manier om iets uit te leggen wat de ander nog niet kent.

Ellen Deckwitz, Olijven moet je leren lezen. Atlas, Antwerpen 2016

F Andere landen

Opdracht 1

1 Noteer in één minuut zo veel mogelijk landen waarnaar mensen op vakantie gaan en landen waarnaar mensen meestal niet op vakantie gaan.
2 Je docent bespreekt met jullie klas de redenen waarom sommige landen *geen* vakantielanden zijn.

Opdracht 2

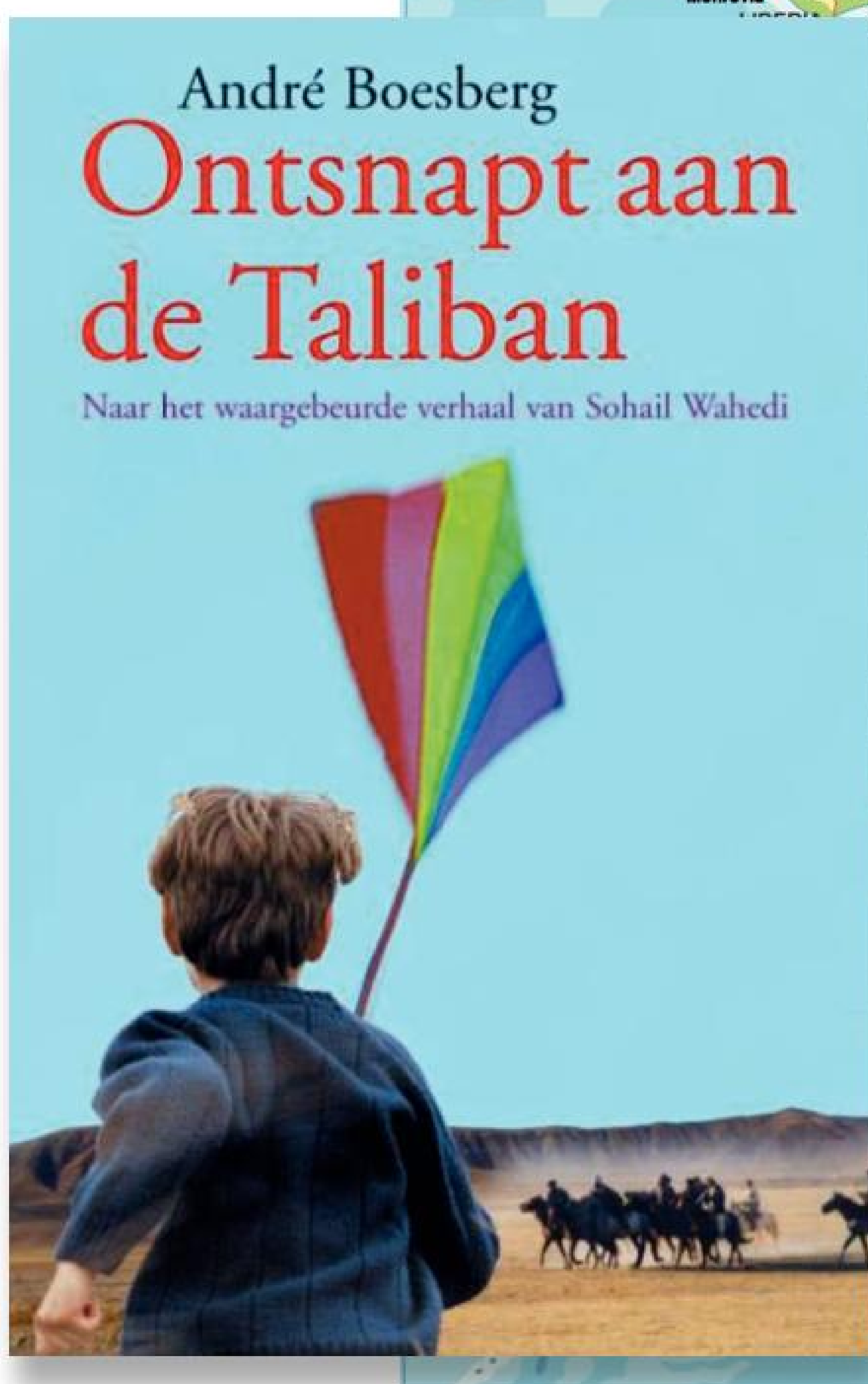
Lees tekst 1. Het is een fragment uit *Ontsnapt aan de Taliban* van André Boesberg.

1 Tijdens de voettocht zorgt Sohail voor zijn moeder en zus. Wanneer neemt hij nog meer de leiding?
2 Vind jij dat logisch? Waarom wel (niet)?
3 Hoe komt het dat Sohail het gevoel heeft dat ze 'koopwaar' (spullen) zijn?
4 Sohail zegt: 'Het noodlot heeft brede netten, waaraan je toch niet kunt ontsnappen.' Wat bedoelt hij daarmee?
5 Hoe vindt Sohail het dat hij weg moet uit zijn land? Leg je antwoord uit.
6 Sohail hoort later in het boek dat in Nederland aardige mensen wonen en dat hij welkom is. Ben je het daarmee eens? Leg je antwoord uit.

Tekst (niveau 1)

Ontsnapt aan de Taliban

Sohail (11) woont met zijn opa, zijn vader (Padar), moeder (Madar) en zus Taya (14) in Herat, Afghanistan. De taliban spelen de baas. Wie zich niet aan hun regels houdt, wordt opgepakt, gevangengezet of zelfs vermoord. Eens heeft Sohail met zijn vriend Obeid in het stadion een executie gezien door de taliban. De vader van Sohail zit in het verzet en moet onderduiken. Ook zijn gezin loopt het gevaar opgepakt te worden en moet vluchten. Een organisatie moet hen het land uit krijgen. Het eerste stuk moeten ze lopen.

Gebukt lopen we door, voorzichtig; geen steentje mag de helling afhobbelen. Achter me hoor ik de zachte voetstappen van Taya en mijn moeder. Ik steek mijn hand in de lucht en maak een gebaar dat zitten betekent. Langs een stuk rots klauter ik omhoog, ik kan me vergist hebben, maar ik dacht dat ik iets hoorde. Een geluid dat ik niet thuis kon brengen. Ik trek me omhoog en probeer houvast te vinden voor mijn voeten, zweet prikt in mijn ogen. Weer het geluid van een schaap of een geit… langzaam steek ik mijn hoofd langs het rotsblok terwijl ik met mijn handen mijn lichaam in evenwicht probeer te houden. Ik heb het gevoel dat iemand me een schop in mijn maag geeft… nog geen tien meter van me vandaan liggen drie Talibs te slapen in de schaduw van een rotsblok, hun kalasjnikovs slordig naast hen. En dan begrijp ik waar het geluid dat ik hoorde vandaan kwam… het gesnurk van de Talibs lijkt op een kudde geiten die diarree hebben. Een paar seconden blijf ik staan, mijn handen geklemd om het rotsblok, dan klauter ik naar beneden. Mijn moeder kijkt me vragend aan en ik leg mijn

vinger tegen mijn lippen. ‘Niets bijzonders,’ zeg ik zacht. ‘Een stuk verder liggen een paar Talibs te slapen, ze zijn ongevaarlijk.’
Taya staat op, in haar ogen is een beginnende paniek. ‘Wat is er?’
‘Een paar Talibs, dat zei ik toch.’
‘Hoe ver?’
Ik aarzel. Net als mijn moeder kan mijn zus gedachten lezen. ‘Niet zo ver,’ fluister ik. ‘We moeten zo stil zijn als het maanlicht.’ Ik grijp haar arm, een stuk steen klettert een paar meter naar beneden, dan is het weer stil. ‘Snel,’ zeg ik. ‘Weg hier.’
We sluipen verder, onze hoofden gebogen. Onze schaduwen gaan vervormd met ons mee, de wind is warm en soms schuift een wolk voor de zon en lijken de krekels minder hard te zagen. We lopen het pad af dat na drie bochten omhoog gaat en uitkomt op de weg, nijdig wrijf ik het zweet van mijn gezicht dat in mijn ogen prikt. We wachten in de schaduw van een rotsblok op de taxi. Waarom is die er nog niet? vraag ik me af. Zou er iets gebeurd zijn? We wachten tien minuten, een kwartier. Ik kijk naar de bergtoppen boven me die nog steeds een laag sneeuw hebben en ik vraag me af waarom ik het zo warm heb. De zon weerkaatst van de rotsen en prikt in mijn ogen.
Straks brengt een vrachtauto ons naar de grens die volgens mijn opa nog twee uur rijden is. Voorbij de grens nemen andere mensen ons over. Nemen ons over… alleen die woorden al. Alsof we koopwaar zijn.
Eindelijk hoor ik het geluid van de taxi, ronkend verschijnt hij om de bocht. De arm van de chauffeur hangt uit het raam. Ik sta op en ren naar de auto. Mijn opa stapt uit, zijn kleed wappert in de wind en ik heb me nog nooit in mijn leven zo eenzaam gevoeld. ‘We zijn wat laat,’ zegt hij. ‘Lekke band.’
‘En de Talibanpost?’
‘Verlaten, ik heb zelf de slagboom omhoog geduwd.’ Hij grijnst. ‘Ik had zelfs de mogelijkheid een kalasjnikov te stelen, maar bij nader inzien heb ik daar van afgezien.’
‘Ze sliepen,’ zeg ik zacht. ‘Ik heb ze gezien.’
Mijn opa mompelt. ‘God is aan onze kant.’ Hij omhelst mijn moeder en Taya. ‘Instappen… nog een uur, dan stappen jullie over en nemen we afscheid. Ik wil voor het donker terug zijn in Herat.’ Hij wijst naar de chauffeur. ‘Hij rijdt als een zwanger schaap.’
Ik vraag me af hoe mijn opa aan die chauffeur komt. Is hij lid van de organisatie of is hij met veel geld omgekocht? Ik neem me voor om niemand meer te vertrouwen.
De chauffeur schakelt en geeft gas, de weg is slecht, vol gaten en scheuren. Ik kijk in diepe ravijnen en kloven, de banden piepen in elke bocht. De wagen schokt als een dronken kameel en ik voel mijn maag langzaam omhoog kruipen naar mijn keel. Mijn moeder pakt een fles water. ‘Drinken,’ zegt ze streng. Ik neem een paar slokken en voel me meteen een stuk beter. We rijden door een dorp waar een schorre hond een stukje met ons mee rent. Dan slingert de weg weer naar boven, ik merk dat het kouder wordt. Op de berghellingen grazen kudden geiten, verder is het verlaten. Zo moet de maan eruitzien, besef ik. Taya heeft bijna geen woord gezegd sinds we in de taxi zijn gekropen; soms maak ik me zorgen om haar.
Ik kijk naar het achterhoofd van mijn opa dat bruin is en bespikkeld als een ei. Ook mijn opa is twaalf, dertien jaar geweest, besef ik. Ook hij heeft toen net als ik door de straten van Herat gerend en nu zijn zijn haren als verdroogd gras. De chauffeur draait zijn hoofd om. ‘Nog vijf minuten,’ zegt hij. Ik steek mijn hand op als teken dat ik hem begrepen heb. Mijn moeder en Taya zitten als beelden naast me, hun boerka’s op hun schoot.

Alles gaat snel. Sneller dan ik had gedacht. De taxi remt, de chauffeur stapt uit, pakt onze tassen, smijt het portier dicht, kauwt zijn kauwgom. Onze tassen staan op de weg, de uitlaat van de taxi pruttelt. Ik ruik de lucht van benzine. Dit is het afscheid, besef ik, mijn opa zal ik nooit meer zien en mijn vader waarschijnlijk ook niet. Mijn opa stapt uit, hij lijkt in een paar uur te zijn gekrompen.
‘De vrachtwagen kan elk ogenblik komen,’ zegt de chauffeur. Ik vraag me af hoe hij dat kan weten. Het liefste zou ik hem een klap voor zijn kop geven omdat hij ons hier heeft gebracht. Boven de bergen zweeft een roofvogel op de thermiek en ik moet meteen denken aan de dag waarop ik met Obeid in het stadion was. Nooit heb ik mijn ouders durven vertellen van die middag die jaren geleden lijkt.
De chauffeur heeft inmiddels de taxi gedraaid en trommelt met zijn vingers op het stuur, zijn gezicht staat neutraal alsof hij niets met de onderneming te maken heeft. Ik mag hem niet.
Taya komt naar me toe. ‘Ik ben bang,’ zegt ze zacht. Ik kijk naar mijn moeder die met mijn opa praat.
‘Ik ook.’
‘Ik dacht dat jij nooit bang was.’
‘Natuurlijk ben ik bang.’
Ze wrijft met twee handen over haar wangen en blaast wat lucht uit. ‘We moeten op Madar letten, ze doet dapperder dan ze in werkelijkheid is. Een zwangerschap is niet niks.’
‘Weet ik.’
Taya pakt mijn arm. ‘Jij weet niets,’ zegt ze zacht. ‘Je bent een man, je weet niets van vrouwendingen.’
‘Ik let op Madar,’ zeg ik stug. Taya moet niet gaan denken dat ze slimmer is dan ik.
Ik leun tegen een rotsblok en luister of ik de vrachtwagen hoor; geen enkel vertrouwen heb ik in onze chauffeur en ook het vertrouwen in mijn opa en de organisatie begint te verbleken. Wat mij betreft rijden we terug naar Herat en wachten daar op de dingen die gaan komen. Het noodlot heeft brede netten waaraan je toch niet kunt ontsnappen, dus waarom zou je vluchten? Mijn opa blijft ook in Herat, hij heeft ons uitgelegd dat hij te veel herinneringen heeft en dat hij een oude man is. Een oude boom moet je niet verplanten, had hij glimlachend gezegd. Dan hoor ik het geluid dat me doet denken aan de boerenkarren die elke dag de markt van Herat bezoeken, de chauffeur houdt op met trommelen en mijn opa legt zijn hand achter zijn oor.
‘De vrachtauto,’ zegt hij. Hij trekt me tegen zich aan en ik weet dat dit het afscheid wordt, het afscheid van alles. Ik voel de baard van mijn opa tegen mijn wang. ‘Zorg voor je zus en je moeder,’ hoor ik hem zeggen. Ik krijg geen woord uit mijn keel, het enige wat ik doe is een beweging maken met mijn hoofd. ‘Alles is geregeld.’ Ik knik weer. Ik wil hem vragen of er geen andere mogelijkheid was, waarom we niet gewoon konden blijven in de stad die gevaarlijk was maar ook vertrouwd. Waarom was mijn vader geen gewone arbeider, anoniem en ongevaarlijk?
Een rammelend gevaarte komt om de bocht, onze truck. Niet meer dan een monster met een laadbak waarover een zeil is gespannen. Dus dit gedrocht moet ons over de grens brengen, schiet het door me heen. De chauffeur stapt uit, maakt een buiging voor mijn moeder en Taya, schudt de hand van mijn opa en van mij. ‘Sohail,’ zeg ik.
‘Abdullah, de beste chauffeur van Afghanistan en omstreken.’

Mijn opa slaat zijn armen om mijn moeder heen, daarna omhelst hij Taya. Dan ben ik weer aan de beurt. Hij pakt mijn schouders, strekt zijn armen en kijkt me aan. Nu moet ik het vragen...
'Als Padar opduikt, dan laat u het weten?'
Hij knikt geruststellend. 'Natuurlijk.... Wat dacht je dan?'
'Denkt u dat we terugkomen?' Ik probeer de paniek in mijn stem te onderdrukken. 'Ja, ik denk dat jullie terugkomen.' Zijn antwoord maakt me nog onzekerder dan ik al ben, alsof mijn opa een zin uit zijn hoofd heeft geleerd.
'Waarom kunnen we niet gewoon in Herat blijven?' fluister ik. 'Madar is in verwachting.'
Hij pakt me bij mijn arm, kijkt naar mijn moeder en Taya. 'Er is iets wat je moet weten,' zegt hij zacht. 'Moniers neef is opgehangen... hij heeft gepraat, namen genoemd.' Hij schudt zijn hoofd. 'Herat is op dit ogenblik te gevaarlijk voor jullie.'
Mijn nekharen staan recht overeind. Moniers neef... ik herinner me de opmerkingen van Babe over hem. Gekend heb ik hem niet, ik weet hoe hij eruitzag, hoe hij praatte. Meer niet. En nu is hij dood.
'Waarom?' fluister ik.
'Gewoon pech, hij werd aangehouden, had niet de goede papieren. Ze hebben hem ondervraagd.' Mijn opa kijkt me aan. 'Je weet hun manier van ondervragen.' Ik knik weer.
'Heeft hij Padars naam genoemd?' Ik herken nauwelijks mijn eigen stem.
'Weten we niet.'
'Is Padar veilig?'
'Hij is veilig.'
Hij drukt zich weer tegen me aan. 'Geen woord tegen je moeder en zus.'
De chauffeur van de taxi maakt gebaren met zijn arm. 'Ik moet gaan, Sohail en jullie ook.' Zijn stem is zacht. 'Op een dag zie ik jullie terug en zo niet, dan is het de wil van God.'
Hij draait zich om en loopt naar de taxi, steekt zijn hand op. Ik luister naar de klap van het portier, naar het geluid van de taxi die grommend optrekt.

André Boesberg, *Ontsnapt aan de Taliban*. Lannoo, Tielt/Arnhem 2007

Opdracht 3

Lees tekst 2. Het is een fragment uit *Trash* van de Engelse schrijver Andy Mulligan. 'Trash' betekent 'afval'.

1 Rafael en Gardo kiezen 'het huis' van Rat uit om hun tasje te verstoppen. Waarom juist daar?
2 De politie geeft veel geld aan de vinder van het tasje. Waarom geeft Rafael dat tasje dan niet gewoon aan de politie?
3 Wat denk je dat de jongens gaan doen?
4 Wat denk je dat de politie gaat doen?
5 Wat betekent het gevonden tasje voor de jongens volgens jou?
A ☐ de hoop op een beter leven
B ☐ een mooie kans om de politie in de maling te nemen
C ☐ spanning en avontuur
D ☐ wat extra zakgeld
6 Zal het verhaal uiteindelijk goed of slecht aflopen? Leg uit waarom je dat denkt.

Tekst 2 (niveau 2)

Trash

Rafael en Gardo (14) wonen op een vuilnisbelt in Behala in de Filipijnen. Ze hebben geen ouders en houden zich in leven door afval te sorteren. Dan vindt Rafael tussen het vuil een tasje met daarin onder andere geld en een sleuteltje. De politie heeft er heel veel geld voor over om het tasje in handen te krijgen. De jongens weten niet waarom het tasje zo belangrijk is, maar dat ze het moeten verstoppen, is duidelijk. Dat mag Rat (11) voor hen doen. Rat woont onder de machinekamer van een oude transportband: in een vochtig hol vol ratten.

'Hé Rat!' riep ik. Mijn stem galmde door de machinekamer. Ik bukte me met mijn kaars en probeerde niet te diep in te ademen vanwege de stank, en ik hoorde dat hij zich omdraaide in zijn bed.
'Wat?' zei hij. Hij heeft een hoog stemmetje. 'Wie is daar?'
'Rafael en Gardo. We willen je iets vragen. Mogen we binnenkomen?'
'Ja.'
Het lijkt misschien gek om zo'n joch te vragen of je zijn hol binnen mag komen, maar behalve de kleren die hij aanhad was dit hol alles wat Rat had. Ik zou er nooit zijn gaan wonen; alles was beter dan dat. Om te beginnen was het er nat en donker. Verder zou ik bang zijn dat het vullis zou instorten en de trap af zou komen, waardoor ik opgesloten zou raken, net als op Smoky Mountain gebeurd is. Deze bergen bewegen namelijk. Het komt niet doordat wij erop rondklimmen dat ze soms verzakken, meestal bezwijken ze onder hun eigen gewicht omdat de transportbanden er steeds meer rotzooi op gooien. Je kunt in zo'n verzakking terechtkomen, en het is zwaar spul. Ik heb zelf niemand gekend die doodging, maar wel een kind dat verkeerd terechtkwam en zijn botten brak. Toen Smoky instortte, vielen er bijna honderd doden, en iedereen weet dat flink wat van die arme drommels daar nog steeds liggen, onder het vuil, zelf vuil, rottend tussen het vuil.
Maar goed, ik kwam bij de laatste tree, deed mijn best om niet aan al die dingen te denken en hield mijn kaars vlak boven de grond. Opeens zag ik iets zwarts flitsen. Een rat, zo groot als ratten maar zijn kunnen, schoot rakelings langs me, precies over mijn schouder.
De jongen zat rechtop, in zijn korte broek, met bange ogen naar me te kijken. Zijn gebroken voortanden staken scheef uit zijn mond.
'Rafael?' zei hij. 'Wat wil je van me?'
Ik bedacht dat ik iets eetbaars voor hem had moeten meenemen. Hij had nog minder te eten dan anderen en zijn gezicht was ingevallen. Voor ze op Rat overgingen, noemden ze hem Aapje, want hij heeft van die grote, starende ogen zoals kleine aapjes ook hebben. Hij zat op een paar lagen karton en om hem heen lagen bergjes afval die hij waarschijnlijk gesorteerd had. De muren en het plafond waren van vochtige baksteen, en overal zaten scheuren. Daar kwamen de ratten door naar binnen en naar buiten, en ik denk dat er aan de andere kant nesten zaten. Zijn armen waren zo dun als potloden, en ik moest grijnzen om Gardo's grapje over zijn armen breken. Je kon Juns armen met duim en wijsvinger omknikken. Hij was een spin, geen rat.
'We hebben je hulp nodig,' zei ik.
'Goed dan.'
'Je weet nog niet eens wat we willen,' zei Gardo. 'Hoe kan het dan al goed zijn?'
'Ik vind het goed.' De jongen glimlachte, en zijn scheve tanden blonken. Hij

knipperde met zijn ogen. Hij heeft een tic, en als hij bang is begint hij met zijn gezicht te trekken. Maar hij was nu niet bang, eerder nieuwsgierig. En ik wist dat hij mij wel mocht. Ik wil niet zeggen dat hij en ik vrienden waren, helemaal niet. Maar ik vond het niet erg om naast hem te werken, wat betekende dat we wel eens wat praatten, en dan luisterde ik naar zijn zangerige gebabbel. Veel kinderen gooiden alleen maar dingen naar hem en lachten hem uit.
Ik ging op de grond zitten, maar Gardo hurkte op het trapje. ‘Je moet iets verstoppen,’ zei ik. Ik legde het tasje op het karton en zette mijn kaars ernaast. Hij vond nog een kaars en stak die aan, en daarna zaten we een tijdje met z’n drieën te zwijgen.
‘Goed,’ zei hij. ‘Wat zit erin? Van wie is het?’ Hij had een dun, opgewonden stemmetje, alsof hij zes jaar oud was. Ik maakte de flap los en ritste het tasje open. Ik haalde alle spullen eruit en legde ze op de grond. De portefeuille. De sleutel. De kaart.
‘Vind je het goed om dit te verstoppen? Je hebt de politie zeker niet horen komen, hè?’
‘Ik heb geen politie gezien,’ zei Rat. ‘Maar ik kan het best verstoppen als je wilt. Zie je die steen? Die kan er zo uit, en die daarnaast ook. Maar het blijft daar niet lang zitten, hoor – alles wordt opgevreten, snap je?’
‘Wacht,’ zei Gardo. ‘Ik zit te denken. Dat tasje is niet wat ze zoeken, toch? Ze zoeken wat erin zit.’
‘We moeten het evengoed verstoppen,’ zei ik.
‘Waarom smijten we het niet gewoon weg?’
‘Als we het wegsmijten,’ zei ik, ‘en ze vinden het… dan weten ze misschien dat iemand heeft wat erin zat. Als ze tenminste weten wat ze zoeken.’
‘Wie zoekt er iets?’ vroeg Rat. ‘Wat kwam de politie doen?’
Ik vertelde het hem snel, en zijn ogen werden nog groter. ‘Tienduizend, Rafael!’ zei hij. ‘Je bent gek! Geef het ze gewoon en pak dat geld.’
‘Ja hoor,’ zei Gardo spottend. ‘Denk je nou echt dat ze dat geld geven? Trap je daarin? En áls ze het geven, man, denk je dat hij die tienduizend dan kan houden?’
Rat keek van mij naar Gardo en weer terug.
‘Luister,’ zei ik, ‘we moeten het verstoppen. Morgen komen ze terug. Ze zeggen dat ze ons betalen om te zoeken. Dan hebben we allemaal een paar dagen werk, misschien, en volgende week geven we het terug.’
‘Iedereen blij,’ zei Rat. ‘Dat is misschien wel een goed idee. Maar je vraagt je wel af waarom ze het zo graag willen hebben, toch? Hoeveel zat hierin?’
Hij maakte de portefeuille met zijn magere vingers open en haalde de identiteitskaart eruit.
‘Elfhonderd,’ zei ik.
Hij keek me met een grote grijns aan. ‘Een beetje voor het gebruik van mijn huis?’
‘Ik geef je vijftig peso,’ zei ik.
Hij begon nog breder te grijnzen en legde een hand op mijn arm. ‘Dat beloof je, toch? Beloofd?’
‘Beloofd.’
Zijn handen gingen naar de plattegrond. ‘We moeten erachter komen wat ze willen,’ zei hij. ‘Wat is dit? Een schatkaart?’
‘Er staat niets op,’ zei ik. ‘Het is gewoon een plattegrond van de stad.’
Hij bekeek de identiteitskaart nog eens goed, staarde naar de foto. ‘Wie is dit?’
‘José Angelico,’ antwoordde ik.
Ik wist dat Rat niet kon lezen. Hij keerde de kaart om en om en bekeek het gezicht van alle kanten.

‘José Angelico,’ zei hij langzaam. ‘Denk je dat de politie achter hem aan zit? Denk je dat ze hem zoeken? Hij ziet er anders best aardig uit. Is dit zijn dochter?’
Hij keek naar het kind en hield de fotootjes naast elkaar.
‘Zou kunnen,’ zei ik. ‘Ik weet het niet.’
‘Hij is rijk genoeg om haar naar school te sturen,’ zei Rat. ‘Dat is een schooluniform.’
‘Wat als hij vermoord is?’ zei Gardo. ‘Misschien zoeken ze zijn lijk, en de moordenaars ook. Misschien is er wel iets ergs gebeurd.’
‘Maar wie is dat tasje kwijtgeraakt?’ zei ik. ‘Hoe raak je een tasje kwijt in de vuilnisbak?’
‘Niet per ongeluk,’ zei Rat. Hij zat nog steeds naar de foto’s te turen. ‘We moeten uitzoeken wie hij is, toch? Misschien geeft hij wel meer dan de politie.’
‘En wat is dat?’ Gardo wees naar het sleuteltje. ‘Misschien is het zijn huissleutel. Misschien kan hij er niet meer in? Als we weten waar hij woont…’
‘Nee hoor, dat is geen huissleutel,’ zei Rat, die nu ook naar het sleuteltje keek. In het donker had hij het nog niet eerder gezien. Hij raapte het op en hield het naast mijn kaars. Toen keek hij weer naar mij. ‘O jee. Jullie weten niet wat dit is, hè?’
‘Het zou van een brandkast kunnen zijn,’ zei ik. ‘Of van een hangslot? Wat betekent dat één-nul-één?’
‘Jullie weten niet wat het is!’ zei Rat langzaam. Hij zat ons te plagen. ‘Ik wel. Dan is mijn prijs nu honderd peso.’
‘Wat?’
Hij grijnsde breder dan ik hem ooit had zien grijnzen, en zijn gebroken tanden staken uit als strootjes. ‘Ik heb er hier zoveel van gezien, snap je, ik kan je precies vertellen wat het is en waar het is. Geef je me die vijftig? Nu? Maak er honderd van, of je komt geen stap verder.’
‘Jij weet wat het is? Echt?’
Rat knikte.
Ik haalde wat bankbiljetten tevoorschijn en telde ze uit op het karton. Achter de muur trippelden pootjes, en ik hoorde iets buitenom rond het kamertje rennen, helemaal om ons heen. Het piepen begon ook weer; het krioelde daar van de beesten. Gardo en ik bleven naar Rat kijken, wachtend op zijn belangrijke informatie.
‘Het centraal station,’ zei hij zacht. ‘Daar heb ik bijna een jaar gewoond, toen ik hier net was. Ik zeg het je: dit is een sleutel van een bagagekluis. Naast perron vier, laatste blok rechts. Eén-nul-één is een kleintje, helemaal bovenin, de goedkoopste die ze hebben. Deze man heeft daar iets in gestopt.’
Hij grijnsde weer en we zaten elkaar een tijdje aan te kijken. Gardo floot en ik voelde mijn hart steeds sneller kloppen.
‘Willen jullie erheen?’ vroeg Rat. ‘We kunnen nu gaan, als jullie willen.’

Andy Mulligan, Trash. Gottmer, Haarlem 2011

Opdracht 4

Deze vragen gaan over de twee teksten in deze paragraaf.

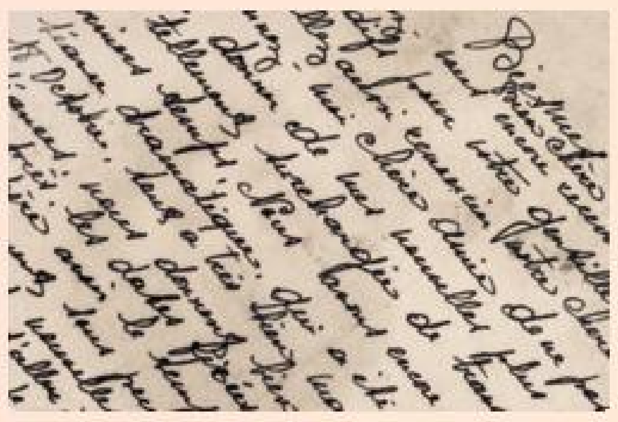
1 *Ontsnapt aan de Taliban* is gebaseerd op een waargebeurd verhaal. De omstandigheden waarin de jongens in *Trash* moeten leven, bestaan ook echt. Vind jij het belangrijk dat verhalen over andere landen realistisch zijn? Leg je antwoord uit.

2 Welk boek zet jou het meest aan het denken? *Ontsnapt aan de Taliban* of *Trash*?

Opdracht 5 – Creatief schrijven

Werk samen met een klasgenoot. Stel je voor: iemand reist door een ver land. Onderweg slaapt hij in een hutje. In dat hutje vindt hij een tasje. In dat tasje zitten spullen, die hem op het spoor brengen van iets of iemand. Tijdens die zoektocht beleeft de reiziger een avontuur. Schrijf hierover een verhaal. Doe het zo:
- Kies uit de bovenste rij foto's een hutje: in de bergen, op een tropisch strand, op een vuilnisbelt of in het oerwoud.
- Kies uit de onderste rij twee voorwerpen. Kies uit: *brief – foto – ring – sleutel*. Jullie mogen ook zelf een voorwerp bedenken.
- Gebruik het hutje en de twee voorwerpen in je verhaal.
- Het verhaal bestaat uit minimaal 300 woorden.

Opdracht 6 – Voor je fictiedossier

Lees een boek dat zich afspeelt in een ander land. Je kunt een van de boeken kiezen die in deze paragraaf zijn behandeld of een boek kiezen uit de Leestips hieronder. Je kunt ook je docent om hulp vragen bij het kiezen van een boek. Maak de online opdracht 'Collage'.

Leestips

Henning Mankell, *Het geheim van het vuur*

Door de burgeroorlog in Mozambique moet Sofia vluchten met haar moeder, zus en broertjes. In haar nieuwe dorp stapt ze op een landmijn. ***(niveau 1)***

Eva Burgers, *Sneeuwstorm*

Elouise, Nora en Sophie gaan met school op wintersport. Als ze offpiste gaan skiën, valt Nora. Als de anderen hulp gaan halen, barst er een sneeuwstorm los. ***(niveau 1)***

Joke van Leeuwen en Malika Blain, *Bezoekjaren*

Zima woont in Casablanca. Op een dag komt haar broer niet thuis. Hij zit in de gevangenis. Zima heeft er alles voor over om hem vrij te krijgen. ***(niveau 2)***

Dirk Bracke, *Als de olifanten vechten*

Isaac (15) wordt ontvoerd en ingezet als kindsoldaat om te vechten tegen het regeringsleger van Uganda. Als hij verliefd wordt, wil hij maar één ding: weg uit het rebellenkamp. ***(niveau 2)***

Kijk ook op Lezenvoordelijst.nl voor meer boeken op je eigen niveau.

Begrippenlijst

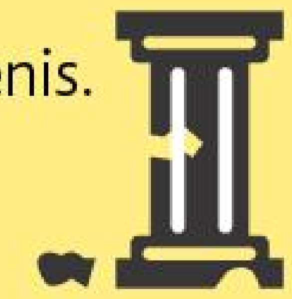
Beeldspraak De dichter vergelijkt een woord of begrip met iets anders, of hij vervangt een woord of begrip door iets anders.

Bijfiguren Een verhaal heeft een of meer hoofdpersonen. De andere personages zijn bijfiguren.

Figuurlijk taalgebruik Je bedoelt iets anders dan je letterlijk zegt. Bijvoorbeeld: *De hemel huilt*.

Flashback Een sprong terug in de tijd, bijvoorbeeld doordat iemand zich iets herinnert.

Historische boeken Boeken over geschiedenis. In de bibliotheek herken je historische verhalen aan deze afbeelding:

Letterlijk taalgebruik Je zegt precies wat je bedoelt. Bijvoorbeeld: *Het regent*.

Onderwerp Waarover het verhaal gaat. Bijvoorbeeld: pesten, verliefdheid, voetbal.

Perspectief Het perspectief van een verhaal ligt bij de persoon van wie je weet wat hij denkt en voelt. Meestal is dat de hoofdpersoon.

Ruimte Waar een verhaal zich afspeelt.

Sfeer Hoe iets aanvoelt. Bijvoorbeeld: gezellig of griezelig.

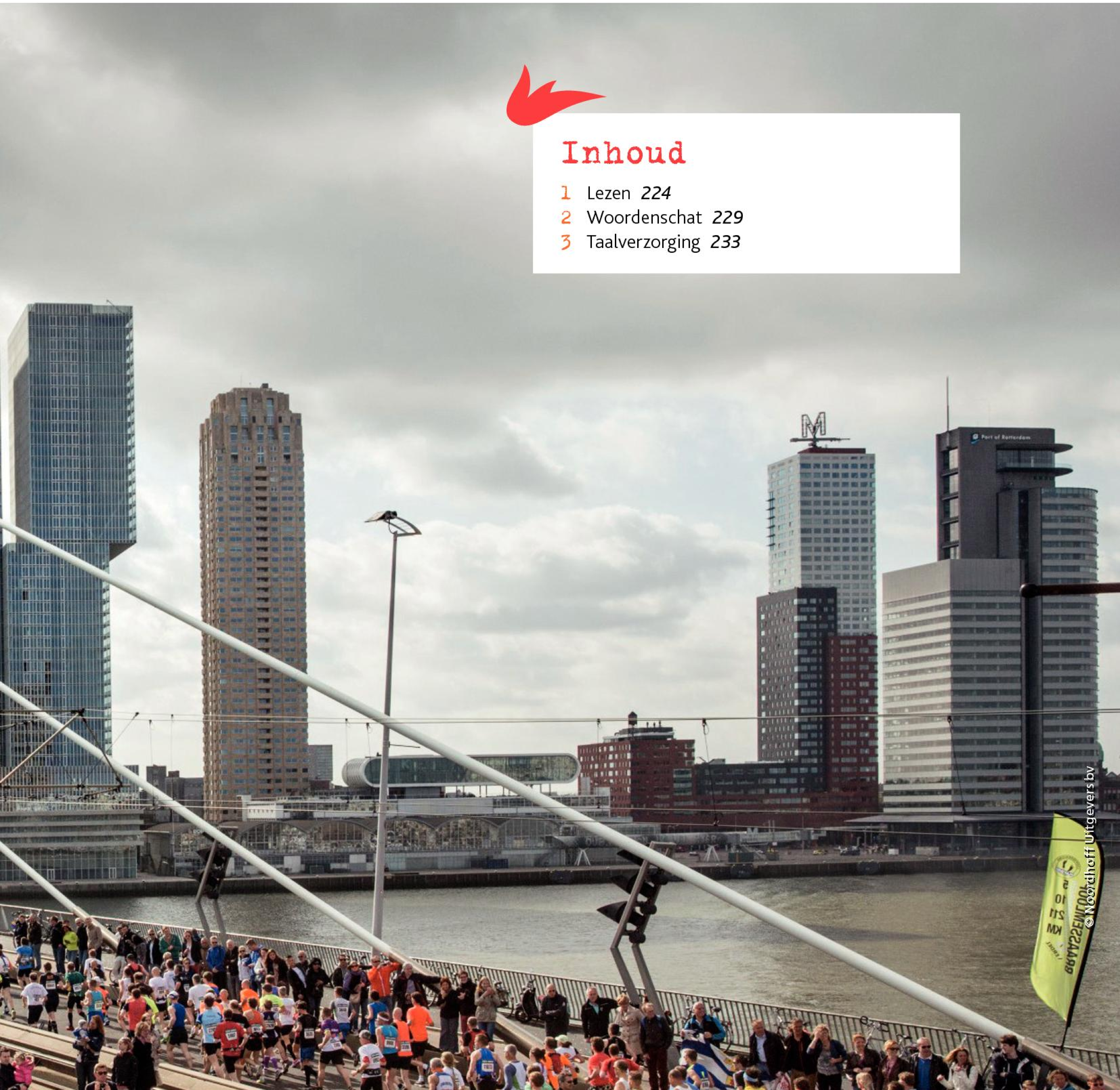
Tijd De tijd waarin het verhaal zich afspeelt. Historische boeken kunnen zich bijvoorbeeld afspelen in de tijd van de Grieken en Romeinen, ridders en monniken, ontdekkers en hervormers, pruiken en revoluties of burgers en stoommachines.

Wisseling van tijd, plaats en/of perspectief De schrijver kan een verhaal spannend maken door regelmatig van tijd, plaats en perspectief te wisselen. Hij kan je hiermee meer informatie geven, maar ook een beetje misleiden.

De

brug

Inhoud

Lezen

Theorie

Het onderwerp van een tekst
Elke tekst gaat ergens over. Dat noem je het **onderwerp** van een tekst. Met één of met een paar woorden kun je zeggen wat het onderwerp is, bijvoorbeeld: *kraanwater*, *formule 1-races*.
Om het onderwerp te vinden, hoef je de tekst meestal alleen te *bekijken*: bekijk de titel, de tussenkopjes en de afbeeldingen en lees de eerste alinea (het eerste stukje, de inleiding) van de tekst.

Alinea's
Een tekst is meestal verdeeld in **alinea's**. Een nieuwe alinea begint altijd op een nieuwe regel. De belangrijkste informatie staat vaak in de eerste zin van de alinea. Soms staat er een **tussenkopje** boven een nieuwe alinea. Dan zie je snel over welk deelonderwerp (deel van het onderwerp) de alinea gaat.

Zoekend lezen
Als je alleen iets wilt opzoeken in een tekst, kun je de tekst het best **zoekend lezen**. Om snel te zien waar de informatie staat die je zoekt, bekijk je de tussenkopjes, kijk je naar anders gedrukte woorden en let je op opvallende tekens (bijvoorbeeld: €, afkortingen (km) of een getal of tijd).

Inleiding, middenstuk en slot
Veel teksten bestaan uit drie delen:
- **inleiding**: dit is het eerste deel van een tekst. De inleiding bestaat meestal uit één alinea. Hierin maak je kennis met het onderwerp van de tekst. Vaak gebeurt dat met een voorbeeld of een grappig verhaaltje.
- **middenstuk**: dit is het grootste gedeelte van de tekst. Hierin staat de meeste informatie.
- **slot**: dit is de laatste alinea van een tekst. Hierin wordt het belangrijkste uit de tekst vaak kort herhaald.

Het doel van een tekst
Elke tekst heeft een **doel**. Het doel is wat de schrijver met de tekst wil bereiken. De schrijver kiest een *tekstsoort* om het doel te bereiken. Bijvoorbeeld:
- In een *nieuwsbericht* wil de schrijver jou **informatie geven**.
- Met een *studietekst* wil de schrijver jou **iets leren** of **uitleggen**.
- In een *reclametekst* of *uitnodiging* wil de schrijver je **iets laten doen**.
- Bij een *bespreking* van een app of film wil de schrijver **zijn mening geven**.
- Met een *strip* of *verhaal* wil de schrijver je **amuseren** (vermaken).

Tekst en afbeeldingen
Bij een tekst staan vaak afbeeldingen. Door de afbeelding zie je sneller waar de tekst over gaat. Soms is de afbeelding alleen bedoeld om de tekst er leuker uit te laten zien. Soms geeft de afbeelding ook meer informatie, waardoor je de tekst beter begrijpt.

Opdracht 1

Lees tekst 1 zoekend: bekijk de afbeeldingen en lees alleen de titel, de tussenkopjes en de eerste (vetgedrukte) alinea.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?
A ☐ drukte op snelwegen
B ☐ fietswegwijzers
C ☐ regels voor fietsers

2 Hoeveel alinea's heeft de tekst?

3 Je wilt weten welke kleuren borden van fietsroutes mogen hebben. Bij welk tussenkopje kijk je?

4 Hoe maak je in de vetgedrukte inleiding van tekst 1 kennis met het onderwerp?
A ☐ De schrijver stelt een paar vragen over het onderwerp.
B ☐ De schrijver vertelt een grappig verhaaltje over het onderwerp.
C ☐ De schrijver vertelt kort waarover de tekst gaat.

Lees tekst 1 helemaal.

5 Welke alinea's horen bij het middenstuk van de tekst?
A ☐ *Palen, paddenstoelen en knooppunten*
B ☐ *Verplicht rood en wit*
C ☐ *Afstand*
D ☐ *Snelle of toeristische route?*

6 Wat is het doel van de afbeelding bij de alinea *Palen, paddenstoelen en knooppunten*?
A ☐ extra informatie geven: je weet nu hoe de borden op palen met pijlen en het aantal kilometers eruitzien
B ☐ extra informatie geven: je weet nu hoe een bord met fietsknooppunten eruitziet
C ☐ leuker maken: de afbeelding past goed bij de hele tekst

7 Waarom gebruikte een gemeente in Gelderland de kleuren wit en paars in plaats van wit en rood?

8 Wat hoort bij elkaar? Noteer de cijfers en de letters.

a rood-witte wegwijzers op palen	1 bedoeld om de kortste fietsroute te nemen
b borden met fietsknooppunten	2 bedoeld om langs mooie plekjes te fietsen
c ANWB-paddenstoelen	3 bedoeld om zelf een fietsroute samen te stellen

9 Het tussenkopje bij de laatste alinea is *Snelle of toeristische route?* Noteer wat *toeristisch* betekent. Je kunt het in de alinea vinden.

10 Wat staat in het slot van de tekst? Kies de twee beste antwoorden.
A ☐ een samenvatting van de belangrijkste informatie
B ☐ een tip
C ☐ nog een voorbeeld van een fietswegwijzer

11 Wat is het doel van de tekst?
A ☐ Jou amuseren, want wegwijzers en paddenstoelen zien er grappig uit.
B ☐ Jou iets laten doen: de schrijver vindt dat je meer moet gaan fietsen.
C ☐ Jou informatie geven over verschillende soorten fietswegwijzers.

Tekst 1

Fietsroutes

Net als wegwijzers voor auto's op wegen en snelwegen zijn er ook borden voor fietsers. Er zijn regels voor hoe de borden eruit moeten zien. De afstand op de borden geeft de snelste óf de mooiste route aan.

Palen, paddenstoelen en knooppunten
In Nederland kun je verschillende fietswegwijzers volgen. Op de wegwijzers op palen staan pijlen met de route naar een plaats en het aantal kilometers. Voor toeristische fietsroutes kun je de bekende ANWB-paddenstoelen volgen. Je volgt dan routes langs mooie plekjes, maar het zijn niet de kortste routes. Op de borden met fietsknooppunten staan alleen nummers. Met die nummers kun je zelf een fietsroute samenstellen.

Verplicht rood en wit
De borden op palen langs een fietsroute moeten de kleuren rood en wit hebben: rode tekst op een witte ondergrond. Een gemeente in Gelderland had zelf andere borden geplaatst, met de kleuren paars en wit. De gemeente vond de paarse kleur juist goed zichtbaar. De borden waren speciaal ontworpen voor hun fietsroutes. Toch moest de gemeente die borden weghalen, want in de wet staat dat de borden alleen de kleuren rood en wit mogen hebben.

Afstand
Op de rood-witte fietswegwijzers staan pijlen met de route naar een plaats en de afstand. Die afstand is hoeveel kilometer je moet fietsen als je de kortste fietsroute volgt. Ook op de paddenstoelen staan pijlen en de afstand. Bij de paddenstoelen is dat de afstand langs mooie plekjes, maar het zijn niet de kortste routes.

Snelle of toeristische route?
Er zijn dus verschillende soorten fietswegwijzers. Voordat je vertrekt, kun je het beste eerst bedenken of je snel ergens moet zijn of dat je liever voor je plezier een mooie route wilt fietsen.

Naar: n1.nl en nos.nl, op 9 september 2015

Opdracht
2

Bekijk tekst 2.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?
A ☐ afval en stank
B ☐ schoon drinkwater
C ☐ vuile steden

2 Wat is de belangrijkste informatie uit de inleiding van de tekst?
A ☐ Er was in de negentiende eeuw geen schoon drinkwater.
B ☐ In de negentiende eeuw stonk het in veel steden.
C ☐ Veel steden waren erg vies in de negentiende eeuw.

Lees de tekst helemaal.

3 Over welke drie problemen gaat alinea 2?
A ☐ dikke, rokerige mist
B ☐ grachten
C ☐ stank
D ☐ straatlantaarns
E ☐ vuilnis

4 In alinea 2 staat: *Op straat stonden wel vuilnisbakken, maar die werden nauwelijks geleegd*. Wat betekent deze zin?
A ☐ De vuilnisbakken op straat werden haast nooit leeggemaakt.
B ☐ Er stonden maar erg weinig vuilnisbakken in de straten.
C ☐ Mensen gooiden hun rommel steeds naast de vuilnisbakken.

5 Wat betekent *de stank was niet te harden* (al. 2)?
A ☐ De stank viel wel mee.
B ☐ De stank was heel erg.
C ☐ Je lette helemaal niet op de stank.

6 Welk tussenkopje past het best boven alinea 3?
A ☐ Arme mensen
B ☐ Geen drinkwater
C ☐ Regenwater

7 Waarom dronken arme mensen geen water uit de grachten (al. 3)?

8 Welke omschrijving van *riolen* (al. 4) staat in alinea 3?

9 Zijn de zinnen over het slot van de tekst *waar* of *niet waar*?
a De schrijver herhaalt het belangrijkste uit de tekst.
b De schrijver vertelt nog iets extra's over Amsterdam.

10 Wat is het belangrijkste doel van tekst 2?
A ☐ De schrijver wil de lezer iets laten doen.
B ☐ De schrijver wil de lezer informatie geven.
C ☐ De schrijver wil de lezer zijn mening geven.

11 Kun je de tekst ook begrijpen zonder de afbeelding? Leg je antwoord uit.

Tekst 2

Een vieze stad

[1] In de negentiende eeuw, dus van 1800 tot 1900, waren veel steden niet erg schoon. De mensen gooiden hun afval gewoon op straat of in een gracht of rivier. Er was nog geen riolering, dus het vuile water liep door de straten. Vanaf het eind van de negentiende eeuw gingen steden er steeds beter uitzien.

Stank

[2] Amsterdam was zo'n vieze stad. Iedereen dumpte het vuil in de grachten. Op straat stonden wel vuilnisbakken, maar die werden nauwelijks geleegd. Rond de bakken was het vreselijk smerig. In de winter was dat nog erger. Dan waren de grachten bevroren. Het vuil stapelde zich hoog op het ijs op. Al dat vuil stonk natuurlijk enorm. De stank was niet te harden als het in de zomer erg warm was. Door de schoorstenen van fabrieken en bedrijven hing er ook nog een dikke, rokerige mist. De mensen zagen geen hand voor ogen op straat, ook al brandden de straatlantaarns. Regelmatig viel er iemand in de gracht, omdat hij niet kon zien waar hij liep.

[3] Vers drinkwater was er niet. Het water uit de grachten was veel te smerig. Om aan water te komen, vingen sommige mensen zelf regenwater op. Ze bewaarden het water in grote bakken. Rijke mensen konden water kopen bij de stadswaterbakken. Dat waren grote bakken die werden gevuld met schoon water uit de rivier de Vecht. Arme mensen konden dat niet betalen. Zij kregen water van de kerk of van liefdadigheidsinstellingen. Later kreeg Amsterdam een waterleiding met schoon drinkwater uit de duinen. Er werden ook buizen aangelegd om het vuile water af te voeren. De stad kreeg mooie parken, zoals het Vondelpark, en er kwamen nieuwe wijken.

Schone steden

[4] In de negentiende eeuw was Amsterdam, net als veel andere grote steden, een vieze stad. Aan het eind van die eeuw begonnen steden er beter uit te zien. Op veel plaatsen kwam schoon drinkwater en werden riolen en parken aangelegd. Zo veranderden steden langzaam in fraaie steden waarin mensen schoon en gezond konden leven.

Naar: Kinderen van Amsterdam, 2008

Woordenschat

Theorie

Een synoniem zoeken

Woorden die (bijna) hetzelfde betekenen, noem je **synoniemen**. Bijvoorbeeld: *afrekenen* is een synoniem van *betalen* en *spreken* is een synoniem van *praten*.

Opdracht 1

Schrijf de zes onderstreepte woorden uit tekst 1 onder elkaar. Zoek in de tekst synoniemen van deze woorden en noteer ze bij het juiste woord.

Tekst 1

Zwemmen na het eten: wel of niet doen?

Misschien is weleens tegen je gezegd dat je na het eten niet (1) <u>meteen</u> mag zwemmen, want direct het water ingaan zou gevaarlijk zijn. Niet iedereen heeft hierover dezelfde mening; er zijn mensen met een ander (2) <u>standpunt</u>. Sommige mensen menen dat het een (3) <u>fabeltje</u> is. Zij denken dat het (4) <u>ongevaarlijk</u> is en je wel veilig kunt zwemmen na het eten. Anderen zeggen juist dat het geen verzinsel is, omdat het (5) <u>voedsel</u> eerst moet verteren. Als het eten nog niet is verteerd, moet je wachten, vinden ze. (6) <u>Doorgaans</u> ligt de waarheid in het midden. Dat betekent dat meestal iedereen een klein beetje gelijk heeft.

Theorie

Een betekenis zoeken

De **betekenis** of omschrijving van een woord vind je soms in dezelfde tekst. Bijvoorbeeld: *De vereniging was op zoek naar <u>iemand die geld geeft</u> voor nieuwe shirts. Ze zijn erg blij dat er nu een <u>sponsor</u> is gevonden.*

Opdracht 2

Zoek in de zinnen de betekenis van het onderstreepte woord en noteer deze.

1. Weer zijn er <u>recent</u> nieuwe diersoorten ontdekt. Het is pas kort geleden gebeurd en daarom weten we nog niet veel over die dieren.
2. Iedereen krijgt een schriftje om ideeën op te schrijven. Wat je opschrijft, is <u>privé</u> (alleen voor jezelf).
3. Door zo laat te vertrekken, neem je een <u>risico</u>; dat is de kans op iets vervelends. Waarschijnlijk mis je dan namelijk de trein.
4. Je ziet het schip op de golven <u>deinen</u> bij een zachte wind. Aan boord genieten de mensen van het langzaam op en neer gaan van de boot.
5. Je moet de opgave <u>letterlijk</u>, precies zoals het er staat, overnemen in je schrift.

Theorie

Een voorbeeld zoeken

In een tekst staan vaak **voorbeelden**. Als je niet weet wat een woord betekent, kun je de betekenis door de voorbeelden zelf bedenken. Voorbeelden staan vaak na de woorden *zoals* of *bijvoorbeeld*. Ze staan soms ook tussen haakjes of na een dubbele punt.
Voorbeeld: *Op de menukaart staan verschillende desserts, zoals chocolade-ijs, aardbeien met slagroom en perenpudding*.
Door de voorbeelden weet je dat *desserts* betekent: *toetjes*.

Opdracht **3**

In de zinnen zijn steeds voorbeelden onderstreept. Noteer de woorden waarvan dit voorbeelden zijn.

1 Het meeste textiel, zoals kleren, handdoeken, lakens en gordijnen, wordt tegenwoordig niet meer in Nederland gemaakt.
2 Mijn neef is enorm betweterig. Hij vindt bijvoorbeeld dat hij beter weet hoe je moet rijden, dat hij het beste is in de hoofdsteden van de wereld opnoemen en dat hij beter weet hoe je iets moet uitrekenen.
3 Enkele landen hebben bossen, zeeën, woestijnen en bergen. Zoveel verschillende landschappen zie je niet vaak in één land.
4 In die tekst staat in elke regel wel een uitdrukking, zoals *boontje komt om zijn loontje*, *weten hoe de vork in de steel zit* en *ergens een halszaak van maken*.
5 Zij heeft de kamer geruisloos verlaten: ze pakte heel zachtjes de spullen uit de la, sloop op haar kousen naar de deur en deed de deur heel stil achter zich dicht.

Theorie

Een tegenstelling zoeken

Een woord dat het tegenovergestelde betekent van een ander woord, noem je een **tegenstelling** van dat woord. Soms ken je een woord niet. Als je het tegenovergestelde woord wel kent, kun je zelf bedenken wat het woord betekent.
Bijvoorbeeld:
In dat kasteeltje wonen vermogende mensen, maar hun voorouders waren arm. Het woord *vermogend* is het tegenovergestelde van *arm*. *Vermogend* betekent dus *rijk*.

Opdracht **4**

Lees tekst 2 en noteer de onderstreepte woorden onder elkaar. Zoek in de tekst een tegenstelling van elk woord en schrijf die erachter.

Tekst 2

Recensies

Elke maand verschijnt er wel een mooi, (1) spannend boek voor jongeren. Natuurlijk heeft niet iedereen dezelfde smaak. Misschien vind jij sommige boeken juist saai. Om erachter te komen wat voor boek het is, kun je een uitvoerige samenvatting lezen. Heb je daar geen zin in? Bekijk dan een (2) beknopte recensie. Hierin geeft iemand meestal heel (3) stellig zijn mening over een boek. Hij schrijft bijvoorbeeld dat hij het boek levendig of juist heel (4) eentonig vindt. Als hij zelf onzeker is, laat hij dat meestal niet merken. Iemand met (5) minachting voor een schrijver schrijft niet snel een recensie over hem. Hij schrijft juist meestal over een schrijver waar hij bewondering voor heeft.

Theorie

Een bekend woorddeel zoeken

Als je een woord niet kent, kun je zoeken of er een bekend deel in het woord zit. Je kunt dan zelf bedenken wat het woord betekent. Dat kan bij:

- woorden die zijn **samengesteld** uit twee woorden:
  - *wereldberoemd*. Je weet wat *wereld* is en wat *beroemd* is. *Wereldberoemd* betekent dus *beroemd in de hele wereld*.
- woorden met een **voorvoegsel**:
  - *on*- betekent *niet*. *Onaardig* betekent dus *niet aardig*.
  - *her*- betekent *opnieuw doen*. *Herlezen* betekent dus *opnieuw lezen*.
- woorden met een **achtervoegsel**:
  - *-loos* betekent *zonder*. *Smaakloos* betekent dus *zonder smaak*.
  - *-vol* betekent *met veel*. *Smaakvol* betekent dus *met veel smaak*.

Opdracht 5

Kijk welke woorddelen het woord heeft en noteer de betekenis van het hele woord.

1 afdekrooster
2 fantasieloos
3 ondankbaar
4 sfeervol
5 eindeloos
6 kogelrond
7 grijsharig
8 hertellen
9 boterzacht
10 herschrijven

Theorie

Zoeken in het woordenboek

Als je de betekenis van een woord niet in de tekst kunt vinden, kun je die opzoeken in een woordenboek. Daarin staan de woorden op alfabetische volgorde.

Zoek bij het juiste woord: het hele werkwoord (*ingestapt* bij *instappen*), enkelvoud (*frambozen* bij *framboos*), de korte vorm (*gave* bij *gaaf*) of een deel van de samenstelling (*bumperkleven* bij *bumper* en/of bij *kleven*).

Opdracht 6

Lees tekst 3. Noteer bij welk woord in een woordenboek je de betekenis van de onderstreepte woorden kunt vinden.

Tekst 3

Het weer

De afgelopen nacht was er een storm. Er zijn zelfs bomen (1) omgewaaid. Vandaag (2) begon de dag vrij zonnig. In de loop van de middag (3) ontstaat er waarschijnlijk een enkele stapelwolk. Later op de dag komen er (4) buien. Vandaag is de (5) koudste dag van de week. Vannacht (6) vriest het zelfs op sommige plaatsen. De (7) maximumtemperaturen liggen overdag rond de vijf graden en vanaf morgen iets (8) hoger.

Opdracht 7

In het woordenboek staan soms meer betekenissen bij een woord. Je moet de betekenis kiezen die bij de tekst past. Wat betekenen de onderstreepte woorden in deze zinnen?

1 Eén lid van dat koor zingt behoorlijk vals.
A ☐ boosaardig, niet te vertrouwen
B ☐ niet zuiver
C ☐ onecht, nagemaakt

2 De functie van een klok is dat hij laat zien hoe laat het is.
A ☐ bepaald werk dat je moet doen
B ☐ dat waarvoor iets dient

3 Krokodillen waken de eerste weken goed over hun jongen.
A ☐ erop passen
B ☐ wakker blijven

4 Omdat Mark zijn huiswerk voor Engels niet heeft gemaakt, is hij hem gesmeerd.
A ☐ ervandoor gaan, wegvluchten
B ☐ iets ergens over uitstrijken
C ☐ olie of vet op of in iets doen om het soepeler te laten werken

5 De sla en de aardbeien krijgen elk een eigen bed.
A ☐ plaats in een ziekenhuis, hotel enzovoort
B ☐ slaapplaats die bestaat uit een matras en een onderstel
C ☐ stukje tuin dat van de rest is afgescheiden en waar één soort bloemen of groente groeit

Taalverzorging > grammatica

Theorie

Werkwoord

Een van de woorden in een zin is het **werkwoord**. Een werkwoord zegt wat iets of iemand *doet* of wat er *gebeurt*. In elke zin staan een of meer werkwoorden.

Een werkwoord heeft verschillende vormen. Bijvoorbeeld:
- *winnen: win, wint, winnen, won, wonnen, gewonnen*
- *maken: maak, maakt, maken, maakte, maakten, gemaakt*

Opdracht
1

Onderstreep de werkwoorden.
1. Een vrouw in Californië houdt erg van katten.
2. Ze heeft er niet drie of vier, maar meer dan duizend.
3. De katten wonen in een groot huis op haar landgoed.
4. Zelf kon de vrouw niet meer in het huis blijven slapen.
5. Ze moest verhuizen naar een caravan in haar achtertuin.

Theorie

Persoonsvorm

Voordat je de zinsdelen van een zin gaat zoeken, moet je altijd eerst de **persoonsvorm** (pv) vinden. De persoonsvorm is een werkwoord.

Je kunt de persoonsvorm op twee manieren vinden:
- Maak van de zin een vraag met precies dezelfde woorden (de *vraagproef*). Het eerste woord van die vraag is de persoonsvorm.
  Vier vrienden bezoeken een concert.
  Bezoeken vier vrienden een concert?

- Zet de zin in een andere tijd: maak van de tegenwoordige tijd de verleden tijd of andersom. Het werkwoord dat verandert, is de persoonsvorm.
  De kok heeft een lekker toetje gemaakt.
  De kok had een lekker toetje gemaakt.

Opdracht
2

Maak van de zinnen een vraagzin. Onderstreep de persoonsvorm.
1. Niemand kan nog zonder zijn mobieltje.
2. Toch storen veel mensen zich aan die telefoons.
3. Ze vinden een telefoongesprek niet altijd gepast.
4. Je mag natuurlijk ook niet gebeld worden tijdens een trouwerij.
5. Bij de trouwerij was Ellen vergeten haar telefoon op ‘stil’ te zetten.

Opdracht
3

Zet de zinnen in een andere tijd. Onderstreep de persoonsvorm.
1. In een bioscoop vinden mensen een mobieltje heel vervelend.
2. Je ziet meer licht van de schermpjes dan van de film.
3. Bij de kassa gebruik je natuurlijk je telefoon ook niet.
4. In de rij stonden veel mensen te wachten.
5. Ik betaalde de popcorn snel met mijn mobiel.

Theorie

Onderwerp

Een van de zinsdelen in een zin is het **onderwerp** (ow). Dat is *wie* of *wat* iets doet.
Het onderwerp en de persoonsvorm horen bij elkaar. Ze zijn allebei enkelvoud of allebei meervoud.
Zo vind je het onderwerp in een zin:
Sam koopt straks een pizza.

1 Zoek de persoonsvorm: *koopt*
2 Vraag: wie (of wat) + persoonsvorm, dus: *wie koopt*?
Het antwoord is: *Sam*. Dus: *ow = Sam*.

Opdracht
4

Noteer eerst de persoonsvorm (pv). Noteer daarna het onderwerp (ow).
Achter de zin staat hoeveel woorden het onderwerp heeft.

> Bijvoorbeeld:
> *In Artis ging mijn oom altijd eerst kijken bij ijsbeer Katrien. (2)*
> *pv = ging*
> *ow = mijn oom*

1 In Duitsland wilde een boer het bos inrijden. (2)
2 Hij maakte een verkeerde beweging met zijn tractor. (1)
3 De lading mest viel uit de kantelende tractor. (3)
4 Precies op die plek zaten een vader en zijn dochter in hun cabriolet. (5)
5 Die twee kregen de hele lading over zich heen. (2)
6 Ze vonden het hele voorval strontvervelend. (1)

Theorie

Gezegde

Een ander zinsdeel is het **gezegde** (gez.). Het gezegde zegt wat er in de zin ‘gebeurt’. Het gezegde bestaat uit alle werkwoorden in de zin. De persoonsvorm hoort er dus ook bij. Bijvoorbeeld:
*Jannet **wil** haar vriendin **uitnodigen**.*
gez. = wil uitnodigen

Opdracht
5

Noteer het gezegde. Onderstreep daarin de persoonsvorm. Achter de zin staat uit hoeveel woorden het gezegde bestaat.

> Bijvoorbeeld
> *Moet ik mijn huiswerk door een klasgenoot laten nakijken? (3)*
> *gez. = <u>moet</u> laten nakijken*

1 Morgen wordt mijn nieuwe jas bezorgd. (2)
2 Isa vindt het nieuwe nummer van Shawn Mendes erg goed. (1)
3 Dit weekend wil Frits zijn verjaardag gaan vieren. (3)
4 Vanochtend printte ik nog snel even de omslag van mijn werkstuk. (1)
5 Taxichauffeurs moeten passagiers veilig laten uitstappen. (3)
6 De ingang van onze school zou wel eens opgeknapt mogen worden. (4)

Theorie

Werkwoord, lidwoord en zelfstandig naamwoord

De woorden van een zin kun je indelen in **woordsoorten**. De zin *De hond blaft* bestaat bijvoorbeeld uit drie woordsoorten: het lidwoord *de*, het zelfstandig naamwoord *hond* en het werkwoord *blaft*.

Een **werkwoord** (ww) zegt wat iets of iemand *doet* of wat er *gebeurt*. In elke zin staan een of meer werkwoorden.

Er zijn drie **lidwoorden** (lw): *de*, *het*, *een*.
- Een lidwoord hoort bij een zelfstandig naamwoord: *de muur*, *het blad*, *een dag*.
- Tussen het lidwoord en het zelfstandig naamwoord kan een ander woord staan: *de hoge muur, het bijzondere verhaal, een groot huis*.

Een **zelfstandig naamwoord** (zn) is een woord voor een mens, dier, plant of ding. Bijvoorbeeld: *kok*, *ratelslang*, *eik*, *tv*.
- Een zelfstandig naamwoord heeft meestal een enkelvoud en een meervoud: *het huis – de huizen*.
- Je kunt er vaak een verkleinwoord van maken: *het feest – het feestje*.
- Je kunt er meestal een lidwoord voor zetten: *het plan*, *een plan*, *de plannen*.
- Een naam is ook een zelfstandig naamwoord: *Francis, Staatsbosbeheer, Flevoland, IJssel*.

Opdracht
6

Vul het schema in.

	ww	lw	zn
1	*lag*	*de*	*kat, ...*
2			
3			
4			
5			
6			

1 De kat van Peter lag op mijn bed.
2 Ik heb de kapotte stoelen bij het grofvuil gezet.
3 Mijn moeder gaat volgende week met het vliegtuig naar Londen.
4 De chimpansees waren in de boom geklommen.
5 In de klas van mijn zus zit een blind meisje.
6 De spelers bleven na het toernooi nog even napraten.

Theorie

Bijvoeglijk naamwoord

Een **bijvoeglijk naamwoord** (bn) vertelt iets over een zelfstandig naamwoord:
de nieuwe schoenen, *een spannend boek*, *een dreigende lucht*.
Soms staat het bijvoeglijk naamwoord niet vóór het zelfstandig naamwoord, maar verderop in de zin: *Het T-shirt is goedkoop*, *Thea's hond is heel oud*.

Een **stoffelijk bijvoeglijk naamwoord** zegt van welk materiaal iets gemaakt is:
een houten stoel, een plastic emmer.

Opdracht
7

Noteer de bijvoeglijke naamwoorden. Achter de zin staat hoeveel het er zijn.
Onderstreep de stoffelijke bijvoeglijke naamwoorden.

1 De nieuwe vaas viel op de betonnen vloer. (2)
2 Met een vies gezicht gooide Henk de rotte tomaat in de vuilnisbak. (2)
3 Mijn wollen trui kan niet gewassen worden in onze oude wasmachine. (2)
4 Het kleine jongetje dat de spellingsquiz won, was erg slim. (2)
5 Onze tegenstanders speelden in gele shirts en zwarte broekjes. (2)
6 De aluminium achterkant van die dure smartphone is prachtig! (3)

Theorie

Voorzetsels

Een **voorzetsel** (vz) is een kort woord dat vaak een tijd of plaats aangeeft.
Bijvoorbeeld: *na* de les, *tijdens* het eerste uur, *op* de grond, *door* het raam.

Bij sommige werkwoorden hoort een **vast voorzetsel**. Bijvoorbeeld: luisteren *naar*, geven *aan*, feliciteren *met*. Welk voorzetsel bij een werkwoord hoort, vind je in een woordenboek.

Opdracht
8

Onderstreep in elke zin het voorzetsel.

1 Veel meiden kijken graag naar een beautyblog.
2 Ze willen alles weten over make-up en haartrends.
3 Jongens snappen vaak niks van die blogs.
4 Die blogs lijken allemaal op elkaar.
5 Zelf houden ze zich met heel andere dingen bezig.
6 Na schooltijd spelen ze bijvoorbeeld een game.

Opdracht
9

Zet de onderstreepte woorden onder elkaar en schrijf de woordsoort erachter.
Kies uit: *ww – lw – zn – bn – vz*.

1 Een voorbeeld van een vloeistof is water.
2 Het kunststof handvat van een koekenpan geeft de warmte slecht door.
3 Die trui is in de uitverkoop nog steeds niet goedkoop.
4 Ik collecteer vanavond voor het Longfonds.
5 Ik vind veel woorden in dit dikke boek erg lastig.

Taalverzorging > spelling

Theorie

Hoofdletters en leestekens

Hoofdletters en leestekens maken het gemakkelijker om een tekst te lezen.

Je schrijft een **hoofdletter**:
- Aan het begin van een zin: *Op de snelweg staat een lange file*.
- Bij namen: *Wendy Jansen*, *Greenpeace*, *Hoofdstraat*, *Vlissingen*, *België*.

Let op: maanden (*januari*), dagen (*donderdag*) en windstreken (*westen*) schrijf je met een kleine letter.

Een **punt**, een **vraagteken** en een **uitroepteken** zijn leestekens.
- Je schrijft een punt aan het einde van een gewone zin: *Jesse houdt van games***.**
- Je schrijft een vraagteken na een vraag: *Zet jij mijn fiets even buiten***?**
- Met een uitroepteken geef je een zin extra nadruk: *Pas op voor die hond***!**

Opdracht
1

Schrijf de zinnen over. Gebruik hoofdletters en leestekens waar dat moet.
Achter de zin staat hoeveel woorden met een hoofdletter moeten.

1 rugby is een populaire sport in nederland en andere landen (2)
2 het is altijd druk bij rugbyclub keizers aan de diamantlaan in rotterdam (4)
3 de vijftienjarige charlie is een grote fan van rugby (2)
4 wat gebeurde er op een zaterdag in november (1)
5 charlie rende bij de prijsuitreiking het veld op en viel (1)
6 kijk toch uit wat je doet (1)
7 de speler sonny williams gaf charlie zijn eigen gouden medaille (4)
8 zou hij nu zelf geen medaille meer hebben (1)

Theorie

Meervoud op -*en* en -*s*

De meeste zelfstandige naamwoorden hebben een meervoud op -*en* of -*s*:
muts – mutsen; lamp – lampen; bushalte – bushaltes; vogel – vogels.

Zo maak je een meervoud op -en
Zet -*en* achter het woord: *broek – broeken, product – producten*.
Soms moet je ook iets anders doen:
- de laatste letter verdubbelen: *zus – zussen, bed – bedden*.
- een *a, e, o* of *u* weghalen: *schuur – schuren, bioscoop – bioscopen.*
- een -*s* veranderen in een -*z*-: *muis – muizen, kaas – kazen*.
- een -*f* veranderen in een -*v*-: *neef – neven, dief – dieven*.

Zo maak je een meervoud op -s
Zet -*s* achter het woord: *spelletje – spelletjes, infectie – infecties.*
Meestal moet de -*s* aan het woord vast. Maar als je het woord daardoor verkeerd uitspreekt, moet je een apostrof voor de -*s* schrijven:
kassa – kassa's, taxi – taxi's, echo – echo's, menu – menu's.

Gebruik bij twijfel een woordenboek of een woordenlijst.

Opdracht
2

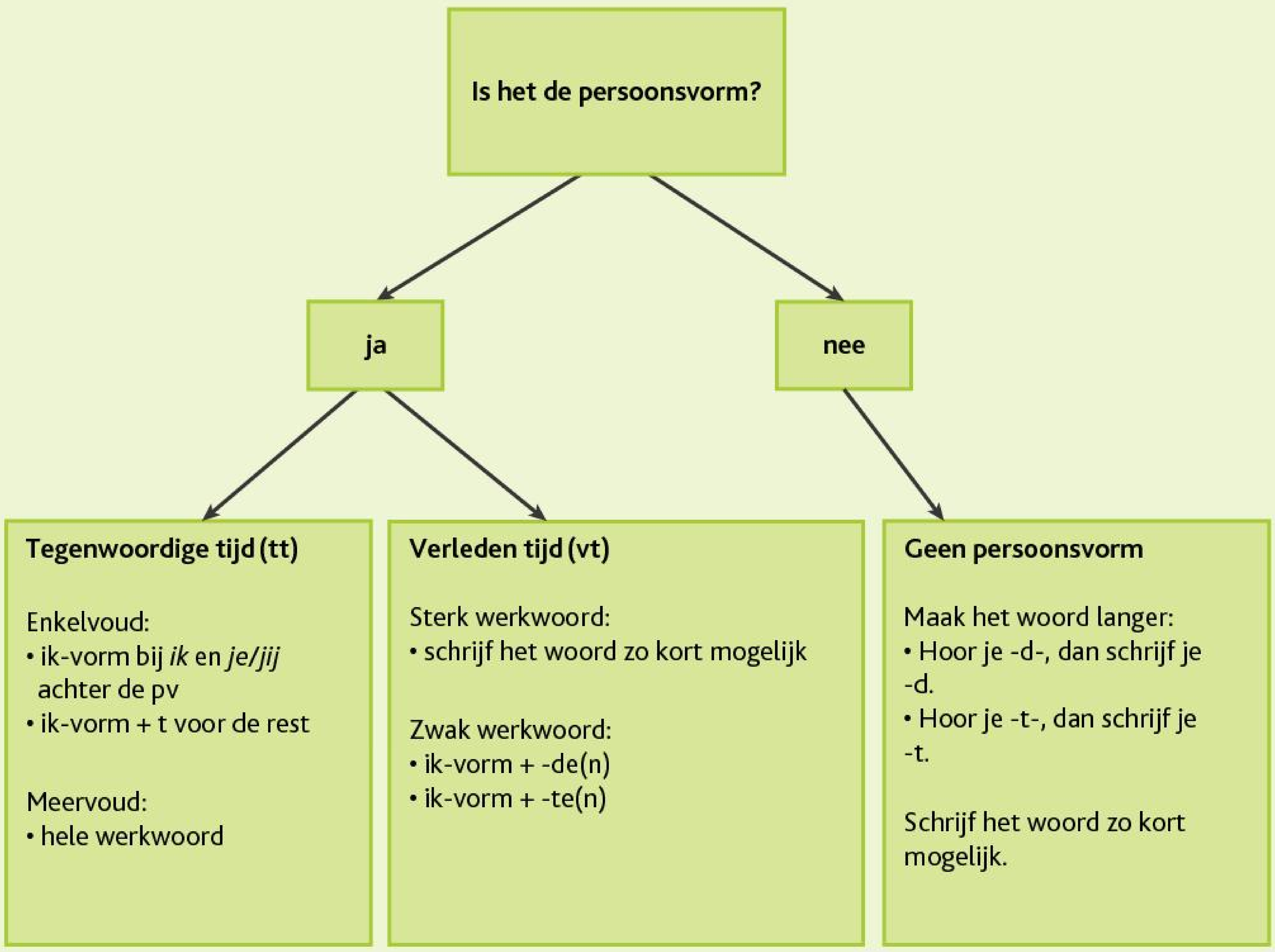
Noteer het meervoud van de woorden tussen de haakjes.

1 In Australië zijn te weinig (waterput) voor alle (dier) die er leven.
2 Het land staat bekend om (kiwi), (kangoeroe) en (koala).
3 Er zijn trouwens ook (krokodil) en (haas), maar (wolf) zie je er niet.
4 De laatste (jaar) zijn er ook nog (kudde) met (kameel) bij gekomen.
5 Voor vervoer zijn de (beest) niet nodig, omdat er (auto) en (vrachtwagen) zijn.
6 Australië heeft te weinig (boot) om ze naar andere (land) te brengen.

Theorie

Werkwoordspelling

Een van de werkwoorden in de zin is de persoonsvorm. Voor de spelling van de persoonsvorm heb je speciale spellingsregels. Die staan in het schema hieronder (zie ook bladzijde 243).
Als een woord géén persoonsvorm is, mag je de **verlengproef** gebruiken om te horen of het woord eindigt op een -t of een -d.

Voorbeelden

Ja, het is een **persoonsvorm** in de **tegenwoordige tijd**:
- Ik **kneed** het deeg voor de taart. (ik-vorm)
- **Kneed** jij het deeg voor de taart? (ik-vorm)
- Marlies **kneedt** het deeg voor de taart. (ik-vorm + t)
- De bakkers **kneden** het deeg voor de taart. (hele werkwoord)

Ja, het is een **persoonsvorm** in de **verleden tijd**:
zwak:
- Ik **kneedde** het deeg voor de taart. (ik-vorm + de)
- De bakkers **kneedden** het deeg voor de taart. (ik-vorm + den)
- De taart **kostte** niet veel. (ik-vorm + te)
- De taarten **kostten** niet veel. (ik-vorm + ten)

sterk:
- De taart **werd** door Marlies gegeten.
- De taarten **werden** door de bakkers gemaakt.

Nee, het is **geen persoonsvorm**:
- De taarten hebben niet veel geko**st**. (geko**st**e)
- De taart ziet er schitteren**d** uit. (schitteren**d**e)
- Het run**d** ziet er gezon**d** uit. (run**d**eren, gezon**d**e)

Opdracht 3

Schrijf van de volgende werkwoorden de ik-vorm op.
De *ik-vorm* is het woord dat in de tegenwoordige tijd achter 'ik' komt te staan.

1 worden – *ik word*
2 schudden
3 lezen
4 vinden
5 zetten
6 controleren
7 graven
8 verhuizen
9 gooien

Opdracht 4

Noteer de persoonsvorm in de tegenwoordige tijd.

1 Ik (verliezen) met *Mario Kart* nooit van Annemijn.
2 Deze man (bakken) elke dag zijn eigen brood.
3 Volgens de arts (lijden) de patiënt aan malaria.
4 (Raden) jij het vervolg van dit verhaal?
5 Farah (vragen) of ze even naar de wc mag.
6 Help, mijn pizza (verbranden)!

Opdracht 5

Noteer de persoonsvorm van de zwakke werkwoorden in de verleden tijd.

1 Helemaal alleen (reizen) Sam naar Italië.
2 Ze (vluchten) naar haar tante in een hotel.
3 Sam (ontmoeten) er twee Nederlandse kinderen.
4 Ze (vermoeden) dat er iets aan de hand was met Raf.
5 Toch (raken) Sam bevriend met hem en zijn zusje Larissa.

Opdracht 6

Noteer de persoonsvorm van de sterke werkwoorden in de verleden tijd.

1 Sam (schrikken) van een forse knal.
2 Er (blijken) een auto te zijn ontploft.
3 De kinderen (komen) met de schrik vrij.
4 Ze (buigen) zich over het mysterie.
5 Sam (vergeten) de problemen met haar ouders.

Opdracht 7

Neem de woorden met de puntjes over en vul in: **t** of **d**.

1 In het boek *Onweer* van Anna Woltz lijkt veel van wat is gebeur... erg vreem....
2 Sam is benieuw... wat de ontploffing heeft veroorzaak....
3 Ze is samen met Raf en Larissa een zoektoch... gestar....
4 Ze hebben zelfs de politie ingeschakel... en later heeft Sam een soor... geheim van Larissa ontdek....
5 Na hun lange speurtoch... zijn Sam, Raf en Larissa razen... vermoei....

Theorie

Voltooid deelwoord

Een vorm van het werkwoord is het **voltooid deelwoord**. Bij een voltooid deelwoord staat altijd een vorm van de werkwoorden *hebben*, *zijn* of *worden*.

- Een voltooid deelwoord begint vaak met **ge**-:
  - *Erol* is *naar huis* ***ge**gaan*. *Ik* heb *de afspraak* ***ge**noteerd*.

    Maar **ge**- kan ook ergens anders staan:
  - *Hij* heeft *zijn kamer op**ge**ruimd*. *De kantine* wordt *schoon**ge**maakt*.
- Soms eindigt een voltooid deelwoord op -**n** of -**en**:
  - *Wat* heb *je geda**n**?* *Hij* heeft *een broodje gegeten*.
- Andere voltooide deelwoorden eindigen op -**d** of -**t**. Gebruik de **verlengproef** om de laatste letter te vinden: je hoort *gehaal**d**e*, dus je schrijft *gehaal**d***.

Opdracht **8**

Noteer van elke zin de persoonsvorm. Schrijf het voltooid deelwoord van het werkwoord tussen haakjes erachter.

1 Mijn broer is (slagen) voor zijn rijexamen.
2 Ik heb snel even de spelregels (uitleggen).
3 Vanmiddag wordt de afwasmachine (repareren).
4 Mischa heeft een petje (kopen).
5 We hebben (vissen) in het kanaal.
6 Levi heeft de was (opvouwen).

Theorie

De werkwoorden *zijn, hebben, willen, kunnen, zullen*

Sommige werkwoorden hebben geen regels voor de tegenwoordige en de verleden tijd. Deze werkwoorden veranderen helemaal.

Zo schrijf je *zijn, hebben, willen, kunnen* en *zullen*

		zijn	***hebben***	***willen***	***kunnen***	***zullen***
tegenwoordige tijd (tt)	ik	ben	heb	wil	kan	zal
	je/jij	bent	hebt	wilt	kunt	zult
	… je/jij	ben	heb	wil	kun	zul
	hij/zij/ze	is	heeft	wil	kan	zal
	wij/jullie/zij/ze	zijn	hebben	willen	kunnen	zullen
verleden tijd (vt)	ik/je/jij/hij/zij/ze	was	had	wilde	kon	zou
	wij/jullie/zij/ze	waren	hadden	wilden	konden	zouden

Opdracht
9

Vul de juiste vorm van het werkwoord in.

1 Je (zijn – tt) nog te jong om op een scooter te rijden.
2 Hij (willen – tt) in de vakantie naar Kroatië.
3 (Kunnen – tt) je mij morgenmiddag ophalen?
4 Eerst (zullen – vt) Els haar vader helpen.
5 Je (kunnen – tt) deze opdracht ook op de computer maken.
6 Onze buurvrouw (hebben – vt) geklaagd over het lawaai.
7 Timo (zijn – vt) tegen een paaltje gereden.
8 Tom (zullen – tt) wel weer te laat komen.
9 De meiden (willen – vt) de stad in gaan.
10 Na de pauze (kunnen – vt) Mark en Jochem hun tassen niet terugvinden.

Taalverzorging > formuleren

Theorie

De/het en verwijswoorden

Met **verwijswoorden** wijs je iets aan of verwijs je naar woorden die je eerder hebt gebruikt.

Bij een *de*-woord horen *deze* en *die*: *Deze broek van Michelle is mooi, maar die van jou vind ik nog mooier.*
Bij een *het*-woord horen *dit* en *dat*: *Dat vakantiehuis van vorig jaar was gaaf, maar dit is niet zo leuk.*

Om te verwijzen naar iets of iemand, gebruik je de verwijswoorden *hij*, *zij/ze*, *het*, *hem*, *zijn*, *haar*, *hun*.
Sven gaat naar huis. → **Hij** gaat naar huis.
Je kunt het geluid goed horen → Je kunt **het** goed horen.
Dit is de appel van Norah. → De appel is van **haar**.

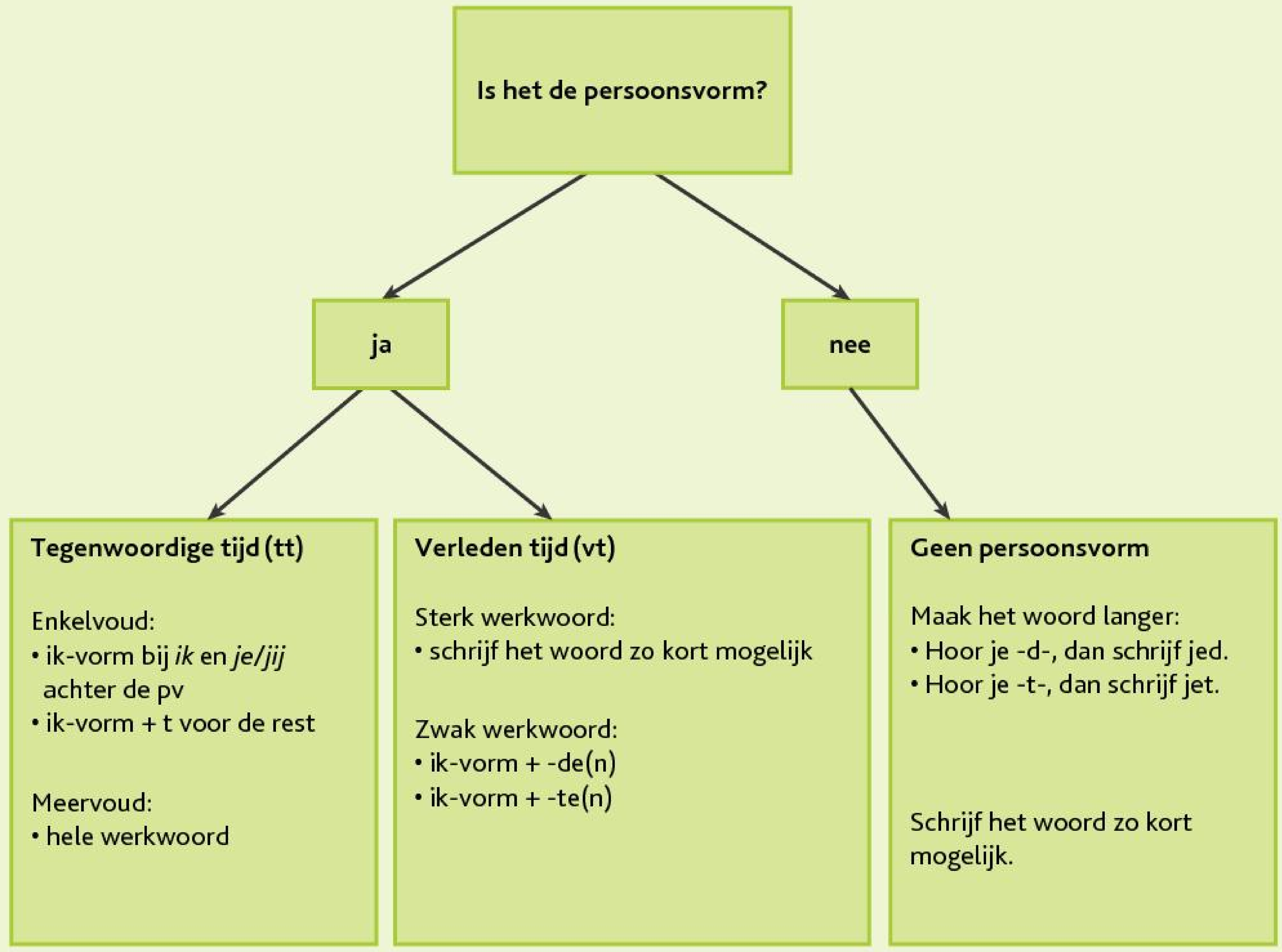
Let op: De woorden *hun* en *zijn* gebruik je alleen om te laten zien dat iets van iemand is.
Zij hebben **hun** slaapkamer blauw geverfd.
Kars heeft **zijn** geld opgemaakt.

Opdracht
1

Onderstreep het juiste verwijswoord.

1. Een bloemist levert elk jaar bloemen aan het Vaticaan. **Hij / Haar** schrok **deze / dit** jaar flink.
2. De bloemist en zijn assistent vertrekken woensdag naar Rome, zodat **hun / zijn** bloemen daar op tijd voor Pasen zijn.
3. Op dinsdag zet de man **dat / die** bloemen klaar. **Het / Hij** doet er erg zijn best voor.
4. De man werkt zo hard, dat het **hem / zijn** altijd lukt om op tijd klaar te zijn.
5. **Dat / Deze** keer ging **die / dit** bloemist alles nog eens controleren.
6. Van al **ze / zijn** werk was niets meer over.
7. Meeuwen hadden **zijn / hem** bloemen vernield.
8. **Ze / Hun** hadden bloemen losgerukt en bakken met bloembollen omgegooid.
9. Samen met **haar / zijn** medewerkers kon de man gelukkig alles op tijd herstellen.
10. **Hem / Zij** overkomt **dit / die** ramp hopelijk nooit meer.

Schema werkwoordspelling

Zo gebruik je het schema

Kijk eerst of het werkwoord de persoonsvorm is. Gebruik daarvoor de vraagproef of de tijdproef.
– vraagproef: de persoonsvorm komt vooraan te staan.
– tijdproef: het werkwoord dat verandert, is de persoonsvorm.

• Ja? Kies tegenwoordige tijd (tt) of verleden tijd (vt).

– tt: kies ik-vorm, ik-vorm + t of het hele werkwoord.
Gebruik *lopen* om te horen of er een -t achter de ik-vorm moet.

– vt:
– zwakke werkwoorden: zet -te of -de achter de ik-vorm. Zet er nog een -n achter als het onderwerp meervoud is.
– sterke werkwoorden veranderen van klank.
Kijk naar de vorm voor wij/jullie/zij om te weten of het woord op een -d of een -t eindigt.

• Nee? Maak het woord langer. Zo hoor je de laatste letter. Schrijf het woord zo kort mogelijk op.

Register

Bronvermelding

Beeldresearch: Lineair, Arnhem

Foto's:
Didy Pijpker: p. 20, 22, 134
Shutterstock, New York: p. 4, 5, 14o, 17, 54, 61, 66-67, 75, 79, 94-95, 96l, 96r, 99o, 106, 108, 110, 112, 113, 137, 142lm, rm, 152, 153m, 158l, m, 166m, 169b, 169 lo, lm, ro, 180-198, 208m, 219lm, rmo, ro, 229, 231
Beeld en Geluid, Hilversum: p. 8-9
Pim Ras Fotografie / HH, Den Haag: p. 10-11
Istockphoto, Calgary: p. 11r, 64, 95r, 96m, 128, 129, 138l, r, 142l, r, 158r, 162, 219lb, lo
VTL Photograpy Angela van't Land: p. 12l
Dierenpark Amersfoort: p. 12m, r
Bryon Houlgrave / The Register: p. 13
Wikimedia / CC BY-SA 3.0: p. 14b
Lineair Fotoarchief / Michael Weber, Arnhem: p. 15
Ron Giling, Arnhem: p. 24, 68, 87, 97o, 125, 126, 226 r, m, o
Skydive Rotterdam 'The Flying Dutchmen', Rotterdam: p. 25
Sarah Kastner / HH, Den Haag: p. 29
Alamy / Image Select, Wassenaar: p. 34, 85r
Berlinda van Dam / HH, Den Haag: p. 38-39
RIVM, Bilthoven: p. 41
KINA / ANP, Rijswijk: p. 42
NBB / Rotterdam: p. 43
Bart van Overbeeke / HH, Den Haag: p. 44
Rimmert Schoorlemmer, Schiedam: p. 45
Raoul Wiekeraad: p. 48
Erik van t Woud / ANP, Rijswijk: p. 57
Edwin Janssen / HH, Den Haag: p. 67r
Roel Burgler / HH, Den Haag: p. 69
Martijn van de Griendt / HH, Den Haag: p. 71
Eve McLelland / EM-BED: p. 73
C. Barton van Flymen / HH, Den Haag: p. 74
Collectie Lineair, Arnhem: p. 81, 124, 166b, 172r, m
Ronald Willems, Stedum.com: p. 85l
Stefan Thelen / Super A, Goes: p. 97b
Lucie Majerus / www.majeruslucie.eu: p. 99b
EPA / ANP, Rijswijk: p. 101
Jessecartoons, Vancouver: p. 103
Tom Janssen, Landsmeer: p. 104
Mastefile, Düsseldorf: p. 112l
Andries Zomer: p. 112m
Roos Koole / ANP, Rijswijk: p. 112r
PostNL, Den Haag: p. 115
Inge Hondebrink, Nijmegen: p. 116
Picture Alliance / Lineair, Arnhem: p. 122-123, 219 lmo
Filmstill / BNN, Hilversum: p. 123r
Jay Branscomb / Facebook: p. 132
Lineair Fotoarchief / Klaus Rein, Arnhem: p. 140
WaterNest 100 by Giancarlo Zema Design Group, Roma: p. 143
Contour Crafting Corporation: p. 145
Imagebroker / Lineair, Arnhem: p. 146
Jaco Klamer / HH, Den Haag: p. 150-151
Remko de Waal / ANP, Rijswijk: p. 153lb
Sabine Joosten / HH, Den Haag: p. 153r
Jaron Duivestein, Gais: p. 153o
De Jongens Uit Schoorl, groepsuitjes, Schoorl: p. 154b, o
Ullstein / Lineair, Arnhem: p. 156
Nationaal Archief / Collectie Spaarnestad, Den Haag: p. 157
Studio 100, Schelle: 160l
NOS, Hilversum: p. 160lm
NTR, Hilversum: p. 160rm
Omroep MAX, Hilversum: p. 160r
Steve Zeidler, Berlin: p. 166o
www.mk-salzburg.at: p. 171
Peter Hilz / HH, Den Haag: p. 172l
Marlies Wessels / HH, Den Haag: p. 174
Roen Kiewik / Revolver, Amsterdam: p. 178-179
Jurjen Drenth / HH, Den Haag: p. 201-202
Lineair Fotoarchief / AIC, Arnhem: p. 208l
Bert Spiertz / HH, den Haag: p. 208r
Lineair Fotoarchief / Jim West, Arnhem: p. 219rm
Piet den Blanken / HH, Den Haag: p. 219rb
Corbis / HH, Amsterdam: p. 222-223
Gottmer Uitgevers Groep / Paul Teng, Haarlem: p. 228

Literaire teksten:
p. 180: Lydia Rood, *Xinia's wraak*. Leopold, Amsterdam 2016, p. 52-54
p. 182: Hans van der Beek, *De honger van Max*. Brandt, Amsterdam 2016, p. p. 83-85
p. 184: Carry Slee, *Kapot*. Carry Slee (Overamstel), Amsterdam 2015, p. 74-77
p. 186: Carry Slee, *Kapot*. Carry Slee (Overamstel), Amsterdam 2015 144-145
p. 188: An Verstraete, in: Ted van Lieshout (red.), *Er zit een feest in mij!* Querido, Amsterdam 2012, p. 4
p. 189: Jaap Robben, *Zullen we een bos beginnen?* De Geus, Breda 2008, Geciteerd uit Lees maar lang en leef gelukkig, p. 17
p. 191: Bouhuys, *Alle vogels vliegen*. Uitgeverij Holland, Haarlem 1966 , Geciteerd uit: Lees maar lang en wees gelukkig, p. 364
p. 192: Eva Burgers, *Flashback*. Kluitman, Alkmaar 2014, p. p. 8-10
p. 194: Eva Burgers, *Flashback*. Kluitman, Alkmaar 2014, p. 14-16
p. 195: Eva Burgers, *Flashback*. Kluitman, Alkmaar 2014, p. p. 28-29
p. 196: Rom Molemaker, *Moord op school*. Uitgeverij Holland, Haarlem 2015, p. 26-29
p. 198: Rom Molemaker, *Moord op school*, Uitgeverij Holland, Haarlem 2015, p. 53-55
p. 201: Simon Scarrow, *Gladiator. Vechten voor vrijheid* (Gladiator, deel 1). Gottmer, Haarlem 2011, p. 208-213
p. 204: Annejoke Smids, *Piratenbloed*. Ploegsma, Amsterdam 2003, p. 123-127
p. 208: Hans Hagen, *Hoe angst klinkt*. Querido, Amsterdam 2012, p. 7
p. 209: Lidy Peters, *De geur van natte meisjesharen*. Uitgeverij Holland, Haarlem 1987, geciteerd van: http://www.gedichten.nl/nedermap/gedichten/gedicht/114298.html
p. 210: Gil van der Heyden, in: Jan van Coillie (samenst.), *Wat je ziet, zit in je hoofd*. Leuven, Davidsfonds, 2011
p. 212: André Boesberg, *Ontsnapt aan de Taliban*. Lannoo, Tielt/Arnhem 2007, p. 140-146
p. 216: Andy Mulligan, *Trash*. Gottmer, Haarlem 2011, p. 29-36

Met betrekking tot sommige teksten en/of illustratiemateriaal is het de uitgever, ondanks zorgvuldige inspanningen daartoe, niet gelukt eventuele rechthebbende(n) te achterhalen. Mocht u van mening zijn (auteurs) rechten te kunnen doen gelden op teksten en/of illustratiemateriaal in deze uitgave dan verzoeken wij u contact op te nemen met de uitgever.

We have done our utmost to find the addresses of copyright holders from whose work we have borrowed extracts. Despite our efforts we do not always succeed. We kindly invite all those concerned to contact us.

NEDERLANDS | 6E EDITIE | 2 VMBO-KGT

GEPERSONALISEERD LEREN

Dit boek is en blijft van jou. In dit boek mag je schrijven en aantekeningen maken. Aan het eind van het schooljaar mag je het houden.
Je kunt ook online werken. Als je de opdrachten online maakt, krijg je direct feedback. Als dat nodig is, kun je het nog een keer proberen.
Ook vind je onlineopdrachten op jouw eigen niveau, oefentoetsen, uitlegvideo's en nog veel meer!

Noordhoff Uitgevers

MIX Papier van verantwoorde herkomst FSC® C118189

www.nieuwnederlands.noordhoff.nl

ISBN 978-90-01-88982-1